

Programmabegroting 2024

Meerjarenraming 2025-2027

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Begroting in 1 oogopslag	4
Kerngegevens	5
Leeswijzer	6
1. Bestuur en organisatie.....	8
2. Ruimte	18
3. Economie	42
4. Leefbaarheid en onderwijs	49
5. Sociaal domein	57
Paragraaf Lokale heffingen.....	70
Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing	80
Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen.....	88
Paragraaf Financiering.....	99
Paragraaf Bedrijfsvoering	104
Paragraaf Verbonden partijen	112
Paragraaf Grondbeleid	123
Paragraaf Wet open overheid	126
Paragraaf Subsidies	127
Paragraaf Duurzaamheid.....	130
Financiële begroting	138
Gehonoreerde aanmeldingen	158
Bijlage 1 Kostendekkendheid tarieven	177
Bijlage 2 Beleidsindicatoren per programma	180

Voorwoord

Voor u ligt de begroting van gemeente De Fryske Marren voor het jaar 2024 en de meerjarenraming voor de jaren 2025 tot en met 2027. In deze begroting is het coalitieakkoord Fûnemint foar moarn concreet vertaald in doelstellingen, resultaten en acties in de beleidsprogramma's.

Het opstellen van een begroting vraagt om een zorgvuldige aanpak. Tijdens de looptijd van dit proces kunnen er op landelijk en lokaal niveau ontwikkelingen plaatsvinden die direct of indirect invloed hebben op de begroting. Een voorbeeld is de val van het kabinet.

Sustainable Development Goals (SDG's)

De SDG's vormen een wereldwijde oproep tot actie om de planeet te beschermen, armoede te beëindigen en ervoor te zorgen dat alle mensen vrede en welvaart ervaren. Het betreft 17 doelen die door de Verenigde Naties zijn aangenomen. Bij alle doelstellingen binnen de beleidsprogramma's zijn de van toepassing zijnde SDG's door middel van icoontjes aangegeven.

Onduidelijkheid over geld Rijk

Nog altijd is er onzekerheid over de uitkering van de Rijksoverheid aan gemeenten vanaf 2026. De val van het kabinet zorgt er waarschijnlijk voor dat dit nog langer onduidelijk blijft. Net als vele andere gemeenten laat onze begroting hierdoor in 2026 en 2027 een negatief structureel financieel perspectief zien.

Totstandkoming begroting

In deze begroting vindt een afweging plaats van de beleidsvoorstellen voor 2024 en verder. Gebruikelijk is om deze afweging bij de perspectiefnota te doen, maar tijdens het opstellen van de perspectiefnota 2024 was de hoogte van de financiële middelen van het Rijk onzeker. Daarom wordt deze afweging in de begroting gedaan en zijn er in de perspectiefnota alleen aanmeldingen meegenomen betreffende al lopende processen.

Tijdens de meicirculaire 2023 zijn de gemeenten geïnformeerd over de hoeveelheid financiële middelen die het ontvangt van het Rijk. In deze begroting staat welk nieuw beleid hierdoor uitgevoerd wordt.

Paragraaf duurzaamheid

Gezien de grote opgave op het gebied van duurzaamheid en de raakvlakken met meerdere beleidsprogramma's is in deze begroting ook een paragraaf duurzaamheid toegevoegd.

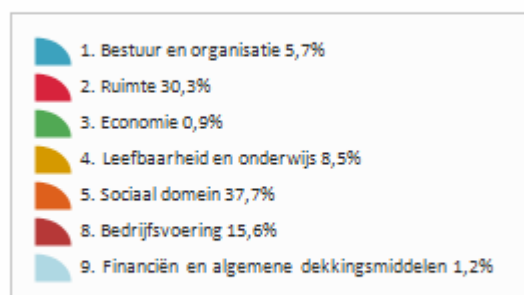
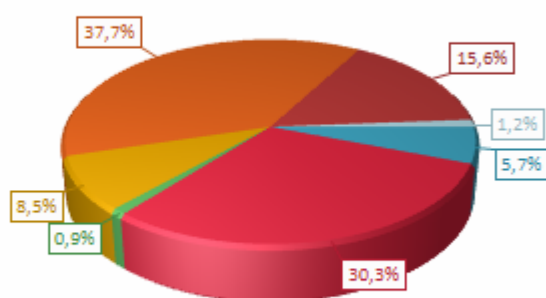
Repressief toezicht

Met deze begroting vallen we onder het gewenste repressieve toezichtregime van toezichthouder provincie Fryslân. Bovendien voldoen we aan de voorwaarden van onze eigen financiële verordening.

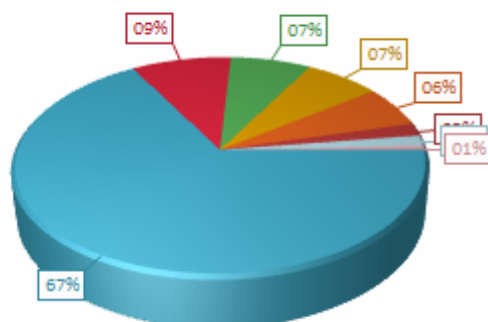
College van burgemeester en wethouders

Begroting in 1 oogopslag

Lasten per programma	Bedrag (x € 1.000)	Percentage
1. Bestuur en organisatie	9.262	5,7%
2. Ruimte	49.380	30,3%
3. Economie	1.544	0,9%
4. Leefbaarheid en onderwijs	13.880	8,5%
5. Sociaal domein	61.409	37,7%
8. Bedrijfsvoering	25.427	15,6%
9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen	1.904	1,2%
Totaal	162.805	100,0%

Soort baten	Bedrag	Percentage
Algemene uitkeringen	106.043	66,6%
Specifieke rijksbijdragen	14.293	9,0%
Afvalstoffenheffing en rioolrechten	11.600	7,3%
Overige baten	10.944	6,9%
Onroerendezaakbelastingen	9.776	6,1%
Leges en rechten	3.027	1,9%
Forensen- en toeristenbelasting	2.549	1,6%
Grondexploitaties	919	0,6%
Totaal	159.150	100,0%

Kerngegevens

Sociale structuur	Gegevens per 1-1-2023
Aantal inwoners (in aantallen)	
• 0 t/m 17 jaar	9.829
• 18 t/m 74 jaar	36.065
• 75 jaar en ouder	5.703
Totaal aantal inwoners	51.597
Bijstandsontvangers	728
Inwoners met migratieachtergrond	1.875
Aantal bedrijfsvestigingen	7.275

Fysieke structuur	Gegevens per 1-1-2023
Oppervlakte gemeente (in hectare)	
• Binnenwater	6.715
• Buitenwater	13.094
• Land	35.101
Totaal oppervlakte gemeente	54.910
Aantal wooneenheden	
• Woonruimten	25.447
Totaal aantal wooneenheden	25.447
Lengte wegen en watergangen (in kilometers)	
• Wegen	739
• Vaarwegen	74
• Rioleringen	699
Oppervlakte groen (in m2)	
• Stedelijk groen	2,7 miljoen m2
• Landschappelijk groen	5,3 miljoen m2

Financiële structuur	per inwoner	Totaal (x € 1.000)
Exploitatie		
• Uitgaven	3.140	162.006
• Inkomsten	3.084	159.150
Opbrengst belastingen en heffingen		
• Onroerende zaakbelasting	241	12.442
• Afvalstoffenheffing	120	6.192
• Riolrechten	102	5.248
Algemene uitkering uit het Gemeentefonds	2.055	106.043
Balans		
• Eigen vermogen	563	29.062
• Voorzieningen	289	14.935
• Vaste schulden	1.396	72.024

Leeswijzer

In deze leeswijzer beschrijven we voor u de opbouw van de Programmabegroting 2024 (inclusief de meerjarenramingen 2025-2027). Het Besluit begroten en verantwoorden provincies en gemeenten (BBV) schrijft de gemeente een indeling van de programmabegroting voor.

Uitgangspunten begroting

De uitgangspunten van het coalitieakkoord 2022-2026 "Fûnemint foar moarn" zijn leidend voor de beleidsdoelstellingen in de vijf programma's in de programmabegroting 2024. De financiële consequenties van de gehonoreerde aanmeldingen zijn meegenomen in de financiële begroting.

Opbouw begroting

De opbouw van de programma's 1 t/m 5 in deze begroting 2024 is conform voorgaande jaren:

- a. hoofddoelstelling programma (missie)
- b. actuele context en ontwikkelingen
- c. wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen (doelstellingen, resultaten en concrete acties)
- d. verbonden partijen
- e. wat mag het kosten
- f. kaderstellende beleidsstukken

Het onderdeel beleidsindicatoren presenteren we in een afzonderlijke bijlage. De rubricering van de beleidsindicatoren is per programma. Deze informatie is ook te verkrijgen via de site waarstaatjegemeente.nl.

Een andere dwarsdoorsnede van de begroting 2024 is weergegeven in de (verplichte) paragrafen. Gezien de grote opgave op het gebied van duurzaamheid en de raakvlakken met meerdere beleidsprogramma's is in deze begroting ook een paragraaf duurzaamheid toegevoegd. In de financiële begroting wordt ingegaan op de financiële situatie van de gemeente en wordt de opbouw van het financieel meerjarenperspectief weergegeven. De opbouw van het hoofdstuk is gelijk aan andere jaren.

In deze begroting vindt ook een integrale afweging plaats van de beleidsvoorstellen voor 2024 en verdere jaren. Gewoonlijk vindt deze afweging plaats bij de perspectiefnota. Door onzekerheden over de hoogte van de algemene uitkering was het financieel meerjarenperspectief ten tijde van het opstellen van de perspectiefnota 2024 nog onzeker. Daarom zijn er in de perspectiefnota 2024 uitsluitend aanmeldingen meegenomen die betrekking hebben op lopende processen die al zijn ingezet. Op basis van de uitkomsten van de meicirculaire 2023 is er weer financiële ruimte ontstaan. In deze begroting wordt een deel van deze beschikbare financiële ruimte ingezet voor nieuw beleid.

De kerngegevens van onze gemeente, onderverdeeld in sociale, fysieke en financiële structuur zijn opgenomen voor in deze begroting.

Duurzame Ontwikkelingsdoelen

De Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's) zijn 17 wereldwijde doelen opgesteld door de Verenigde Naties om tegen 2030 een duurzamere en rechtvaardigere wereld te creëren. In deze begroting zijn de SDG's gekoppeld aan de doelstellingen. Dit is van belang, aangezien ze niet alleen bijdragen aan het verbeteren van de levenskwaliteit van de inwoners, maar ook aan het bevorderen van sociale stabiliteit, economische groei en duurzaamheid op lokaal niveau. Hierdoor wordt er op een laagdrempelige manier inzicht gegeven in de integrale afwegingen aangaande de verschillende (beleids)doelstellingen.

Hieronder volgen de 17 SDG's en een beknopte toelichting per SDG:

1. Geen Armoede: Ervoor zorgen dat niemand in extreme armoede leeft, inclusief toegang tot basisbehoeften zoals voedsel en huisvesting.
2. Geen Honger: Streven naar voedselzekerheid, verbeterde voeding en duurzame landbouwpraktijken.
3. Goede Gezondheid en Welzijn: Het bevorderen van gezond leven en welzijn voor alle leeftijden.
4. Kwaliteitsonderwijs: Toegang tot inclusief en kwalitatief onderwijs om levenslange leerkansen te bieden.
5. Geslachtsgelijkheid: Streven naar gelijke rechten, kansen en participatie voor vrouwen en meisjes.
6. Schoon Water en Sanitair: Zorgen voor toegang tot schoon water en fatsoenlijke sanitaire voorzieningen om hygiëne te bevorderen.
7. Betaalbare en Duurzame Energie: Het bevorderen van hernieuwbare energiebronnen en efficiënt energiegebruik.
8. Eerlijk Werk en Economische Groei: Bevorderen van inclusieve en duurzame economische groei, werkgelegenheid en fatsoenlijk werk.
9. Industrie, Innovatie en Infrastructuur: Ontwikkelen van duurzame infrastructuur, bevorderen van industrialisatie en stimuleren van innovatie.
10. Ongelijkheid Verminderen: Streven naar verminderde ongelijkheid binnen en tussen landen.
11. Duurzame Steden en Gemeenschappen: Werken aan veilige, veerkrachtige en duurzame stedelijke leefomgevingen.
12. Verantwoorde Consumptie en Productie: Bevorderen van duurzame consumptie- en productiepatronen.
13. Klimaatactie: Dringende maatregelen nemen om klimaatverandering en de gevolgen ervan aan te pakken.
14. Leven in het Water: Behoud en duurzaam beheer van oceanen, zeeën, meren, rivieren en mariene hulpbronnen.
15. Leven op het Land: Beschermen, herstellen en duurzaam beheer van ecosystemen op het land.
16. Vrede, Rechtvaardigheid en Sterke Instellingen: Bevorderen van vreedzame en inclusieve samenlevingen met sterke instellingen.
17. Partnerschap om Doelstellingen te Bereiken: Versterken van samenwerking om de SDG's te realiseren.

1. Bestuur en organisatie

a. Hoofddoelstelling

Besturen kun je niet alleen; hiervoor is verbinding nodig tussen de gemeenschap, de gemeenteraad, het college en de gemeentelijke organisatie. Een goede samenwerking staat hierbij voorop en is belangrijk bij de uitvoering van onze taken. We wonen en werken in een gemeente met veel mogelijkheden. Waar je volop de ruimte hebt en krijgt; om te ondernemen, te wonen en om je te vermaken. We hebben oog voor de mensen om ons heen en vinden dat iedereen mee moet kunnen doen. Met als doel om De Fryske Marren samen nog kleurrijker, nofliker en actiever te maken.

b. Actuele context en ontwikkelingen

1.1 Een toegankelijk bestuur

Er is behoefte aan een andere wijze van samenwerken tussen de gemeenteraad, het college en de gemeentelijke organisatie en in de omgang met onze inwoners en ondernemers. We willen daar stappen in blijven zetten en staan voor een transparante en open communicatie; ook als we het op onderwerpen niet met elkaar eens zijn.

Bestuurlijke vernieuwing

Op het gebied van bestuurlijke vernieuwing hebben college en raad afspraken gemaakt die volgens de Lange Termijn Agenda in gang worden gezet.

Inwonersparticipatie in de gemeentelijke democratie

In 2024 borgen we het Wikselwurkbeleid

Na implementatie van het Wikselwurkbeleid in 2023 gaan we over tot het borgen van Wikselwurk in onze organisatie om de participatie met inwoners, organisaties, ondernemers en verenigingen te realiseren, te evalueren en waar nodig te verbeteren. In dit plan benoemen we de volgende acties:

- De toolbox Wikselwurk wordt openbaar voor inwoners en belanghebbenden.
Dit is een verzameling van participatiewijzers, formats, checklists en werkvormen voor participatietrajecten.
- We zetten, waar nodig, gespreksleiders in bij participatietrajecten.
- We evalueren alle participatietrajecten.
- We evalueren de rol van participatieadviseurs.
- Afhankelijk van de trede van de participatieladder betrekken we de raad door middel van een startnotitie.

Jeugdparticipatie vraagt om een andere aanpak

In 2024 ontwikkelen we jeugdparticipatiebeleid en starten we met de uitvoering hiervan. Dit vindt plaats in samenwerking met de raads werkgroep jeugd. De raads werkgroep jeugd heeft als doel jongeren actief bij de lokale politiek te betrekken, samen met scholen en maatschappelijke organisaties. Een van de aandachtspunten daarbij is om de rol van jongeren in het meepraat- en meebeslisproces bij gemeentelijke thema's te verbeteren. Samen met Stichting Tienskip gaat de gemeenteraad door met de in 2022/2023 opgestarte projectdagen om jongeren in de gemeente De Fryske Marren wegwijs te maken in de lokale democratie en hun maatschappelijke betrokkenheid te vergroten.

Centrale huisvesting

Het voorlopig ontwerp is in het eerste kwartaal van 2023 voorgelegd aan de raad. Vervolgens is er een inblik in de financiële impact van de verbouwing en een doorkijk naar de vervolgplanning van het besluitvormingsproces gegeven. Afhankelijk van de besluitvormingen, gaat volgens de huidige planning de

bouw één jaar duren en wordt het gebouw in de loop van 2025 in gebruik genomen. Of deze datum haalbaar is, is door de schaarste van materialen en personele krapte moeilijk in te schatten.

Opvang vluchtelingen Oekraïne

Wij verwachten dat de opvang een langdurige opdracht blijft en dat er uitbreiding van locaties worden toegevoegd (landelijk).

In 2022 zijn wij gestart met de opvang van vluchtelingen uit de Oekraïne. Dit wordt gedaan op basis van de Regeling opvang ontheemden Oekraïne. Inmiddels duurt de opvang al ruim anderhalf jaar en is onze inschatting dat door de voortdurende oorlog in Oekraïne de huisvesting een meerjarige opgave blijft.

Rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening

Door een wetswijziging is het college van B&W vanaf verslagjaar 2023 verantwoordelijk voor het opnemen van de rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening. Hiermee wordt verantwoording afgelegd in hoeverre zij financieel rechtmatig heeft gehandeld. Dat betekent niet dat er minder rechtmatigheidscontroles moeten worden uitgevoerd, maar dat het college deze zelfstandig/intern moet inrichten, uitvoeren, controleren en rapporteren. De accountant controleert dit vervolgens. De wetswijziging leidt tot een ontwikkeling van ons Intern Controleplan, die wij in nauwe samenwerking met de accountant vormgeven.

1.2 Dienstverlening en communicatie

De inwoner centraal

We streven naar nog betere en efficiëntere dienstverlening voor onze inwoners. We sluiten aan bij hun wensen en behoeften. Onze dienstverlening is van hoge kwaliteit en begrijpelijk voor iedereen. Voor efficiënte dienstverlening verloopt onze dienstverlening maximaal digitaal waar dit kan. Waar nodig leveren we face-to-face dienstverlening op maat. We behouden het goede en we innoveren waar mogelijk.

We geven uitvoering aan het uitvoeringsprogramma Dienstverlening in 2024

Dit programma verbindt de onderwerpen Dienstverlening, Wikselwurk en Digitalisering en in 2024 besteden we aandacht aan de volgende activiteiten:

- De inwoner merkt dat verschillende kanalen van de gemeente op elkaar zijn afgestemd
- We implementeren Mijn Zaken
- We beschrijven en verbeteren dienstverleningsprocessen vanuit het inwonersperspectief
- We onderzoeken mogelijkheden voor het bezorgen van reisdocumenten
- e-Dienstverlening Burgerzaken, de laatste 2 producten gaan live (totaal 15)
- eDiensten sociaal domein: zeven producten gaan live in 2024

Communicatie

Voor de ontwikkeling van ons communicatiebeleid van de komende jaren zijn de ambities uit het coalitieakkoord leidend.

We versterken de externe profilering van de gemeente

We werken hard om onze gemeente een fijne plek te laten zijn om te wonen, werken en recreëren. Kleurrijk, actief, noflik en samen zijn de waarden waar we trots op zijn en dat dragen we dan ook uit. Deze gewenste profilering van onze gemeente - zowel voor het gebied als voor De Fryske Marren als lokale overheid - willen we verder versterken. Dat doen we:

- Extern in al onze uitingen, zowel in onlinekanalen als printuitgaven
- Promoten van (project)resultaten uit het programma dienstverlening om inwoners aan onze gemeente te verbinden en hen tevreden te houden.

We ontwikkelen naar een communicatievere organisatie

We blijven inzetten op een open, eerlijk en transparant contact met onze inwoners. Met als uitgangspunten informatiegeelijkheid, betrouwbaarheid en transparantie. We communiceren actief over onze speerpunten, beleidsthema's en werkwijze.

- We optimaliseren de zoekfunctie en toegankelijkheidseisen van onze website.
- We creëren een centrale vindplaats voor besluiten en nieuwsbrieven, bijvoorbeeld besluiten, vergunningen en beschikkingen.
- Uitvoeren van social mediastrategie.

Frysk taalbelied

Wy sette mei faasje troch mei de útfiering fan us Frysk taalbelied; 'Frysk as it heal kin' en it aksjeprogramma dat hjir by heart. Mei de provinsje hawwe wy lange termyn doelen stelt yn in LTA, yn it earste plak foar 2025. Der wurdt sjoen nei oparbeidsjen mei oare gemeenten. Dizze binne yn lijn mei ús belied. Fanôf 2023 wolle wy de Fryske Kultuerpriis op in oare wize foarmjaan.

1.3 Openbare orde en veiligheid

In onze gemeente kunnen inwoners, bedrijven en bezoekers zich veilig voelen en is er weinig overlast en criminaliteit. Wij zetten ons ervoor in om dit niveau van veiligheid en veiligheidsbeleving vast te houden en waar mogelijk te verbeteren. Daarbij hebben wij zowel oog voor de veiligheid van het individu als voor de openbare orde/veiligheid. Door te investeren in leefbaarheid, 'mienskip', laagdrempelige zorg, ondersteuning en voorzieningen voorkomen we veel problemen.

In het Integraal veiligheidsplan 2024-2027 (IVP) stellen wij prioriteiten en beleidskaders voor ons veiligheidsbeleid vast. Het IVP wordt in Q4 ter vaststelling aan de raad aangeboden.

Informatieveiligheid

De Fryske Marren neemt de privacy van haar klanten en de informatieveiligheid zeer serieus

Inwoners en bedrijven moeten erop kunnen vertrouwen dat de gemeente zorgvuldig en controleerbaar met informatie omgaat en deze goed beveiligt. Wij volgen de richtlijnen van de AVG.

Gemeenten krijgen als essentiële dienstverlener te maken met stijgende auditlasten

Om de veiligheid van informatie te borgen worden alle overheidsorganisaties gehouden en getoetst aan het normenkader Baseline informatieveiligheid Overheid (BIO). Het normenkader wordt in 2024 verder aangescherpt op het gebied van cybersecurity. Er komt een nieuwe Europese richtlijn, genaamd NIS2.

APV en bijzondere wetten

In onze gemeente valt veel te beleven, zowel voor inwoners als bezoekers. Er worden evenementen georganiseerd en onze horeca heeft een belangrijke rol hierbij. De openbare ruimte willen we netjes en veilig houden. De Algemene Plaatselijke Verordening (APV) en bijzondere wetten regelt vergunningen en toezicht hierover, waarbij de volgende ontwikkelingen van invloed zijn:

Invoering omgevingswet

Wanneer de Omgevingswet ingevoerd wordt, wordt de APV geactualiseerd. Daarbij besteden we onder andere aandacht aan de verdere aanpak van ondermijning.

Uitbreiding Wet Bibob, we actualiseren ons beleid

De Wet Bibob heeft als doel het voorkomen dat overheden onbewust criminaliteit faciliteren. Met de wijziging van de Wet Bibob zijn de mogelijkheden voor gegevensdeling gewijzigd. Ook kunnen we het breder toepassen, bijvoorbeeld op vastgoedtransacties en aanbestedingen.

c. Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

1.1 Bestuur

Toekomstvisie

Doelstelling: De meerjarenvisie 'Brede welvaart voor De Fryske Marren, visie tot voorbij 2030' geeft kleuring aan het te ontwikkelen beleid voor de toekomst.										
										
Resultaat: Implementatie toekomstvisie in toekomstig beleid.										
Actie: - Betrekken van de toekomstvisie in toekomstig beleid - Doorontwikkeling toekomstvisie										

Bestuurlijke vernieuwing

Doelstelling: Er is behoefte aan een andere wijze van samenwerking tussen de verschillende gremia. In die doorontwikkeling willen we stappen blijven zetten.										
										
Resultaat: Voor realisatie is een transparante en open communicatie een belangrijke voorwaarde.										
Actie: In lijn met de uitkomsten van de heisessie in 2022 is permanent aandacht voor de verbetering van de onderlinge samenwerking tussen raad en college, waarbij de vergaderstructuur onderwerp van gesprek is.										

Communicatie en Wixselwurk; De Fryske Marrenlijn voor inwoners- en overheidsparticipatie

Doelstelling: We vinden een goede samenwerking met onze inwoners en ondernemers belangrijk en willen geen belangrijke besluiten nemen, zonder te weten hoe onze inwoners hierover denken.										
										
Resultaat: We werken al volop samen; dat kan meer en beter. Wij willen zichtbaar zijn in de hele gemeente.										
Actie: Participatieladder toepassen										

Jongerenparticipatie

Doelstelling:

Jongeren meer betrekken bij gemeentelijke thema's om hun bewustwording op het functioneren van ons bestuur te vergroten.

Resultaat:

De raads werkgroep 'jeugd' is bezig met het maken van een actieplan. Ook vanuit Wikkelswurk wordt gewerkt aan jongerenparticipatie; wij zoeken de verbinding en samenwerking met elkaar.

Actie:

- Vaststellen beleid jongerenparticipatie

Doorontwikkeling gemeentelijke organisatie

Doelstelling:

Een slagvaardige organisatie; de focus ligt op verbinding en samenwerking en we zetten in op kwaliteitsverbetering.

Resultaat:

Om de ambities te kunnen realiseren, zijn onze goede mensen onmisbaar. Daarom willen wij een aantrekkelijke werkgever blijven, ook in de huidige krappe arbeidsmarkt.

Actie:

- Continue proces gericht op vernieuwing van positie op arbeidsmarkt, opleiding en training en aandacht voor nieuwe participatievormen in de samenleving (participatieladder)

Verbonden partijen

Doelstelling:

Zicht houden op de uitvoering van bij verbonden partijen ondergebrachte gemeentelijke taken door implementatie van de Nota verbonden partijen 2022 'In gezamenlijkheid sturing geven aan samenwerken'.

Resultaat:

Met het oog op de gewijzigde Wet gemeenschappelijke regelingen volgen we de doorontwikkeling op de voet en sturen op tijdige aanlevering van de (financiële) informatie om die gegevens te kunnen controleren en waar nodig (bij) te sturen. We blijven werken met radenwerkgroepen

Actie:

- Binnen de individuele regelingen (11) moeten de wijzigingen op basis van de gewijzigde Wet gemeenschappelijke regelingen worden verwerkt. Deze wijzigingen moeten voor 1 juli 2024 zijn doorgevoerd. Dit doen wij samen met onze GR partners.
- Uitvoering geven aan de nota verbonden partijen gemeente De Fryske Marren 2022-2026

1.2 Dienstverlening en communicatie

Dienstverlening

Doelstelling: Doorontwikkeling van onze dienstverlening in lijn met de dienstverleningsvisie 2022-2026 'Tsjinstferliening, ús nammekaartsje'.	
	
Resultaat: Inwoners scoren een 7,5 op de algemene/directe dienstverlening in de Burgerpeiling 2025	
Actie: • Dienstverlenende cultuur • Digitalisering van onze dienstverlening • Inrichten van processen vanuit inwonersperspectief • Doorontwikkelen van het zaak- en procesgericht werken • Inrichten Mijn Zaken • Doorontwikkelen persoonlijke dienstverlening op maat • Specialiseren van klantcontact in RO en SD • Doorontwikkelen van de dienstverlening binnen het KCC • Doorontwikkelen van de Newsroom	

Frysk taalbeleid

Doelstelling: Wij gaan een nieuw ambitieus en actief Frysk taalbeleid ontwikkelen, dat ook impact heeft buiten de gemeentelijke organisatie zelf.	
	
Resultaat: Wij betrekken de organisaties waarmee wij een binding hebben hierbij; te denken valt aan onderwijs, peuteropvang/VVE, bibliotheek, welzijnsorganisaties e.d. Bij de ontwikkeling van het taalbeleid maken we gebruik van de geplande evaluatie van het taalbeleid en van ondersteuning door de provincie Fryslân en goede praktijkervaringen bij andere gemeenten.	
Actie: • Inventarisatie van de reeds lopende activiteiten. • Het actualiseren van het huidige Frysk taalbeleid.	

1.3 Openbare orde en veiligheid

Openbare orde en veiligheid

Doelstelling: We willen de lokale veiligheid in onze gemeente tenminste op hetzelfde niveau houden of verbeteren.	
	
Resultaat: We streven naar een gelijk niveau van veiligheid. We realiseren ons wel dat er verschuivingen zullen zijn. Zo zien wij nu al een daling van de criminaliteitscijfers (inbraken e.d.) en een stijging in de online criminaliteit en ondermijnende criminaliteit. Wij meten iedere vier jaar de objectieve veiligheid (cijfermatig) en de subjectieve veiligheid (veiligheidsbeleving). De lokale veiligheidsbeleving meten we iedere vier jaar met een inwonerspeiling. Onze inwoners gaven in 2017 en in 2022 een waardering van 7,8 aan de lokale veiligheid. Om een indruk te krijgen in de objectieve veiligheid, kijken wij naar monitoringsgegevens zoals politiemutaties. Actie: • Actualiseren Meerjarenbeleid: Integraal Veiligheidsplan 2024-2027 • Opstellen uitvoeringsplan veiligheid 2024-2025	

d. Verbonden partijen

Veiligheidsregio Fryslân (veiligheid)

In dit hoofdstuk staat een toelichting op de ontwikkelingen vanuit de discipline Veiligheid. Een toelichting op de voortgang van Gezondheid staat in programma 5.

Doelstelling

De Veiligheidsregio Fryslân draagt bij aan een veilig en gezond Fryslân. Het streven is het voorkomen en beperken van incidenten, of het nu gaat om branden, infectieziekten of crises.

Ontwikkelingen

- Uitvoering wijzigingen vanuit Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR)
De wijzigingen zonder overgangstermijn zijn direct van kracht en worden op die manier toegepast. Er wordt aan gewerkt om de overige wijzigingen in de gemeenschappelijke regeling te implementeren. Hierbij wordt samengewerkt met de FUMO en de Friese griffiers. De planning is dat uiterlijk in het najaar van 2023 een aangepaste conceptregeling voor een zienswijze wordt voorgelegd aan de Friese raden. Daarna kan de gewijzigde regeling worden vastgesteld door het Algemeen Bestuur van de VGR.
- De speerpunten voor 2024 ten aanzien van Crisisbeheersing en Brandweer zijn vastgelegd in de Programmabegroting 2024 van de VRF. In het Jaarverslag 2024 en de Jaarrekening 2024 legt de VRF verantwoording hierover af.

e. Wat mag het kosten?

Bedragen € 1.000

1. Bestuur en organisatie	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting g 2024	Begroting 2025	Begroting g 2026	Begroting 2027
Lasten						
1.1 Bestuur	-2.865	-2.548	-2.640	-2.643	-2.645	-2.645
1.2 Dienstverlening en communicatie	-1.643	-1.341	-1.309	-1.309	-1.309	-1.309
1.3 Openbare orde en veiligheid	-6.413	-4.941	-5.313	-5.299	-5.164	-5.164
Totaal Lasten	-10.921	-8.829	-9.262	-9.250	-9.118	-9.118
Baten						
1.1 Bestuur	262	-	-			
1.2 Dienstverlening en communicatie	715	478	478	478	478	478
1.3 Openbare orde en veiligheid	2.105	36	36	36	36	36
Totaal Baten	3.082	514	514	514	514	514
Saldo van baten en lasten	-7.839	-8.316	-8.748	-8.737	-8.605	-8.605
Stortingen	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	35	149	187	135	-	-
Mutatie reserves	35	149	187	135	-	-
Resultaat	-7.804	-8.167	-8.561	-8.602	-8.605	-8.605

De lasten van productgroep 1.1 Bestuur worden afzonderlijk door de raad geautoriseerd. Daarom geven we hieronder een meer gedetailleerde verdeling van de budgetten op deze productgroep.

Bedragen € 1.000

Bestuur	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting g 2024	Begroting 2025	Begroting g 2026	Begroting 2027
Lasten						
1.1.1 Gemeenteraad	-1.145	-1.196	-1.230	-1.233	-1.235	-1.235
1.1.2 Burgemeester en wethouders	-1.704	-1.324	-1.382	-1.382	-1.382	-1.382
1.1.3 Bestuurlijke samenwerking	-1	-10	-10	-10	-10	-10
1.1.4 Bezwaar en beroep	-16	-18	-18	-18	-18	-18
Totaal Lasten	-2.865	-2.548	-2.640	-2.643	-2.645	-2.645
Baten						
1.1.2 Burgemeester en wethouders	262	-	-			
Totaal Baten	262	-	-	-	-	-
Saldo van baten en lasten	-2.603	-2.548	-2.640	-2.643	-2.645	-2.645

f. Kaderstellende beleidsstukken

Naam beleidsstuk	Korte inhoud	Vaststellingsjaar/looptijd
Visie en strategie communicatie	In deze notitie is de visie op de gemeentelijke communicatie verwoord. In de nieuwe dienstverleningsvisie 2022 is een hoofdstuk communicatie opgenomen. We zullen een verbinding leggen tussen het communicatiebeleid met de nieuwe dienstverleningsvisie en het Wikselwurkbeleid	Vastgesteld in 2014. Eind 2023/ begin 2024 starten we met een herijking.
Wikselwurk, beleid inwoners- en overheidsparticipatie	Beleid op het gebied van zowel inwoners- als overheidsparticipatie, inclusief zowel een kompas (handvaten) voor medewerkers als een kompas voor de samenleving. Toolbox met werkvormen en inzet van een gesprekspool.	Vastgesteld op 1 juni 2022
Uitkomsten Democratie testlab De Fryske Marren, Ontwikkelingen Lokale Democratie	Samen met het ministerie van BZK, inwoners en dorpsbelangen is een traject ingezet om de lokale democratie in de Fryske Marren te versterken. De uitkomsten hiervan worden in de komende raadsperiode verder uitgewerkt vanuit het onlangs vastgestelde Wikselwurkbeleid.	Vaststelling 2017/2018
Veiligheidsplan De Fryske Marren	Meerjarenplan met visie, missie, doelstellingen en kaders voor het lokale veiligheidsbeleid.	Huidige plan is vastgesteld op 22 mei 2019. Looptijd 2019-2022. Nieuw beleidsplan wordt in Q4 2023 aan de raad aangeboden. Looptijd 2024-2027
Visie dienstverlening 'Tsjinstferliening De Fryske Marren' 2022-2026	Hierin is een eigentijdse visie op dienstverlening beschreven voor De Fryske Marren, waarbij het inwonersperspectief centraal staat en we inspelen op de technologische ontwikkelingen. Uitwerking volgt in een actieplan.	Vastgesteld op 22 juni 2022
Toekomstvisie De Fryske Marren	Brede Welvaart voor De Fryske Marren, visie tot voorbij 2030. De 'sustainable development goals' zijn onderdeel van deze visie en het stuk geldt als leidraad voor toekomstige beleidsstukken.	Vastgesteld op 1 juni 2022
Meer Vitamine C: visie en strategie communicatie.	In deze notitie is de visie op de gemeentelijke communicatie verwoord. In de nieuwe dienstverleningsvisie 2022 is een hoofdstuk communicatie opgenomen. We zullen een verbinding leggen tussen het communicatiebeleid met de nieuwe dienstverleningsvisie en het Wikselwurkbeleid.	Vastgesteld in 2014. In 2023 een herijking
Algemene plaatselijke verordening 2024	Dit verhaal dragen we uit in diverse uitingen zoals advertenties, teksten, vacatures en blijft onze leidraad.	Vaststelling medio 2024. Dit natuurlijk met de kanttekening dat de Omgevingswet inderdaad op 1 januari 2024 van kracht zal worden.

Evenementenbeleid De Fryske Marren	In 2023 verwachten we met een integraal evenementenbeleid te starten, welke vervolgens in 2024 wordt vastgesteld.	In het vierde kwartaal van 2023 een startnotitie en in het derde kwartaal 2024 vaststelling evenementenbeleid
Actualisatie begraafplaatsen verordening	Delen van deze verordening dienen mogelijk te worden opgenomen in het Omgevingsplan (als onderdeel van de Omgevingswet). Dit betekent dat de huidige verordening hierdoor zal moeten wijzigen. Ook vanuit andere juridische en beleidsmatige aspecten verdient de verordening een herziening.	Wij verwachten de actualisatie van de verordening in Q4 2023 voor te leggen aan de raad.

2. Ruimte

a. Hoofddoelstelling

De open ruimte van De Fryske Marren is door de grote diversiteit een unieke verblijfsruimte voor onze inwoners en gebruikers. We willen de open ruimte daarom zoveel mogelijk behouden. Bij plannen vormen de landschappelijke waarden de basis. Niettemin moeten ontwikkelingen mogelijk blijven, maar in balans met de ecologische en landschappelijke kwaliteit.

b. Actuele context en ontwikkelingen

Onderzoek naar mogelijkheden Driehoek Joure Zuid

Eind maart 2023 heeft u de startnotitie Driehoek Joure Zuid vastgesteld. We onderzoeken de mogelijkheden om dit grote, onbebouwde gebied direct grenzend aan de rand Joure in te vullen. De eerste stap om de inwoners te raadplegen loopt nu. Na de participatie leggen we verschillende scenario's voor aan de raad met een advies voor een voorkeursscenario.

Kunstwerken, een grote vervangingsopgave voor de komende jaren

Oktober 2022 heeft u het meerjarenprogramma kunstwerken 2022 – 2030 vastgesteld. Dit meerjarenprogramma heeft betrekking op civieltechnische kunstwerken zoals bruggen, duikers en stuwen. Voor de jaren 2025 tot en met 2030 is een aantal PM posten opgenomen en momenteel onderzoeken we de resterende opgave. Na afronding van deze onderzoeken leggen we verschillende scenario's voor aan de raad met een advies voor een voorkeursscenario.

Uitvoeringsprogramma Groenvisie

Op 21 juni heeft u de Groenvisie "Een (be)leefbare gemeente voor mens en dier 2023-2027 vastgesteld. We stellen een uitvoeringsprogramma op dat duidelijk wordt welke werkzaamheden we gaan uitvoeren. In het uitvoeringsprogramma geven we aan hoe en wanneer de werkzaamheden we gaan uitvoeren om tot een veilige en nette openbare ruimte te komen en hoe we de biodiversiteit gaan vergroten.

Bomenbeleidsplan

Zoals in de Groenvisie is aangegeven komt er een bomenbeleidsplan. We zijn gestart met het opstellen hiervan. Dit plan richt zich specifiek op 'de boom'. Het doel van dit plan is de bescherming en instandhouding van de potentieel waardevolle en de monumentale bomen in De Fryske Marren. Ook gaan we in op de functies en (ecologische) waardes van bomen en de wijze waarop de groeiplaats wordt gerealiseerd.

Beleidsplan stranden

Om een duidelijk beeld te krijgen van de functies van onze stranden en hier ook beleid op te gaan houden stellen we een beleidsplan stranden op. Hierin kijken we integraal naar de functies van het strand, het type strand, de walbeschoeiing en de kwaliteit van het water.

Groene schoolpleinen

Vanuit de huidige subsidie groen-blauwe maatregelen onderzoeken we of hiervan ook door scholen gebruik kan worden gemaakt. Schoolpleinen zijn meestal verharde, warme oppervlaktes die weinig uitdaging bieden voor de schoolkinderen. Door scholen gebruik te laten maken van de regeling kunnen zij groen-blauwe maatregelen treffen om hittestress te verminderen, wateroverlast te voorkomen en een uitdagende buitenruimte te bieden.

Wonen: een grote landelijke woningbouwopgave voor de komende jaren

De Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening heeft in 2022 de Nationale Woon- en Bouwagenda gepresenteerd. Deze is in 2023 uitgewerkt in zes programma's. De kern is dat er meer woningen nodig zijn, die ook betaalbaar en duurzaam zijn.

De regionale woondeal tussen Rijk, provincie en gemeenten vormt de basis voor de lokale Fryske opgave, 17.500 woningen tot en met 2030 en minimaal 1.050 woningen daarvan binnen De Fryske Marren. De vraag op langere termijn tot 2035 wordt vooral veroorzaakt door meer en kleinere huishoudens en meer groepen met een zorgvraag die huisvesting nodig hebben. Maar ook tot 2025 zijn er veel meer woningen nodig. Daarvoor gaan we het volgende doen:

- We geven volop ruimte waar het kan aan het ontwikkelen van inbreidingsplannen.
- We hebben gezorgd dat de nieuwe Woonvisie aansluit op de zes programma's uit de Nationale Woon- en Bouwagenda.
- We sluiten nauw aan op de door de gemeenteraad vastgestelde toekomstvisie voor De Fryske Marren: "Brede welvaart voor de Fryske Marren: visie tot voorbij 2030". Het zorgen voor brede welvaart staat centraal in de opgaves voor de komende jaren, ook bij de opgave rond het wonen.

De toekomstvisie hanteert de 17 duurzame ontwikkelingsdoelen. Een aantal heeft een directe relatie met het woondomein. Deze doelen richten zich op het stimuleren van duurzame steden en gemeenschappen, goede gezondheid en welzijn, het verantwoord consumeren en produceren en de samenwerking tussen verschillende partijen om deze doelen te bereiken. De 17 duurzame ontwikkelingsdoelen bieden ons een goed kader om met externe partijen te werken aan een vitale en krachtige woongemeente.

Regionale woondeal

In de woondeal zijn behalve woningbouwdoelstellingen voor betaalbare woningen, ook opgenomen: afspraken over een nieuwe wijze van samenwerking tussen het Rijk, de provincie en gemeenten en mogelijkheden om een beroep te doen op landelijke middelen voor woningbouw.

Nieuwe landelijke wetgeving volkshuisvesting

Het Rijk neemt de regie terug op de volkshuisvesting. Daartoe heeft zij de Wet Versterking Regie Volkshuisvesting in dit voorjaar in consultatie gebracht. De wet biedt het Rijk, de provincie en gemeenten de mogelijkheid regie te voeren op de volkshuisvesting. Gemeenten worden onder andere verplicht een huisvestingsverordening op te stellen waarin ook voor bepaalde groepen urgentie wordt geregeld. Ook wordt op termijn een volkshuisvestingsprogramma verplicht, waarmee beter gestuurd kan worden op de betaalbaarheid. Ook komt er meer dwingend kader voor het maken van prestatieafspraken. De ambitie is om deze wet in te laten gaan in 2024.

Onderzoek locatie permanent AZC

Het contract voor het huidige tijdelijke AZC loopt eind 2023 af. Het COA heeft een beroep op ons gedaan voor een mogelijk permanent AZC ergens in onze gemeente. We doen een locatiestudie voor een eventueel permanent AZC.

Duurzaamheid

De Europese wetgeving en het rijk scherpen steeds meer de doelstellingen aan op het gebied van energie en klimaat. Daarnaast wordt de regie op de doelen uit het Klimaatakkoord (Parijs en Nationaal Klimaatakkoord) steeds meer bij gemeenten neergelegd. Door deze ontwikkeling hebben gemeenten tal van nieuwe klimaattaken uit te voeren. Wettelijke taken zijn onder andere: een gemeentelijk energieloket, hernieuwbare energie opwek en aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving.

Concrete ontwikkelingen waar gemeenten een effectieve aanpak op moet ontwikkelen zijn energiearmoede, netcongestie, circulair bouwen en verschraving in de biodiversiteit. In het vastgestelde duurzaamheidsprogramma en de warmtevisie staan doelen waar we door middel van concrete

uitvoeringsprojecten uitvoering geven aan deze ontwikkelingen. De uitvoering van het klimaatakkoord krijgt een toenemend dwingend karakter. Er zijn door het rijk tijdelijke middelen ter beschikking gesteld om de extra taken, die het Nationale Klimaatakkoord met zich meebrengt, op te kunnen pakken. Verantwoorde zonnepanelen, het natuurakkoord en de politieke ontwikkelingen op landelijk en provinciaal niveau verplichten ons tot een permanente afweging in de te nemen maatregelen.

De Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging gaan in op 1 januari 2024

Deze wetten hebben een grote invloed op onze processen. We voldoen op die datum aan de minimale eisen in de uitvoering van deze wetten. In 2024 werken we verder aan het opleiden van medewerkers en de verdere implementatie van processen.

Agrarisch gebied en landbouw: transformatie, verduurzaming en innovatie

Het Nationaal Programma Landelijk Gebied heeft grote gevolgen voor agrarische sector.

Voor Friesland is dit vertaald in het Fries Programma Landelijk Gebied. Vanuit het Friese programma werken wij mee aan alle integrale opgaven zoals stikstof, CO₂, veenweide, biodiversiteit en derogatie.

Wij ondersteunen de agrarische sector actief bij de uitdagingen waarvoor ze staan.

Daarom nemen we vanuit de Friese veenweide gemeenten al actief deel aan de uitvoering van het nieuwe veenweideprogramma 2020 – 2030 en ondersteunen we gebiedsprocessen in de veenweidegebieden. Daarnaast bieden wij ruimte voor transformatie, verduurzaming en innovatie van de agrarische sector. De sector is van groot belang voor zowel voor de uitstraling in de omgeving, als voor de economische belangen.

We richten de openbare ruimte duurzaam en veilig in

Inwoners, bezoekers en bedrijven maken dagelijks gebruik van onze wegen, bruggen, riolering, openbaar groen, verlichting en gebouwen. De openbare ruimte moet schoon, heel en veilig zijn maar ook duurzaam. Dit realiseren we als volgt:

- We gebruiken duurzame materialen, circulaire grondstoffen en maken klimaatbestendige watersystemen.
- We passen risico-gestuurd-beheer toe. Dit betekent de juiste afweging maken tussen prestatie, kosten en risico's.
- We richten het beheer van de openbare ruimte zoveel mogelijk in op de behoeften van inwoners en ondernemers. Dat doen we door participatie, maatwerk en gebiedsgericht werken.

De verduurzaming van de openbare ruimte kan vertragen.

Bij gemeenten, adviesbureaus en aannemers is er een tekort aan capaciteit. Ook is er een tekort aan beschikbare grondstoffen.

Vastgoed

Wij verduurzamen onze gebouwen tussen 2023-2036 naar energielabel A

In Q4 2022 heeft u de Routekaart Verduurzamen Gemeentelijk Vastgoed De Fryske Marren vastgesteld. Hierin staat hoe wij invulling geven aan de opgave uit het Klimaatakkoord: planning, uitvoering en financiering. We kunnen niet alle gebouwen tegelijk verduurzamen. Het gevolg hiervan kan zijn dat de exploitatiekosten van niet verduurzaamde gebouwen verder oplopen.

Wij onderhouden ons vastgoed sober en doelmatig

In Q1 2023 is de nota levenscyclusbeheer vastgesteld. Hierin staat hoe wij ons (planmatig) onderhoud, beheer en de financiering borgen. Het onderhoudsniveau is minimaal voor het grootste gedeelte van de gebouwen (Niveau 4 NEN 2767). Wij verwachten de komende jaren investeringen aan uw raad voor te moeten leggen. Deze zijn nodig vanwege de leeftijd van onze gebouwen. Hiervoor zijn geen budgetten opgenomen in het (planmatig) onderhoud en de verduurzamingsoperatie.

Verkeer en vervoer: 0 verkeersslachtoffers in 2050

Het landelijk Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 (SPV 2030) bevat als doel: 0 verkeersdoden in 2050. Het aantal verkeersdoden op onze wegen is gelukkig relatief laag. Daarom is onze ambitie ook 0 verkeersslachtoffers (doden én gewonden) in 2050. Dit vraagt een risico-gestuurde aanpak: we richten ons op de belangrijkste risico's in het verkeerssysteem.

Aandacht voor een bereikbaar en leefbaar platteland

We blijven ons sterk maken voor een stevig, betaalbaar en aantrekkelijk OV-netwerk. Dit brengen we continu onder de aandacht bij de provincie. Daarnaast nemen we deel aan de Verkenning 3 Friese Bruggen (opdrachtgever Rijkswaterstaat). Dit betreft de vervanging van de bruggen Spannenburg, Oude Schouw en Uitwellingerga. We hebben speciale aandacht voor de brug Spannenburg en omgeving en verkeersveiligheid omdat deze in onze gemeente ligt.

Kwaliteit van bodem, water en lucht

Alles wat we doen in de fysieke omgeving belast de bodem, het water en de lucht. We doen het volgende om de kwaliteit van de milieuhygiënische fysieke leefomgeving op peil te houden:

- We geven sturing aan nieuwe activiteiten en inrichting van de fysieke leefomgeving.
- We pakken bestaande overbelaste situaties aan.
- We maken beleid. De volgende ontwikkelingen spelen in 2024:
 - Het verschuiven van het bevoegd gezag in de Wet Bodembescherming van provincie naar gemeenten.
 - Het vastleggen en monitoren van de basisgeluidemissie van gemeentelijke wegen.
 - Het omzetten van geluidzones van de gezoneerde industrieterreinen naar geluidproductieplafonds.
 - Het onderzoeken van het borgen van de luchtkwaliteit.
 - Het vaststellen van waterkwaliteitsdoelen van stedelijk water.

Nieuwe impuls aan de kwaliteit van het landschap

De komende jaren gaan we samen met de gemeente Súdwest-Fryslân, de provincie en Stichting Erfgoed Natuur en Landschap aan de slag. De kwaliteit van het bestaande landschap is van groot belang voor ons woon- en werkklimaat en voor de recreatieve sector. Bovendien ligt het grootste deel van de gemeente in het Nationaal Landschap Zuidwest Fryslân. U krijgt hiervoor het uitvoeringsprogramma Impuls Nationaal Landschap aangeboden.

c. Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

2.1 Wonen

Omgevingswet

Doelstelling:

De implementatie van de Omgevingswet vraagt een visie op onze ruimte, in de breedste zin van het woord. De Omgevingswet staat voor een goede balans tussen het benutten en beschermen van de fysieke leefomgeving. We zijn kritisch op het behoud van de cultuurhistorische, ruimtelijke en natuurwaarden in het bestaande landschap.

De Omgevingswet treedt op 1 januari 2024 in werking.

Resultaat:

Het in gang gezette traject wordt in nauw overleg met de raad en betrokkenheid van onze inwoners en ondernemers voortgezet. De omgevingsvisie is inmiddels vastgesteld. Bij het opstellen van het omgevingsplan zorgen we ervoor dat de omgeving tijdig wordt betrokken.

Actie:

- Stapsgewijs omzetten tijdelijk omgevingsplan in 'echt' omgevingsplan (omzetting voltooiën op 31 december 2031)
- Voorbereiden evaluatie besluiten over adviesrecht, delegatie en participatie (evaluatie één jaar na inwerkingtreding van de Omgevingswet)
- Opleiden van medewerkers
- Aanpassen processen en documenten
- Technisch herzien APV zodat deze aansluit op de Omgevingswet
- Maken Verordening fysieke leefomgeving
- Herzien mandaatregeling
- Aanpassen Legesverordening i.v.m. invoering Omgevingswet
- Procedures en regels kostenverhaal

Wonen

Doelstelling:

Betaalbaar en toegankelijk wonen voor alle doelgroepen; dit vraagt om een planmatige of programmatische aanpak. Bouwen naar schaal en karakter, ook in de kleine(re) kernen (Build-to-order).

Resultaat:

Een vastgestelde Woonvisie De Fryske Marren 2023 – 2027 (vaststelling 2024)

Actie:

- We werken de Woonvisie De Fryske Marren verder uit op basis van de consulterende notitie van de raad. Daarbij geven we invulling aan de lokale woonopgave aan de hand van een nader te bepalen participatief traject met inwoners en belanghebbenden. Belangrijke bouwstenen zijn de regionale woondeal die is afgesloten, de programmatische aanpak van het Rijk en de nieuwe landelijke wetgeving voor volkshuisvesting. Tegelijkertijd leggen we een geactualiseerd uitvoeringsprogramma wonen voor. Hierin werken we ook de programmatische aanpak verder uit.

Doelstelling: Voorzien in wonen, zorg en welzijn voor ouderen en andere kwetsbare doelgroepen.			
			
Resultaat: Een woonzorgvisie De Fryske Marren			
Actie: Op grond van de Wet Versterking Regie Volkshuisvesting zijn gemeenten verplicht om voor 2026 een woonzorgvisie op te stellen. De wet ligt bij de Raad van State. Vanuit de woondeals starten we in 2024 om invulling te geven aan de woonzorgvisie.			

Doelstelling: Sturen op de woonruimteverdeling met als doel een evenwichtige, lokale woningmarkt.			
			
Resultaat: Een Huisvestingsverordening en Urgentieverordening De Fryske Marren met als doel regels vast te stellen over de toewijzing van sociale huurwoningen en het bepalen van urgentie voor bepaalde doelgroepen.			
Actie: We stellen een huisvestingsverordening op voor de gemeente De Fryske Marren in lijn met de landelijke wetgeving, maar met ruimte voor lokale invulling. In 2023 zijn de Friese gemeenten gestart met het opstellen van een regionale urgentieverordening. We werken samen met de andere Friese gemeenten deze regionale urgentieverordening uit, waarbij wij voor onze gemeente de lokale accenten leggen in een urgentie-verordening De Fryske Marren.			
Resultaat: De kernen faciliteren bij (het inventariseren van de vraag naar) woningbouw. Focus ligt niet alleen op nieuwbouw, waar mogelijk willen we de leegstand aanpakken en het splitsen van woningen			
Actie: In aansluiting op de in 2022 en 2023 uitgevoerde inventarisatie in de dorpen naar woningbouw, zullen we begin 2024 nog een aanvullende gespreksronde organiseren. De inbedding van en de wijze waarop wij structureel ‘initiatieven’ kunnen begeleiden, vindt plaats binnen de programma gestuurde en projectmatige aanpak van de woonopgave.			

Doelstelling: Zorg voor kwalitatief goede huisvesting en het creëren van een goed vestigings- en bedrijfsklimaat voor onze ondernemingen.		
		
Resultaat: Visie op de huisvesting van internationale werknemers en verdere bijzondere doelgroepen.		
Actie: • Er wordt een integrale visie opgesteld voor de huisvesting van internationale werknemers. Op basis van de startnotie die wij in 2023 afronden, formuleren wij in 2024 de definitieve koers. Daarbij sluiten wij onder meer aan bij de eisen van de Wet goed Verhuurschap die per 1 juli 2023 van kracht is. De gemeente is op grond van deze wet verplicht een meldpunt in te richten.		

Doelstelling: Grip houden op gronduitgifte.		
		
Resultaat: Kijken naar de effecten van flexwonen, uitgifte in erfpacht, een meer actieve grondpolitiek, (bijzondere) woonvormen en tiny houses.		
Actie: • Onderzoek naar de effecten van de mogelijke toepassing van deze instrumenten wordt verricht. • Verder onderdeel van het instrumentarium om woningzoekenden meer kansen te geven. Dit wordt ondergebracht in de woonvisie en nader uitgewerkt in het uitvoeringsprogramma.		

Doelstelling: Ontwikkelen van de gemeente door het realiseren van woningbouwprojecten.						
						
Resultaat: 1150 woningen toegevoegd aan de woningvoorraad op 31 december 2030						
Actie: • We ontwikkelen eigen plannen met bijbehorende grondexploitaties zoals Wyldehoarne 4 in Joure, Tramdijk Oost te Lemmer en uitbreiding van Park Sevenwolden in Joure • We faciliteren woningbouwprojecten in de kleinere kernen op basis van Build to order • We faciliteren woningbouwplannen van derden zoals Hof fan Lemmer in Lemmer						

Landbouw en veenweide

Doelstelling:

De agrarische sector is een belangrijke pijler voor onze gemeente en kampt met vele uitdagingen. Samen met de sector zoeken we naar perspectief en oplossingen.

Resultaat:

We denken actief mee over een omschakeling naar vormen van duurzame landbouw en betrekken hierbij de maatschappelijke effecten van de veranderingen in deze sector. Dit vraagt maatwerk-oplossingen op het gebied van innovatie, biodiversiteit en toekomstbestendigheid.

Actie:

- Samen met provincie, waterschap en de Friese gemeenten werken wij aan het opstellen van het Fries Programma Landelijk Gebied.
- Wij faciliteren op dit moment verschillende integrale processen.
- In Gaasterland onderzoeken wij met de provincie of de bloembollenteelt kan overschakelen op biologische gewasbeschermingsmiddelen.
- Verder gaan met de pilot voor Agroforestry, een wijze van circulaire landbouw.

Resultaat:

Verminderen van overlast voor inwoners die veroorzaakt wordt door gewasbeschermingsmiddelen in de bollenteelt.

Actie:

- Wij werken aan een convenant gewasbeschermingsmiddelen bollenteelt of een paraplubestemmingsplan om overlast te verminderen.
- Het waterschap blijft het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen monitoren.

Doelstelling:

Met het Veenweide-programma 2021-2030 'Foarút mei de Fryske Feangreiden' wordt geprobeerd om te komen tot een duurzaam ontwikkelingsperspectief voor een aantrekkelijk en leefbaar veenweidegebied.

Resultaat:

Het verminderen van bodemdaling, CO₂-uitstoot en -oxidatie, het verbeteren van de biodiversiteit en het beperken van funderingsschade.

Actie:

- Wij werken samen met provincie, waterschap en 7 veenweide gemeenten aan de uitwerking van de concept funderingsaanpak.
- Daarnaast werken wij mee aan de uitwerking van het kansrijke gebied de Brekkenpolder.

Energietransitie en duurzame mobiliteit

Doelstelling:

Inrichting van het energienetwerk van de toekomst

Resultaat:

Elektriciteitsnetwerk bestendig voor de toekomst zonder gebruik van fossiele brandstoffen

Actie:

- Deelname aan de Friese Energietafel (FET)
- Uitvoeren regio analyse samen met gemeente Heerenveen
- Werken aan de Energievisie van Fryslân in samenwerking met de FET
- Input leveren aan de ontwikkeling van een 380KV verbinding tussen Groningen en Flevoland
- Opwekdoelstellingen van het rijk invullen via de Regionale Energie Strategie (RES)

Doelstelling:

Huishoudens volledig op hernieuwbare energie

Resultaat:

Alle huishoudens in De Fryske Marren maken geen gebruik van fossiele brandstoffen

Actie:

- Tûk Wenjen wordt als platform door ontwikkeld richting 2.0
- Ontwikkeling aanvullende diensten en producten zoals het isolatieplan en ondersteuning bij aanvragen subsidie
- Fixteams gaan aan de slag om energiebesparende maatregelen in bestaande woningen aan te brengen.
- De energievoaches bezoeken inwoners voor advies om energie te besparen.
- Organiseren thema- en informatieavonden
- Inzet diverse communicatiekanalen om inwoners te informeren en te stimuleren in het nemen van verduurzamingsmaatregelen

Warmtetransitie

Doelstelling:

De gebouwde omgeving is in 2030 voor 20% aardgasvrij en uiterlijk in 2050 voor 100% aardgasvrij

Resultaat:

Inwonersinitiatieven werken aan concrete projecten om hun eigen dorp aardgasvrij te maken

Actie:

- Inwonersinitiatieven ondersteunen bij professionaliseren en continuering
- Haalbaarheid en inpasbaarheid van warmtenetten in Balk, Terherne en Joure verder uitwerken
- Zoeken naar bronnen van cofinanciering
- Fysieke en sociale koppelkansen identificeren
- Organiseren van onderlinge uitwisseling en kennisdeling tussen inwonersinitiatieven
- Samen met inwonersinitiatieven organiseren van drie collectieve isolatiepilots
- Opzetten collectieve aanpak energiescans, energiecoaches, fixteams en isoleren

Doelstelling:

Visie op rol gemeente over publiek eigendom van warmtenetten

Resultaat:

Er is een weloverwogen besluit genomen over de rol van de gemeente bij het ontwikkelen en exploiteren van warmtenetten

Actie:

- Verdere verkenning van mogelijke rollen
- Interne werkgroep opzetten
- Besluitvormingsproces voorbereiden

Doelstelling:

Ontwikkelen van aquathermie als duurzame warmtebron

Resultaat:

Uitvoering van de Missy Wetterwaarmte

Actie:

- Samenwerken met de gemeenten Súdwest-Fryslân, Terschelling en Leeuwarden en provincie Fryslân en het Wetterskip Fryslân binnen de Stuurgroep Aquathermie als onderdeel van de FET (Friese Energie Tafel)
- Internationale kennisuitwisseling via het EU Interreg project Waterwarmth waarmee cofinanciering is verkregen voor het project Aardgasvrij Terherne
- Lobby voor aquathermie richting het Rijk
- Promotie van aquathermie als individuele warmtebron onder inwoners

Toekomstbestendige omgeving

Doelstelling:

Het vergroten van de biodiversiteit in de gemeente

Resultaat:

Onderzoek naar de mogelijkheden voor het vergroten van de biodiversiteit en het meten/monitoren hiervan.

Actie:

- Interne werkgroep opzetten
- Afstemming met provincie organiseren
- Onderzoek doen naar bekende meet- en monitoringssystemen

Doelstelling:

In kaart brengen van koppelkansen tussen (bijvoorbeeld) klimaatadaptieve ontwikkelingen, onderhoudsplannen en warmtevisie.

Resultaat:

Een analyse en inventarisatie van de mogelijke koppelkansen binnen de gemeente

Actie:

- Interne werkgroep “koppelkansen” opzetten
- Uitvoeren analyse op bekende/geplande activiteiten op het gebied van ontwikkelingen, beheer en onderhoud
- Ophalen van data uit verschillende bronnen en deze interpreteren en combineren
- Onderzoek naar mogelijke ICT-oplossingen/presentatievormen van de geïnventariseerde koppelkansen

Doelstelling:

Inzetten op klimaatadaptief bouwen

Resultaat:

Onderzoeken waar er ruimte is/ mogelijkheden zijn om te bouwen naar het voorbeeld van nieuwbouw in Lemmer, waarbij rekening gehouden wordt met de risico's van het veranderende klimaat, zoals een stijgende waterspiegel en hittestress.

Actie:

- Onderzoek doen naar succesfactoren en aandachtspunten van Lemmer en andere voorbeelden uit Nederland op het gebied van klimaat adaptief bouwen.

Doelstelling:	
Tegengaan van verdroging, wateroverlast en hitte in het buitengebied	
  	
Resultaat: (Aanzet tot) Een actieplan tegengaan van verdroging, wateroverlast en hittestress in het buitengebied	
Actie: • Opzetten werkgroep met betrokken partijen, zoals het Wetterskip Fryslân, en interne collega's • Het maken van een opzet van een actieplan om verdroging, wateroverlast en hittestress in het buitengebied tegen te gaan	

Circulaire economie

Doelstelling:	
100% circulair inkopen in 2030	
    	
Resultaat: Bewustwording bij alle medewerkers die namens de gemeente inkopen en het opleiden van medewerkers in wat circulair werken en inkopen betekent	
Actie: • Koplopersgroep circulair inkopen en aanbesteden oprichten • Opleiding circulair inkopen en aanbesteden vormgeven • Werken aan het monitoren van circulair inkopen en aanbesteden • Interne medewerkers informeren en betrekken bij circulair inkopen en aanbesteden	

Doelstelling:	
CO2-emissie reduceren	
   	
Resultaat: Certificering niveau 4 van de CO2-prestatieladder behouden	
Actie: • Ketenganalyse uitvoeren • Voor de jaarlijkse meting voor de certificering een certificerende instantie en adviesbureau inzetten	

Sociale duurzaamheid

Doelstelling:

Wij zetten in op energiebesparende maatregelen voor huishoudens met energiearmoede.

Resultaat:

In 2030 zijn er geen huishoudens met energiearmoede.

Actie:

- Bewust inzetten op gedragsverandering onder begeleiding van de energiecoaches.
- Inzet van vrijwilligers die energiebesparende maatregelen uitvoeren in slecht geïsoleerde woningen, waardoor de energierekening structureel verlaagt.
- Met de witgoedruil bieden we onze inwoners energiezuinigere apparaten.
- We gaan aan de slag met grootschalige isolatie van (slecht geïsoleerde) woningen

Doelstelling:

We betrekken onze inwoners actief bij duurzaamheidsinitiatieven

Resultaat:

In 2030 heeft elk dorp in De Fryske Marren minimaal één lopend buurtinitiatief op het gebied van duurzaamheid

Actie:

- We benaderen onze dorpen en stad actief
- We zorgen voor structurele begeleiding van initiatieven

Doelstelling:

We brengen in kaart waar de belangrijkste knelpunten op het gebied van sociale duurzaamheid zitten.

Resultaat:

We hebben een uitvoeringsprogramma sociale duurzaamheid.

Actie:

- We werken de volgende thema's uit:
 - Gezonde en duurzame voeding en leefstijl
 - Duurzaamheid in onderwijs, sport en cultuur
 - Behoud van jeugd en draagkracht voorzieningen
 - Toegang tot (vrijwilligers)werk

Gemeentelijk vastgoed

Doelstelling: Het verduurzamen van ons gemeentelijk vastgoed.	
	
	
Resultaat: Met de in 2022 vastgestelde 'Routekaart Verduurzaming gemeentelijk vastgoed De Fryske Marren' gaan wij onze vastgoedportefeuille in de periode 2023-2036 verduurzamen naar energielabel A.	
Actie: • Uitvoeren van het verduurzamingsmaatregelen in lijn met de planning.	
Resultaat: Met de in 2023 vastgestelde 'Nota Levenscyclusbeheer Gemeentelijk Vastgoed De Fryske Marren' maken we inzichtelijk hoe wij zorgen voor het vastgoed gedurende de gehele levenscyclus.	
Actie: • Aan de hand van deze kaders stellen wij onze jaarplannen op.	

Monumenten

Doelstelling: Toekomstbestendig erfgoed.	
	
Resultaat: Met een Erfgoednota willen wij een visie ontwikkelen op zowel het onroerend erfgoed (monumenten, cultuurlandschap, archeologie) als roerend en immaterieel erfgoed. Daaronder valt ook het funerair erfgoed (begraafplaatsen).	
Actie: • De voorbereidingen voor de erfgoednota zijn in 2023 gestart. In 2024 wordt er een begin gemaakt met het opstellen van de erfgoednota onder leiding van een projectleider. Daarvoor wordt budget aangevraagd in de begroting.	

Doelstelling:	
Het veiligstellen van de toekomst van kerken als bepalende gebouwen voor het silhouet van dorp en stad, als baken in de omgeving	
 	
Resultaat: Een lange termijn aanpak voor (leegkomende) kerkgebouwen met als doel zowel monumentale als niet monumentale kerkgebouwen te behouden.	
Actie: Het samen met onder andere het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân, de provincie Fryslân, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en het museum Catharijneconvent opstellen van een kerkenvisie die eigenaren, overheden en andere betrokkenen in staat stelt om te reageren op komende veranderingen voor functie, gebruik en eigendom van kerkgebouwen.	

Verkeer en vervoer

Doelstelling:	
0 verkeersslachtoffers in 2050.	
   	
Resultaat: Verkeersonveilige en risicolocaties aanpakken.	
Actie: - We actualiseren het huidige verkeer- en vervoersbeleid, om uitvoering te geven aan de doelstelling. In 2024 stellen we hiervoor een Mobiliteitsvisie en/of -plan op. - We gaan verder met het voorbereiden en uitvoeren van de maatregelen uit Uitvoeringsprogramma Fietsveiligheid. - Bij voldoende middelen gaan we aan de slag met de maatregelen uit het Uitvoeringsprogramma Risicoanalyse SPV. Waar mogelijk maken we werk met werk. - We monitoren infrastructurele aanpassingen - We stellen jaarlijks een werkplan op met verkeerseducatie- en gedragsactiviteiten voor meerdere leeftijdsgroepen. Hierbij richten wij ons met name op de kwetsbare verkeersdeelnemers. - We nemen deel aan provinciale en regionale verkeers- en vervoersoverleggen en bijeenkomsten	

Doelstelling: Veilige(vaar)wegen en fietspaden.		
		
Resultaat: Aan de hand van de risicoanalyse van het totale wegennet een uitvoeringsprogramma opstellen.		
Actie: Aan de risicoanalyse en uitvoeringsprogramma wordt gewerkt, de risicoanalyse is in concept gereed. Het uitvoeringsprogramma is in voorbereiding.		
Resultaat: Fietspaden moeten breed genoeg zijn om elkaar veilig te kunnen passeren. Het fiets- en voetpadennetwerk volledig sluiten.		
Actie: Bij onderhoud/vervanging wordt de breedte van de fietspaden bepaald aan de hand van de vastgestelde gemeentelijke leidraad (LIOR) en CROW-richtlijnen.		
Resultaat: De veiligheid van onze infrastructuur wordt mede bepaald door de aanwezigheid van bebording, wegmarkering, belijning en het samenspel daartussen.		
Actie: Bebording, wegmarkering en belijning wordt uitgevoerd en onderhouden volgens de verkeerswetgeving en CROW-richtlijnen.		

Doelstelling: Het wonen in onze dorpen moet aantrekkelijk blijven.		
		
Resultaat: Aanbod van slimme oplossingen voor vervoer en bereikbaarheid.		
Actie: - Continu aandacht vragen bij de provincie en de vervoerder, voor de bereikbaarheid van de dorpen. - De vervoerder onderzoekt samen met onze gemeente en Súdwest-Fryslân naar slimme en alternatieve vervoersmogelijkheden in de regio rond Oudemirdum en Koudum. - Niet-toegankelijke bushaltes passen we zo mogelijk aan. Dit doen we bij onderhouds- of herinrichtingswerkzaamheden.		
Resultaat: Groen dat bijdraagt aan een omgeving voor sociale contacten, recreatie, sport en spelen.		
Actie: Uitvoeren van BOSS (Bewegen, ontmoeten, spelen en sporten) binnen de dorpen.		
Resultaat: Groen dat bijdraagt aan de leefbaarheid en gezondheid, economie en natuur in een dorp en de stad		
Actie: Het groenbeleid zorgt voor een veilige en nette omgeving en draagt daar waar het kan bij aan de biodiversiteit		

Vluchtelingen en ontheemden

Doelstelling:

Ook wij worden geraakt door mondiale ontwikkelingen, zoals de oorlog in Oekraïne en de vluchtelingencrisis. Dit vraagt om extra inzet op huisvesting en begeleiding.

Resultaat:

De gemeente heeft een wettelijke taak voor huisvesting statushouders.

Actualiteit leidt tot maatschappelijke en sociale gevolgen voor inwoners en ondernemers.

Actie:

- Beschikbaar krijgen extra sociale huurwoningen en ander vastgoed voor doorstroom uit azc.
- Invulling verhoogde taakstelling vraagt om actieplan.
- Vervolg om huisvesting ontheemden vereist strategie.

2.2 Openbare ruimte

Openbare ruimte

Doelstelling: Een openbare ruimte waar de groene kwaliteit belangrijk is. Deze moet binnen de bebouwde kom veilig en netjes zijn en bijdragen aan de klimaatbestendigheid. Buiten de bebouwde kom en aan de randen van de dorpen en de stad ligt de nadruk op het inpassen van het bestaande landschap en het vergroten van de biodiversiteit.				
				
Resultaat: De plantvakken dragen bij aan een toekomstbestendige leefomgeving. Bomen krijgen zoveel mogelijk de mogelijkheid uit te groeien tot volledige wasdom.				
Actie: • We renoveren de plantvakken met gebiedseigen beplanting die minder gevoelig is voor ziekten en plagen en betere groeikracht heeft. • We zorgen voor goede groeiplaatsomstandigheden met ruimte voor bomen en hun wortels.				
Resultaat: Het groenareaal, verharding en waterafvoer is ingericht zodat het bijdraagt aan het opvangen en tegengaan van (potentiële) wateroverlast, hittestress en droogtestress.				
Actie: • We passen speelplekken aan zodat ze een bijdrage leveren aan het opvangen of tegengaan van wateroverlast, hittestress en droogtestress. Ook is er ruimte voor flora en fauna. • We passen waar mogelijk groen parkeren toe.				
Resultaat: De zichtbaarheid en beleefbaarheid van het landschap wordt vergroot				
Actie: • Wij planten voor elke gekapte boom 1,1 boom terug.				
Resultaat: Inwoners zijn betrokken bij hun groene omgeving.				
Actie: • We werken samen met de inwoners bij projecten van Operatie Steenbreek en verwijderen waar mogelijk gemeentelijke verharding.				
Resultaat: In het Klimaatakkoord is afgesproken dat Rijk en provincies samen een Bossenstrategie opstellen. De hoofdlijnen (ambities en doelen) zijn inmiddels bekend en we willen de lokale gevolgen hiervan meenemen in onze visie op groen.				
Actie: • De uitwerking van de Bossenstrategie is beschreven in de vastgestelde Groenvisie.				

Doelstelling: Wij willen de leefbaarheid van onze kernen verbeteren.					
					
Resultaat: Verkeersluwe recreatieve delen van de kernen					
Actie: • Wij ontwikkelen projecten om de recreatieve delen van kernen verkeersluw te maken.					
Resultaat: Verbeterde ruimtelijke kwaliteit van het openbaar gebied in onze kernen.					
Actie: • We ontwikkelen projecten om de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar gebied in onze kernen te verbeteren, zoals een deel van de Plattedijk te Lemmer en van de Jachthavendijk te Balk					

2.3 Grondbedrijf

Grondbedrijf

Doelstelling: Grip houden op gronduitgifte.	
	
Resultaat: Kijken naar de effecten van een meer actieve grondpolitiek en uitgifte in erfpacht.	
Actie: • Onderzoek naar de effecten van de mogelijke toepassing van deze instrumenten wordt verricht.	

d. Verbonden partijen

Hûs en Hiem

Doelstelling

De doelstelling van Hûs en Hiem is het leveren van een bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit van de gemeente. Dit doet Hûs en Hiem door te kijken of bouwplannen zowel op zichzelf als in verband met de omgeving voldoen aan redelijke eisen van welstand. Wij formuleren deze eisen in de Welstandsnota.

Ontwikkelingen

Met de invoering van de Omgevingswet staat het de gemeente vrij om welstandsregels vast te stellen. Dat is dus straks niet meer verplicht. Voor zover de gemeenteregels vast wil stellen moeten we deze opnemen in het omgevingsplan.

Voor Rijksmonumenten is het verplicht een commissie in te stellen, die toeziet op de ruimtelijke kwaliteit. Als wij een besluit nemen voor een bredere taak van een dergelijke commissie, kunnen wij Hûs en Hiem aanwijzen voor die taak.

Beleidsrisico's

Als we besluiten geen regels voor welstand op te nemen kan dat effect hebben op de ruimtelijke kwaliteit van onze gemeente.

FUMO

Doelstelling

- Het uitvoeren van het wettelijke VTH-basistakenpakket;
- en – voor zover een deelnemer daartoe heeft besloten – het uitvoeren van aanvullende taken op het terrein van de overheidszorg voor de fysieke leefomgeving;
- en – voor zover een deelnemer daarom heeft verzocht en de FUMO daarin kan voorzien – het uitvoeren van incidentele taken.

Ontwikkelingen

- Met de invoering van de Omgevingswet vindt er een verschuiving plaats in het wettelijk basistakenpakket. De totale omvang van het basistakenpakket wijzigt en ook worden bevoegd gezag-taken van bepaalde basistaken overgeheveld van provincie naar gemeenten.
- De te betalen bijdrage van de gemeenten voor het uitvoeren van de basistaken door de FUMO gaat daardoor omhoog.
- Daarnaast heeft de Omgevingswet impact op de wijze waarop de (basis)taken worden uitgevoerd. Dit geldt zowel voor de FUMO als voor de gemeenten.

Beleidsrisico's

De taken die de FUMO uitvoert, worden afgestemd met de overige deelnemers aan de FUMO. Dit betekent dat wij de uitvoering niet alleen (zelfstandig) bepalen en dat we in dat verband een beleidsrisico lopen.

Afvalsturing NV (Omrin)

Doelstelling

Afvalsturing Friesland NV (Omrin) wil inzetten op het maximaal terugwinnen van grondstoffen en duurzame energie uit afval door:

- innovatie
- verbetering van voor- en nascheiding
- en door het aangaan van nieuwe samenwerkingen.

Zij gaan voor een circulaire bedrijfsvoering en zij willen een optimale benutting van de installaties.

Ontwikkelingen

Omrin wil inzetten op het verder reduceren van reststoffen en het recyclen van grondstoffen. In het 'Rijksbrede programma circulaire economie' wordt de transitie geschetst naar een voor 2050 te realiseren circulaire economie in Nederland. De tussendoelstelling is 50% minder gebruik van primaire grondstoffen in 2030.

Beleidsrisico's

Door oplopende kosten van verbrandingstoelagen en CO2-heffing voor afval zullen de kosten voor de gehele afvalinzameling toenemen.

Coöperatieve Openbare Verlichting & Energie Fryslân U.A.

Doelstelling

De inkoop van gas en elektriciteit voor gemeente De Fryske Marren is ondergebracht in de Coöperatie Openbare Verlichting en Energie Fryslân (OVEF). Dit samenwerkingsverband onderhandelt namens onder andere de Friese gemeenten en de provincie met energieleveranciers en maakt de uiteindelijke

prijsafspraken. Daarnaast is het gezamenlijk beheer en onderhoud van de openbare verlichting in Fryslân ondergebracht bij de coöperatie.

Ontwikkelingen

- Er wordt geleidelijk overgestapt op LED-verlichting bij de straatverlichting. De helft van het areaal is inmiddels van LED-verlichting voorzien.
- Er wordt een slag gemaakt in het inkopen van duurzaam opgewekte energie. Omdat overheden sinds 1 januari 2015 verplicht zijn om duurzaam en maatschappelijk verantwoord in te kopen, wordt de verbruikte energie (achteraf) verduurzaamd door middel van het kopen van Garanties Van Oorsprong (GVO's) en Verified Emission Reduction (VER)-certificaten. Gemeente De Fryske Marren heeft dat tot op heden gedaan met GVO's afkomstig van Omrin (Biomassa en Groengas) en VER's uit Europa. Echter, in 2021 zijn er groenere en meer lokale alternatieven dan voornoemde soorten GVO's en VER's. De gemeente verduurzaamt haar gasgebruik ten dele met GVO's afkomstig van het Valuta voor Veen-model.
- Na een provinciebrede aanbesteding is er nu een overeenkomst met een partij die de laadinfrastructuur voor elektrische auto's gaat realiseren en exploiteren. Contractbeheer en contractmanagement ten behoeve van de Concessie wordt uitgevoerd door OVEF.
- Het ligt in het voornemen dat in 2024 de zelflevering van energie door partners mogelijk wordt. Besluitvorming over het zelflevermodel zal eind 2023 binnen OVEF plaatsvinden.

Beleidsrisico's

- LED-verlichting heeft een andere lichtstraalbundel dan de oude armaturen. Het geeft een ander lichtbeeld in de straat. Dit kan bij te grote onderlinge afstanden leiden tot te donkere locaties, zodat daar een mast bij geplaatst moet worden.
- Lokaal opgewekte duurzame energie en initiatieven zoals Valuta voor Veen zijn vaak duurder dan energie uit het buitenland.

e. Wat mag het kosten?

Bedragen € 1.000

2. Ruimte	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting g 2024	Begroting 2025	Begroting g 2026	Begroting 2027
Lasten						
2.1 Wonen	-8.864	-15.797	-14.856	-11.215	-11.024	-10.293
2.2 Openbare ruimte	-30.521	-35.549	-33.740	-33.320	-33.068	-32.939
2.3 Grondbedrijf	-2.358	-1.004	-784	-784	-784	-784
2.9 Algemeen	-	-24	-			
Totaal Lasten	-41.743	-52.374	-49.380	-45.319	-44.876	-44.015
Baten						
2.1 Wonen	3.949	3.768	4.542	4.489	4.532	4.562
2.2 Openbare ruimte	14.704	14.210	14.273	14.403	14.440	14.475
2.3 Grondbedrijf	2.176	1.207	1.207	1.007	1.007	1.007
Totaal Baten	20.828	19.185	20.022	19.899	19.978	20.044
Saldo van baten en lasten	-20.915	-33.189	-29.358	-25.420	-24.897	-23.971
Stortingen	-2.674	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	6.165	10.111	1.920	759	644	-50
Mutatie reserves	3.491	10.111	1.920	759	644	-50
Resultaat	-17.424	-23.078	-27.438	-24.661	-24.253	-24.021

f. Kaderstellende beleidsstukken

Naam beleidsstuk	Korte inhoud	Vaststellingsjaar/looptijd
Gemeentelijk Verkeers- en Vervoersplan De Fryske Marren, mei 2016	Dit plan omschrijft een samenhangend beleid op het gebied van verkeer en vervoer, gericht op een verkeersveilige, leefbare en goed bereikbare gemeente	Vastgesteld 2016
Visiedocument duurzaamheid	Als je iets wilt bereiken, is het van belang om een beeld van de gewenste toekomst te vormen. In de duurzaamheidsvisie is dat beeld in de vorm van ambities weergegeven. Deze ambities geven een heldere richting aan voor de gemeente op het gebied van duurzaamheid.	Vastgesteld 2016
Uitvoeringsprogramma duurzaamheid	Op een gestructureerde en systematische manier uitvoering geven binnen onze gemeente aan duurzaamheid via 5 pijlers (energietransitie & duurzame mobiliteit, warmtetransitie, toekomstbestendige omgeving, circulaire economie, sociale duurzaamheid).	Vastgesteld in 2021
Warmtevisie, De Fryske Marren aardgasvrij	Vanuit het landelijke Klimaatakkoord hebben gemeenten de regie gekregen over het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving. Hiervoor moest elke gemeente uiterlijk in 2021 een Transitievisie Warmte vaststellen.	Vastgesteld in 2021, moet elke 5 jaar worden geactualiseerd.
RES 1.0	Binnen het klimaatakkoord zijn er afspraken gemaakt over de hoeveelheid duurzame energie-opwek. Om dit te realiseren is Nederland opgedeeld in 30 RES Regio's (Regionale Energiestrategie). Alle Friese gemeenten, het waterschap en de provincie vormen samen de RES Regio Fryslân. Binnen de RES 1.0 hebben we aangegeven hoeveel duurzame energie we opwekken in 2030 als regio. De komende tijd werken we aan intensivering en professionalisering van de samenwerking binnen de RES Fryslân. Elke twee jaar vindt er een herijking plaats van de RES.	Nog geen herijking van het RES 1.0.
10 klimaatmaatregelen	In dit rapport staan 10 klimaatadaptieve maatregelen waarmee De Fryske Marren haar grondgebied weerbaar(der) kan maken voor dreigingen als: droogte, hitte en (overmatige) regenval.	Vastgesteld in 2020, looptijd tot met 2025.
CO2-prestatieladder	Managementstool om CO2-reductie in kaart te brengen. Tot niveau 3 alleen inzicht in eigen reductie maar op niveau 4 en 5 (hoogste) wordt ook ingezet op CO2-reductie van ketenpartners.	Vastgesteld in 2019
Valuta voor Veen	Door certificaten uit Valuta voor Veen – initiatieven af te nemen, wordt bijgedragen aan het vermijden van CO2-uitstoot en heeft de landeigenaar een alternatieve vorm van inkomsten voor zijn of haar land.	Vastgesteld in 2021

Notitie Sinnefjilden	Beleidskader bieden voor het realiseren van zonnevelden.	Vastgesteld in 2020
Woonvisie 2019-2023	In de woonvisie 2019-2023 legt gemeente De Fryske Marren de koers vast op het gebied van wonen voor de komende jaren.	Vastgesteld in 2019
Afwegingskader woningbouw en het Uitvoeringsprogramma Woningbouw De Fryske Marren 2019 tot 2026	Dit document is een kader voor het afwegen van woningbouwprojecten.	Vastgesteld 2019, looptijd tot 2026.
Beleidsplan wegbeheer 2020-2024	In dit stuk zijn de uitgangspunten voor het onderhoud van de wegen vastgelegd. Daarnaast is de financiële doorrekening opgenomen.	Vastgesteld 2020, looptijd 2020 tot en met 2024. Herijking financiële doorrekening heeft in 2022 plaatsgevonden.
Nota Grondbeleid 2020-2024	De Nota Grondbeleid is gericht op het gebruikmaken van eigen gronden voor exploitatie en op het faciliteren van derden om gewenste ontwikkelingen mogelijk te maken. Voor niet commerciële gronden streven we naar een kostenneutrale aanpak.	Vastgesteld 2019, looptijd 2020 tot en met 2023.
Nota Vastgoedbeleid De Fryske Marren	In deze nota is vastgelegd hoe het gemeentelijk vastgoed doelmatig en doeltreffend ingezet kan worden, zodat het een bijdrage levert aan de beleidsdoelen en strategische doelen van de gemeente De Fryske Marren.	Vastgesteld in 2019, looptijd 2019 tot en met 2023.
Nota Levenscyclusbeheer	In deze nota is vastgelegd hoe de gemeentelijke gebouwen op een sobere en doelmatige wijze worden onderhouden. De gebruiks- en bedrijfsprocessen en de veiligheid en gezondheid van de medewerkers zijn hierbij gewaarborgd.	Vastgesteld in 2022, looptijd tot en met 2025.
Routekaart verduurzamen gemeentelijk vastgoed De Fryske Marren .	Deze Routekaart geeft weer hoe gemeente De Fryske Marren haar vastgoedportefeuille gaat verduurzamen om daarmee te voldoen aan de afspraken uit het Klimaatakkoord, zonder daarbij op technische details in te gaan. Wij gaan in op de planning, de kosten en de resultaten in milieuwinst van de verduurzaming.	Vastgesteld 2022, looptijd tot en met 2036.
Notitie Stimulering Woningmarkt De Fryske Marren	In de notitie zijn de instrumenten beschreven die we kunnen inzetten voor het stimuleren van de woningmarkt.	Vastgesteld in 2015.
vGRP (verbreed gemeentelijk rioleringsplan) 2020-2024	In dit beleidsplan zijn de zorgplichten voor de inzameling van stedelijk afvalwater, hemelwater en grondwater geregeld. In verband met de klimaatverandering en de daarmee gepaard gaande toename van regenval is in het vGRP ingegaan op het aspect klimaatadaptie.	Vastgesteld 2019, looptijd 2020 tot en met 2024.
Bermbeheerplan 2018-2027	In dit beleidsplan is het beheren van de bermen omschreven, waarbij het beheer gericht is op het vergroten van de biodiversiteit.	Vastgesteld in 2017, looptijd van 2018 tot en met 2027.

Groenvisie 2023-2027	Dit betreft een nieuwe “groenvisie”, die gericht is op de klimaatmaatregelen, vergroenen, biodiversiteit en participatie.	Looptijd 2023 t/m 2027.
Beleidsplan kunstwerken 2020-2023	In dit beleidsplan wordt het beheer en onderhoud van de kunstwerken omschreven en de daarvoor benodigde middelen.	Verwachting is dat dit plan in het vierde kwartaal van 2023 wordt afgerond. Besluitvorming wordt voorzien 2024. Looptijd 2024 t/m 2026.
Grondstoffenbeleidsplan	Met het Grondstoffenbeleidsplan willen we in 2025 nog maximaal 60 kg afval per persoon per jaar verbranden.	Vastgesteld in 2022, looptijd t/m 2025.
Nota beleidsregels Parkeren De Fryske Marren	Toetsingskader voor het bepalen van de parkeerbehoefte bij ruimtelijke ontwikkelingen.	Vastgesteld 2018, looptijd onbepaald.
Meerjarenplan Oeverconstructies Vaarwegen 2023-2026	In dit beleidsplan wordt het beheer en onderhoud van de oeverconstructies vaarwegen omschreven en de daarvoor benodigde middelen.	Verwachting is dat dit plan in 2023 wordt afgerond. Besluitvorming wordt voorzien in 2023/2024. Looptijd 2023 t/m 2026.
Meerjarenplan baggeren vaarwegen 2024-2027	We willen dat onze vaarwegen bevaarbaar zijn en blijven en dat er geen achterstallig onderhoud ontstaat.	Verwachting is dat dit plan in het derde kwartaal van 2023 wordt afgerond. Besluitvorming wordt voorzien in 2023/2024. Looptijd 2024 t/m 2026.
Beleidsregels ontheffing gebruik parkeerschijf in parkeerschijfzone(s) Joure/Lemmer	Toetsingskader voor de beoordeling van aanvragen om ontheffing van het gebruik van de parkeerschijf in de parkeerschijf-zones Joure en Lemmer.	Vastgesteld in 2016.
Beleidsplan Openbare Verlichting 2016-2024	In dit beleidsplan wordt het beheer en onderhoud van de openbare verlichting omschreven en de daarvoor benodigde middelen.	Vastgesteld in 2016, looptijd 2016 t/m 2024.
Plan van aanpak omgevingsplan	In dit plan van aanpak zijn de keuzes voor het instrument beschreven, bijvoorbeeld voor de te hanteren uitgangspunten en de planning.	Vastgesteld in 2020, looptijd tot gemeente beschikt over omgevingsplan voor hele gemeente.
Notitie overgangsfase omgevingsplan	Deze notitie beschrijft keuzes voor opzet en structuur van het omgevingsplan, over toepasbare regels, over hoe om te gaan met initiatieven die niet in het omgevingsplan passen et cetera.	Vastgesteld in 2021, looptijd tot het moment dat de gemeente beschikt over een omgevingsplan voor de hele gemeente.

3. Economie

a. Hoofddoelstelling

De Fryske Marren streeft naar een krachtige, innovatieve en toekomstbestendige economie die een bijdrage levert aan een aantrekkelijk woon- en leefklimaat. Een duurzame economie met een positief ondernemersklimaat en een grote diversiteit aan bedrijven.

b. Actuele context en ontwikkelingen

Economische zaken, recreatie en toerisme

Een dynamische economie

- Met voldoende gedifferentieerde werkgelegenheid voor onze inwoners en een goed ondernemersklimaat.
- Samen met de ondernemers en relevante partijen werken wij aan een nieuw Sociaal-economisch beleid.

De landbouw is een belangrijke economische pijler

We geven de agrarische sector ruimte voor verdere transformatie, verduurzaming en innovatie. Voor het behouden van een gezonde economie is het belangrijk dat de melkveehouderij in stand blijft. De landbouw – met name de melkveehouderij – is het meest vertegenwoordigd in het buitengebied. Tuinbouw, akkerbouw en intensieve veehouderij komen beperkt voor.

We hebben de recreant en toerist veel te bieden – het hele jaar

- De recreanten en toeristen moeten nog meer het jaar rond hun weg vinden voor beleving van cultuur, natuur, water en landschap.
- Wij streven naar slimme groei van toerisme en vitale logiesaccommodaties. Er is ruimte voor nieuwe initiatieven die de diversiteit vergroten en passen bij de landschappelijke kwaliteiten.

We zijn betrokken bij twee maatschappelijke initiatieven: Tsjûkemar en Nannewiid

- Samen met de provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en de Club van aanjagers Tsjûkemar werken we aan “gebiedspilot Tsjûkemar” (intentieverklaring 2019).
- De Club van aanjagers neemt hierin het voortouw.
- Het gebied moet aantrekkelijker worden voor meerdere doelgroepen.
- De prioriteit ligt bij de Ôlesprong en de Kitesurfzone.
- We onderzoeken voor het Nannewiid hoe we met de verschillende overheden koppelkansen kunnen benutten.

Aanvraag Regiodeal

Samen met Súdwest-Fryslân, provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân werken wij aan het indienen van een aanvraag Regiodeal bij het Rijk voor de 5e tranche (nov 2023). Besluitvorming over het al dan niet toekennen vindt in feb-mrt 2024 plaats.

Kwantitatief en kwalitatief voldoende aanbod van bedrijventerreinen

- Wij zetten in op het toekomstbestendig maken van bedrijventerreinen. De focus ligt hierbij op klimaatadaptatie en verduurzaming.
- Wij hebben nieuwe regionale afspraken gemaakt voor de uitbreiding van bestaande en te ontwikkelen nieuwe bedrijventerreinen. Verdeeld over de periode tot 2026 en in de periode 2026-2035.

- Nieuwe regionale bedrijventerreinen concentreren we zoveel mogelijk langs de A6-A7.
- Voor bestaande bedrijven bij kleine(re) kernen gaan wij voor maatwerkoplossingen.

Midden- en kleinbedrijf (mkb) vormen de kern van onze economische kracht

Het mkb, waaronder recreatie & toerisme en de detailhandel geeft onze economie als geheel een robuuste en veerkrachtige samenstelling. Dynamiek, enthousiasme, durf en groei zijn voor ons belangrijke begrippen die samenkomen in onze aanpak en het perspectief dat we graag aan al onze partners willen bieden.

Bedrijvencontacten

Wij blijven werken aan een positief ondernemersklimaat, stevige verbindingen tussen belanghebbende partijen en een oplossingsgerichte aanpak in overleggen met ondernemers, door:

- De contacten met het bedrijfsleven op structurele wijze vorm te geven. Onder andere door in te zetten op duurzame overlegvormen.
- Onze bedrijfscontactfunctionarissen een makel- en schakelfunctie te laten vervullen tussen gemeente en ondernemers, ondernemers onderling en ondernemers en andere maatschappelijke partijen.

Wij richten ons op het behouden van de bestaande werkgelegenheid. Aanvullend hebben wij aandacht voor het creëren van nieuwe werkgelegenheid. Hier ligt ook een duidelijke link met onze verantwoordelijkheid op het gebied van Werk en Inkomen.

c. Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

3.1 Economische zaken, recreatie en toerisme

Evenementen

Doelstelling: Waar mogelijk maken we de verlening van vergunningen voor evenementen eenvoudiger. We volgen provinciale ontwikkelingen op de voet en houden oog voor de gevolgen daarvan voor de veiligheid op lokaal niveau.	
	
Resultaat: Een nieuw evenementenbeleid dat aansluit bij de wens om vergunningen gemakkelijker en eenvoudiger aan te kunnen vragen bij de gemeente.	
Actie: • In 2024 verwachten we met een evenementenbeleid te starten, dit wordt voorafgegaan door een startnotitie.	

Ontwikkeling Lelylijn

Doelstelling:

Als de Lelylijn er komt, dan zijn we actief betrokken bij de gevolgen van die komst voor De Fryske Marren.

Resultaat:

Monitoren ontwikkelingen Lelylijn.

Actie:

- Het Mirt-onderzoek Lelylijn loopt. De Minister is aan zet om met voorstellen te komen. We zijn ambtelijk en bestuurlijk goed aangehaakt bij de verschillende regionale overlegstructuren en volgen de ontwikkelingen op de voet.
- Wij brengen de kansen en bedreigingen van het Deltaplan en de Lelylijn vanuit een integraal perspectief in beeld. Zo bepalen we onze inzet en positie in het verdere proces zo goed mogelijk.

Recreatie en toerisme

Doelstelling:

Recreatie en toerisme vormen één van de belangrijkste pijlers van onze lokale economie. De Fryske Marren is een aantrekkelijke en kwalitatieve recreatiegemeente, waar nog een slimme groei mogelijk is.

Resultaat:

Het kader en de richtlijnen voor toekomstige recreatief-toeristische ontwikkelingen zijn verwerkt in het Programma Recreatie en Toerisme dat op 22 februari 2023 vastgesteld is.

Actie:

- Samen met stakeholders werken we aan een uitvoeringsprogramma.
- Daarnaast stellen we een recreatieve kansenkaart en gebiedsvisies op.

Doelstelling:

Het opstellen van ligplaatsenbeleid

Resultaat:

In navolging van het Programma recreatie en toerisme stellen we ligplaatsenbeleid op.

Actie:

- We zijn bezig met opstellen van ligplaatsenbeleid, dat in 1^e kwartaal 2024 wordt afgerond.

Sociaaleconomisch beleid

Doelstelling:

Nieuw sociaaleconomisch beleid is nodig voor het herstel na corona.

Resultaat:

Sociaaleconomisch programma 2024-2028

Actie:

- In samenspraak met ondernemers en partijen uit het maatschappelijk veld opstellen van sociaaleconomisch programma. Besluitvorming is voorzien in Q4 2023.

Doelstelling:

De wens voor levendige en economisch renderende centra vragen om een actuele visie op de detailhandel in de drie grote kernen met een regiofunctie.

Resultaat:

Detailhandelsvisie voor de kernen Balk, Joure en Lemmer

Actie:

- Traject loopt. Er wordt onderzoek gedaan door Locatus. De 1e inventarisatie is klaar. Het traject loopt door tot begin 2024.

Doelstelling:

Het behoud van jongeren voor onze gemeente.

Resultaat:

Een regierol voor de gemeente in de verbinding tussen onderwijs, ondernemers en overheid.

Actie:

- Maakt onderdeel uit van het nieuw op te stellen sociaaleconomisch programma.
- Uitvoeren van het programma 30 om de verbinding tussen onderwijs, ondernemers en overheid te versterken (link met programma 4).

Resultaat:

Speciale aandacht aan middelbare scholieren, mbo-studenten en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Actie:

- Maakt onderdeel uit van het nieuw op te stellen sociaaleconomisch programma.

Doelstelling: Circulaire economie.					
					
Resultaat: Hulp aan het MKB om aan te sluiten bij de circulaire economie: slimme samenwerking in een gesloten keten; minder afval, meer hergebruik, minder energieverbruik en meer duurzame opwekking zijn hierbij de sleutelwoorden.					
Actie: • Wij participeren in een pilotproject van Circulair Fryslân om te komen tot een roadmap voor bedrijventerreinen. • Het bieden van hulp aan het MKB is onderdeel van de werkzaamheden van onze bedrijvencontact-functionarissen.					

3.2 Bedrijvencontacten

Programmering bedrijventerreinen

Doelstelling: Een kwantitatief en kwalitatief voldoende aanbod van terreinen, afgestemd op de vraag vanuit de markt.		
		
Resultaat: We gaan primair uit van het benutten van inbreidingslocaties. Daarin past het om kritisch te kijken naar de kwaliteiten van bestaande terreinen en de leegstand van gebouwen of terreinen en deze optimaal te benutten.		
Actie: • De nieuwe afspraken voor bestaande en nieuw te ontwikkelen bedrijventerreinen voor de periode 2021-2035 zijn vastgelegd in de Regionale afspraak bedrijventerreinen Zuidwest Fryslân. De afspraken zijn vastgesteld door de colleges van Súdwest-Fryslân, De Fryske Marren en Gedeputeerde Staten van Fryslân.		

Doelstelling: Het toekomstbestendig maken van onze bedrijventerreinen.					
					
Resultaat: Toekomstbestendige bedrijventerreinen					
Actie: • Nieuw aan te leggen terreinen maken we duurzaam en klimaatadaptief • Voor onze bestaande terreinen haken we aan bij een initiatief van de provincie Fryslân.					

d. Verbonden partijen

Gemeenschappelijke regeling Ontwikkelingsmaatschappij bedrijvenparken A7 Heerenveen-Joure

Doelstelling

Exploitatie van de bedrijventerreinen Businesspark Friesland-West en Haskerveen.

Ontwikkelingen

- Exploitatie Haskerveen
 - per 1 augustus 2023 nog 90.000 m2 bedrijfsgrond te verkopen
 - gronduitgifte tegen marktconforme prijzen
 - focus op circulaire bedrijven passend in concept Circulair Valley
 - eigen vermogen en een positieve solvabiliteitsratio
 - looptijd tot en met 2032.
- Uitvoering wijzigingen vanuit Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR)
 - najaar 2023 wordt nieuwe GR vastgesteld.

Gemeenschappelijke regeling Marrekrite

Doelstelling

Een evenwichtige en gecoördineerde ontwikkeling van de watersport en andere vormen van recreatie op en aan het water in Fryslân, met aandacht voor landrecreatie.

Activiteiten

- De Marrekrite behartigt de gemeenschappelijke belangen van de deelnemers en neemt hierbij de belangen van natuur en landschap in acht.
- De Marrekrite onderhoudt en beheert voor ons belangrijke toeristische voorzieningen.
- Ligplaatsen in het buitengebied (steigers, kades, marboeien, afvalinzameling, toiletvoorziening),
- Fiets- en wandelroutes.

Ontwikkelingen

- Realisatie van TOP's (Toeristische Overstap Punten) in Friesland. Eerste TOP's in onze gemeente in het najaar van 2023 gereed.
- Aanjagen van campertoerisme.
- Uitvoering wijzigingen vanuit Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR)
- De Marrekrite heeft een ontwerptekst van de GR in procedure gebracht. Deze is technisch en redactioneel van aard. Besluitvorming voorzien in begin 2024.

e. Wat mag het kosten?

Bedragen € 1.000

3. Economie	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Lasten						
3.1 Economische zaken, recreatie en toerisme	-986	-1.539	-1.189	-1.020	-1.051	-1.057
3.2 Bedrijvencontacten	-290	-311	-355	-355	-355	-355
Totaal Lasten	-1.275	-1.850	-1.544	-1.375	-1.405	-1.412
Baten						
3.1 Economische zaken, recreatie en toerisme	82	91	91	91	91	91
3.2 Bedrijvencontacten	1	90	-			
Totaal Baten	83	181	91	91	91	91
Saldo van baten en lasten	-1.192	-1.669	-1.453	-1.284	-1.314	-1.321
Stortingen	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	164	563	2.639	-34	-7	-
Mutatie reserves	164	563	2.639	-34	-7	-
Resultaat	-1.029	-1.106	1.186	-1.318	-1.321	-1.321

f. Kaderstellende beleidsstukken

Naam beleidsstuk	Korte inhoud	Vaststellingsjaar/looptijd
Sociaal Economisch Beleidsplan	Beschrijft de ambities en visie ten aanzien van de ontwikkeling van de economie in De Fryske Marren.	2015-2020
Regionale afspraak Bedrijventerreinen Zuidwest Fryslân	De afspraken in dit programmeringsdocument zijn gericht op: •Het in balans brengen van vraag en aanbod van bedrijventerreinen voor de periode tot 2025, met een doorkijk tot 2030. •Het leveren van een bijdrage aan de onderbouwing voor de zachte plannen die in de periode 2021-2025 hard worden gemaakt. •Het agenderen van nader uit te werken maatregelen en eventuele nadere afspraken.	2021-2030

4. Leefbaarheid en onderwijs

a. Hoofddoelstelling

De gemeente heeft maar liefst 50 karakteristieke dorpen en de prachtige stad Sloten. Iedere kern heeft zijn unieke karakter en specifieke kwaliteiten. We hechten veel waarde aan de leefbaarheid in de stad en dorpen. Daarom zetten we ons in voor vitale dorpsgemeenschappen, goede (basis)voorzieningen, goed onderwijs en voldoende aanbod van sport, kunst en cultuur.

b. Actuele context en ontwikkelingen

Onderwijs, voorschoolse voorzieningen en leerlingenvervoer

- *Het aantal anderstalige leerlingen groeit*

Het gaat daarbij zowel om kinderen van statushouders als Oekraïense kinderen. We zijn samen met de schoolbesturen bezig met het ontwikkelen van een visie op onderwijs aan anderstalige leerlingen. We zoeken hiervoor afstemming met buurgemeenten (Heerenveen, Súdwest-Fryslân), waar ook voorzieningen voor anderstalige leerlingen zijn.

- *Het renoveren en (ver)nieuwbouwen van schoolgebouwen is een grote opgave*

Van de 34 schoolgebouwen zijn 22 schoolgebouwen 35 jaar of ouder (65%). Hiervan zijn zestien gebouwen (47%) zelfs ouder dan 40 jaar. We hebben daarom voor de korte en middellange termijn een goede (financiële) planning en visie nodig. Hiervoor wordt in 2023 een nieuw duurzaam en toekomstgericht Integraal Huisvestingsplan (IHP) opgesteld. Het IHP zorgt ervoor dat de gemeente en schoolbesturen de komende jaren proactief, integraal en planmatig investeren in onderwijshuisvesting.

- *Duurzaamheid en gezond opgroeien zijn belangrijke thema's voor onderwijshuisvesting*

We willen dat de scholen, die we de komende jaren (ver)bouwen, klaar zijn voor de toekomst. Duurzaamheid en gezond opgroeien zijn daarin belangrijke thema's. Nu is het moment om in te zetten op de doelen voor 2030 en 2050 van het Klimaatakkoord. We zoeken hiervoor onder andere aansluiting bij ons eigen duurzaamheidsbeleid, gemeentelijk vastgoedbeleid en gezondheidsbeleid. Daarnaast spelen we in op regionale en lokale ontwikkelingen als: daling/groei van de leerlingaantallen en samenwerkingen/fusies tussen basisscholen en schoolbesturen.

- *De kosten voor leerlingenvervoer blijven hoog*

Het aantal leerlingen dat gebruikmaakt van een vorm van leerlingenvervoer blijft hoog. Daarmee blijven de jaarlijkse kosten voor leerlingenvervoer eveneens hoog. De hoogte van deze kosten wordt onder andere veroorzaakt door het stijgen van personeelskosten, energiekosten enzovoort.

Sport en bewegen

Sporten en bewegen zijn het nieuwe normaal. Wij voeren daarvoor ons sport- en beweegbeleid en het Lokaal Sport - en Beweegakkoord uit. Dat doen wij samen met de sport- en beweegaanbieders, maatschappelijke organisaties, onderwijs en het sportbedrijf De Fryske Marren. Wij zetten ons daarbij in voor een vitale en gezonde samenleving.

Kunst en cultuur

Wij staan voor een ambitieuze uitvoering van het beleidsplan kunst en cultuur 'Kunst stroomt', met aandacht voor het rijke verenigingsleven. We investeren in talent met het talentontwikkelingsprogramma Uitblinkers! Ook wordt er een jaarlijks Uitfestival georganiseerd.

Bibliotheek

We streven naar een grotere impact van het bibliotheekwerk. Hiervoor is in 2023 nieuw beleid opgesteld. In 2025 verwachten we een wetswijziging in de Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen. Hierin wordt een zorgplicht voor gemeenten opgenomen. Wat dit gaat betekenen voor onze gemeente, is nog niet duidelijk en wordt nog uitgewerkt.

c. Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

4.1 Leerlingenvervoer

Leerlingenvervoer

Doelstelling: Leerlingenvervoer maakt het voor kinderen met een beperking of vanuit geloofsovertuiging mogelijk om naar de dichtstbijzijnde toegankelijke school te gaan.			
			
Resultaat: Goed, veilig, tijdig en passend vervoer naar en van school op basis van de verordening en beleidsregels leerlingenvervoer.			
Actie: • Uitvoering geven aan de verordening en beleidsregels leerlingenvervoer.			
Resultaat: Zelfstandigheid en zelfredzaamheid van leerlingen in het vervoer van en naar school wordt gestimuleerd.			
Actie: • Uitvoering geven aan de verordening en beleidsregels leerlingenvervoer.			
Resultaat: Kosten voor leerlingenvervoer blijven beheersbaar.			
Actie: • Een stevige controle uitvoeren op de facturen. • Het gesprek aangaan met ouders en leerlingen en toewerken naar een persoonlijk vervoersontwikkelingsplan. • Stimuleren dat ouders en leerlingen gebruikmaken van eigen vervoer of openbaar vervoer waar dit mogelijk is			
Resultaat: Efficiënte inzet van taxivervoer in nauwe(re) samenwerking met Taxi Witteveen			
Actie: • Toezicht en controle houden op de uitvoering en naleving van de afspraken rondom taxivervoer.			

4.2 Voorzieningen

Voorzieningen in de dorpen

Doelstelling: Vitale dorpsgemeenschappen, waar inwoners naar elkaar omkijken en initiatieven nemen om de leefbaarheid in stand te houden dan wel te verbeteren.			
			
Resultaat: De maatschappelijke accommodaties worden ingezet bij de uitvoering van ons sociaal beleid, bijvoorbeeld bij de bestrijding van eenzaamheid en de bevordering van sociale cohesie.			
Actie: • Uitvoeren van onderzoek vraag (vanuit inwoners) en aanbod (accommodaties). • Opstellen van een maatschappelijk accommodatiebeleid. • Onze dorpencoördinatoren blijven projecten stimuleren die de leefbaarheid bevorderen. Financiële ondersteuning gebeurt vanuit het kernenbudget en het Iepen Mienskipsfûns • We geven meer bekendheid aan inwonersinitiatieven en hebben intensief contact met plaatselijke belangen en de dorpshuizen. • Realisatie van een Brûsplak Joure. • Onderzoek naar de mogelijkheden voor het realiseren van een MFC in Balk.			

Kunst en Cultuur

Doelstelling: Het herstellen en versterken van het brede culturele veld in De Fryske Marren, om zo de sector te laten floreren.			
			
Resultaat: Een florerend cultureel leven in De Fryske Marren. Dat is terug te zien in een grote hoeveelheid culturele activiteiten gemeentebreed.			
Actie: • Het uitvoeren van het beleidsplan 'Kunst Stroomt', waaronder het jaarlijkse uitfestival en het talentontwikkelingsprogramma Uitblinkers.			

Bibliotheken

Doelstelling: Iedere inwoner van De Fryske Marren heeft toegang tot de bibliotheek, zodat inwoners kunnen participeren en zich kunnen ontwikkelen.					
					
Resultaat: De bibliotheek zet in op leesplezier en het opdoen van lees- en taalvaardigheden van jongs af aan.					
Actie: - Afstemming met Bibliotheken Mar en Fean over de uitvoering van het nieuwe beleidsplan. - De bibliotheek faciliteert het opdoen van digitale vaardigheden voor zowel jongeren als volwassenen. - Na de wetswijziging van 2025 inventariseren wij welke wijzigingen nodig zijn op het gebied van bibliotheekwerk.					
Resultaat: Inwoners zijn digitaal weerbaar en gezond.					
Actie: - Afstemming met Bibliotheken Mar en Fean over de uitvoering van het nieuwe beleidsplan. - De bibliotheek faciliteert het opdoen van digitale vaardigheden voor zowel jongeren als volwassenen. - Na de wetswijziging van 2025 inventariseren wij welke wijzigingen nodig zijn op het gebied van bibliotheekwerk. - We voeren de Regeling Specifieke Uitkering Informatiepunt Digitale Overheid uit.					

Sport

Doelstelling: Sporten en bewegen maken we zo leuk en toegankelijk mogelijk. Daarnaast versterken we de sport- en beweegsector.					
					
Resultaat: Inwoners sporten en bewegen meer en vaker. Hierdoor worden de positieve effecten groter.					
Actie: We voeren de acties uit "Scoren door samenspel" en het uitvoeringsplan uit.					
Resultaat: Sport- en beweegaanbieders zijn toekomstbestendig. Ze zijn in staat inwoners veilig bij hen te laten sporten en bewegen.					
Actie: We voeren de acties uit "Scoren door samenspel" en het uitvoeringsplan uit.					

Inclusie

Doelstelling: Meedoen aan de samenleving, ongeacht wie iemand is, met welke achtergrond en vanuit elke leef- en woonsituatie.

Resultaat: Er is een Lokale Inclusie Agenda.
Actie: • Evalueren reeds gedane acties op Inclusie • Opstellen Lokale Inclusie Agenda en uitvoering daarvan.

4.3 Onderwijs

Onderwijs

Doelstelling: Een toekomstbestendig, aantrekkelijk en een kwalitatief goed onderwijsaanbod, passend voor elke leerling.

Resultaat: Alle peuters en kleuters krijgen dezelfde kansen in het onderwijs.
Actie: • We verbeteren de kwaliteit van Voor- en Vroegschoolse Educatie door deze drie nieuwe maatregelen: - De GGD begeleidt ouders van geïndiceerde kinderen om gebruik te maken van VVE. - Er komt ambulante ondersteuning voor geïndiceerde kinderen die dichtbij huis geen gekwalificeerd aanbod kunnen krijgen. - Er komen extra middelen beschikbaar voor het primair onderwijs voor ondersteuning van geïndiceerde kinderen.
Resultaat: Alle leerlingen gaan met een diploma van school
Actie: • Leerlingen worden begeleid bij het maken van de juiste studie- en beroepskeuze met behulp van het programma 3O. • We werken in de LEA (Lokale Educatieve Agenda) aan een verbetering van de doorgaande lijn kinderopvang-basisonderwijs-voortgezet onderwijs-vervolgonderwijs.
Resultaat: Leerlingen krijgen zoveel mogelijk een passend onderwijsaanbod, zo nodig met ondersteuning. Dit geldt ook voor leerlingen van niet-Nederlandse komaf.
Actie: • We werken samen met de schoolbesturen aan een visie op onderwijs voor niet-Nederlandse leerlingen. • We werken in de LEA (Lokale Educatieve Agenda) aan een verbetering van de doorgaande lijn kinderopvang-basisonderwijs-voortgezet onderwijs-vervolgonderwijs.

Onderwijshuisvesting

Doelstelling:

We investeren in betaalbare, moderne, duurzame en toekomstbestendige onderwijshuisvesting.

Resultaat:

Leerlingen en personeel in het primair en voortgezet onderwijs leren en werken in gebouwen die bijdragen aan leer- en werkprestaties. De gemeente levert een bijdrage aan duurzame, inspirerende en functionele schoolgebouwen.

Actie:

- Er wordt een nieuw duurzaam en toekomstgericht Integraal Huisvestingsplan (IHP) opgesteld. Besluitvorming vindt plaats in het eerste halfjaar van 2024
- Uitvoering van het IHP.
- Het onderhouden van nauwe contacten met de schoolbesturen.

d. Verbonden partijen

Sportbedrijf De Fryske Marren BV

Doelstelling

Sportbedrijf De Fryske Marren stimuleert en faciliteert sport en bewegen in Swimfun en Sportfun.

Ontwikkelingen

In 2024 worden een nieuwe exploitatieovereenkomst en huurovereenkomst ondertekend.

Beleidsrisico's

De exploitatie van Sportbedrijf De Fryske Marren komt onder druk als het aantal bezoekers afneemt.

e. Wat mag het kosten?

Bedragen € 1.000

4. Leefbaarheid en onderwijs	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Lasten						
4.1 Sociale zaken en maatschappelijke ondersteuning	-1.601	-1.894	-1.422	-1.422	-1.422	-1.422
4.2 Voorzieningen	-7.964	-9.938	-8.275	-8.052	-8.016	-8.000
4.3 Onderwijs	-4.736	-5.139	-4.183	-3.910	-4.005	-4.146
4.9 Algemeen	-	-224	-	-	-	-
Totaal Lasten	-14.301	-17.194	-13.880	-13.384	-13.443	-13.568
Baten						
4.1 Sociale zaken en maatschappelijke ondersteuning	53	44	44	44	44	44
4.2 Voorzieningen	1.162	474	469	469	469	469
4.3 Onderwijs	1.501	1.193	322	322	322	322
Totaal Baten	2.716	1.712	836	836	836	836
Saldo van baten en lasten	-11.585	-15.482	-13.044	-12.548	-12.607	-12.732
Stortingen	-	-	-202	-400	-391	-383
Onttrekkingen	1.327	3.251	744	252	252	252
Mutatie reserves	1.327	3.251	541	-149	-140	-131
Resultaat	-10.258	-12.232	-12.503	-12.697	-12.747	-12.863

f. Kaderstellende beleidsstukken

Naam beleidsstuk	Korte inhoud	Vaststellingsjaar/looptijd
Wmo beleidsplan	Beschrijft de ontwikkelingen m.b.t. de Wet maatschappelijke ondersteuning en de uitgangspunten voor de periode 2021-2025	Vastgesteld juni 2021. Looptijd 2021-2025
Beleidsnotitie sport en bewegen "Scoren door samenspel"	De notitie bestaat uit zes inhoudelijke opgaven die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn: In het 1e deel wordt beschreven op welke wijze de maatschappelijke impact van sporten en bewegen als doel en als middel nog verder vergroot kan worden. In het 2e deel wordt beschreven wat nodig is om sport- en beweegsector te versterken zodat de positieve effecten nog verder vergroot kunnen worden	Vastgesteld op 27 oktober 2021
Beleidsplan Kunst Stroomt	Beleidsplan voor de jaren 2022-2028.	Vastgesteld in januari 2022
Uitvoeringsplan Voor- en Vroegschoolse Educatie Gemeente De Fryske Marren 2022/2023	Beschrijving van de doelstellingen voor Voor- en Vroegschoolse Educatie voor de komende jaren. Het gaat onder meer om resultaatafspraken met de uitvoerende organisaties, het vergroten van het bereik, ouderbetrokkenheid, kwaliteitsverbetering en het monitoren van de resultaten	Vastgesteld in januari 2022
Beleidsnotitie Voor- en Vroegschoolse Educatie	Speerpunten zijn het vergroten van het bereik, maatwerk waar nodig en inzet op ouderbetrokkenheid.	Vastgesteld in 2023
Integraal Huisvestingsplan Onderwijs (IHP)	Een op de toekomst gericht integraal huisvestingsplan van alle schoolgebouwen in de gemeente. In 2022/2023 wordt gewerkt aan het opstellen van een nieuw IHP	2016-2024
Notitie "Dorpen-, stads- en wijkenbeleid, Méeér dan stenen"	Beschrijft de wijze waarop wij leefbaarheid in onze dorpen, stad en wijken willen behouden en zo nodig verbeteren	2015 vastgesteld
Dorpshuizenbeleid	Dorpshuizenbeleid	2015 vastgesteld
Bibliotheekbeleid gemeente De Fryske Meren 2015-2020	Beschrijft de ontwikkelingen in de bibliotheeksector en de uitgangspunten voor de periode 2015-2020	2015-2020
Nota: Frysk as it heal kin - Fries als het even kan	Jout kaders foar it taalbelied fan De Fryske Marren foar it Frysk yn de organisaasje en yn de mienskip	Fêststeld op 23 novimber 2016
Notitie leerplichtbeleid	Gericht op het terugdringen en zoveel mogelijk voorkomen van schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten. Speerpunten zijn het borgen van het leerrecht en het optimaliseren van de onderwijskansen	November 2014 vastgesteld

5. Sociaal domein

a. Hoofddoelstelling

Als gemeente spelen we een sleutelrol in het leven van vooral kwetsbare inwoners. Ons doel is om inwoners te steunen, de leefbaarheid te vergroten en het meedoen in de maatschappij te bevorderen. Dit programma richt zich daarbij op organisaties, diensten en voorzieningen die zich inzetten op de verschillende gebieden van het sociaal domein.

b. Actuele context en ontwikkelingen

Samenleving

In De Fryske Marren kunnen inwoners meedoen en zich ontplooiën. Wij staan voor een sterke en dragende samenleving met goede en toegankelijke basisvoorzieningen: de inclusieve samenleving. We werken steeds meer integraal en bedenken oplossingen om inwoners te ondersteunen.

Maatwerkvoorzieningen

- *We zien dat de vraag naar ondersteuning en zorg toeneemt*

Het aandeel ouderen neemt toe in onze gemeente en dit geldt ook voor het aantal mensen van 80 jaar en ouder. De groei van het aantal aanvragen zit vooral bij de hulp bij het huishouden. De lichte groei bij specialistische zorg heeft te maken met veranderingen in de GGZ.

- *Het abonnementstarief voor alle Wmo-voorzieningen wordt een inkomensafhankelijke eigen bijdrage*

Dit gaat in per 1 januari 2026. Dit kan ertoe leiden dat de sterke groei bij hulp bij het huishouden en woonvoorzieningen afneemt.

- *We gaan van specialistische maatwerkvoorzieningen naar meer gebruik van basisvoorzieningen*

We willen dat inwoners meer gebruik maken van basisvoorzieningen in dorpen en wijken. Hierdoor hebben ze geen of minder specialistische maatwerkvoorzieningen nodig. We werken daarbij nauw samen met de gecontracteerde zorgaanbieders, Sociaal Werk De Kear en maatschappelijke organisaties.

- *Kwaliteit en effectief werken staat centraal*

We sturen op minder aanbieders voor de voorziening Hulp bij het Huishouden. Want we willen meer partnerschap met de aanbieders. Zo kunnen we effectiever werken. Wel zorgen we ervoor dat de inwoner nog voldoende te kiezen heeft. Daarnaast blijven we werken aan de kwaliteit van het Wmo-toezicht. Hiervoor stellen we nieuw beleid op.

- *De verantwoordelijkheid van Beschermd Wonen gaat over naar de gemeente*

- De volledige decentralisatie van beschermd wonen 2024 is met een jaar uitgesteld naar 2025. De decentralisatie zorgt ervoor dat de lokale gemeente weer volledig verantwoordelijk wordt voor de financiering en uitvoering.
- Per 1 januari 2024 is er minder ondersteuning mogelijk vanuit het Expertiseteam Beschermd wonen. Het sociaal wijkteam voert daardoor zelfstandiger het onderzoek uit. Ook gaat het sociaal wijkteam voor beschermd wonen indiceren. Dit besluit lag eerst bij de centrumgemeente.

- *Inwoners worden beter geholpen door het Sociaal Wijkteam*

Het sociaal wijkteam gaat nog meer werken vanuit verwachtingen en behoeftes van inwoners. Ook gaan ze meer zelf hulp verlenen. Deze verbeterslag sluit aan op de Hervormingsagenda Jeugd en het Integraal Zorgakkoord.

Jeugdzorg

Er zijn nieuwe landelijke afspraken gemaakt om de jeugdhulp te verbeteren. In 2024 werken we de gevolgen van deze Hervormingagenda uit in beleidsvoorstellen.

Inkomensregelingen en participatie

We zien een groot aantal huishoudens dat moeite heeft om rond te komen

Door de energiecrisis en inflatie stijgt het aantal mensen dat in armoede leeft. Er is sprake van een onbalans van de maandelijkse inkomsten en uitgaven. Structurele tekorten bij deze huishoudens worden vertaald naar: energiearmoede, menstruatiearmoede, vervoersarmoede enzovoort. Bestaanszekerheid, betaalbaarheid van voorzieningen en menselijke maat zijn belangrijke thema's.

Conflictzorg

Binnen de kind en gezinsketen zijn landelijk en provinciaal ontwikkelingen gaande om deze te vereenvoudigen onder de noemer: toekomstscenario kind- en gezinsbescherming. Hier willen tijdig op in spelen en in mee bewegen.

Landelijk is er veel aandacht voor de aanpak van mensenhandel. In Fries verband hebben we een beleid aanpak mensenhandel vastgesteld. Dit betekent dat we dit plan ook binnen de Fryske Marren gaan uitvoeren.

We ontwikkelen samen met de afdeling openbare orde en veiligheid een integraal veiligheidsbeleid waarin Zorg en Veiligheid een belangrijk thema wordt.

Gezondheidszorg

Onze gemiddelde leeftijd wordt steeds hoger. Het aantal ouderen in onze samenleving neemt daardoor toe. Tegelijkertijd is bekend dat de zorg hier niet voldoende aanbod voor heeft. Hierdoor staan we de komende jaren voor een maatschappelijke opgave. De gezondheidszorg krijgt te maken met de uitdaging om deze toekomstbestendig te gaan organiseren. We doen als gemeente daarom mee in de landelijke preventieaanpak en het Integraal Zorgakkoord.

Sociaal domein algemeen

Het domein waarover de adviesraad sociaal domein adviseert verbreedt zich

De grenzen van het sociaal domein vervagen namelijk door integraliteit. Zo heeft de adviesraad sociaal domein geadviseerd op het onderdeel zorg en preventie van het Integraal Veiligheids- en zorgplan 2023-2026. Het is nodig om af te bakenen waarover de adviesraad sociaal domein wel en niet adviseert. Zowel de adviesraad als de gemeente willen deze nieuwe ontwikkeling verankeren in een aangepaste of nieuwe verordening en een update van de werkafspraken.

c. Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

5.1 Samenleving

Duurzaam sociaal domein

Doelstelling: Een duurzaam sociaal domein staat voor een sterke en dragende samenleving met goede en toegankelijke basisvoorzieningen.		
		
Resultaat: Inzicht in de mogelijkheden van meer algemene (voorliggende) voorzieningen, waarbij volop wordt ingezet op preventie en welzijnswerk.		
Actie: • Binnen de resultaatgerichte inkoop Wmo, werken we samen met Sociaal Werk De Kear en zorgaanbieders om te komen tot meer aanbod van basisvoorzieningen. • Uitrol van 'Welzijn op Recept' naar alle huisartsenpraktijken in De Fryske Marren, met de inzet van welzijnscoaches. • Samen met De Kear en de GGD voeren we het project 'gezonde wijkaanpak' in Joure en Sint Nicolaasga uit.		
Resultaat: We versterken de sociale basis voor iedereen in onze gemeente, waarbij het welzijnswerk van De Kear belangrijk is.		
Actie: • We werken samen met De Kear aan de ontwikkelagenda voor het welzijnswerk. • We evalueren en actualiseren de welzijnsopdracht. • We starten met een pilot Samen bouwen aan inclusie, waarbij we samenwerken met inwoners aan het inclusiebeleid. • We werken aan mogelijkheden om mantelzorgers te ontlasten en voeren we het mantelzorgbeleid en het daaraan gekoppelde uitvoeringsplan uit.		

5.2 Maatwerkvoorzieningen

Jeugd en jongeren

Doelstelling: Een veilige en vertrouwde plek voor alle kinderen, waar zij de hulp krijgen die zij verdienen.			
			
Resultaat: De sociale wijkteams, het jongerenwerk, het onderwijsveld en verenigingen vervullen een belangrijke signalerende rol.			
Actie: • Onze pedagogische visie, Tink om Us Bern, verder uitrollen, meer bekendheid geven en laten gebruiken. • Jongeren vragen welke ondersteuning zij wensen voor hun groep. • Werken aan een lokale sociale basis waardoor de hulp voor jeugd zo dichtbij en normaliserend mogelijk uitgevoerd wordt. • Starten met de nieuwe provinciale contractafspraken met jeugdhulp aanbieders in Fryslân, zodat specialistische jeugdhulp ingezet kan worden voor jeugdigen die dat nodig hebben. • Meedenken en werken aan het verbeteren van de kind- en jeugdbeschermingsketen. • Meedenken in de provinciale Regiovisie, waardoor we zorgen voor een eenduidige aanpak binnen en professionalisering van de sociale wijkteams in Fryslân • Meewerken aan een betere aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp, waarbij de verbinding gemaakt wordt met het integrale huisvestingsplan. • Toewerken naar meer afstemming van het gemeentelijke beleid als het gaat om jeugdigen. • We gaan in 2024 werken aan de lokale jeugdagenda. De Hervormingsagenda Jeugd en Regiovisie worden hierin meegenomen			
Resultaat: Samenwerken met perceeigenaren, jongeren en ouders zodat de jeugdketen voldoen aan de eisen van veiligheid en regelgeving en daarnaast tevens een fijne en vertrouwde plek voor jongeren worden waar ze samen kunnen komen.			
Actie: • Uitvoeren jeugdketenbeleid • Samen met VTH uitvoering geven aan het Preventie Handhaving & middelengebruik			

5.3 Inkomensregelingen en participatie

Werk en inkomen

Doelstelling: Iedereen kan maatschappelijk participeren, ongeacht het inkomen.					
					
Resultaat: We bieden een (financieel) vangnet aan iedereen die dit (tijdelijk) nodig heeft.					
Actie: • Onderzoek naar mogelijkheden om armoedeval te minderen. • We bieden inwoners zonder inkomen een uitkering aan en bieden hulp bij re-integratie. • We verstrekken kindvoorzieningen via Stichting Leergeld en Jeugdfonds sport en cultuur. • We bieden financiële hulp en ondersteuning aan inwoners voor wie dit noodzakelijk is. • We zorgen ervoor dat nieuwe inwoners de Nederlandse taal leren en succesvol inburgeren.					

Armoede en schulden

Doelstelling: We bestrijden armoede en voorkomen schuldenproblematiek.					
					
Resultaat: We bieden vroegsignalering en inkomensondersteuning aan huishoudens die het nodig hebben waardoor ze de kans hebben om zich te ontwikkelen en mee te kunnen doen.					
Actie: • We helpen inwoners met beginnende schulden. • Problematische schulden worden met een schuldregeling opgelost. • We bieden inwoners advies en inkomensbeheer. • Statushouders ontzorgen we financieel en we begeleiden ze hierbij. • We werken samen met partners aan het vroegtijdig signaleren van schulden en het voorkomen van betaalachterstanden. • Kinderen ontvangen kindvoorzieningen via "Samen voor alle kinderen".					

Doelstelling:

We zetten ons in om bestaansonzekerheid tegen te gaan.

Resultaat:

We zorgen er voor dat meer inwoners gebruik maken van bestaande inkomensregelingen en dat deze eenvoudig aan te vragen zijn.

Actie:

- We doen onderzoek naar het verhogen van de inkomensgrens bij de minimaregeling en bijzondere bijstand.
- We voeren de maatregelen uit van het Aanvalsplan Armoede.
- We geven publiciteit aan inkomensregelingen en maken gebruik van voorzieningenwijzer.
- We voeren de energiewet uit.
- We ondersteunen gedupeerden van de toeslagenaffaire.
- Er is ruimte voor maatwerk en aandacht voor een persoonlijke benadering en de menselijke maat.

Rekenkameronderzoek

Doelstelling:

Goede uitvoering geven aan de Participatiewet binnen onze gemeente.

Resultaat:

Aanbevelingen borgen in werkprocessen en voortgang ervan monitoren.

Actie:

- We vertalen de aanbevelingen in een intern uitvoeringsplan
- We informeren de raad over de daadwerkelijke uitvoering van de aanbevelingen in de bedrijfsvoering.
- In de jaarlijkse dienstverleningsovereenkomst met Pastiel maken we afspraken over de verschillende types trajecten en daarbij passende expertise.

Werkleerbedrijf

Doelstelling:

Een duurzaam en toekomstbestendig werkleerbedrijf.

Resultaat:

Doorontwikkeling van Empatec naar een werkleerbedrijf om zoveel mogelijk inwoners te activeren, ontwikkelen en naar werk te begeleiden en de verbinding met het bedrijfsleven te verbeteren.

Actie:

- In samenwerking met vier GR-gemeenten en NV Empatec een implementatieplan opstellen en uitvoeren.

Doelstelling: Borgen sturing vanuit raad op de gemeenschappelijke regeling Fryslân-West.	
 	
Resultaat: Met de vastgestelde Businesscase werkleerbedrijf verbeteren we de governance. Dit borgen we door de gemeenschappelijke regeling Fryslân-West (GR) aan te passen. De aanpassing van de eerste fase is vastgesteld door de raad. De tweede fase is in gang gezet.	
Actie: • We wijzigen de gemeenschappelijke regeling Fryslân-West volgens de kaders uit de Businesscase en de nieuwe Wet gemeenschappelijke regelingen.	

5.4 Conflictzorg

Conflictzorg

Doelstelling: (Kwetsbare) inwoners de juiste zorg en ondersteuning bieden.	
     	
Resultaat: Voldoende voorzieningen op lokaal en regionaal niveau	
Actie: • We werken volgens de regiovisie over huiselijk geweld en kindermishandeling en het beleidsplan mensenhandel en ontwikkelen en voeren het lokale veiligheidsbeleid uit, samen met het cluster openbare orde en veiligheid. • We werken met sociaal domein Friesland en de andere Friese gemeenten samen aan de regionale voorzieningen. • We spreken af wat we doen als we denken dat iemand het slachtoffer is van de mensenhandel. • We doen een projectvoorstel voor het Friese Toekomstscenario kind en gezinsbescherming.	
Resultaat: We geven sturing aan lokale veiligheid. We zijn wendbaar en spelen efficiënt in op de hedendaagse, complexe veiligheidsproblematiek.	
Actie: • Samen met het cluster openbare orde en veiligheid wordt een uitvoeringsplan ontwikkeld voor het lokale integrale veiligheidsbeleid. • Samen met het cluster openbare orde en veiligheid wordt het uitvoeringsplan uitgevoerd.	
Resultaat: Duidelijke samenwerkingsafspraken.	
Actie: • We werken volgens de regiovisie over huiselijk geweld en kindermishandeling, en het beleidsplan mensenhandel en ontwikkelen en voeren het lokale veiligheidsbeleid uit, samen met het cluster openbare orde en veiligheid. • We werken met sociaal domein Friesland en de andere Friese gemeenten samen aan de regionale voorzieningen. • We spreken af wat we doen als we denken dat iemand het slachtoffer is van de mensenhandel.	

5.5 Gezondheidszorg

Gezondheid

Doelstelling: Inwoners doen mee in de maatschappij en voelen zich goed in de omgeving waarin zij leven.					
					
Resultaat: We leggen de focus op de mogelijkheden die mensen hebben om met ziekten, beperkingen en tegenslagen om te gaan.					
Actie: In 2024 maken we een Plan van aanpak voor 'Gezond je ding doen'. Di plan nemen we mee in de uitrol van gezondheidscampagne 'Gezond je ding doen' en opgroeien in een kansrijke omgeving (OKO) in de Fryske Marren. Hierbij is ook aangehaakt met de activiteiten die lopen in het kader van het Integraal Zorgakkoord (IZA), Gezond Actief Leven Akkoord (GALA), Sportakkoord en andere ontwikkelingen die raakvlakken hebben.					
Resultaat: Meer aandacht voor positieve gezondheid.					
Actie: Samen met onze samenwerkingspartners onderzoeken we hoe we 'positieve gezondheid' verder op de kaart kunnen zetten.					

Doelstelling: Inspelen op de maatschappelijke uitdaging van een tekort aan zorg (toekomstbestendig zorglandschap) en de vraag van de ouder wordende mens.		
		
Resultaat: Door meer aandacht voor preventieve maatregelen hebben inwoners een grotere kans om vitaal ouder te worden. Hierdoor wordt minder beroep op de zorg gedaan.		
Actie: - Opstellen van een visie dementievriendelijke gemeente. - Meedoen in de regionale samenwerking om bij te dragen aan een toekomstbestendig zorglandschap. - Plan maken om te komen tot een preventie infrastructuur zorg, sport en welzijn - Opstellen van een ketenaanpak Valpreventie.		

Doelstelling: Als onderdeel van de Woonvisie kijken naar hoe om te gaan met wonen, zorg en welzijn voor ouderen en andere kwetsbare doelgroepen.			
			
Resultaat: Opstellen van een Woonzorgvisie.			
Actie: • Ontwikkelen integrale brede visie aansluitend op de eerder vastgestelde woonvisie. • Door middel van participatie/wikselwerk inwoners betrekken bij de woonzorgvisie. • Opstellen woonzorgvisie.			

Doelstelling: Integraal Veiligheids- en zorgplan 2024-2027 (IVZP).			
			
Resultaat: Een actueel uitvoeringsplan zorg (o.a. geweld in afhankelijkheidsrelaties, mensenhandel). Relatie met uitvoeringsplan veiligheid (zie 1. Bestuur en organisatie).			
Actie: • Actualiseren Meerjarenbeleid: Integraal Veiligheids- en zorgplan 2024-2027 (IVZP). • Opstellen uitvoeringsplan veiligheid 2024-2025. • Zorgen voor aansluiting en afstemming in het uitvoeringsplan veiligheid			

5.6 Sociaal domein algemeen

Adviesraad sociaal domein

Doelstelling: Duidelijkheid over taken en verantwoordelijkheden Adviesraad Sociaal Domein			
			
Resultaat: Een duidelijk afgebakend kader over de taken van de adviesraad sociaal domein en de reikwijdte van het veld/domein waarop de adviesraad adviseert.			
Actie: • Het ontwikkelen van een aangepaste of nieuwe verordening en een update van de werkafspraken.			

d. Verbonden partijen

Werkvoorzieningsschap Fryslân-West

Doelstelling

Werkvoorzieningsschap Fryslân-West biedt via Empatec een passende werkplek voor inwoners met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Bij Pastiel begeleiden we inwoners zo snel mogelijk naar werk. Door als gemeenten de krachten te bundelen geven we invulling aan een krachtige werkgeversbenadering. Samen met werkgevers realiseren we zo een inclusieve arbeidsmarkt.

Ontwikkelingen

We werken in nauwe samenwerking met Empatec en de deelnemende gemeenten aan een implementatieplan businesscase werkleerbedrijf. De gemeenschappelijke regeling Fryslân-West passen we aan, zodat deze voldoet aan de nieuwe Wet gemeenschappelijke regelingen.

Beleidsrisico's

Geen.

Sociaal Domein Fryslân

Doelstelling

Binnen de centrumregeling Sociaal Domein Fryslân voeren de Friese gemeenten samen activiteiten uit voor het sociaal domein. Het gaat om:

- Jeugdhulp: inkoop en contractmanagement.
- Wet maatschappelijke ondersteuning: inkoop beschermd wonen en maatschappelijke opvang en contractmanagement.

Ontwikkelingen

Er zijn diverse inkooptrajecten uitgevoerd. Deze worden in 2024 omgezet in nieuwe contracten.

Beleidsrisico's

Geen.

Veiligheidsregio Fryslân (gezondheid)

Hieronder leest u een toelichting vanuit de discipline gezondheid. In programma 1 vindt u een toelichting op de ontwikkelingen vanuit Veiligheid.

Doelstelling

De Jeugdgezondheidszorg (JGZ) van GGD Fryslân neemt een belangrijke plaats in binnen de gemeentelijke verantwoordelijkheid voor het gezond en veilig opgroeien van alle kinderen. De JGZ volgt via het consultatiebureau en school de ontwikkeling van kinderen. Ze hebben daarin een belangrijke signalerende functie en zijn een vraagbaak voor ouders. Samen met ouders kunnen ze ondersteuning initiëren waar nodig. Dat doen ze via het sociale wijkteam, de eigen jeugdarts of huisarts.

Ontwikkelingen

Geen bijzonderheden.

Beleidsrisico's

Geen.

e. Wat mag het kosten?

Bedragen € 1.000

5. Sociaal domein	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting g 2024	Begroting 2025	Begroting g 2026	Begroting 2027
Lasten						
5.1 Samenleving en sociaal wijkteam	-3.394	-5.535	-4.702	-4.702	-4.398	-4.398
5.2 Maatwerkvoorzieningen	-22.012	-23.451	-25.119	-25.119	-25.119	-25.119
5.3 Inkomensregelingen en participatie	-24.530	-25.717	-26.309	-26.401	-25.356	-25.367
5.4 Conflictzorg	-1.166	-1.191	-1.358	-1.358	-1.358	-1.358
5.5 Gezondheidszorg	-2.516	-2.850	-3.055	-2.893	-2.793	-2.768
5.6 Sociaal domein algemeen	-742	-810	-866	-866	-866	-866
5.9 Algemeen	-	15	-	1.500	1.500	1.100
Totaal Lasten	-54.361	-59.540	-61.409	-59.838	-58.389	-58.775
Baten						
5.1 Samenleving en sociaal wijkteam	31	7	7	7	7	7
5.2 Maatwerkvoorzieningen	395	320	320	320	320	320
5.3 Inkomensregelingen en participatie	13.360	15.296	15.299	15.305	15.305	15.305
5.5 Gezondheidszorg	132	-	-	-	-	-
5.6 Sociaal domein algemeen	99	-	-	-	-	-
Totaal Baten	14.017	15.623	15.626	15.632	15.632	15.632
Saldo van baten en lasten	-40.344	-43.917	-45.782	-44.206	-42.757	-43.143
Stortingen	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	316	1.399	1.359	1.396	25	-
Mutatie reserves	316	1.399	1.359	1.396	25	-
Resultaat	-40.028	-42.518	-44.423	-42.810	-42.732	-43.143

Bedragen € 1.000

5. Sociaal domein	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting g 2024	Begroting 2025	Begroting g 2026	Begroting 2027
Lasten						
5.1 Samenleving en sociaal wijkteam						
5.1.1 Inwonersinitiatieven	-252	-350	-365	-365	-365	-365
5.1.2 Basisvoorziening	-3.141	-5.185	-4.337	-4.337	-4.033	-4.033
5.2 Maatwerkvoorzieningen						
5.2.1 Wmo Maatwerkvoorzieningen	-10.366	-11.808	-13.537	-13.537	-13.537	-13.537
5.2.2 Jeugd maatwerkvoorzieningen	-11.646	-11.642	-11.582	-11.582	-11.582	-11.582
5.3 Inkomensregelingen en participatie						
5.3.1 Inkomensregelingen	-12.644	-14.432	-15.202	-15.401	-14.434	-14.434
5.3.2 Inkomensvoorzieningen zelfstandigen	-323	-434	-434	-434	-434	-434
5.3.3 Re-integratie	-2.551	-2.716	-3.040	-3.040	-3.040	-3.040
5.3.4 Inburgering	-352	-450	-188	-188	-188	-188
5.3.5 Sociale werkvoorziening	-3.627	-3.679	-3.689	-3.581	-3.503	-3.514
5.3.6 Bijzondere bijstand	-4.889	-3.612	-3.518	-3.518	-3.518	-3.518
5.3.7 Schuldhulpverlening	-144	-394	-239	-239	-239	-239
5.4 Conflictzorg						
5.4.1 Veilig thuis	-420	-470	-489	-489	-489	-489
5.4.2 Jeugdbescherming en Jeugdreclassering	-747	-721	-868	-868	-868	-868
5.5 Gezondheidszorg						
5.5.1 Gezondheidsbeleid	-2.516	-2.850	-3.055	-2.893	-2.793	-2.768

5.6 Sociaal domein algemeen						
5.6.1 Adviesraad	-36	-42	-43	-43	-43	-43
5.6.2 Sociaal domein algemeen	-706	-768	-824	-824	-824	-824
5.9 Algemeen						
5.9.1 Algemeen	-	15	-	1.500	1.500	1.100
Totaal Lasten	-54.361	-59.540	-61.409	-59.838	-58.389	-58.775
Baten						
5.1 Samenleving en sociaal wijkteam						
5.1.2 Basisvoorziening	31	7	7	7	7	7
5.2 Maatwerkvoorzieningen						
5.2.1 Wmo Maatwerkvoorzieningen	395	320	320	320	320	320
5.3 Inkomensregelingen en participatie						
5.3.1 Inkomensregelingen	13.341	14.854	14.854	14.854	14.854	14.854
5.3.2 Inkomensvoorzieningen zelfstandigen	-194	389	389	389	389	389
5.3.3 Re-integratie	-1	2	2	2	2	2
5.3.4 Inburgering	130	-	-			
5.3.5 Sociale werkvoorziening	-	12	15	21	21	21
5.3.6 Bijzondere bijstand	84	40	40	40	40	40
5.5 Gezondheidszorg						
5.5.1 Gezondheidsbeleid	132	-	-			
5.6 Sociaal domein algemeen						
5.6.2 Sociaal domein algemeen	99	-	-			
Totaal Baten	14.017	15.623	15.626	15.632	15.632	15.632
Saldo van baten en lasten	-40.344	-43.917	-45.782	-44.206	-42.757	-43.143

f. Kaderstellende beleidsstukken

Naam beleidsstuk	Korte inhoud	Vaststellingsjaar/looptijd
Wmo beleidsplan	In dit plan zijn de (vervolg) beleidskaders voor 4 jaar vastgelegd. Inzet op het verder ontwikkelen en versterken van het sociaal domein en er wordt een relatie gelegd met de transformatie	Vastgesteld juni 2021. 2021 t/m 2025
Ontwikkeldocument inkoop Wmo 2020	Visiedocument gericht op de inkoop Wmo Begeleiding naar resultaatgericht werken en bekostigen	2018
Beleidsplan Mantelzorg 2021 - 2025	Beleidsplan met zes ambities om te bereiken dat mantelzorgers zich ondersteund en gewaardeerd voelen, niet overbelast raken en niet belemmerd voelen om deel te nemen aan de samenleving	2021 t/m 2025
Notitie Iedereen doet mee: de inclusieve samenleving	Notitie gericht op hoe vorm en inhoud geven aan een samenleving waarin iedereen mee kan doen, ongeacht afkomst, huidskleur, beperking, gender, seksuele voorkeur, religie of leeftijd. Omvat o.a. het jaarlijks hijsen van de regenboogvlag, de wettelijk verplichte implementatie van het VN-verdrag Handicap en het besluit een Actieplan Inclusie op te stellen	Vanaf 2020

Actieplan Inclusie	Breed door inwoners gedragen plan om te komen tot een inclusieve(re) samenleving, o.a. door een aandachtsfunctionaris te belasten met de uitwerking in 2021-2022	Vanaf 2021
Beleidsplan Jeugdhulp actualisatie 2018	Actualisatie verdere uitwerking en concretisering van de kaders beleidsplan 2015 – 2018	2014/voortdurend met bijstelling
Beleidsplan Participatie en Re-integratie	Met dit integrale beleidsplan geven we uitvoering aan de wettelijke kaders van de Participatiewet en de beleidsvrijheid die we als gemeente hebben. Dit doen we in samenwerking met onze netwerkpartners	Vastgesteld 2021. 2021 t/m 2025
Beleidsplan Wet Inburgering 'Welkom in De Fryske Marren 2022-2025'	Beleidsplan waarin we aangeven hoe we onze verantwoordelijkheid voor de begeleiding en ondersteuning van inburgeringsplichtigen vorm geeft in het kader van de Nieuwe Wet Inburgering	2022-2025
Armoede en schulddienstverlening van preventie tot nazorg	Integrale beleidsnota waarin we het armoedebeleid, minima en bijzonder bijstand en schuldhulpverlening beschrijven.	2020 t/m 2025
Nota Gezondheidsbeleid.	Beleidsnota waarin we aangeven welke ambities we hebben op het terrein van gezondheid. Is ook de basis voor uitvoering van wettelijke taken WPG	Vastgesteld voorjaar 2020 Looptijd 2020 t/m 2024

Paragraaf Lokale heffingen

Korte omschrijving

De paragraaf bevat de volgende onderdelen:

- Transparantie bij de tariefstelling
- De geraamde inkomsten (kosten)
- Het beleid ten aanzien van de lokale heffingen en de Wet WOZ
- Woonlastenontwikkeling
- Een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid
- Een overzicht van de tarieven 2024

Transparantie bij de tariefstelling

Jaarlijks worden de lasten en baten belastingen/rechten geïnventariseerd. Deze inventarisatie zorgt voor bedrijfsvoering inzicht in de kosten en te behalen opbrengst belastingen en rechten met de daarbij behorende tarieven. Daarnaast wordt een maatschappelijke trend waargenomen dat burgers vaker bezwaar maken tegen de vastgestelde belastingplicht alsmede de tariefbepaling op basis van de kostentoerekening. In enkele situaties wordt een specifieke situatie voorgelegd aan de rechterlijke instantie waar burgers een beroep op kunnen doen om te beoordelen of de gemeente geen winst maakt bij een dienstverlening die de gemeente aanbiedt. De rechter toetst de baten kosten verhouding en kan bij een overschrijding van de baten een belastingverordening deels of geheel onverbindend verklaren. De kostenramingen worden dan ook jaarlijks herijkt. Alleen kosten die wettelijk toerekenbaar zijn worden doorbelast aan de belastingbetaler.

Transparantie van de tarieven draagt ook bij aan draagvlak voor het heffen van belastingen. Informatie over de kostentoerekening wordt inzichtelijk gemaakt in de begroting en is op deze wijze openbaar en toegankelijk voor eenieder die geïnteresseerd is. Onze burgers kunnen uit de begroting (bijlage) gemakkelijk herleiden waarvoor ze betalen. Als de tarieven stijgen dan is ook de oorzaak daarvan duidelijk. We verwachten dat deze werkwijze bijdraagt aan het draagvlak voor het betalen van belastingen.

Via overzichten opgenomen in de bijlage bieden wij inzage op kostensoortniveau per belastingverordening of deelgebied binnen een verordening. De legesverordening is opgebouwd in het deelgebied diensten burgerzaken, omgevingsdiensten en diensten die vallen onder de Europese dienstenrichtlijn.

De geraamde inkomsten (kosten)

De raming van de heffingen/rechten heeft een directe relatie met de raming van de kosten. De activiteiten, waarvan de kosten via een heffing of recht worden verhaald, staan merendeels op een taakveld. Een verschil tussen de kosten genoemd bij een taakveld en opgenomen in deze paragraaf is dat niet alle kosten wettelijk toerekenbaar zijn en daarmee niet verhaalbaar zijn op de belastingplichtige. Ook worden de kosten van overhead, rente, btw en heffingskosten separaat toegerekend. Deze paragraaf is daarmee een fiscale verbijzondering van de geraamde kosten en inkomsten. De tabel 'meerjarenperspectief 2024-2027' geeft per heffingssoort snel inzage in de mate van kostendeckendheid.

Het beleid ten aanzien van de lokale heffingen en de Wet WOZ

Meerjarenraming inkomsten 2023-2027 met percentage kostendeckking:

In deze paragraaf wordt weergegeven op welke wijze wij invulling geven aan de uitgangspunten genoemd in het coalitieakkoord en aanverwante beleidsnotities. In bepaalde gevallen wijken wij daarvan af in verband met nieuwe ontwikkelingen die van invloed zijn op de kosten- en de inkomstenramingen. In dat geval benoemen wij de afwijkingen.

Op basis van de huidige inzichten is er geen aanleiding dat, op basis van de terugbetalingsverplichting tijdelijke ondersteuning coronacrisis, verwacht wordt dat de belastingopbrengsten negatief worden beïnvloed. De oplopende inflatie en energieprijzen hebben daarentegen wel invloed op de ruimte in de betalingsverplichting van de inwoners. Op dit moment is er geen directe aanleiding om gevolgen te kunnen verbinden aan openstaande vorderingen. Uit de belastingverordeningen volgt overigens of er belasting is verschuldigd. Een “crisissituatie” is hierop niet van invloed. Wel kan er een groter deel van de belastingen oninbaar verklaard gaan worden en kan het totaalbedrag aan kwijtschelding hoger uitvallen.

De invoering van de omgevingswet is meermaals uitgesteld. Het kabinet heeft besloten om met ingang van 1 januari 2024 de omgevingswet in werking te laten treden. Welke uitwerking de wet zal hebben op de dienstverlening en de hieraan gekoppelde inkomsten bij het verlenen van omgevingsdiensten wordt in een afzonderlijk besluitvormingstraject voorgelegd.

In het coalitieakkoord is besloten tot verruiming van de termijnen automatische incasso. Vanaf 2023 zijn de termijnen aangepast naar twaalf maanden. Burgers kunnen bij de keus tot de afgifte van een automatische incasso gebruik maken van twaalf termijnen om hun betalingsverplichting maandelijks te voldoen.

Bedragen x € 1.000

Lokale heffingen	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Forensenbelasting	1.567	1.558	1.589	1.589	1.589	1.589
Toeristenbelasting	961	960	960	1.000	1.000	1.000
Onroerende zaakbelasting eigenaren	10.166	7.598	7.897	8.202	8.492	8.791
Onroerende zaakbelasting gebruikers	1.702	4.373	4.545	4.720	4.887	5.059
Totaal Belastingen	14.395	14.489	14.991	15.511	15.968	16.439
Rioolheffing	5.186	5.268	5.248	5.248	5.248	5.248
Afvalstoffenheffing	5.794	5.774	6.192	6.426	6.463	6.698
Reinigingsrecht	147	149	160	160	160	160
Totaal Heffingen	11.127	11.191	11.600	11.834	11.871	12.106
Bedrijveninvesteringszone (BIZ) Joure	66	-	90	90	90	90
Begraafrechten	470	397	424	424	424	424
Brug- en sluisgelden	304	387	387	387	387	387
Havengelden	303	242	245	245	245	245
Leges Burgerzaken	980	700	700	700	700	700
Leges omgevingsdiensten	1.404	1.438	1.461	1.461	1.461	1.461
Leges overige diensten EDR	43	36	36	36	36	36
Marktgelden	23	51	51	51	51	51
Precariobelasting	10	88	88	88	88	88
Veergelden	94	83	83	83	83	83
Totaal Leges en rechten	3.697	3.422	3.565	3.565	3.565	3.565
Kwijtschelding	-283	-310	-349	-349	-349	-349
Totaal Kwijtscheldingen	-283	-310	-349	-349	-349	-349
Totaal belastingen	28.936	28.792	29.807	30.562	31.055	31.762

Belastingen

De inkomsten uit een belasting (onroerende zaakbelastingen, precario-, toeristen- en forensenbelasting) zijn vrij besteedbaar. Voor uw raad zijn deze belastingen een instrument om middelen aan te wenden voor bestuurlijke ambities. Erg geldt geen wettelijke restrictie met betrekking bij de bepaling van het tarief enkel een morele en maatschappelijke norm. Deze paragraaf geeft ook inzicht in de kostentoerekeningen (heffingen en rechten) van onze diensten die via belastingen worden betaald. Deze diensten kunnen slechts tegen de kostprijs worden aangeboden. Winst maken op onze diensten is wettelijk niet geoorloofd.

- Onroerende zaakbelastingen (OZB)

De gemeenteraad is bevoegd de OZB vrij te verhogen of te verlagen. De in het verleden bestaande landelijke macronorm is afgeschaft. De toename in de opbrengst OZB bestaat voor € 401.000 uit inflatie- en loonontwikkeling en € 70.000 voor uitbreiding van het vastgoed-areaal (nieuwbouw minus sloop). De OZB-opbrengst stijgt na correctie van het areaal met circa 2,5% en bedraagt in totaal € 405.000 ten opzichte van het jaar 2023.

Maatstaaf WOZ-waarde

Voor het bepalen van de tarieven van de OZB is de totale heffingsgrondslag bepalend. De grondslag is de totale waarde van alle onroerende zaken gelegen in de gemeente naar de waardepeildatum 1 januari 2023. De waardebepaling van het totale onroerend goed voor de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ) vindt plaats in oktober. Uit een eerder door het CBS gepubliceerd bericht blijkt dat een koopwoning in januari 2023 landelijk gemiddeld tussen de 2/4% duurder was dan een koopwoning in januari 2022. Uit voorlopige prognoses met betrekking tot de waardebepaling voor belastingjaar 2024 verwachten wij een gemiddelde stijging van de WOZ-waarde van 7,5%. De gemiddelde woningwaarde in het noorden van Nederland ligt beduidend lager dan in de overige delen van Nederland. Gelet op de gespannen woningmarkt, waarin vraag en aanbod op elkaar worden afgestemd, is in de noordelijke regio van Nederland een hogere gemiddelde waardeverhoging waarneembaar. Bij de bepaling van de tarieven onroerende zaakbelastingen is het percentage van 7,5 als uitgangspunt genomen.

De grafiek geeft de waarde-ontwikkeling van het onroerend goed in onze gemeente over de afgelopen periode sinds 2015 weer. De OZB-tarieven worden verlaagd met het gemiddelde stijgingspercentage van de woningen respectievelijk de niet-woningen of verhoogd bij een gemiddelde daling van het onroerend goed. Dit principe is gebaseerd op het uitgangspunt van communicerende vaten uitgezonderd de doorrekening van het inflatiecijfer.

De verwachte heffingsgrondslag bedraagt voor het belastingjaar 2024 bijna 9,5 miljard. Het onroerend goed dat bestemd is om in te wonen stijgt ongeveer met 7,5%. De heffingsgrondslag van bedrijfspanden daalt op basis van voorlopige prognoses ongeveer met ongeveer -2,5%. Op een deel van het bedrijfspanden wordt jaarlijks afgeschreven. Wij verwijzen u naar de grafiek. Het merendeel van de totale opbrengst OZB wordt opgebracht door de eigenaren van de woningen.

Wet Waardering onroerende zaken (Wet WOZ)

De WOZ-waarde wordt gebruikt als grondslag voor de gemeentelijke onroerende zaakbelastingen (OZB), de forensenbelasting en de BIZ-heffing. De Belastingdienst en de waterschappen gebruiken de WOZ-waarde voor de inkomsten- vermogensbelasting en waterschapheffingen. Op basis van de wet- en regelgeving wordt jaarlijks gecontroleerd op de uitvoering van de taxaties door de Waarderingskamer. De Waarderingskamer heeft periodiek contact met gemeenten over de voortgang en kwaliteit van de werkzaamheden en verricht hiertoe onderzoek. De resultaten worden gepubliceerd op het internet. In 2020 heeft de gemeente De Fryske Marren het predicaat zeer goed mogen ontvangen. De inspanningsverplichting is erop gericht om dit ook voor de toekomst te behouden.

Steeds vaker maken woningeigenaren bezwaar tegen de WOZ-waarde via no-cure-no-pay bureaus. Dat is voor de eigenaren gratis. Is een bezwaar gegrond dan kan er in bepaalde gevallen zelfs € 700 onkostenvergoeding per bezwaar uitbetaald worden. Het aantal bureaus neemt in Nederland toe. Er zijn bezwaarmakers die ieder jaar via een ander bureau opnieuw de juistheid van de WOZ-waarde bestrijden. Daarmee is het bestrijden van de juistheid van de WOZ-waarde een jaarlijkse gratis terugkerende actie geworden onder het motto van 'wie niet waagt wie niet wint'. De totale kosten in Nederland van de uitbetaalde proceskosten stijgt jaarlijks. Via direct contact met de burger en het kosteloos beschikbaar stellen van een taxatieverslag wordt in een groot aantal situaties een bezwaar via een no-cure-no-pay bureau voorkomen. Dit levert een aanzienlijke kostenbesparing op in tijd en geld.

- BIZ-heffing

Op verzoek van de winkeliers Joure is er een bedrijven investeringszone in het leven geroepen. Via een BIZ-heffing betalen aangesloten winkeliers een extra belasting. Via een subsidie keren wij deze belastingopbrengst uit aan de winkeliersvereniging. De BIZ-heffing is op verzoek van de winkeliersvereniging bij raadsbesluit van 26 oktober 2022 verlengd voor een periode van vijf jaar. De aangesloten winkeliers betalen een extra heffing op de onroerende-zaakbelastingen die wordt uitgekeerd aan de vereniging van winkeliers. Begrotingstechnisch heeft dit geen invloed op het resultaat van de vast te stellen begroting 2024. De opbrengst wordt geraamd op € 70.000.

- Forensenbelasting

De tarieven forensenbelasting worden vanaf 2021, op basis van het aangenomen amendement, verhoogd met het inflatiecijfer. In 2024 verhogen we de opbrengst met 3,35%. Met de beschikbare middelen kan het ingezette recreatievriendelijk beleid worden doorgezet en nader worden versterkt. Overeenkomstig het ingezet beleid zijn de tarieven 2024 aangepast. Om het effect van stijgende woningprijzen te compenseren kan het variabele tarief van de forensenbelasting met het gemiddelde percentage van 4,15% worden verlaagd.

- Toeristenbelasting

De ondernemers die tegen een geldelijke vergoeding verblijf aanbieden aan niet-ingezetenen van de gemeente dragen de ontvangen toeristenbelasting af aan de gemeente. Zij zijn gerechtigd de belasting te verhalen op de toeristen. Naast het verblijf van toeristen voor recreatieve doeleinden betalen ook arbeidsmigranten, als zij geen ingezetenen zijn van de gemeente, toeristenbelasting.

De opbrengst kan opgedeeld worden in een vast en een variabel deel. Het vaste deel van de toeristenbelasting wordt opgebracht door forfaitaire bedragen bij de vaste stand- en ligplaatsen bij

recreatieterreinen of schiphuizen. Het variabele deel ($\frac{2}{3}$ deel) van de opbrengst is afhankelijk van het daadwerkelijke verblijf van toeristen.

- Precariobelasting

Het tarief voor het innemen van gemeentegrond voor het stallen van terrassen blijft ongewijzigd. Een terrashouder is vrijgesteld van heffing als in een huurovereenkomst met de gemeente de ondergrond van het terras onderdeel is van de huursom. Het tarief bedraagt € 27,50 per m² ingenomen ruimte. Verder heffen wij een belasting op tijdelijk grondgebruik (standplaatsen) voor verkoop van marktwaren.

Heffingen en rechten

De activiteiten waarvan de kosten via een heffing of een recht worden verhaald, staan op een taakveld. Alle toerekenbare (directe) verhaalbare kosten worden toegerekend. Daarbovenop is het toegestaan om volgens de kostenplaatsmethode een deel van de overheadkosten toe te rekenen. Het meerjarenperspectief geeft per heffing of vergunningstelsel (legesverordening) inzage in de mate van kostendekkendheid. In de bijlage zijn de kosten van de activiteiten meer gedetailleerd onderverdeeld naar kostensoorten.

Algemene beleidsuitgangspunten:

Onderwerp	Beleid
Beleid, bezwaar en handhaving	De kosten van deze werkzaamheden zijn wettelijk niet verhaalbaar en daarom niet toegerekend
Batig saldo	De boven de raming ontvangen inkomsten vloeien terug naar de belastingplichtige

- Rioolheffing

De kostenraming is gebaseerd op het uitgebreid gemeentelijk rioleringsplan (vGRP) voor de planperiode 2020 – 2024. Ieder jaar worden deze kosten geïndexeerd en worden loonstijging en inflatie wel doorbelast via de rioolheffing om te kunnen voldoen aan het uitgangspunt van kostendekkende tarieven. Voor 2024 kan het tarief ongewijzigd worden vastgesteld door een dotatie uit de voorziening van € 270.000 en doorrekening structurele lagere lasten en personele inzet voor de komende jaren. Hiermee wordt de inflatie alsmede loonkostenstijging volledig afgedekt.

Onderwerp	Beleid
Veegkosten	Een deel van de veegkosten zijn toegerekend aan het taakveld riolering omdat waterafvoer in de straten in het stedelijke gebied is geborgd bij zware regenbuien. Het overige deel van de kosten betalen we via de afvalstoffenheffing en uit de algemene middelen
Heffingskosten	15% van de heffingskosten (urenraming) is toe te rekenen
Baggeren en hekkelen	Overeenkomstig het vGRP (zie ook bij lig- en havengelden)
Uitbreidingsinvesteringen	Niet toegerekend, de kosten kunnen via activering en afschrijving worden bekostigd

- Afvalstoffenheffing

Bijna alle kosten van het taakveld afval (inzameling) zijn toe te rekenen. Slechts een klein deel zijn wettelijk niet toerekenbaar. Dit zijn kosten van beleid, bezwaar en handhaving. De kosten voor 2024 nemen toe als gevolg van de doorrekening van de inflatie en loonkosten. Om de norm van kostendekkende tarieven na te streven worden de tarieven met gemiddeld 5% verhoogd.

Beleidsuitgangspunten afvalstoffenheffing:

Onderwerp	Beleid
Veegkosten	Een deel van de veegkosten zijn toegerekend aan het taakveld afval omdat een deel van het zwerfafval is toe te rekenen tot de taak van afvalinzameling.
	Het overige deel van de kosten betalen we via de rioolheffing en uit de algemene middelen
Heffingskosten	20% van de heffingskosten (urenraming) is toe te rekenen
Containers voor medicijnen	Correctie door kosten van gratis beschikbaar gestelde containers voor medicinale doeleinden

- **Reinigingsrechten**

We bieden bedrijven de mogelijkheid om hun afval via onze afvalvoorzieningen af te voeren. Dit is echter geen wettelijke taak maar een dienst voor bedrijven waarvan gebruik kan worden gemaakt. Uit de Wet Markt en Overheid volgt dat de tarieven kostendekkend moeten zijn. We concurreren met onze dienstverlening met andere private bedrijven die ook bedrijfsafval inzamelen.

Het tarief dient te worden verhoogd (conform de afvalstoffenheffing met 4,5%) op basis van de doorrekening van de inflatie en personeelskosten. Over de reinigingsrechten wordt btw in rekening gebracht omdat de gemeente voor het ophalen van bedrijfsafval als ondernemer wordt beschouwd. De in rekening gebrachte btw dragen we af. Het btw-compensatiefonds is niet van toepassing zodat we het verschil van € 13.000 tussen de af te dragen btw van € 30.000 en de te betalen btw van € 17.000 moeten doorberekenen om geen concurrentievervalsing met private partijen teweeg te brengen en de kostendekkendheid op de juiste voet te berekenen.

Beleidsuitgangspunten reinigingsrechten:

Onderwerp	Beleid
Btw	De omzetbelasting zijn volgens de belastingrechter kosten die zijn toe te rekenen. De vuilnisauto wordt gebruikt voor de inzameling van bedrijfsafval. Een deel van de btw wordt naar verhouding doorberekend
Milieuterreinen	Bedrijfsafval wordt niet geaccepteerd op de milieuterreinen, daarom zijn er geen kosten van het milieuterrein toegerekend
Heffingskosten	1% van de heffingskosten (urenraming) is toe te rekenen

- **Lijkbezorgingsrechten**

Ons beleid om tot meer kostendekkende tarieven te komen is gebaseerd op de notitie '15 Locaties om te gedenken'. De tarieven op basis hiervan in 2022 voor de laatste keer verhoogd en worden in 2024 met het inflatiecijfer verhoogd. Ruim 70% van de kosten worden nu verhaald op de aanvragers van deze diensten. Het grafrecht wordt in de regel afgekocht voor een bepaalde periode. De ontvangen afkoopsom is voor de gemeente een verplichting om het graf gedurende de periode ter beschikking te stellen. Aangezien de inkomsten en de kosten van onderhoud niet in hetzelfde (belasting)jaar vallen volgt uit de BBV dat de kosten- en de inkomstenraming volgens het matchingprincipe moet worden verwerkt. Dit zou via een voorziening moeten gebeuren. In de praktijk is deze werkwijze zeer bewerkelijk zodat deze door ons en andere gemeentes niet wordt toegepast.

- **Precariorechten**

Is een terras op eigen grond gelegen en is deze grond een openbaar gebied waarvoor de gemeente kosten maakt dan worden deze kosten verhaald via de precariorechten. Alleen de verhaalbare kosten zijn toegerekend. De kosten van deze activiteit zijn ondergebracht bij het taakveld overige baten en lasten. Het tarief is gelijk aan het tarief van de precariobelasting.

- Leges

De inwerkingtreding van de omgevingswet is wederom met een half jaar uitgesteld. Het kabinet heeft de invoeringsdatum uitgesteld tot 1 januari 2024. Gemeenten krijgen hierdoor te maken met grote verandering in onze dienstverlening en in de tarievenstructuur van onze leges. Ook is het in de huidige tijd lastig om voorspellingen te doen over de omvang van de bouwactiviteiten in 2024. In 2021/2022 vielen de inkomsten hoger uit dan geraamd. Vanaf 2023 worden de inkomsten getemperd als gevolg van de Wet Kwaliteitsborging. Daar staat tegenover dat milieu- en vooroverlegkosten als leges kunnen worden geheven. Nadere voorstellen tot uitwerking van de dienstverlening als mede kostendekkendheid worden in november/december aangeboden. Tot nadere besluitvorming volgt wordt de huidige begroting aangehouden.

De activiteiten voor het verrichten van diensten die vallen onder de Europese dienstenverlening (titel 3) zijn per vergunningstelsel niet volledig kostendekkend.

Beleidsuitgangspunten legesheffing:

Onderwerp	Beleid
Naturalisatiekosten (titel 1)	Niet toegerekend, kosten zijn wettelijk niet verhaalbaar. De gemeente vervult een kasfunctie. De baten zijn apart in de bijlage benoemd
Ambtshalve vergunning (titel 2)	Niet toegerekend, er is geen sprake van een dienst omdat het algemene en niet het individuele belang wordt gediend bij deze vergunningen
Milieubeheer (titel 2)	Niet toegerekend, kosten zijn vooralsnog wettelijk niet verhaalbaar
Legalisatie (titel 2)	Niet toegerekend, kosten van legaliseringswerkzaamheden zijn niet verhaalbaar omdat een handhavingstaak niet is te herleiden naar een individueel verleende dienst

- Marktgelden

Een deel van de kosten worden verhaald op kooplieden die een standplaats innemen voor de verkoop van hun waren. De tarieven zijn ongewijzigd in samenhang met de relatie tot de precariobelasting.

- Haven, brug-, sluis en veergelden

We streven er niet naar om alle kosten te verhalen op de gebruikers van haven-, brug-, sluis- en de veergelden (HBSV-gelden). Ook andere (niet betalende) gebruikers hebben profijt van deze infrastructurele voorzieningen. De kosten die we jaarlijks maken ten behoeve van ons watergebied zien we terug bij de HBSV-gelden. Ongeveer een derde van de kosten verhalen we op de gebruikers van voorzieningen die we treffen om ons watergebied te onderhouden en zo aantrekkelijk te maken voor het (vaar)toerisme. Het overige deel betalen we uit de algemene middelen of wordt op indirecte wijze gefinancierd uit de vrije belastingen.

Beleidsuitgangspunten havengelden:

Onderwerp	Beleid
Bagger- en oeverkosten	De oeverkosten worden op basis van werkelijke inkoopcondities doorberekend. De baggerkosten zijn toebedeeld aan de taakvelden (verordeningen): riolering en economische havens & waterwegen. Een deel van de kosten betalen we via de algemene middelen

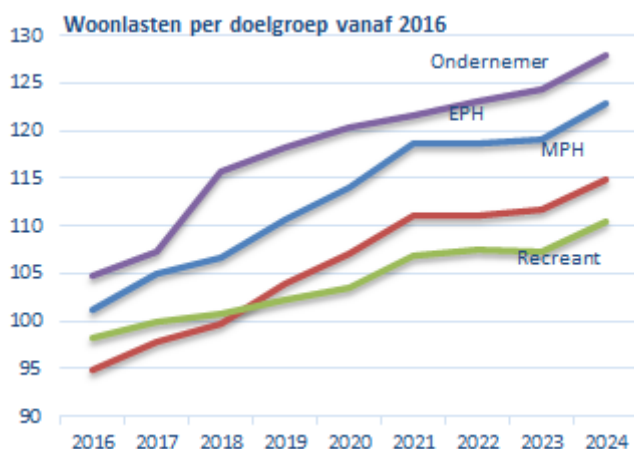
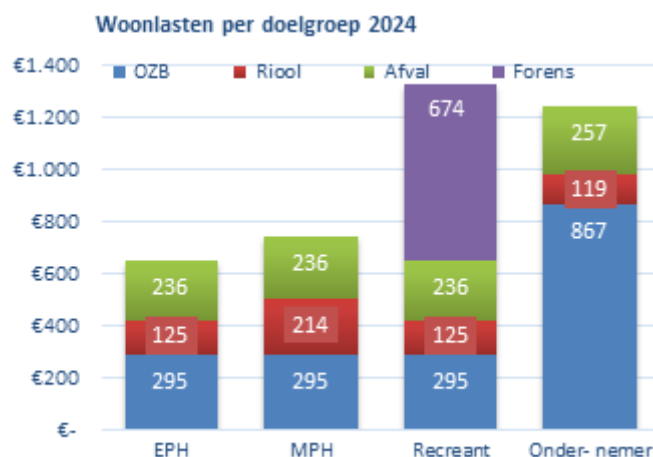
Woonlastenontwikkeling

De macronorm als instrument van de regering om een landelijke OZB-stijging te controleren is afgeschaft. Daarvoor in de plaats biedt het COELO een lokale lasten calculator om gemeentes met elkaar te vergelijken. De getoonde informatie is openbaar toegankelijk. Wij vergelijken ons bij voorkeur met de (buur)gemeentes Súdwest-Fryslân, Heerenveen en de Noordoostpolder. Al jaren achtereen liggen de gemeentelijke lasten voor onze inwoners lager dan deze buurgemeentes.

De hoogte van de verschuldigde gemeentelijke belastingen maken we inzichtelijk met doelgroepen. We onderscheiden de volgende doelgroepen belastingbetalers:

- Eenpersoonshuishouden;
- Meerpersoonshuishouden;
- een recreant (niet ingezetene van de gemeente) met een woning;
- een ondernemer met een pand in eigendom en gebruik.

Voor het bepalen van de hoogte van de OZB-aanslag is uitgegaan van een gemiddelde woningwaarde van € 337.000 en van een gemiddelde waarde van € 174.000 voor een bedrijfsgebouw. De gemeentelijke lasten voor de inwoners neemt gemiddeld met 2,5% toe voor zowel een één- en een meerpersoonshuishouden. Voor een recreant is dit eveneens 2,5%. De lasten voor een ondernemer stijgen met bijna 3%. De grafiek toont de lastenontwikkeling over de periode 2016 – 2024.

Een huishouden die een woning huurt betaalt geen OZB. Een ondernemer heeft de keuze om zijn bedrijfsafval via de gemeente of via een private inzamelaar af te voeren. In het laatste geval betaalt de ondernemer geen reinigingsrechten.

Een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid

De gemeente verleent kwijtschelding als de belastingschuldige onvoldoende vermogen en/of betalingscapaciteit heeft om de belastingaanslag geheel of gedeeltelijk te betalen. De Gemeentewet en de Uitvoeringsregeling Invorderingswet geven ruimte om een aantal beleidskeuzes te maken voor het voeren van een ruimer kwijtscheldingsbeleid. Een belastingplichtige komt in aanmerking voor kwijtschelding van de onroerende zaakbelastingen, rioolheffing en de afvalstoffenheffing. We hanteren als kwijtscheldingsnorm (de kosten van bestaan) de netto AOW-normbedragen in plaats van de bijstandsnorm uitkeringen. Daardoor komen belastingplichtigen eerder in aanmerking voor kwijtschelding. Ook merken we voor het bepalen van de betalingscapaciteit de te betalen kosten van kinderopvang aan als uitgaven.

De hoogte van het kwijt te schelden bedrag is stabiel en beweegt de laatste jaren binnen een bandbreedte van € 310.000 – € 350.000. Voor 2024 verwachten wij een bedrag van € 345.000 aan gemeentelijke heffingen kwijt te schelden. Het kwijt te schelden bedrag is met € 39.000 verhoogd in 2024 conform het raadsbesluit van 25 januari 2023 op grond van de vastgestelde verruiming vermogensnorm. Een bedrag van € 315.000 rekenen we toe aan de afvalstoffen- en de rioolheffing. Het overige deel van € 30.000 heeft betrekking op de OZB.

Een overzicht van de tarieven 2024

Het onderstaande overzicht bevat een inzicht van een deel van de tarieven 2024 ten opzichte van 2023.

Overzicht tarieven gemeentelijke heffingen	2023	2024	Percentage stijging
WOZ-waarde			
Woning (gemiddelde waarde)	€ 314.000	€ 337.000	7,3%
Bedrijfsobject (voorbeeldwaarde)	€ 179.000	€ 174.000	-2,8%
Onroerende zaakbelastingen (OZB)[2]			
Eigenaar: woning	0,0918%	0,0877%	-4,5%
Eigenaar: niet-woning	0,2686%	0,2846%	6,0%
Gebruiker: niet-woning	0,2020%	0,2140%	5,9%
Forensenbelasting			
Percentage van de WOZ-waarde	0,2091%	0,1999%	-4,4%
Minimum	€ 171,50	€ 177,00	3,2%
Maximum	€ 762,00	€ 787,70	3,4%
(Water)toeristenbelasting			
Variabel tarief	€ 1,20	€ 1,20	0,0%
Verhuur standplaats (stacaravan) 7,5 maanden of langer (maximum)	€ 169,00	€ 169,00	0,0%
Rioolheffing (tot 200 m3 waterafvoer)			
Gebruik door één persoon	€ 125,00	€ 125,00	0,0%
Gebruik door meerdere personen	€ 214,00	€ 214,00	0,0%
Recreatief gebruik (woningen)	€ 125,00	€ 125,00	0,0%
Recreatief gebruik (roerende zaken)	€ 58,00	€ 58,00	0,0%
Bedrijfsmatig gebruik	€ 119,00	€ 119,00	0,0%
Gebruik voorziening voor afvoer hemelwater	€ 58,00	€ 58,00	0,0%
100 m3 (extra eenheid) waterafvoer	€ 92,00	€ 92,00	0,0%
Afvalstoffenheffing *			
Container 180 liter voor restafval + 240 liter GFT-afval	€ 223,00	€ 236,00	5,8%
Container 240 liter voor restafval + 240 liter GFT-afval	€ 286,00	€ 300,00	4,9%
Ondergrondse afvalvoorziening of collectief gebruik containers	€ 223,00	€ 236,00	5,8%
Extra container 240 liter GFT-afval	€ 67,00	€ 70,00	4,5%
Extra container 180 liter restafval	€ 131,00	€ 138,00	5,3%
Extra container 240 liter restafval	€ 189,00	€ 199,00	5,3%
Reinigingsrechten (exclusief btw)	€ 247,00	€ 257,00	4,0%
Precarierecht/belasting			
Terras per m2 ingenomen gemeentegrond	€ 27,50	€ 27,50	0,0%
Leges			
Voltrekken van een huwelijk, vanaf	€ 137,00	€ 141,60	3,4%
Afgifte paspoort, vanaf	€ 77,50	€ 77,50	0,0%
Afgifte Nederlands identiteitskaart, vanaf	€ 37,50	€ 37,50	0,0%
Afgifte rijbewijs, vanaf	€ 42,00	€ 42,00	0,0%
Omgevingsvergunning, vooroverleg	€ 159,00	€ 164,00	3,1%
Omgevingsvergunning, bouwsom van € 170.000 (excl. welstand)	€ 3.536,00	€ 3.655,00	3,4%
Lijkbezorgingsrechten			
Recht op een graf voor 40 jaar	€ 2.409,00	€ 2.490,00	3,4%
Begraven van een persoon van 12 jaar of ouder	€ 1.189,00	€ 1.229,00	3,4%

* Tarieven afvalstoffenheffing 2023 conform raadsvoorstel 23 november 2022.

Paragraaf Weerstandvermogen en risicobeheersing

Korte omschrijving

In deze paragraaf leest u over de relatie tussen het weerstandvermogen, de weerstandscapaciteit en ons risicomanagement. Deze informatie voldoet aan de voorschriften van het BBV (Besluit begroting en verantwoording) en de Financiële verordening De Fryske Marren.

Wat is weerstandvermogen en weerstandscapaciteit?

De gemeente heeft een geldbuffer nodig om grote tegenvallers op te vangen. Dan hoeven we niet bij iedere tegenvaller het beleid aan te passen.

- De weerstandscapaciteit is het bedrag dat de gemeente daarvoor apart houdt.
- Het weerstandvermogen is de verhouding tussen de buffer die we daadwerkelijk hebben en de risico's waarvoor we geen beheersmaatregelen hebben.

Verderop in deze paragraaf leest u hoe we beide entiteiten berekenen.

We willen de impact van risico's minimaliseren

Dit is wat we daarvoor doen:

- Ons weerstandvermogen is ruim voldoende.
- De nu voorliggende begroting 2024-2027 baseren we op de actualisatie van risico's, opgenomen in de jaarrekening 2022. Dit is op basis van de uitgangspunten van de nota 'Risicomanagement'.
- De totale maximale financiële omvang van de top 20 aan risico's is ongeveer € 18 miljoen.
- Het is 90% zeker dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van afgerond € 8.000.000. Dat is de benodigde weerstandscapaciteit.
- De top 20 aan risico's bepaalt voor ongeveer 42% het totale benodigde weerstandvermogen.
- We houden nieuwe ontwikkelingen en de bijbehorende risico's in de gaten.

Context en achtergrond

Er is een risico-inventarisatie uitgevoerd

We willen risico's op de bedrijfsvoering namelijk beheersbaar maken. De gemeente kan alleen verantwoorde beslissingen nemen als ze inzicht heeft in de huidige en toekomstige risico's. Zo zorgen we dat deze risico's in verhouding staan tot de vermogenspositie van de gemeente.

Het weerstandvermogen is berekend op basis van de risico-inventarisatie

In deze paragraaf vindt u de resultaten van de risico-inventarisatie op basis van de 20 TOP-risico onderwerpen uit de 'Perspectiefnota 2022-2025'. Deze is op 7 juli 2021 vastgesteld door de raad.

Op 18 december 2019 is de nota 'Risicomanagement en weerstandvermogen 2019-2022' door de raad vastgesteld. Met het beleid in deze nota verbeteren we de kwaliteit van het risicomanagement. Dit heeft ook zijn doorwerking op een meer betrouwbare berekening van het weerstandvermogen. Om blijvend een geschikt beleidskader te waarborgen wordt deze nota 'Risicomanagement' eens in de vier jaar geactualiseerd. De eerstvolgende actualisatie vindt in 2023 plaats.

Kaderstellende beleidsnota's

- Financiële verordening De Fryske Marren: in de Financiële verordening (art. 212 Gemeentewet) zijn geen nadere eisen, anders dan reeds in de BBV (Besluit begroting en verantwoording) genoemde eisen, met betrekking tot de paragraaf Weerstandvermogen opgenomen.
- Nota Risicomanagement 2019-2022 (vastgesteld in de raadsvergadering van 18 december 2019).

Wat willen we bereiken?

Als gemeente streven wij ernaar om de impact van de risico's te minimaliseren. Dit betekent dat we een weerstandsvormogen nastreven dat op z'n minst voldoende is. Hiervoor houden we een factor aan tussen de 1,0 en 1,4 ("voldoende" volgens de nota risicomanagement) ten opzichte van het benodigde weerstandsvormogen.

Wat gaan we daarvoor doen?

De nu voorliggende begroting 2024 baseren we op de actualisatie van risico's, opgenomen in de jaarrekening 2022. Dit op basis van de uitgangspunten van de nota risicomanagement die is vastgesteld in de raad van december 2019.

Hieronder lichten we dit toe met een opsomming van de onderwerpen en vervolgens per onderwerp een uitgebreide toelichting:

- Actualisatie van risico's opgenomen in de jaarrekening 2022
- Het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's

Actualisatie van risico's opgenomen in de jaarrekening 2022

Om de risico's van Gemeente de Fryske Marren in kaart te brengen is in samenwerking met de teams een risicoprofiel opgesteld. In het onderstaande overzicht wordt echter alleen het aantal risico's gepresenteerd met de hoogste bijdrage aan de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit met een maximum van 20.

bedrag x € 1.000

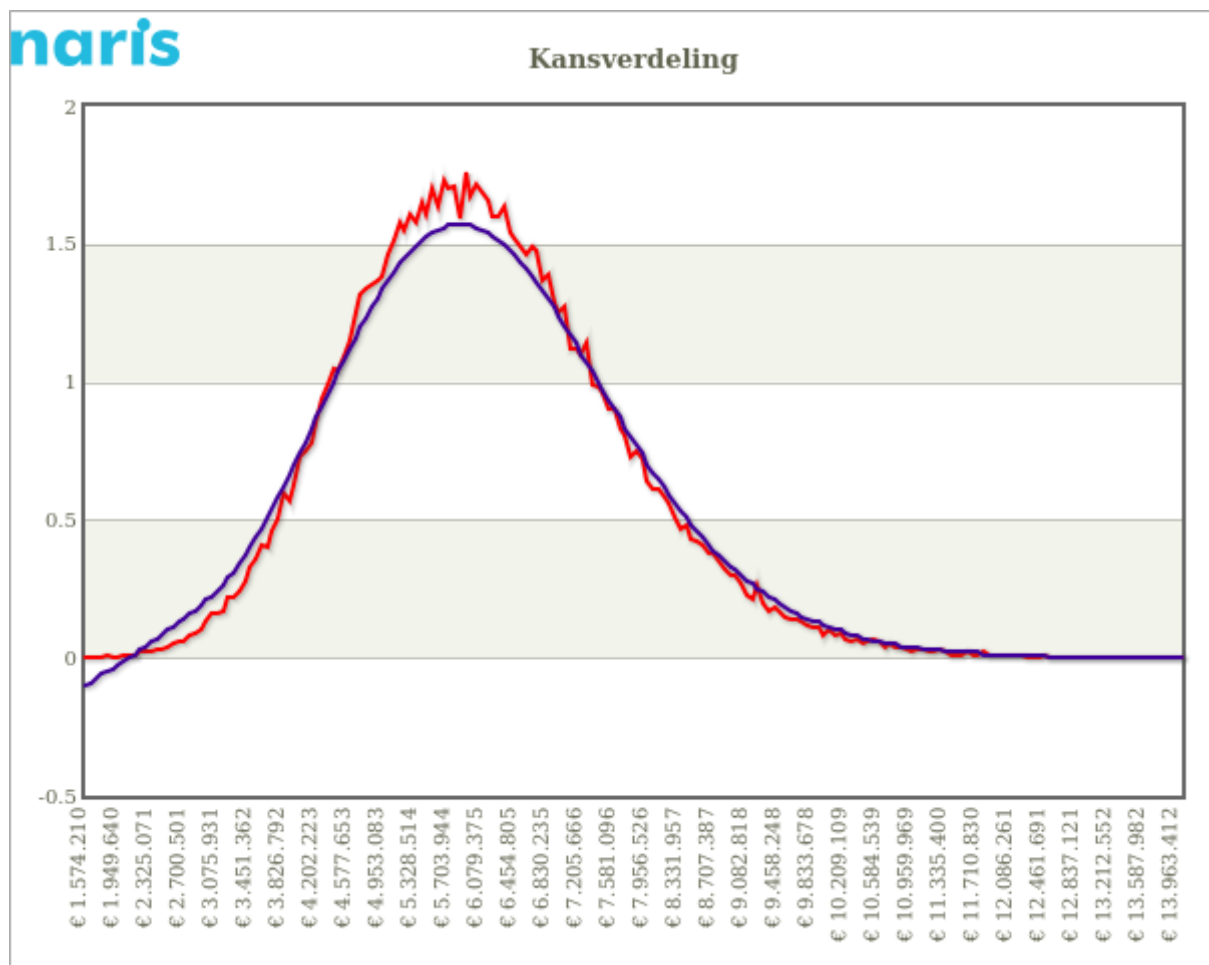
Tabel 1: Belangrijkste financiële risico's					
Risico-nummer	Risico	Kans	Maximaal financieel gevolg	Invloed	Beheersmaatregelen
R98	Geen stroomlevering	70%	1.500	8.65%	Proactieve communicatie richting kopers, meedoen in politiek bestuurlijke lobby
R140	Open einde regelingen sociaal domein	50%	1.000	4.13%	
R113	Uitvoeringsprogramma woningbouw	50%	1.000	4.12%	Monitoren en plannen via dashboard.
R135	Extreme inflatie	50%	1.000	4.12%	Reserveringen t.a.v. prijs- stijgingen, actieve communicatie en uniforme handelswijze contractbeheer.
R112	Integrale veiligheid	50%	1.000	4.11%	Beroep op tijdelijke handhavers en compensatie- regelingen vanuit het Rijk. Verhogen cameratoezicht bestuur en mogelijkheid tot particuliere beveiliging.
R25	Rentelast stijgt mogelijk fors	70%	600	3.45%	Jaarlijks rekenrente actualiseren
R136	Krappe arbeidsmarkt	50%	750	3.09%	Actualiseren strategische personeelsplanning, specifiek inhuren
R104	Rampen en crisis (GRIP 4)	10%	3.500	2.90%	Afronden crisisplan, opleiden en trainen van betrokken crisismedewerkers. Dit zijn risicobeperkende maat- regelen, preventief kan dit niet beheerst worden.

R139	Ontwikkeling nieuw warmtenet	70%	500	2.87%	Informatie ophalen van bij extern partijen. Kennis en deskundigheid in huis halen. Samenwerkingsvormen met extern.
R132	Toename ziekten en plagen in groen en water	90%	350	2.59%	Verhogen van de biodiversiteit: zorgen voor meer insecten die natuurlijke bestrijding leveren. Strategische communicatie met inwoners. Werkzaamheden verrichten om soorten uit het water te halen, actualiseren van beheerplan.
R76	Onvoldoende budget om bestaande ondersteuningsniveau te realiseren (Wmo)	30%	1.000	2.49%	Actueel beeld van prognoses ontwikkelen.
R96	Onvoldoende kavels verkopen (bedrijventerreinen)	30%	1.000	2.46%	Bestaand aanbod nadrukkelijk onder aandacht brengen, locaties aantrekkelijk maken
R74	Transformatie (nieuwe inkoop 2018) loopt, onzekerheid met betrekking tot de budgetten blijven. Invoering van resultaatsfinanciering	50%	500	2.07%	Herstel jeugd bekostigen, actueel beeld van prognoses ontwikkelen
R131	Continuïteit digitale Infrastructuur	50%	500	2.07%	Structureel bewustwording creëren. Periodiek actualiseren van Actieplan Informatie-veiligheid en BIO-lijst met beheersmaatregelen.
R130	Inbraak IT-systemen	50%	500	2.06%	Periodiek actualiseren Actieplan Informatie-veiligheid.
R137	Afsluiten gaslevering Gazprom	20%	1.250	2.03%	Gasverbruik reduceren, overgang zelfleveringsmodel OVEF
R125	Onrechtmatig inkopen	25%	1.000	2.02%	Structureel bewustwording creëren middels inkoopstartformulier, inkoopkalender en periodieke gesprekken.
R115	Verzakking wegen, bermen en kunstwerken	75%	300	1.83%	Onderhoud prioriteren op kwaliteitsniveau, grondwaterstanden monitoren
R114	Invoering omgevingswet	50%	350	1.74%	Actief informeren over ontwikkelingen, monitoren mogelijkheden rijksmiddelen
R105	Rampen en crisis (GRIP 3) (gemeentegrens overschrijdend)	10%	2.000	1.61%	Actualiseren crisisplan, opleiden en trainen van betrokken crisismedewerkers
R122	Uitstellen investeringen onderwijshuisvesting	25%	500	1.60%	Nieuw IHP vaststellen, jaarlijks prognose investeringen actualiseren

Bovenstaande risico's zijn benoemd rekening houdend met de aanmeldingen.

Op basis van de ingevoerde risico's is een risicosimulatie uitgevoerd. De risicosimulatie wordt toegepast omdat het reserveren van het maximale bedrag ongewenst is. De risico's zullen immers niet allemaal tegelijk en in hun maximale omvang optreden. Onderstaande figuur en de bijhorende tabel tonen de resultaten van de risicosimulatie.

Uit de grafiek en de bijbehorende tabel volgt dat 90% zeker is dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van afgerond € 8.000.000 (benodigde weerstandscapaciteit).

Tabel 2: Benodigde weerstandscapaciteit bij verschillende zekerheidspercentages	
Percentage	Bedrag
5%	€ 3.795.400
10%	€ 4.228.196
15%	€ 4.533.938
20%	€ 4.785.236
25%	€ 5.006.226
30%	€ 5.212.786
35%	€ 5.408.468
40%	€ 5.596.181
45%	€ 5.776.689
50%	€ 5.955.786
55%	€ 6.114.220
60%	€ 6.338.955
65%	€ 6.549.756
70%	€ 6.764.971
75%	€ 7.007.746
80%	€ 7.289.262
85%	€ 7.622.766
90%	€ 8.063.146
95%	€ 8.754.507

Uit de grafiek en de bijbehorende tabel volgt dat 90% zeker is dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van afgerond € 8.000.000 (benodigde weerstandscapaciteit).

Nieuwe ontwikkelingen

Het is belangrijk om ook nieuwe risico's in beeld te brengen. Daarom houden we scherp alle nieuwe ontwikkelingen in de gaten. Hieronder een overzicht van nieuwe risico's of grote ontwikkelingen in bestaande risico's

- **Krapte op de arbeidsmarkt**

Al geruime tijd wordt onderkend dat gemeenten in de nabije toekomst wellicht te maken zullen krijgen met een lastig bedrijfsvoeringsvraagstuk, namelijk een tekort aan personeel. Dit is ook een landelijke trend. Veel gemeenteambtenaren gaan komende jaren met pensioen. Vanwege de krappe arbeidsmarkt zal het lastig zijn om voldoende nieuwe medewerkers aan te trekken. Om hierop voorbereid te zijn, werken we aan een strategische personeelsplanning.

- **Omgevingswet**

Na vaststelling van de begroting 2024 van de FUMO stelt het dagelijks bestuur van de FUMO nu een begrotingswijziging op de begroting 2024 voor. Deze begrotingswijziging FUMO heeft betrekking op de financiële gevolgen van de invoering van de Omgevingswet. Voor onze gemeente gaat het om € 232.000 structureel en € 49.000 incidenteel. De deelnemende gemeenten kunnen nog een zienswijze indienen op deze begrotingswijziging FUMO. De gevolgen van de invoering van de Omgevingswet voor de hoogte van de begrote legesinkomsten worden nog onderzocht. Er is ook onzekerheid over eventuele rijksmiddelen voor de verschuiving van taken.

- **Club van Aanjagers: de Ôlesprong**

Samen met de provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en de Club van Aanjagers Tsjûkemar werken we aan het grote maatschappelijke initiatief “gebiedspilot Tsjûkemar”. De projecten die (het bottom-up initiatief) Stichting Club van Aanjagers gebiedspilot Tsjûkemar ontwikkelt zijn erop gericht het gebied aantrekkelijker te maken voor meerdere doelgroepen. Om de (financiële) haalbaarheid van de diverse planonderdelen te onderzoeken is in de afgelopen jaren door zowel gemeente als de provincie (ambtelijke) ondersteuning aan de Club van Aanjagers aangeboden (uren, procesgeld). Concreet betekent dit, dat de gemeente en provincie beide een (jaarlijkse) bijdrage beschikbaar hebben gesteld voor de ondersteuning van het proces. Uit dit procesgeld is ook geld vrijgemaakt om alvast projectonderdelen in uitvoering te brengen. Daarbij is de focus in de afgelopen jaren met name geweest op het ‘laaghangend fruit’. Van de “grotere” projecten zijn de kitesurfzone en de Ôlesprong als focusprojecten aangemerkt. Voor deze projecten wordt uitgegaan van een modulaire opbouw/uitvoering. In het coalitieakkoord van de provincie is € 1 miljoen opgenomen voor beide focusprojecten. In de komende periode wordt gesproken over de verdeling van de gelden over de beide projecten. Voor de realisatie van beide projecten is dit niet voldoende. Ook aan de gemeente wordt een bijdrage gevraagd in de realisatiekosten.

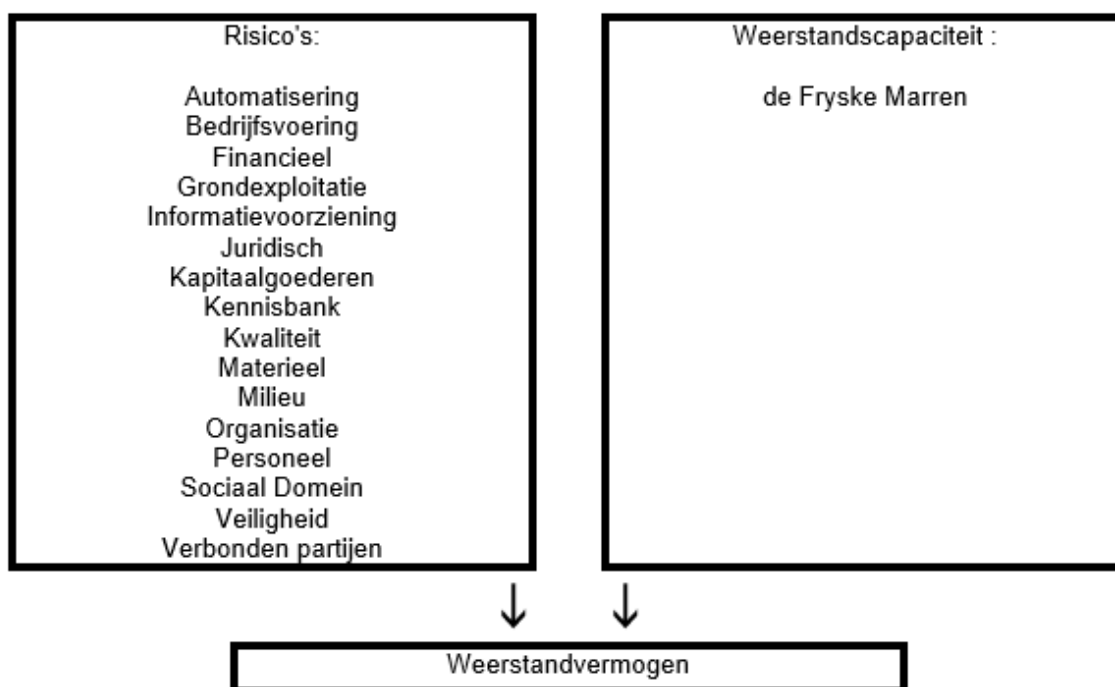
Het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's

Zo berekenen we of we voldoende weerstandsvermogen hebben

Het weerstandsvermogen bestaat uit de vrije financiële middelen (incl. mogelijke maatregelen om het vermogen te vergroten) waarover de gemeente beschikt om de risico's af te dekken. De verhouding tussen weerstandsvermogen en weerstandscapaciteit geeft de weerstandsratio weer.

Beschikbare weerstandsvermogen	
De Fryske Marren	€ 13.597.000

De relatie tussen beide waarden wordt in onderstaande figuur weergegeven.

De benodigde weerstandscapaciteit die uit de risicosimulatie voortvloeit kan worden afgezet tegen het beschikbare weerstandsvermogen. De uitkomst van die berekening is het ratio getal voor het weerstandsvermogen van dit moment.

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandsvermogen}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{€ 13.597.000}{€ 8.000.000} = 1,7$$

De normtabel is ontwikkeld in samenwerking met de Universiteit Twente en het geeft een waardering in categorieën of klassen van de berekende ratio.

Waarderingscijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	> 2,0	Uitstekend
B	1,4 < x < 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 < x < 1,4	Voldoende
D	0,8 < x < 1,0	Matig
E	0,6 < x < 0,8	Onvoldoende
F	< 0,6	Ruim onvoldoende

Als gemeente streven we na om de impact van de risico's te minimaliseren. Dit betekent dat we een weerstandsvormogen nastreven dat op z'n minst voldoende is. Dat komt volgens bovenstaande tabel neer op een ratio weerstandsvormogen tussen de 1,0 en de 1,4 met waarderingcijfer C (zie ook nota risicomanagement 2020-2023 vastgesteld in de raad van 18 december 2019). De ratio van onze organisatie valt in klasse B. Dit duidt op een ruim voldoende weerstandsvormogen.

Kengetallen

Per 2016 is een basis set van vijf financiële kengetallen ingevoerd. Deze kengetallen geven op eenvoudige wijze inzicht aan raadsleden over de financiële positie van de gemeente. In deze paragraaf worden de kengetallen opgenomen en toegelicht.

Het betreft de volgende 5 kengetallen:

		Rekening ultimo 2022	Begroting ultimo 2023	Begroting ultimo 2024	Begroting ultimo 2025	Begroting ultimo 2026	Begroting ultimo 2027
1A	Netto schuldquote	39,02	54,15	50,24	45,40	46,61	45,48
1B	Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	35,85	50,34	46,94	42,23	43,35	42,29
2	Solvabiliteitsratio	28,18	21,88	20,47	23,79	22,33	21,49
3	Kengetal grondexploitatie	1,48	3,22	0,01	0,01	0,01	0,01
4	Structurele exploitatieruimte	3,77	0,11	2,16	4,34	-0,56	-0,44
5	Belastingcapaciteit: woonlasten meerpersoonshuishouden	87,27	80,53	82,32	81,35	80,39	79,45

De gezamenlijke toezichthouders (de 12 provincies en het ministerie van BZK) hebben geconstateerd dat het financiële beeld dat uit de kengetallen naar voren komt, belangrijk is voor het inzicht in de financiële positie van de gemeenten. Er is door de toezichthouders besloten om voor het verkrijgen van een goed beeld, aan te sluiten bij de zogeheten 'signaleringswaarden' die afkomstig zijn van de stresstest voor 100.000+ gemeenten. In de tabel hieronder is te zien welke waarden bij welke categorie (A, B of C) behoren. De signaleringswaarden zijn bij de begroting 2017 voor het eerst gebruikt. Mocht er aanleiding toe zijn dan kunnen de signaleringswaarden in het vervolgtraject worden aangepast.

Aan deze categorieën is geen kwalificatie gegeven, omdat normering in eerste instantie door de gemeente zelf plaats dient te vinden. Wel kan over het algemeen worden gesteld, dat categorie A het minst risicovol is en categorie C het meest.

Specificering kengetal naar categorie		Categorie A	Categorie B	Categorie C
1a.	Netto schuldquote zonder correctie doorgeleende gelden	< 90%	van 90% t/m 130%	> 130%
1b.	Netto schuldquote met correctie doorgeleende gelden	< 90%	van 90% t/m 130%	> 130%
2.	Solvabiliteitsratio	> 50%	van 20% t/m 50%	< 20%
3.	Grondexploitatie	< 20%	van 20% t/m 35%	> 35%
4.	Structurele exploitatieruimte	> 0%	0%	< 0%
5.	Belastingcapaciteit	< 95%	van 95% t/m 105%	> 105%

1. Netto schuldquote (gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen)

De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeenten ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven. Op die manier wordt duidelijk in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast.

De netto schuldquote van onze gemeente bedraagt op 31 december 2024 naar verwachting 50,24%. Dat is een daling ten opzichte van de stand op 1 januari. De schulden zijn afgenomen.

2. De solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het balanstotaal. Het eigen vermogen van een gemeente bestaat uit de reserves en het rekeningresultaat of begrotingssaldo. De solvabiliteitsratio beweegt zich tegenovergesteld aan de netto schuldquote. Als de schulden stijgen, stijgt de netto schuldquote en daalt de solvabiliteitsratio.

De geraamde solvabiliteitsquote van onze gemeente bedraagt per ultimo 2024 20,47%. Dit is een lichte daling ten opzichte van vorig jaar.

3. Kengetal grondexploitatie

De grondexploitatie kan een forse impact hebben op de financiële positie van een gemeente.

De boekwaarde van de voorraden grond is van belang, omdat deze waarde moet worden terugverdiend bij de verkoop. De accountant moet ieder jaar beoordelen of de gronden tegen een actuele waarde op de balans zijn opgenomen. Voor de berekening van dit kengetal worden de niet in exploitatie genomen gronden en de bouwgrond in exploitatie bij elkaar opgeteld en gedeeld door de totale baten uit de programmabegroting of jaarstukken en uitgedrukt in een percentage.

Het kengetal grondexploitatie bedraagt per ultimo 2024 0,01%. Dit is lager ten opzichte van vorig jaar. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door een daling van de boekwaarden van de grondexploitaties. Anderzijds is de definitie van dit kengetal gewijzigd. De niet in exploitatie zijnde gronden worden niet meer meegerekend. Dit kengetal valt in de meest veilige categorie.

4. Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting wordt het onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele lasten. Een begroting waarvan de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten is meer flexibel dan een begroting waarbij structurele baten en lasten in evenwicht zijn. In de begroting 2024 is dit positief. In de laatste 2 jaarschijven is deze negatief. Voor een toelichting hierop verwijzen wij naar het onderdeel financiële begroting.

5. Belastingcapaciteit: woonlasten meerpersoonshuishouden

De ruimte die een gemeente heeft om zijn belastingen te verhogen wordt vaak gerelateerd aan de totale woonlasten. Onder de woonlasten worden verstaan de OZB, de rioolheffing en de reinigingsheffing voor een woning met een gemiddelde WOZ-waarde in die gemeente. De belastingcapaciteit van gemeenten wordt daarom berekend door de totale woonlasten meerpersoonshuishouden te vergelijken met het landelijk gemiddelde in het jaar ervoor en dit uit te drukken in een percentage.

De woonlasten voor een meerpersoonshuishouden bedragen in 2024 in De Fryske Marren 82,32% van het landelijke gemiddelde van het jaar ervoor. We zitten dus ruim onder het landelijk gemiddelde. Meerjarig zijn we uitgegaan van een 2% stijging van de OZB en gelijk blijvende tarieven voor de afvalstoffen heffing en rioolrechten. Het landelijk gemiddelde hebben wij jaarlijks met 2% verhoogd.

Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen

Korte omschrijving

Gemeente De Fryske Marren heeft een aanzienlijk vermogen geïnvesteerd in kapitaalgoederen in de vorm van wegen, openbare verlichting, riolering, openbaar groen, oevers en kaden, vaarwegen, kunstwerken en gebouwen. Het onderhoud van deze kapitaalgoederen is van groot belang voor het zo optimaal mogelijk functioneren van de gemeente, onder meer op het gebied van leefbaarheid, veiligheid, vervoer en recreatie. Onderhoud is ook nodig om kapitaalvernietiging te voorkomen. Deze paragraaf geeft inzicht in het onderhoudsprogramma van de gemeentelijke kapitaalgoederen.

Per soort kapitaalgoed is een opzet gemaakt waarin de volgende onderwerpen aan de orde komen:

- context en achtergrond
- kaderstellende beleidsstukken
- financiële structuur
- wat willen wij bereiken
- wat willen wij ervoor doen
- trends en ontwikkelingen

1. Openbaar groen

Context en achtergrond

Het totale areaal is als volgt samengesteld:

Omschrijving	Eenheden
Totaal openbaar groen	circa 8 miljoen m2
Landschappelijk groen (berm, bosplantsoen, riet)	circa 5,3 miljoen m2
Stedelijk groen (gazon, heesters, sier)	circa 2,7 miljoen m2
Bomen	53.282 stuks
Sportvelden	51 stuks
Begraafplaatsen	15 stuks

Kaderstellende beleidsnota's

- Groenvisie 2023-2027

Op 21 juni 2023 is de groenvisie 'Een (be)leefbare gemeente voor mens en dier' door de gemeenteraad vastgesteld. Deze groenvisie is mede tot stand gekomen door de input van een groep enthousiaste inwoners die met ons hebben meegedacht. In de groenvisie is er aandacht voor de kwaliteit, veiligheid en biodiversiteit van groen. Er komt meer mankracht en budget om het groen op het juiste onderhoudsniveau te brengen.

- Bermbeheersplan 2023-2027

De bermen in het buitengebied voeren we sinds 2018 uit conform het bermbeheersplan 2018-2027. Dit beleidsplan is gericht op vergroting van de biodiversiteit in de gemeente. De komende jaren zal vooral gelet worden op de beschermde soorten en worden ingezet op ecologisch bermbeheer. Dit doen we onder andere door de inzet van sinusbeheer.

- Waardevolle en Monumentale bomenlijst incl. bomenbeleidsplan

Het college heeft een lijst vastgesteld met waardevolle en monumentale bomen. Voor deze bomen is een kapvergunning nodig. Deze bomen worden 1x in de drie jaar geïnspecteerd en beoordeeld op de criteria voor waardevolle en monumentale bomen. Deze lijst wordt dit jaar onderdeel van het bomenbeleidsplan. In Q4 zal dit bomenbeleidsplan worden voorgelegd. Hierin is aandacht voor de gezondheid, leefbaarheid, klimaat en biodiversiteit.

- Visie begraafplaatsen

De visie voor de begraafplaatsen “Notitie 15 Locaties om te gedenken, visie begraafplaatsen 2018-2022” is inmiddels verouderd. In het eerste kwartaal van 2024 zal een nieuwe visie opgesteld worden met een bredere blik op de toekomst qua exploitatie en duurzaamheid.

Financiële structuur

Het dagelijks onderhoud van het openbaar groen dekken we uit de exploitatiebudgetten.

Wat willen we bereiken?

- Het verduurzamen van onze groene afvalstromen. We onderzoeken met team wijkbeheer op welke wijze wij het groenafval kunnen reduceren door bijvoorbeeld hergebruik van stobben, laten liggen van bladafval en verminderen van de storkosten.
- Het landschap van De Fryske Marren versterken door het beheer op de landschapstypen per streek aan te passen. Hierbij wordt gekeken naar zowel de cultuurhistorie als het omliggende landschap. Het eigen karakter per dorp of in de stad wordt versterkt, waardoor het beeld groener wordt. Voor de dorps- en stadsranden, het buitengebied en de bedrijventerreinen komt de nadruk te liggen op natuurlijke overgangen naar het omliggende landschap. Groene verbindingen zijn belangrijk voor de biodiversiteit en het gebruik van het groen, ze zijn bepalend voor de identiteit.
- Overlast van ziekten en plagen in het groen zoveel mogelijk beperken. Dit doen we door de biodiversiteit te vergroten en te kiezen voor gebiedseigen beplanting en variatie in soorten.
- Het openbaar groen gemiddeld op B kwaliteit onderhouden, waarbij we binnen het centrum van de dorpen en de stad het onderhoud gericht is op veilig en netjes. Het natuurlijk beeld biedt groen met een landschappelijke uitstraling dat het best past bij de wijken aan de rand van de dorpen en de stad waar voldoende ruimte is.

Wat gaan we daarvoor doen?

- We gaan contact met agrariërs en inwoners zoeken voor een samenwerking in het beheer van de bermen. Daar waar mogelijk is maken we afspraken met de agrariërs over de wijze van onderhoud en het verwerken van het maaisel.
- We gaan de compostering van het bermgras en hekkelspecie in eigen beheer door ontwikkelen. We willen de compost gaan toepassen in onze gemeente
- De ziekten en plagen monitoren en beheersen we actief.
- Voor de vergroting van de biodiversiteit volgen we de ontwikkeling van de bermen nauwlettend en het passen het beheer er waar nodig is op aan. Vanaf 2023 zijn we gestart met sinusbeheer in de bermen.
- Om de droogte te bestrijden zijn er extra waterzakken aangeschaft, deze gaan we inzetten bij jonge bomen ter voorkomen van sterfte door droogte.
- Wij kijken naar meer berging van water in de openbare ruimte.
- We gaan hittestress in de openbare ruimte beoordelen en we gaan actief bezig met oplossingen hiervoor door onder andere meer bomen te planten. Voor elke boom die verdwijnt planten wij 1.1 boom terug.

Trends en ontwikkelingen

- Er is een toename van ziekten en plagen in het groen. Zo zien we een enorme groei in het aantal eikenprocessierupsen, de Reuzenberenklauw en de Japanse Duizendknoop. De wetgeving ten aanzien van invasieve soorten is sinds 2 augustus 2017 gewijzigd. Hierdoor is de gemeente verplicht om soorten, zoals de Reuzenberenklauw en de Japanse Duizendknoop actief te beheersen. Sinds 2018 zijn deze soorten in kaart gebracht en bestrijden we actief. We verwachten dat dit de komende jaren ook intensief zal plaatsvinden. Daarnaast zijn we op dit moment actief bezig met het bestrijden van de grote waternavel door middel van een pilot met de harkboot in onze vijvers.
- Klimaatadaptatie is en gaat een grote rol spelen in de openbare ruimte. Droogte en piekbelasting van water hebben een grote impact in de openbare ruimte. In de groenvisie is rekening gehouden met deze effecten.

2. Gebouwen

Context en achtergrond

De totale vastgoedportefeuille is als volgt samengesteld:

Omschrijving	Eenheden
Kernportefeuille	
1a. Beleidsondersteunend (maatschappelijk) vastgoed	103
1b. Vastgoed gemeentelijke diensten	56
1c. Monumentaal erfgoed	11
Strategische portefeuille	14
Overig vastgoed (op termijn) afstoten	19
Totaal	203

Naast bovengenoemde vastgoedobjecten beheert en onderhoudt ruimtelijk beheer circa 85 beeldende kunstwerken in de openbare ruimte.

Kaderstellende beleidsnota's

- Vastgoedbeleid

In mei 2019 is de Nota Vastgoedbeleid De Fryske Marren door de raad vastgesteld. In de nota zijn kaders opgenomen voor de eigenaarsrol die de gemeente heeft voor haar vastgoed. Helder is hoe wij omgaan met beheer, onderhoud, verhuur, verkoop, aankoop, en leegstand van ons vastgoed. Ook is duidelijk aangegeven hoe wij de prestaties van afzonderlijke vastgoedobjecten gaan meten en transparant gaan maken.

- Nota Levenscyclusbeheer

In januari 2023 heeft de raad de nota levenscyclusbeheer vastgesteld. Hierin staan de verschillende kaders voor het (planmatig) onderhoud van onze gebouwen beschreven.

- Routekaart Verduurzaming

In november 2022 is de Routekaart verduurzaming gemeentelijk vastgoed vastgesteld. Hierin staat hoe gemeente de Fryske Marren haar Vastgoedportefeuille gaat verduurzamen om daarmee te voldoen aan de afspraken uit het Klimaatakkoord, zonder daarbij op technische details in te gaan. De planning, de kosten en de resultaten in milieuwinst van de verduurzaming worden beschreven.

- Monumentenbeleid

In 2016 heeft de voorgenomen uitwisseling van rijksmonumenten tussen de stichting Behoud Rijksmonumenten-De Fryske Marren en de gemeente plaatsgevonden. De stichting ontvangt vanaf 2017 € 125.000 subsidie voor de nieuwe monumentenportefeuille. Voor de jaren 2023 en 2024 is deze subsidie door de raad verhoogd met € 25.000.

Financiële structuur

Bij vastgoed is sprake van calamiteiten- en dagelijks onderhoud en meerjarig planmatig onderhoud. De kosten voor het calamiteiten- en dagelijks onderhoud zijn opgenomen in de begroting. De kosten voor het meerjarig planmatig onderhoud dekken we vanwege de jaarlijkse schommelingen vanuit een voorziening. Sinds 2019 is de gemeente, in ruil voor een kostprijs dekkende huurprijs, weer verantwoordelijk voor het onderhoud van Swimfun (=afkorting voor subtropisch zwembad Swimfun, sporthal Sportfun, de gemeenschappelijke horeca en het bijbehorende terrein). De onderhoudskosten van Swimfun Joure maken onderdeel uit van de voorziening vastgoed, maar zijn administratief afzonderlijk inzichtelijk.

Voorziening vastgoed

De totale voorziening Vastgoed bestaat uit een optelsom van deelvoorzieningen voor de Brede School Joure Zuid, Swimfun-Sportfun en het overig vastgoed (+ beeldende kunst in de openbare ruimte). Het MJOP voor het overig vastgoed is gebaseerd op onderhoudswerkzaamheden met een cyclus van maximaal 24 jaar. Werkzaamheden met een cyclus groter dan 25 jaar vragen wij aan via de perspectiefnota. De jaarlijkse storting is vanaf 2022 € 1.381.057. Het geactualiseerde levenscyclusbeleid (nu onderhoudsbeleid) is in 2022 aangeboden aan de raad. In 2026 staat de eerstvolgende actualisatie van de jaarlijkse dotatie, het levenscyclusbeleid en het MeerJaren OnderhoudsProgramma (MJOP) gepland.

Daarnaast is in de begroting van 2023 een verhoging van de dotatie vastgesteld om aan de verduurzamingsverplichtingen uit het klimaatakkoord te voldoen, zoals omschreven in de 'Routekaart Verduurzaming Gemeentelijk Vastgoed'. Dit betreft een verhoging van € 664.868 per jaar over de periode van 2023 t/m 2036 met daarbij een aanvullend voorbereidingskrediet van € 116.667 per jaar voor de periode 2023 t/m 2025.

Wat willen we bereiken?

Ook in 2024 werken we verder aan het verbeteren van het maatschappelijk en financieel rendement van ons vastgoed. Het uiteindelijke doel is een compacte, flexibele en duurzame vastgoedportefeuille die de beleidsdoelen van de gemeente optimaal ondersteunt.

Wat gaan we daarvoor doen?

In 2020 zijn we gestart met de uitvoeringsagenda van de vastgestelde Nota Vastgoedbeleid De Fryske Marren. Daar gaan we in 2024 mee door. Enkele highlights hieruit:

- Bepaling prestaties afzonderlijke vastgoedobjecten;
- Nieuwe huurcontracten op basis van kostprijs dekkende of marktconforme huur;
- Bepaling onrendabele top van bestaande huurcontracten;
- Afstoten van vastgoed zonder beleidsondersteunend of strategisch doel;
- Opstellen Vastgoedmemo voor de gemeenteraad.
- Vanuit onze verduurzamingsopgave het in kaart brengen welke maatregelen precies nodig zijn om ons vastgoed naar label A te krijgen.

Trends en ontwikkelingen

De verduurzaming van het vastgoed is de komende 10 tot 30 jaar de grootste opgave voor ons als vastgoedbeheerder. Het is zowel qua planning alsook financieel en technisch een enorme uitdaging om onze vastgoedportefeuille te laten voldoen aan de eisen in het Klimaatakkoord. Daarnaast is er nieuwe Europese regelgeving op komst voor wat betreft het binnenklimaat in gebouwen. Ook dit kan grote impact hebben op onze gebouwen. Ook verwachten wij dat verdere schaarste, prijsstijgingen en circulaire ambities invloed gaan hebben op de wijze waarop gebouwonderhoud uitgevoerd kan worden. Ten slotte heeft onze gemeente te maken met vergrijzing en ontgroening van de bevolking. Dit heeft gevolgen voor het gebruik, rendement en het toekomstperspectief van onze accommodaties. Ook zullen er de komende jaren wederom scholen sluiten en mogelijk nieuwe fusiescholen ontstaan.

3. Wegen

Context en achtergrond

Het totale areaal wegen is als volgt samengesteld:

Omschrijving	Eenheden
Asfalt (m2)	2.416.091
Beton (m2)	117.133
Elementen (m2)	2.163.404
Halfverharding (m2)	155.704
Onverhard (m2)	19.726
Bermen (ha)	447
Wegen (km)	739
Fietspaden (km)	110

Bij wegen is, zoals bij alle kapitaalgoederen in het openbare gebied, sprake van een levensduur. Bij het onderhoud maken we onderscheid in dagelijks, klein en groot onderhoud. Dagelijks en klein onderhoud is ondergebracht bij de buitendienst, en voeren we uit via de begrotingsbudgetten. Het onderhoud wordt ingepland op basis van meldingen en werkzaamheden voortkomende uit het jaarplan wegen. Het grootschalig onderhoud voeren we middels een jaarplan uit, waarbij maatregelen zijn gericht op het verlengen van de levensduur. Daarnaast worden wegen vervangen wanneer groot onderhoud niet meer mogelijk is. Bij functiewijziging van de weg of door comfortverbeteringen kan het type verharding worden gewijzigd. Dit geldt vooral bij het omvormen van fietspaden met tegelverharding naar een betonverharding.

De jaarplannen worden opgesteld op basis van de tweejaarlijkse inspecties volgens de CROW methode (landelijk kennisplatform voor infrastructuur, verkeer en vervoer en openbare ruimte). Eventueel worden deze inspecties uitgebreid met nadere inspecties en onderzoeken. Samen met andere thema's zoals groen, riolering en initiatieven van derden worden de projecten integraal opgepakt.

Groot onderhoud en rehabilitaties worden uitgevoerd door derden waarbij de voorbereiding door de eigen dienst of onder regie plaatsvindt. Toezicht op de werken wordt door de eigen dienst gedaan.

Onkruidbestrijding op verharding

De onderhoudsniveaus voor onkruidbestrijding op verharding is vastgesteld op B-kwaliteit voor de openbare ruimte en A-Kwaliteit voor de begraafplaatsen.

Kaderstellende beleidsnota's

Wegenbeleidsplan 2020-2024

In 2020 is het wegenbeleidsplan 2020-2024 vastgesteld in de raad. Het nieuwe wegenbeleidsplan gaat in op de nieuwe ontwikkelingen op het beheer en onderhoud van wegen. Hierbij valt te denken aan de droogteproblematiek, daling van de bodem door de inklinken van het veenpakket in de ondergrond, risico gestuurd onderhoud, klimaatadaptatie en circulaire economie. In 2022 is het beleidsplan herijkt met een actuele meerjarenplanning. Dit alles geeft richting aan het beheer en onderhoud van de wegen.

Financiële structuur

Het dagelijks onderhoud van wegen vindt plaats vanuit de reguliere budgetten. Voor vervanging van wegen vragen we jaarlijks geld aan bij de perspectiefnota. Daarnaast is er sprake van een voorziening, waar vanuit de dekking plaatsvindt van het groot onderhoud. De jaarlijkse onttrekking vanuit de voorziening vindt plaats conform de vooraf opgestelde en door het college geaccordeerde jaarplannen.

Als de geplande onttrekking in 2023 van € 2.792.000 zal worden gerealiseerd is de stand van de voorziening op 1-1-2024 € 2.811.000. De jaarlijkse storting is € 3.873.000. De stand van de voorziening is voldoende om het groot onderhoud voortvloeiende uit het vastgestelde beheerplan de komende jaren te dekken.

Wat willen we bereiken?

Wij investeren in technisch sterke wegen (CROW niveau Basis) en een gemiddelde verzorgende staat. Het hierbij passende beeld van de weg is, dat wegen in sommige gevallen minder mooi mogen zijn, maar technisch in orde zijn. Gedifferentieerd onderhoud vertaalt zich in verschil per gebied of functie van de weg waarbij B staat voor Basis, L voor Laag en H voor een hoog niveau.

Gedifferentieerd scenario						
	Bedrijven-terrein	Buitengebied	Centra	Groengebied/park	Hoofdweg	Woongebied
Asfalt	B	B	H	H	B	B
Elementen	L	L	H	H	B	B
Beton	L	L	H	H	B	B

Wat gaan we daarvoor doen?

- De wegen, fiets- en voetpaden worden onderhouden conform het vastgestelde beleidsplan wegbeheer;
- Wij blijven ons inzetten op het verduurzamen van het areaal. Met name door te investeren in de vervanging van fietspaden naar betonfietspaden;

Trends en ontwikkelingen

In de gebieden met veen in de ondergrond daalt het onderhoudsniveau sneller door droogteschade. We moeten vaker groot onderhoud uitvoeren en eerder vervangen. Ook is een meer duurzame fundering van de wegen vereist. We zien langs de wegen steeds meer het verzakken van bermen en wortelopdruk van bomen. Deze aspecten hebben te maken met een matige opbouw in de ondergrond, beperkte groeiruimte van bomen. Het steeds grotere en zwaardere verkeer op de buitenwegen zorgt voor veel rand- en bermshade. Deze problematiek lossen we projectmatig op door de bermen te verstevigen. In 2020 zijn we als Gemeente de Fryske Marren deelnemer geworden van het initiatief Bouw Circulair en in het bijzonder de Betonketen Fryslân. Vanaf 2023 nemen we ook deel aan de asfaltketen. Met behulp van deze ketens willen we een verdere circulariteit en CO2-reductie in de infraprojecten realiseren. Vanuit klimaatadaptatie en Operatie Steenbreek verwijderen we waar mogelijk verharding en passen we groen parkeren toe.

4. Openbare verlichting

Context en achtergrond

Het totale areaal openbare verlichting is als volgt samengesteld:

Omschrijving	Eenheden
lichtpunten	10294
Aandeel sox en son	7%
Aandeel PLL	33%
Aandeel LED	49%
Aandeel TL	2%
Aandeel PLC	6%
Rest	3%

Gemeente De Fryske Marren heeft een groot aantal lichtpunten in beheer. De gemeente heeft door het landelijke karakter een groot verschil tussen de kernen die verlicht zijn en het open gebied dat alleen op kruisingen en risicoplekken verlichting heeft. De gemeente behoort daarmee (bewust) tot de donkerste gemeenten in Nederland.

Kaderstellende beleidsnota's

In 2016 is Beleidsplan Openbare Verlichting 2016 - 2024 vastgesteld. Belangrijke uitgangspunten hierbij zijn duurzaamheid, veiligheid en beheerbaarheid. Het toepassen van LED verlichting past hier goed bij. Dit komt de duurzaamheid en de onderhoudskosten ten goede. De lopende afspraken met de coöperatie Openbare Verlichting en Energie Fryslân (OVEF) voldoen goed voor zowel de inkoop van energie voor de verlichting als het inkopen van diensten zoals oplossen van storingen en calamiteiten en het vervangen van verlichting.

Financiële structuur

Alle activiteiten ten aanzien van openbare verlichting dekken we uit de begroting. Daarnaast is er een jaarlijks krediet van € 178.000 beschikbaar voor de vervangingsinvesteringen van masten en armaturen. Daarbij is het uitgangspunt vervanging in LED en zo weinig mogelijk kapitaalsvernietiging.

Wat willen we bereiken?

Het beleid is gericht op de instandhouding van de openbare verlichting in De Fryske Marren. Hierbij kijken we ook naar het slim verduurzamen van het areaal.

Wat gaan we daarvoor doen?

Voor de uitvoering van het jaarplan 2023 zijn vooral oude armaturen met SON lampen (hogedruk natrium) vervangen door LED varianten. Dat levert, per lichtpunt, een energiebesparing van ongeveer 70% op. Daarnaast zijn er diverse oude vooral aluminium lichtmasten vervangen om de veiligheid te kunnen blijven waarborgen. Ook hebben we enkele lichtmasten verplaatst, verwijderd maar ook bijgeplaatst naar aanleiding van verzoeken uit de mienskip.

Trends en ontwikkelingen

Door wereldwijde schaarste in elektronica zijn leveringen van componenten van LED-armaturen moeilijk te verkrijgen. Hierdoor loopt de vervanging vertraging op. Een andere trend is dat de kosten voor energie flink zijn gestegen. Voor 2024 zijn de financiële gevolgen voor de inkoop van elektra ongewis. Met OVEF lopen nog gesprekken over het zelfleveringsmodel. In dit model kunnen we als coöperatie door de deelnemers opgewekte energie leveren aan andere deelnemers. Wanneer de vraag het aanbod overstijgt is er de mogelijkheid om op de open markt energie in te kopen.

5. Kunstwerken

Context en achtergrond

Het areaal kunstwerken is als volgt samengesteld:

Omschrijving	Eenheden
vaste bruggen	180
duikerbruggen	24
beweegbare bruggen	18
onderdoorgangen	7
sluis	2
viaduct	1

Kaderstellende beleidsnota's

In 2019 is het nieuwe beleidsplan kunstwerken 2020-2023 vastgesteld door de raad. Hieraan koppelen we een meerjarenplanning en het jaarplan. Het jaarplan is uitgewerkt met behulp van de beheerssoftware iASSET. Op basis van nadere gerichte inspecties is in 2022 een herijkt meerjarenprogramma onderhoud (beheerplan) en meerjarenprogramma vervanging en renovatie door de raad vastgesteld.

Financiële structuur

Dekking van het dagelijks onderhoud kunstwerken vindt vanuit de exploitatiebudgetten plaats. Daarnaast is er een voorziening, waaruit we het groot onderhoud dekken. De jaarlijkse stortingen en onttrekkingen vindt plaats conform het door de raad vastgestelde beheerplan. Jaarlijks stelt het college een jaarplan vast. Als de geplande onttrekking in 2023 van € 736.000 zal worden gerealiseerd is de stand van de voorziening op 1-1-2024 € 131.000. De jaarlijkse storting is € 556.000. De stand van de voorziening is voldoende om het groot onderhoud voortvloeiende uit het vastgestelde beheerplan de komende jaren te dekken.

Wat willen we bereiken?

De inzet van de middelen is gericht op duurzaam technische instandhouding (minimale instandhouding, functionaliteit en voorkoming van kapitaalvernietiging). Ook risico gestuurd beheer krijgt vorm. Alle kunstwerken krijgen een risicoafweging op faalkansen en de daardoor mogelijke effecten. Dit is de basis voor het tijdig en doelmatig investeren in het vernieuwen van onderdelen of vervangen van gehele bruggen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Op basis van alle inspectieresultaten is er een meerjarenprogramma onderhoud en vervanging gemaakt. Binnen dit programma worden de komende jaren onderhoudswerken en vervangingen geprioriteerd, voorbereid en uitgevoerd. Deze worden vastgelegd in de jaarplannen.

Trends en ontwikkelingen

Het vervangen van de kleinere bruggetjes door kunststof composiet exemplaren in combinatie met betonfunderingen gaan we mee door. We benaderen de vervangingsopgave vanuit de gedachte van de circulaire economie. Dit betekent dat we de principes van hergebruik toepassen in het ontwerp. Dit kan door gebruik van oude materialen en standaard bruggen welke geschikt zijn voor hoogwaardig hergebruik. Bij betonnen bruggen volgen we de ontwikkelingen op de voet waarbij er minder cement en meer hergebruikt beton wordt toegepast. Dit alles om de CO2-uitstoot te reduceren.

We hebben nog steeds te maken met krapte op de arbeidsmarkt en schaarste in elektronische onderdelen. Hierdoor hebben projecten een langere doorlooptijd en stijgen de kosten.

6. Riolering

Context en achtergrond

Het totale areaal is als volgt samengesteld:

Omschrijving	Eenheden
Lengte vrij verval riolering	475 km
Lengte persleidingen	224 km
Gemalen	917 stuks

Kaderstellende beleidsnota's

In oktober 2019 is het vGRP (2020-2024) voor gemeente De Fryske Marren door de raad vastgesteld. In het vGRP wordt naast de zorgplicht voor de afvoer van afvalwater tevens de zorgplicht voor de afvoer van hemelwater en grondwater meegenomen. Met de vaststelling van dit vGRP is ook een nieuwe rioolheffing voor 2020 en daaropvolgende jaren vastgesteld.

Financiële structuur

Vanuit het verbreed Gemeentelijk RioleringsPlan (vGRP) is de dekking aangegeven voor de komende jaren. Een mogelijke onttrekking vanuit de voorziening vindt plaats conform de vooraf opgestelde en door het college geaccordeerde jaarplannen. Het resultaat op de begroting wordt ten laste of ten gunste van de voorziening gebracht. De stand van de voorziening was op 31 december 2022 € 3.250.000.

Wat willen we bereiken?

Een goed werkend rioolsysteem met een beperkt risico op wateroverlast dat geleidelijk wordt omgebouwd tot een meer duurzaam rioolsysteem. Verder is er een ambitieus vGRP vastgesteld waarbij drie belangrijke speerpunten zijn benoemd. Het zijn de volgende speerpunten:

- Werken aan klimaatadaptatie
- Invulling geven aan het thema duurzaamheid
- Bijdragen aan een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving

Wat gaan we daarvoor doen?

- We dragen (binnen de reikwijdte van de wettelijke zorgplichten) bij aan ontwikkelingen, die meerwaarde hebben voor onze leefomgeving. Daarbij stellen we ons omgevingsgericht op en kijken nadrukkelijk ook naar mogelijke bijdragen aan of effecten op o.a. gezondheid en omgevingskwaliteit.
- Voor een goede kwaliteit van ons water blijven we handelen in lijn met de Kaderrichtlijn Water (KRW) en Grondwaterrichtlijn (GWR). Daarbij hebben we oog voor de ecologie, de morfologie (beperken piekafvoeren), de stoffen in het water én het vermijden van (nieuwe) gezondheidsrisico's.
- We kijken zowel binnen als buiten de gemeentegrens of en hoe we ontwikkelingen die gaande zijn, slim kunnen combineren. We wentelen waterproblemen niet af, tenzij dit op regionaal niveau doelmatiger is. In ons eigen handelen kijken we bewust naar hoe klimaatproof en energie-efficiënt wij dit doen en leggen hierbij de nadruk op het bevorderen van duurzame initiatieven.

Trends en ontwikkelingen

Een belangrijke trend is dat er een toename is van heftige regenbuien en extreme droogte (klimaatverandering). In het nieuw opgestelde vGRP is daarop ingespeeld. In de begroting 2024 zijn middelen opgenomen om de hiervoor genoemde thema's uit te werken.

We zijn per 1 januari 2020 lid van de stichting Operatie Steenbreek. Met behulp van deze stichting willen we een verdere vergroening van de stedelijke omgeving realiseren. Bij meer vergroening wordt regenwater beter gebufferd.

7. Vaarwegen en havens

Context en achtergrond

Het totale areaal is als volgt samengesteld:

Omschrijving	Eenheden
Vaarwegen	74 km
Lengte vaarwegen in baggerbeheer	25 km
Lengte oeverconstructies vaarwegen	29 km
Lengte geulen IJsselmeerwater	6 km
Passantenhavens	5 stuks
Kleine havens	10 stuks
Verhuurde ligoevers	20 stuks

- Vaarwegen

Onze gemeente bezit 74 km aan vaarwegen, waarvan circa 25 kilometer onder onze onderhoudsverplichting valt. De overige kilometers vallen grotendeels onder de verantwoordelijkheid van de provincie en het waterschap.

- **Oeverconstructies**

Deze zijn geïnventariseerd en de kwaliteit is beoordeeld. De totale lengte van de door ons te beheren oeverconstructies vaarwegen is 29 km.

- **Havens en ligoevers**

Onze gemeente bezit 5 passantenhavens, een aantal kleinere havens en een groot aantal ligoevers. De kleinere havens en ligoevers zijn geïnventariseerd. De havens hebben naast oeverconstructies nog steigers, meerpalen, gebouwen, walstroom- en watervoorzieningen. De kosten zitten vooral in de oeverconstructies en het baggeronderhoud. Drie van de passantenhavens (Balk, Joure en Langweer) worden verhuurd en geëxploiteerd door derden. De passantenhavens in Lemmer en in Sloten worden door ons zelf geëxploiteerd en onderhouden.

Kaderstellende beleidsnota's

- **Beleid passantenhavens**

Zoals hierboven staat aangegeven worden drie van de passantenhavens verhuurd en worden de havens in Lemmer (het Dok + ligoevers binnen en buiten) en Sloten beheerd door onze eigen havendienst. In 2015 is de beleidsnotitie service gericht passantenhavenbeheer door het college vastgesteld. Hierbij is gekozen voor maatwerk. In januari 2017 is een notitie "Uitwerking service gericht passantenhavenbeheer" door het college vastgesteld. In deze notitie zijn maatregelen omschreven. Dit ter bevordering van service gericht passantenhavenbeheer.

- **Beleid vaarwegen**

Dit is vastgelegd in het Meerjarenplan oeverconstructies vaarwegen 2019 – 2022 en het Meerjarenplan baggeren vaarwegen 2019 – 2022. De geactualiseerde meerjarenplannen worden eind 2023 aan u voorgelegd.

Financiële structuur

Baggeren vaarwegen

De dagelijkse kosten voor onderzoek en klein baggeronderhoud wordt gedekt vanuit de begroting. Daarnaast is er sprake van een voorziening baggeren vaarwegen ter dekking van het groot baggeronderhoud. De jaarlijkse onttrekking vanuit de voorziening vindt plaats conform de vooraf opgestelde en door het college geaccordeerde jaarplannen. De stand van de voorziening op 1 januari 2022 € 560.000. De jaarlijkse storting is € 175.000. De stand van de voorziening is voldoende om het groot onderhoud voortvloeiende uit het vastgestelde beheerplan de komende jaren te dekken. De stand van de voorziening was op 31 december 2022 € 439.000.

Wat willen we bereiken?

Wij willen bereiken dat ons areaal van vaarwegen (baggeren, oeverconstructies en steigers) in goede staat verkeert en dat onze passantenhavens op een goede manier beheerd kunnen worden. Het beleid ten aanzien van de passantenhavens is vastgesteld. De notitie 'Uitwerking service gericht passantenhavenbeleid' is door het college vastgesteld.

Wat gaan we daarvoor doen?

- Wij baggeren onze vaarwegen conform de afspraken in het meerjarenplan baggeren.
- Wij vervangen de oeverconstructies conform het meerjarenplan oeverconstructies vaarwegen. Om aan de kwaliteitseisen van het passantenhavenbeleid te voldoen nemen we de benodigde organisatorische maatregelen mee.

Trends en ontwikkelingen

Jachthavens zijn de 'toegangspoort' vanaf het water naar de verschillende dorpen en steden. In het afgelopen seizoen zien we een toename in het aantal passanten in onze passantenhavens. Dit heeft voor een deel te maken met het mooie weer van afgelopen zomer. Verder is er een toename te zien van dagtoerisme bij mooi weer.

Verder vergrijsst de belangrijkste doelgroep en het botenbestand in Nederland wordt steeds ouder. Nieuwe generaties hebben minder behoefte aan bezit, kopen minder snel een duur zeiljacht of motorboot en kiezen vaker voor bijzondere, kleinschaligere vormen van waterrecreatie.

Momenteel wordt er ligplaatsenbeleid voor onze gemeente ontwikkeld. Zo krijgen we onder andere een afwegingskader. Met het afwegingskader kunnen we bij nieuwe aanvragen en ontwikkelingen een keus maken of we wel of niet in een bepaald gebied ligplaatsen willen ontwikkelen. Verder kunnen daarmee ook de bestaande ligplaatsen, ligoevers en havens worden getoetst.

Paragraaf Financiering

Korte omschrijving

De financieringsfunctie (treasuryfunctie) ondersteunt de uitvoering van de programma's. Zij omvat de financiering van de uitgaven en het eventueel uitzetten van geldmiddelen die niet direct nodig zijn. De financieringsfunctie omvat alle activiteiten die zich richten op het besturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële stromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's.

De treasuryfunctie bestaat uit verschillende deelfuncties, te weten:

- financiering
- uitzettingen
- renteresultaat

Onder het kopje "Wat gaan we ervoor doen?" gaan we nader in de op deze drie onderdelen.

Context en achtergrond

Wettelijke bepalingen betreffende de financieringsfunctie zijn opgenomen in

- het BBV;
- de wet FiDO (wet Financiering Decentrale Overheden) en
- diverse daaraan gelieerde uitvoeringsregelingen, zoals de RUDDO, Wet houdbare overheidsfinanciën (Wet Hof) en Regeling schatkistbankieren.

De door de gemeenteraad gestelde hoofdlijnen van de financieringsfunctie binnen onze gemeente zijn vastgelegd in artikel 16 van de Financiële verordening. In dit artikel zijn de kaders gegeven waarbinnen we werken. Het college heeft deze kaders nader uitgewerkt in een treasurystatuut. In dit statuut is de beleidsmatige infrastructuur voor de uitvoering van de treasuryfunctie vastgelegd.

Kaderstellende beleidsnota's

In de hiervoor genoemde financiële verordening is aandacht besteed aan de financieringsfunctie. Hieruit blijkt duidelijk een terughoudend beleid ten aanzien van de financiering. Zowel bij het aantrekken als uitzetten nemen we geen onnodige risico's. Om renterisico's en kredietrisico's te beperken zetten we middelen uitsluitend uit tegen vastrentende waarden. Om koersrisico's te beperken luiden overeenkomsten voor het aangaan van leningen, het uitzetten van middelen of het verlenen van garanties uitsluitend in euro's.

Wat willen we bereiken?

Door middel van de treasuryfunctie streven we de volgende doelstellingen na:

- Het aantrekken van voldoende financiële middelen en het uitzetten van overtollige gelden om de programma's binnen de door de raad vastgestelde kaders van de begroting te kunnen uitvoeren.
- Het beheersbaar houden van financiële risico's, zoals: renterisico, kredietrisico, koersrisico en intern liquiditeitsrisico.
- Het minimaliseren van de in- en externe verwerkingskosten bij het beheren van de geldstromen en de financiële posities.
- Het optimaliseren van het rendement van de beschikbare liquiditeiten, binnen de gegeven wettelijke kaders, respectievelijk de richtlijnen en limieten in dit statuut.
- Het bewaken van een gezonde balansstructuur.

Deze doelstellingen zijn vastgelegd in het treasurystatuut. In het treasurystatuut zijn daarnaast specifieke uitgangspunten en richtlijnen vastgelegd. Deze duiden op een voorzichtig en

terughoudend beleid op het gebied van uitzetten en aantrekken van financiële middelen en het verstrekken van garanties. In 2023 vindt een actualisatie van het treasury statuut plaats.

Wat gaan we daarvoor doen?

Financiering

Wij willen de benodigde externe financiering zo beperkt mogelijk te houden door primair de beschikbare interne liquiditeiten te gebruiken. Als we aanvullend gebruik moeten maken van externe financiering, dan trekken we deze tegen zo laag mogelijke kosten aan. Daarbij maken we zoveel mogelijk gebruik van kortlopende financieringen, omdat de rente voor kortlopende financiering normaliter lager is dan de rente voor langlopende financieringen. De ontwikkeling van de rentetarieven volgen we nauwlettend. Bij het afsluiten van leningen houden we rekening met de, in de uitvoeringsregeling Financiering decentrale overheden vastgestelde, kasgeldlimiet en renterisiconorm.

Leningenportefeuille

Onze leningenportefeuille laat een zeer divers beeld zien. Alle leningen zijn aangetrokken met een vast rentepercentage gedurende de gehele looptijd en luiden uitsluitend in euro's. De huidige portefeuille bestaat per 1 januari 2023 uit 16 leningen voor een totaalbedrag van € 72,5 miljoen.

Het verloop van de huidige leningenportefeuille is als volgt:

Bedragen x € 1.000				
Jaartal	Boekwaarde 1 januari	Aflossing	Rentelast	Gemiddeld rentepercentage
2023	72.467	10.237	1.738	2,40%
2024	62.230	10.237	1.338	2,15%
2025	51.994	5.237	1.108	2,13%
2026	46.757	2.092	1.001	2,14%
2027	44.665	2.092	909	2,04%

In 2023 en 2024 vervalt er een fixe-lening van € 8 miljoen en in 2025 vervalt er een fixe-lening van € 3 miljoen. De overige aflossingen betreffen aflossingen op annuïtaire en lineaire leningen. Wij gaan ervan uit dat wij de fixe-leningen gaan herfinancieren. Deze herfinancieringen zijn nog niet in bovenstaand staatje opgenomen.

Renterisiconorm

De renterisiconorm betreft dat deel van de langlopende financieringsbehoefte dat maximaal per jaar aan schuldvernieuwing onderhevig is in de vorm van aflossingen en renteherziening. Het doel van de renterisiconorm is het risico bij herfinanciering te beheersen.

In de wet Financiering decentrale overheden is de renterisiconorm bepaald op 20% van de begrotingsomvang en bedraagt € 33 miljoen voor 2024. Het totaal van de aflossingen 2024 bedraagt op basis van de huidige langlopende geldleningen € 10,2 miljoen, waarmee wij ruim binnen de renterisiconorm blijven. Ook de jaren daarna blijven we ruimschoots onder deze norm. Zie hiervoor de tabel huidige leningenportefeuille.

Rentevisie

Het geven van een rentevisie is en blijft een lastige aangelegenheid. De praktijk leert dat op de rentemarkt een groot aantal variabelen een rol kunnen spelen. Er zijn echter diverse instanties die rentevisies afgeven. Eén daarvan is Thésor. Maandelijks stellen zij een rentenotitie op, waarin wordt ingegaan op actuele ontwikkelingen. Deze rentenotities gebruiken we voor onze rentevisie.

Sinds begin vorig jaar is de rente o.a. door de oorlog in Oekraïne sterk gestegen. Het laatste half jaar vakt de stijging iets af. De inflatie daalt. Maar de markt houdt nog rekening met een lichte renteverhoging. Daar zijn wij voor de herfinanciering van bovengenoemde fixe leningen ook van uitgegaan.

Renteverloop 10 jaar fixe van de BNG van 1 januari 2022 tot 15 juni 2023.

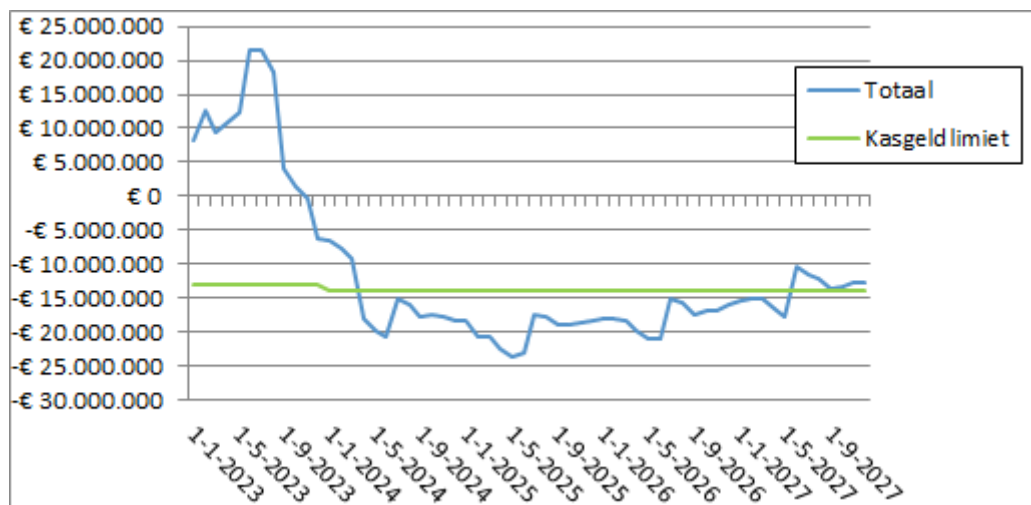
Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is de limiet voor de toegestane omvang van de netto vlottende schuld (kort geld). Bij overschrijding van deze limiet kan de gemeente door de toezichthouder verplicht worden om een langlopende lening aan te trekken. Daarnaast kan de toezichthouder bepalen dat voor het aantrekken van kortlopende financieringen vooraf toestemming is vereist. Een overschrijding is gedurende maximaal 3 achtereenvolgende kwartalen toegestaan.

In de wet Financiering decentrale overheden is de kasgeldlimiet bepaald op 8,5% van het begrotingstotaal en komt daarmee op € 14 miljoen voor 2024. In 2023 bedroeg dit € 13 miljoen. In de jaarrekening rapporteren we over de werkelijke omvang van de netto vlottende schuld (kort geld).

Liquiditeitenplanning

De liquiditeitenplanning laat voor de komende begrotingsperiode het volgende beeld zien.

De liquiditeitenplanning laat enige verbetering zien ten opzichte van de planning die wij in Perspectiefnota 2024 hebben opgenomen. Enerzijds zijn de nieuwe kredieten uit de Perspectiefnota 2024 en de Voorjaarsrapportage 2023 opgenomen. Anderzijds zorgt opschuiven van investeringen dat wij deze investeringen kunnen dekken uit de reguliere inkomsten en dat wij daarvoor geen nieuwe geldlening hoeven aan te trekken.

Zowel in 2023 als in 2024 vervalt er een fixe-lening van € 8 miljoen. Wij houden er rekening mee dat we beide fixe-leningen moeten herfinancieren. Hierbij hebben wij rekening gehouden met 4% rente. Wij stellen deze herfinanciering zo lang mogelijk uit. De korte rente is over het algemeen lager dan de lange rente. Zolang wij met kort geld kunnen financieren hoeven wij geen dure langlopende geldlening af te sluiten.

Uitzettingen

Uitzettingen onderscheiden we in uitzettingen uit hoofde van de publieke taak en uitzettingen uit hoofde van de uitoefening van de treasuryfunctie. Dit laatste is alleen nog maar mogelijk bij de Nederlandse schatkist. Hier wordt geen enkel risico gelopen.

Wat betreft uitzettingen en garanties uit hoofde van de publieke taak voeren we een terughoudend beleid. We proberen zo veel mogelijk zekerheden te verkrijgen bij het verstrekken van een geldlening. Indien het voornemen bestaat om uit hoofde van de publieke taak een lening af te geven voor een bedrag groter dan € 100.000 stellen we de raad in de gelegenheid zijn wensen en bedenkingen kenbaar te maken. In de toelichting op de balans in de jaarrekening informeren wij u jaarlijks over het verloop van de verstrekte en gegarandeerde geldleningen.

Renteresultaat

Hieronder is een schema opgenomen waarin wij de verplichte BBV-onderdelen zoals de rentebaten, de rentelasten en het renteresultaat weergeven.

Renteresultaat	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
De externe rentelasten	-1.933	-2.186	-2.430	-2.620	-2.523	-2.424
De externe rentebaten	66	60	50	50	50	50
Saldo	-1.867	-2.126	-2.380	-2.570	-2.473	-2.374
De rente die aan de grondexploitatie wordt doorberekend	90	18	338	338	338	338
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente	-1.777	-2.108	-2.042	-2.233	-2.135	-2.036
De aan taakvelden toegerekende rente	1.123	2.200	3.171	3.124	2.965	2.811
Resultaat op het taakveld Treasury	-654	92	1.128	891	831	776

Paragraaf Bedrijfsvoering

Korte omschrijving

Doelstelling van de (interne) bedrijfsvoering is de werkzaamheden naar onze klanten zo optimaal mogelijk faciliteren. Actuele onderwerpen en toekomstige ontwikkelingen hebben daarbij onze aandacht. We hebben oog voor resultaat. Wij zetten de middelen in die het best passen.

Personeel en organisatie

Kerngegevens

Enkele kerngegevens van de organisatie met als peildatum 1 september 2022:

Omschrijving	Eenheden
Toegestane formatie in fte	524,63
Aantal medewerkers in dienst	574
Ziekteverzuimpercentage 2022 (excl. zwangerschapsverlof)	5,60%
Gemiddelde leeftijd	48

De gemeente De Fryske Marren streeft naar het optimaliseren van haar dienstverlening. Een dienstverlening die gebruik maakt van de mogelijkheden van automatisering en digitalisering. Daarbij stelt zij de klant centraal, wat zich vertaalt naar een dienstbare, transparante en toegankelijke houding. Met behoud van persoonlijke aandacht en korte lijnen tussen gemeente en inwoner.

Wat willen wij bereiken

- *De gemeente levert kwaliteit, is efficiënt, transparant en betrouwbaar.*
Dat vraagt om een bestuurlijke organisatie die is ingesteld op innovatie, met medewerkers die op hun taak zijn berekend en zich blijven ontwikkelen.
- *Medewerkers beschikken over de kennis, kunde en middelen om hun werk goed te kunnen doen.*
De werkprocessen zijn in de toekomst gericht op het behalen van resultaten in plaats van gericht zijn op het vervullen van taken. Dit betekent dat er geïnvesteerd wordt in geautomatiseerde systemen die bijdragen aan een efficiënte inrichting van alle werkprocessen.
- *Resultaatgerichtheid vraagt om een cultuur waarin het leren van elkaar wordt bevorderd.*
Het is vanzelfsprekend om elkaar aan te spreken en met elkaar samen te werken. Medewerkers zijn het belangrijkste kapitaal. Daarom is er een sterke focus op de ontwikkeling van medewerkers. Onze medewerkers zijn een afspiegeling van de diversiteit in onze samenleving.

Wat willen wij daarvoor doen

Met onze P&O strategie willen wij op dynamische wijze aansluiten bij de opgaven waarvoor onze organisatie zich gesteld ziet. Nieuwe ontwikkelingen en trends vragen om flexibel en wendbaar om te gaan met elkaar steeds sneller opvolgende veranderingen. Deze flexibiliteit wordt gevraagd van ons als werkgever, maar vragen wij ook van onze medewerkers. Om kansen te zien en te benutten en om uitdagingen aan te gaan, uitgerust met de nodige “21e-eeuwse competenties”. Onze focus is gerelateerd aan die trends en ontwikkelingen die een belangrijke rol spelen bij het werken voor onze gemeente. Deze focuspunten bepalen waarop we anticiperen en wat voor organisatie we willen zijn.

Belangrijke (externe) trends en ontwikkelingen zijn:

- Digitalisering die zich in sneltreintempo voortzet. Welke invloed heeft dit op thema's als onboarding, opleiden en ontwikkelen en ethische dilemma's die hieruit voortvloeien?
- Duurzaamheid als het gaat om het duurzaam inzetbaar houden van medewerkers.
- Participatie, waarbij de verhouding tussen gemeente en haar inwoners verandert.

- Transitie van een klassiek hiërarchische organisatie naar een wendbare organisatie met zelforganiserende teams. Dit vraagt andere competenties van de huidige medewerker zoals procesvaardigheden, co-creatie, onderhandelen, belangenafweging en schakelkracht.
- De arbeidsmarkt is een terrein waarop maatschappelijke veranderingen zich manifesteren. Het aanbod van arbeidskrachten is sterk vermindert en leidt tot krapte op de arbeidsmarkt. Hierdoor zijn vacatures moeilijk en soms niet te vervullen en dit kan de dienstverlening aan onze inwoners onder druk zetten.

Wij willen bovenstaande bereiken door

P&O geeft, samen met de organisatie, invulling aan de opgaven die voortkomen uit bovenstaande punten. We gebruiken passende instrumenten en systemen om leidinggevend en medewerkers op professionele wijze te ondersteunen en onze doelen te behalen. Dit aan de hand van de volgende vijf thema's:

- Positionering en organisatie cluster P&O (o.a. herinrichting Youforce, procesbeschrijvingen).
- Capaciteitsmanagement (o.a. inhuurbeleid en -proces, optimaliseren managementinformatie).
- Strategisch personeelsmanagement (o.a. thuiswerkbeleid, MTO nieuwe stijl).
- Arbeidsmarktstrategie (o.a. wervingsstrategie, onboarding).
- Talentmanagement (o.a. richtlijnen opleidingen, evaluatie/implementatie 'het goede gesprek').

Programma en projectsturing

In het coalitieakkoord vormen de Sustainable Development Goals (SDG's) een belangrijke grondslag van het coalitieakkoord 'Fûnemint foar moarn'. Dit op basis van de economische, sociaal-culturele en ecologische thema's uit de meerjarenvisie "Brede Welvaart voor De Fryske Marren, visie tot voorbij 2030".

Kaderstellende beleidsnota's

- Programmabegroting 2023 en meerjarenraming 2024-2026
- Financiële verordening 2022

Wat willen wij bereiken

De Sustainable Development Goals (SDG's) koppelen aan onze beleidsdoelstellingen in de vijf programma's van de kaderstellende en verantwoordingsdocumenten.

Wat willen wij ervoor doen

Dit is beleidsmatig opgestart en we zullen dit verder optimaliseren in de voor- en najaarsrapportage 2024. Daarnaast blijft de focus op het optimaliseren van de planning en controlcyclus, bijvoorbeeld een interactieve website van de verschillende rapportages.

Trends en ontwikkelingen

De digitalisering nog verder doorontwikkelen is een speerpunt voor de komende jaren. Daarbij inhaken op het meetbaar maken van prestaties door SMART formulering van de doelstellingen. Hierbij gaan we de prestatiemodule uit LIAS gebruiken om dit te realiseren. Daarnaast blijven we oog houden voor het doorvoeren van quickwins.

Financiën

We richten onze bedrijfsvoering met de bijbehorende instrumenten (bijvoorbeeld op het gebied van HRM, ICT-systemen, financiën, etc.) zo in, dat het hanteren van zowel gestandaardiseerde processen als complexe opgaven gemakkelijk(er) kan. De coronacrisis heeft grote invloed op het beleid en de financiën van onze gemeente. Het realiseren van de eerder gestelde doelstellingen vergt hierdoor meer tijd dan verwacht.

Kaderstellende beleidsnota's

- Programmabegroting 2023 en meerjarenraming 2024-2026
- Financiële verordening 2022
- Nota reserves en voorzieningen 2022
- Nota risicomanagement 2019-2022
- Treasurystatuut 2015

Wat willen wij bereiken

We willen een efficiënte verwerking van de algemene dekkingsmiddelen en een efficiënt(e) beheer en besteding van de beschikbare financiële middelen. Met een optimale inzet van deze middelen kunnen we uitvoering geven aan het beleid van onze gemeente. Dit willen wij bereiken door het voeren van een gezond financieel beleid, waarbij structurele uitgaven in evenwicht zijn met structurele inkomsten.

Wat willen wij ervoor doen

Bovenstaande willen we bereiken door:

- Een deugdelijke financiële vastlegging en verslaggeving ten behoeve van sturing en bijstelling van het financiële beleid, zodat sprake is van een sluitend(e) meerjarenperspectief en begroting;
- Het beheersbaar maken en houden van risico's (in relatie tot het weerstandvermogen) door middel van risicoanalyse, gevolgd door de noodzakelijk te nemen maatregelen;
- Actief vermogensbeheer.

Juridische zaken

Juridische zaken (JZ) bewaakt structureel de juridische kwaliteit van gemeentelijke producten. JZ is in dat kader consulent voor de teams, het college, de burgemeester, de directie en de griffie. Het secretariaat van de commissie bezwaarschriften ligt bij JZ. JZ bewaakt de voortgang en afhandeling van ingediende klachten. In verband met de implementatie van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) houdt JZ zich sinds een aantal jaren bezig met privacy beheer. Tenslotte handelen we verzoeken in het kader van de Wet open overheid (Woo) en de Wet hergebruik overheidsinformatie (Who) af.

Kaderstellende beleidsnota's

- Verordening commissie bezwaarschriften
- Klachtenregeling

Wat willen wij bereiken

Wij willen de juridische kwaliteit van de gemeentelijke producten bevorderen.

Wat willen we er voor doen

- *Zicht hebben op wat er speelt*

In het kader van juridische kwaliteitszorg willen wij zicht hebben op wat er speelt in de organisatie en meedenken in oplossingen. Dit doen wij onder andere via de commissie bezwaarschriften en via het juridisch consulentschap, waarmee we veel informatie krijgen over wat er speelt in de organisatie.

- *Gebruik maken van legal audit*

Wij willen, als daar aanleiding toe is, periodiek ook een zogenaamde legal audit (in de vorm van een afstudeeronderzoek) laten doen naar een bepaald juridisch onderwerp in de organisatie.

Trends en ontwikkelingen

- *Privacy beheer*

Zoals bekend vraagt het privacy beheer veel aandacht en tijd van JZ. Dit vanwege het van toepassing zijn van de AVG, maar inmiddels ook van de Wet politiegegevens (Wpg). De AVG bevat open normen die (landelijk en lokaal) steeds verder ingevuld worden. Onze organisatie heeft in zijn geheel te maken met de AVG. Zodra er echter persoonsgegevens worden verwerkt ten behoeve van de uitvoering van een

politietaken, moeten wij ons ook houden aan de Wpg. Hierbij moet bijvoorbeeld worden gedacht aan gemeentelijke Boa's. Gezien deze ontwikkelingen (beleidsmatig en praktisch) binnen de organisatie zijn de inhoud en omvang van de bijbehorende functies (Privacy-beheerder en FG) eveneens in ontwikkeling. Binnen de reguliere werkzaamheden van JZ is er met name aandacht voor de (verdere) ontwikkeling rond privacy beheer en de Functionaris Gegevensbeheer (FG).

- *Wet open overheid (Woo)*

Sinds 1 mei 2022 is de Wet open overheid (Woo), als opvolger van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob), gedeeltelijk in werking getreden. Concreet betekent dit dat openbaarmaking via een Woo-verzoek, worden afgedaan onder de bepalingen van de Woo. Op dit moment loopt een pilot, met als doel het optimaliseren van het afdoen van Woo- verzoeken.

De Woo regelt daarnaast ook de actieve openbaarmaking van verschillende documenten en verplicht gemeenten daarmee hun informatiehuishouding op orde te brengen en deze duurzaam toegankelijk te maken. De komende jaren zal deze verplichting gefaseerd in werking treden. De wijze waarop en de daarmee samenhangende kosten zijn dus nog een vraagteken, maar het is een ontwikkeling die op (o.a.) JZ afkomt.

- *Rekenkameronderzoek*

Inmiddels heeft de Rekenkamer aangekondigd dat er een onderzoek zal komen naar de afhandeling van bezwaar- en beroepschriften. Alhoewel dit de hele organisatie raakt, kan worden aangenomen dat dit inzet zal vragen van JZ.

Rechtmatigheid, administratieve organisatie en interne controle

College is verantwoordelijk voor de rechtmatigheidsverantwoording

Bij de uitvoering van de gemeentelijke taken moet de gemeente volgens wettelijke richtlijnen handelen (denk aan Gemeentewet, BBV). Hierbij gaat het om de rechtmatigheid van beheershandelingen die tot financiële transacties leiden. Door een wetswijziging is het college vanaf verslagjaar 2023 verantwoordelijk voor het opnemen van de rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening. Hiermee wordt verantwoording afgelegd over de naleving van geldende wet- en regelgeving bij de totstandkoming van de baten en lasten en balansmutaties in de jaarrekening.

Geen sprake van minder rechtmatigheidscontroles

De wijziging in de verantwoordelijkheden ten aanzien van rechtmatigheid betekent niet dat er minder rechtmatigheidscontroles moeten worden uitgevoerd, maar dat het college deze zelfstandig/intern moet inrichten, uitvoeren, controleren en rapporteren. Op basis van deze rapportages kan het college een rechtmatigheidsverklaring afgeven waarmee zij inzicht geeft in hoeverre zij financieel rechtmatig heeft gehandeld. De accountant toets die werkzaamheden vervolgens, om te kunnen controleren en verklaren dat de rechtmatigheidsverklaring van het college een getrouw beeld geeft.

Kaderstellende beleidsnota's

- BBV-voorschriften
- Financiële verordening 2022

Wat willen wij bereiken

Goede procesbeschrijvingen zijn de basis voor een professionele Administratieve Organisatie en Interne Controle (AO-IC). We willen onze interne processen verder optimaliseren. Tijdens de accountantscontrole van de jaarrekening stelt de accountant vervolgens vast of de tot stand gekomen baten en lasten en balansmutaties in de rekening in overeenstemming zijn met de begroting en de van toepassing zijnde (nieuwe) wettelijke regelingen (o.a. gemeentelijke verordeningen, waaronder de financiële verordening).

Wat willen wij ervoor doen

De interne controle wordt verder geprofessionaliseerd aan de hand van het plan van aanpak rechtmatigheidsverantwoording en in nauwe samenwerking met de accountant. Basis voor de opzet van

de interne controle is een risicoanalyse van de verschillende processen. Voor de accountant is de kwaliteit van de verbijzonderde interne controle bepalend voor de noodzakelijke breedte en diepgang van zijn controle. Hoe hoger de kwaliteit van de verbijzonderde interne controle door de organisatie, hoe minder controlewerkzaamheden de accountant hoeft uit te voeren. De jaarlijkse interimcontrole van de accountant is specifiek gericht op de kwaliteit van de Administratieve Organisatie en de verbijzonderde interne controle. Het Controleprotocol met nadere aanwijzingen voor de accountantscontrole op de jaarrekening leggen we, tezamen met het normenkader, ter besluitvorming voor aan de raad.

Trends en ontwikkelingen

We richten ons op het professionaliseren van werkprocessen en doorontwikkelen van de interne controle. Hiervoor is een projectstructuur opgericht die op uniforme wijze de organisatie, werkzaamheden, interne controles en risico's in kaart brengt middels werkprocessen. Het koppelen van de werkprocessen aan het interne controle plan is erg belangrijk voor de doorontwikkeling van de Administratieve Organisatie en Interne Controle.

Informatisering en automatisering

Uit de voorafgaande onderdelen blijkt al dat zonder een kwalitatief hoogwaardige informatievoorziening het niet meer mogelijk is om onze bedrijven en inwoners de juiste (digitale) dienstverlening te bieden. De digitalisering zet in hoog tempo door. Inwoners en medewerkers verwachten een stabiele en veilige omgeving waarbij ook het doorvoeren van verandering of vernieuwing snel en flexibel kan. Deze combinatie maakt een goede sturing noodzakelijk.

De toenemende vraag naar diensten vanuit team Informatie vraagt om versterking van proces- en projectmatig werken. Daarnaast is een meerjarenperspectief nodig om de gevraagde inzet efficiënt te kunnen uitvoeren.

Voor een succesvolle digitale transformatie is het adaptievermogen van de organisatie inmiddels de belangrijkste randvoorwaarde geworden. Dit zal de komende jaren ook aandacht krijgen.

Kaderstellende beleidsnota's:

- Collegeprogramma
- Informatiebeleid 2023-2026
- Herzien Informatiebeveiligingsbeleid 2023
- Visie-document 'Geo op de Kaart' 2019

Wat willen wij bereiken

- Vanuit de opdracht van de vakteams werken aan een meerjarenperspectief op digitalisering van diensten, producten en manier van werken.
- Vanuit dat perspectief gecontroleerd veranderingen en innovaties ontwerpen, plannen en uitvoeren.
- In 2024 hanteren we een standaard werkwijze om te komen van vraag tot implementatie, en sluiten we aan bij de afgesproken manier van projectmatig werken.
- We professionaliseren de interne processen.
- We zetten projectmatig in op een kwaliteitsverbetering van zaakgericht werken.
- We ondersteunen de teams in een structurele aanpak om de managementinformatie te verbeteren.
- Een professionelere meer procesgestuurde beheerorganisatie.
- Een versterking van ons contractmanagement.

Wat willen wij ervoor doen

- Het nieuwe informatiebeleidsplan omzetten in meerjarige routekaarten per domein.
- Versterken van het eigenaarschap van de vakteams om vanuit de dienstverleningsvisie de juiste keuzes te maken over wat te gaan doen.
- Project portfoliomanagement inzetten in combinatie met een procesmatige aanpak om tot vernieuwing te komen.

- Het (ondersteunen van) zaakgericht werken en procesmatig werken integreren, zodat het kan leiden tot een steeds efficiëntere transparante (in lijn met de Woo) en doelmatige dienstverlening.
- Een lange termijn visie op de (architectuur van de) informatievoorziening ontwikkelen.
- Ondersteuning op werken met data zichtbaar maken.
- De basis veilig en op orde houden door een actueel en voorspelbaar releasebeleid.
- Investeren in de security-organisatie om de toenemende dreigingen aan te kunnen. We moeten steeds meer en structureel aandacht aan veiligheid besteden, zoals monitoring, trendanalyse en preventieve kwetsbaarheidsonderzoeken.
- Daar waar van toegevoegde waarde aansluiten bij landelijke of regionale initiatieven die op korte termijn (bv aanbestedingen van de VNG) of op langere termijn (bv Common Ground) kostenverlagend en kwaliteit verhogend kunnen werken.

Trends en ontwikkelingen

Binnen het gemeentelijk domein zien we momenteel een aantal belangrijke trends en ontwikkelingen:

- Wetgeving op het gebied van digitalisering volgt elkaar snel op. Overzicht houden, gezamenlijk prioriteiten stellen en samenhang bewaken blijft een beroep doen op de organisatie.
- De data gedreven overheid: Data (en de daaruit afgeleide informatie) gaat een steeds grotere rol spelen bij gemeenten om
 - gefundeerde beleidsbeslissing te kunnen nemen;
 - slimme beleidskeuzes te kunnen maken;
 - dienstverlening te optimaliseren;
 - kosten te kunnen besparen.
- Naast robotisering is nu ook sensortechnologie één van de innovatieve mogelijkheden van digitalisering waar we naar kijken. De mogelijkheden van toepassing zijn er zeker, de manier om dit structureel in de organisatie in te bedden vraagt een visie en soms een omslag in de organisatie.
- Een nieuwe balans tussen thuiswerken en op kantoor werken is ontstaan. Komend jaar zal de migratie naar de nieuwe huisvesting aandacht vragen van met name Automatisering.
- Cyber-security: gemeenten zijn en blijven een prominent doelwit voor cybercriminelen. Onze processen zijn ook zeer divers, dat blijft vragen om alertheid en continu inspelen op nieuwe technische mogelijkheden. We kijken zowel naar techniek als naar onze manier van werken, en doen dat samen met de CISO en overige betrokken collega's. In 2024 kunnen we profiteren van de resultaten van diverse audits die we op dit gebied in 2023 uitvoeren.
- Common Ground: het concept is goed, de uitvoering weerbarstig. We blijven werken aan wegen om deel te nemen en een bijdrage te leveren.
- (Keten-)Samenwerking: de gemeente is geen op zichzelf staande entiteit maar maakt deel uit van een veel grotere (informatie-)samenleving. Dat vergt technieken om elkaar te kunnen vinden en met elkaar te kunnen verbinden. Meer verbindingen betekent meer complexiteit en meer organisatie. De uitdaging wordt dat zo slim mogelijk te doen en de risico's zo klein mogelijk te houden.

Facilitaire dienstverlening

Het team ondersteuning is grofweg opgesplitst in twee groepen. De ene groep bestaat uit een facilitaire ondersteuning en de andere bestaat uit een secretariael/administratief deel. De kern van de facilitaire dienstverlening ligt in het integraal organiseren van alle ondersteunende activiteiten. Dit is nodig om de organisatie haar doelstellingen optimaal te kunnen laten realiseren op zowel strategisch als operationeel niveau van de individuele werknemers. Dit betekent dat de facilitaire dienstverlening inspeelt op de werkprocessen van de organisatie en op de besturingsprocessen daarvan.

Wat willen wij bereiken

De facilitaire ondersteuning gaat over de huishouding van de gemeente, te denken valt aan de catering, beveiliging, onderhoud, schoonmaak, etc. Daarnaast zorgt de facilitaire ondersteuning voor de materialen

die nodig zijn zodat iedereen zijn werk goed kan doen. Denk hierbij aan een passende werkplek, het bureau, de bureaustoel, goede werkomgeving, etc..

De administratieve ondersteuning is vooral secretariael en administratief. College, directie en teammanagers worden zo goed mogelijk op een eenduidige manier ondersteund.

Wat willen wij ervoor doen

We willen dit op een kwalitatief hoog niveau en op een proactieve wijze doen. We stellen ons flexibel op en communiceren duidelijk en open over de facilitaire vraagstukken. De kernwaarden van onze organisatie maken deel uit van ons dagelijks handelen. Belangrijke aspecten daarbij zijn: attent zijn op mogelijke kostenbesparingen en de ontwikkeling van maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Trends en ontwikkelingen

- *Activiteit gericht werken*

In 2024 geven we verder invulling aan het verbeteren van de dienstverlening, zowel op de locaties van De Fryske Marren als vanaf de thuiswerkplek. Het activiteitgericht werken staat hier onder andere in centraal.

- *Centrale huisvesting*

Nadat dat de raad een besluit heeft genomen over het voorlopig ontwerp voor de huisvesting betekent dit voor facilitair dat zij een groot project uit moeten voeren. De centrale huisvesting is een belangrijk vraagstuk waar de facilitaire ondersteuning over meedenkt. Na het besluit over het voorlopig ontwerp zal er in de uitvoering naar nieuwe huisvesting veel werk te doen zijn.

Inkoop en aanbesteding

Inkoop is een middel om een bijdrage te leveren aan het behalen van de vele doelstellingen van de gemeente. Veel van onze dienstverlening wordt gezamenlijk tot stand gebracht met leveranciers waarmee we een inkooprelatie onderhouden.

Kaderstellende beleidsnota's:

- Coalitieakkoord 2022-2026;
- Uitvoeringsprogramma 2022-2026;
- Duurzaamheidsprogramma De Fryske Marren;
- Inkoop- en aanbestedingsbeleid De Fryske Marren 2022.

In het inkoop- en aanbestedingsbeleid van De Fryske Marren staan de uitgangspunten die de gemeente wil bereiken met inkoop:

- Rechtmatig en doelmatig inkopen zodat gemeenschapsgelden op controleerbare en verantwoorde wijze worden aangewend en besteed.
- Een integere, betrouwbare, zakelijke en professionele inkoper en opdrachtgever zijn.
- Het creëren van de meest maatschappelijke waarde voor de publieke middelen.
- Maatschappelijk Verantwoord Inkopen en daarmee bijdragen aan de realisatie van de maatschappelijke doelstellingen van de gemeente.
- Een continue positieve bijdrage leveren aan het goed presteren van de gemeente.
- Administratieve lastenverlichting voor zowel de gemeente als voor ondernemers.

In 2019 heeft het college besloten het ambitiedocument circulair inkopen van de vereniging Circulair Friesland te ondertekenen. De ambities die worden genoemd in de samenwerkingsagenda "Fryslan koopt circulair in 2021-2035" zijn:

- In 2025 is 25% van de inkopen van Friese overheden circulair.
- In 2030 is 75% van de inkopen van Friese overheden circulair.
- In 2035 is 100% van de inkopen van Friese overheden circulair.
- Jaarlijks ontwikkelen we tenminste 1 Fries icoonproject circulair inkopen.
- In 2025 hebben Friese overheden tenminste één gezamenlijk circulair inkooptraject gerealiseerd.

In 2020 is vastgesteld dat per 1 januari 2021 bij meervoudig onderhandse aanbestedingen voor werken (bij RAW-bestekken) alleen leveranciers worden uitgenodigd die trede 5 zijn gecertificeerd op CO2-Prestatieladder.

Wat willen wij bereiken

- *Kwaliteit van inkopen borgen*

Bovenstaande uitgangspunten willen we bereiken door het op innovatieve en slimme wijze uitvoeren van inkoopprocedures en aanbestedingen. We willen dit organisatie breed blijvend verankeren. Hiermee willen we de kwaliteit van inkopen borgen. Cluster inkoop en aanbesteden speelt daarbij een grote regisserende en adviserende rol.

- *Borgen decentrale kennis*

Daarnaast willen we bereiken dat de benodigde kennis ook decentraal geborgd is en blijft in de organisatie. Voor aanbestedingen onder de drempel zijn teams decentraal verantwoordelijk. Decentrale inkopers moeten dus goed op de hoogte zijn van doelen in het beleid en de geldende wet- en regelgeving. Zij kunnen daarbij bijgestaan worden door de inkoopadviseurs vanuit het cluster.

Wat willen we ervoor doen

Vanuit de centrale inkoopcoördinatie gaan we, net zoals voorgaande jaren, de inkoopkalender onderhouden, informatiebijeenkomsten organiseren en onze inkoopformats actualiseren. Daarnaast geven we het inkoopproces opnieuw vorm. Hierbij bouwen we meer momenten in om actief te adviseren gedurende het volledige traject van aanvraag tot contract dat in het contractbeheerssysteem staat. Ook blijft er aandacht voor het voldoen aan de rechtmatigheid en de bevindingen die voortkomen uit de accountantscontrole. Door meer tijdens het decentraal uitgevoerde inkooptraject betrokken te zijn verwachten we een kleinere foutmarge bij de uitvoer ervan. Zo komen we beter in control op onze inkoop en aanbestedingen.

Trends en ontwikkelingen

- *De complexiteit van inkoop en aanbestedingen neemt toe.*

Er moeten steeds meer geconcretiseerde doelstellingen met inkoop worden behaald, met daarnaast de doelmatigheid en rechtmatigheid als kaders voor de uitvoering. We zien met name dat het voldoen aan de wet- en regelgeving (rechtmatigheid) blijvend aandacht vergt.

- *Toename jurisdisering*

De wet- en regelgeving draagt eraan bij dat er bij het vakgebied inkoop en aanbesteden sprake is van een verregaande jurisdisering. Binnen de huidige wijze van organisatie van de inkoopfunctie (decentrale verantwoordelijkheid/inkopers en een centrale coördinatie) is en blijft dit een lastige opgave om hiermee te werken. We verwachten ook hier dat een meer betrokken adviseursrol tijdens de uitvoer van decentrale inkooptrajecten gaat helpen om de kwaliteit van de inkoopfunctie en de rechtmatigheid en doelmatigheid in de breedte te borgen.

- *Circulair inkopen*

In de uitvoer van trajecten zal de komende jaren de nadruk komen te liggen op duurzaamheid en specifiek circulariteit. Vanuit cluster duurzaamheid is er budget beschikbaar om de kennis rondom circulair inkopen organisatie breed te vergroten. Cluster inkoop en aanbesteden is in nauw overleg met cluster duurzaamheid aan het inventariseren hoe we dit onderwerp effectief in de organisatie laten landen. Het doel is om vanuit koplopers en pilotprojecten een impuls te geven aan het circulair inkopen en invulling te geven aan de gestelde uitgangspunten.

Paragraaf Verbonden partijen

Korte omschrijving

De gemeente werkt met andere partijen samen. Deze paragraaf gaat over samenwerkingen waarbij de gemeente zowel een financieel als een bestuurlijk belang heeft. We noemen dit verbonden partijen. Deze organisaties zijn rechtspersoon. U vindt hier:

- de context en achtergrond
- onze visie op de verbonden partijen.
- en een overzicht van alle verbonden partijen

Context en achtergrond

Twee manieren waarop de gemeente een belang heeft in een verbonden partij

- Een bestuurlijk belang bestaat uit zeggenschap

Het kan gaan om zeggenschap in de vorm van vertegenwoordiging in het bestuur van de verbonden partij of in de vorm van stemrecht. Wanneer de gemeente als partij alleen een benoemingsrecht of voordrachtsrecht heeft, is er formeel gezien geen sprake van een verbonden partij.

- Een financieel belang: het bedrag is niet verhaalbaar

Een financieel belang is een aan de verbonden partij beschikbaar gesteld bedrag dat niet verhaalbaar is als de verbonden partij failliet gaat c.q. het bedrag waarvoor de gemeente aansprakelijk gesteld kan worden wanneer de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt. Bij leningen en garantstellingen is er dus geen sprake van een verbonden partij, omdat de gemeente haar juridische verhaalsmogelijkheden behoudt als de partij failliet gaat. Ook bij exploitatiesubsidies is er geen sprake van een verbonden partij omdat het hier gaat om overdrachten.

De publiekrechtelijke samenwerking is geregeld in een wet:

de Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr). Op 1 juli 2022 is de Wgr op een aantal punten gewijzigd. Een aantal van deze wijzigingen is op 1 juli direct in werking getreden, maar een ander deel moet binnen twee jaar na inwerkingtreding geïmplementeerd worden in alle gemeenschappelijke regelingen.

De wetswijziging richt zich met name op het versterken van de rollen en verantwoordelijkheden van de raad. De wijzigingen zijn onder te verdelen in drie categorieën:

- De versterking van de positie van gemeenteraden bij besluitvorming in gemeenschappelijke regelingen.
- De introductie van aanvullende controle-instrumenten voor gemeenteraden.
- Het verbeteren van de positie van gemeenteraden met betrekking tot het functioneren van de regeling.

Visie

Wij hebben onze visie en richtlijnen vastgelegd in een Nota

We hebben een visie en richtlijnen voor het aangaan van een samenwerkingsverband. Deze zijn vastgelegd in de Nota verbonden partijen 2022. In de nota wordt geen antwoord gegeven op de vraag of wij wel of niet moeten deelnemen aan een verbonden partij. Dit is namelijk maatwerk.

Is deze samenwerking de beste vorm voor ons doel?

Dat is de eerste vraag die we ons moeten stellen. En zo ja:

- A. Welke juridische vorm: publiekrechtelijk of privaatrechtelijk?
- B. Welke algemene uitgangspunten hanteren we?
- C. Wat zijn de voor- en nadelen van deelnemen aan een verbonden partij?
- D. En hoe beëindigen we een samenwerking?

Onze houding ten opzichte van de juridische vorm:

- Publiekrechtelijke samenwerking: ja, mits
We hebben, mede op basis van de Gemeentewet, een positieve grondhouding als aan een aantal voorwaarden op het terrein van aansturing, beheer en verantwoording is voldaan. Afhankelijk van de aard van samenwerking kan wel of geen rechtspersoon worden gecreëerd.
- Privaatrechtelijke samenwerking: nee, tenzij
Dit is een vorm waaraan we niet deelnemen, tenzij er bijzondere redenen zijn om hierop een uitzondering te maken. Belangrijkste reden om terughoudend te zijn, is de vermenging van functies, die zowel in persoon als qua belang optreden. Er is vaak sprake van vermenging van publieke en particuliere belangen. Daarnaast zijn de mogelijkheden van borging van publieke belangen en democratische controle beperkter dan bij publiekrechtelijke samenwerking.

Deelnemen in afzonderlijke rechtspersonen: dit zijn onze uitgangspunten

- Het participeren in een verbonden partij is alleen toegestaan als daarmee een publiek belang wordt gediend.
- Participatie in een privaatrechtelijke rechtsvorm vindt uitsluitend plaats als onderzocht en gemotiveerd is waarom uitvoering van beleidsvoornemens niet in een publieke rechtsvorm kan plaatsvinden.
- De gemeenteraad bepaalt van geval tot geval tot welk bedrag het financiële belang in een privaatrechtelijke rechtsvorm strekt.
- Jaarlijks wordt in deze paragraaf verbonden partijen, behorende bij de jaarstukken en de begroting, aangegeven welke algemene-, voor de gemeente, relevante ontwikkelingen bij de verbonden partijen hebben plaatsgevonden of naar verwachting zullen gaan plaatsvinden.

Overzicht verbonden partijen

Gemeente De Fryske Marren heeft bestuurlijke- en financiële belangen in de volgende gemeenschappelijke regelingen of vennootschappen:

Gemeenschappelijke regelingen

Naam	FUMO	
Vestigingsplaats	Grou	
Publiek belang	De FUMO (Fryske Ûtfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing) is de regionale uitvoeringsdienst van Fryslân. De FUMO is een gemeenschappelijke regeling van de Friese gemeenten, provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân. De FUMO voert voor de deelnemende organisaties taken uit op het terrein van de overheidszorg voor de fysieke leefomgeving. Het gaat daarbij minimaal om de basistaken, zoals vastgelegd in de Omgevingswet. De basistaken bestaan uit vergunningverlening, toezicht en handhaving milieu bij in de wet (Besluit activiteiten leefomgeving) aangewezen milieubelastende activiteiten. Daarnaast kan de FUMO voor individuele deelnemers aanvullende taken uitvoeren. Deze aanvullende taken kunnen structureel of incidenteel zijn. Voor onze gemeente voert de FUMO structureel aanvullende taken uit op het gebied van geluid, bodem, externe veiligheid en BOA-toezicht.	
Bestuurlijk belang	Iedere deelnemer in de FUMO is bestuurlijk vertegenwoordigd in het Algemeen bestuur van de FUMO.	
Bijdrage gemeente	Begroet 2024	€ 920.000
Eigen vermogen	1-1-2024	€ 1.400.000
	31-12-2024	€ 1.400.000
Vreemd vermogen	1-1-2024	€ 1.300.000
	31-12-2024	€ 1.300.000
Verwacht resultaat	2024	€ 0

Sturen, beheersen en verantwoorden

Het bestuur bestaat uit een algemeen bestuur en een dagelijks bestuur.

Het Algemeen Bestuur (AB) bestaat uit 21 leden:

Een wethouder uit elke gemeente, twee gedeputeerden van de provincie en een lid van het dagelijks bestuur van Wetterskip Fryslân. Het AB stelt de begroting, de bijdrage van de deelnemers en de jaarstukken vast.

Het Dagelijks Bestuur (DB) bestaat uit 5 leden van het AB.

Het DB bereidt de besluitvorming voor en draagt zorg voor de uitvoering van de besluiten. Daarnaast is het DB verantwoordelijk voor het personeel en de organisatie van de FUMO.

Risico's

We lopen beleid en financiële risico's.

Wij bepalen de uitvoering namelijk niet zelfstandig. De taken die de FUMO uitvoert, worden afgestemd met de overige deelnemers aan de FUMO. Dit geldt met name voor de basistaken omdat die taken verplicht door de FUMO uitgevoerd moeten worden. Voor de aanvullende taken en de incidentele taken kan het risico worden afgewogen tegen uitvoering anders dan de FUMO.

Naam	Hûs en hiem welstandsadviering en monumentenzorg	
Vestigingsplaats	Leeuwarden	
Publiek belang	Hûs en hiem behartigt de gemeenschappelijke belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van bouwkunst, monumentenzorg, stedenbouw en landschappelijke schoonheid in de provincie Fryslân.	
Bestuurlijk belang	Van elke gemeente heeft een collegelid zitting in het algemeen bestuur.	
Bijdrage gemeente	Begroot 2024	€ 0
Eigen vermogen	1-1-2024	€ 338.000
	31-12-2024	€ 338.000
Vreemd vermogen	1-1-2024	€ 443.000
	31-12-2024	€ 421.000
Verwacht resultaat	2024	€ 0
Opmerking	Doorberekening bijdrage gemeente in de vorm van geïnde leges.	

Sturen, beheersen en verantwoorden

De gemeenschappelijke regeling bestaat uit een Algemeen Bestuur en een Dagelijks Bestuur.

Algemeen Bestuur (AB): alle deelnemende gemeenten

In het AB zijn alle deelnemende gemeenten vertegenwoordigd door een collegelid.

Het Dagelijks Bestuur (DB) bestaat uit de voorzitter en 4 leden uit het AB.

Het DB bereidt de vergaderingen van het AB voor en zorgt voor de uitvoering van de besluiten.

Risico's

De adviescommissie ruimtelijke kwaliteit Hûs en hiem toetst aan het door de gemeenteraad vastgesteld welstandsbeleid. Als we besluiten geen regels voor welstand op te nemen heeft dat effect op de ruimtelijke kwaliteit van onze gemeente en de belevenis van een goede woon en- leefomgeving. Hûs en hiem is een "Non-profit" organisatie en draagt zorgt voor een betaalbaar deskundig advies.

Bij uittreden uit de gemeenschappelijke Regeling worden kosten in rekening gebracht. Volgens het rekenmodel zou dat voor gemeente De Fryske Marren op circa € 245.000 uitkomen.

Naam	Ontwikkelingsmaatschappij Bedrijvenparken A7 Heerenveen-Joure	
Vestigingsplaats	Heerenveen	
Publiek belang	De Ontwikkelingsmaatschappij Bedrijvenparken A7 Heerenveen-Joure (IBF) stimuleert de ontwikkeling van en verzorgt een optimale afstemming op het in het werkingsgebied gelegen bedrijventerrein, overeenkomstig de op 11 maart 2010 afgesloten regeling.	
Bestuurlijk belang	Het bestuur wordt gevormd door beide voltallige colleges.	
Bijdrage gemeente	Begroot 2024	€ 0
Eigen vermogen	1-1-2024	€ 1.200.000
	31-12-2024	€ 1.200.000
Vreemd vermogen	1-1-2024	€ 50.000
	31-12-2024	€ 50.000
Verwacht resultaat	2024	€ 0

Sturen, beheersen en verantwoorden

Samen met de gemeente Heerenveen vormen wij deze gemeenschappelijke regeling. Het bestuur bestaat uit een algemeen bestuur en een dagelijks bestuur.

Algemeen Bestuur (AB): 4 leden van beide colleges

Het AB bestaat uit 4 leden van zowel het college van de gemeente Heerenveen als de gemeente De Fryske Marren, waaronder in ieder geval de burgemeester. Het AB stelt de begroting en de jaarrekening vast.

Dagelijks Bestuur (DB): 4 leden van beide colleges

Het DB bestaat uit 2 collegeleden van de gemeente De Fryske Marren en 2 van de gemeente Heerenveen. Het DB bereidt de vergadering van het AB voor en zorgt voor de uitvoering van de besluiten.

Risico's

Aan het opstellen, vaststellen en actualiseren van grondexploitaties zijn voorwaarden verbonden. Dit is geregeld in het BBV en nader uitgewerkt in begroting en jaarstukken. De exploitatie overschrijdt dan wel niet meer de 10-jaars termijn, deze beheersmaatregelen worden nog toegepast:

- Voor het onderhanden werk wordt jaarlijks een nieuwe kostprijsberekening of een actualisatie van de exploitatieverwachtingen gemaakt. Bij een actualisatie wordt onderzoek gedaan in hoeverre de veronderstellingen en ramingen in overeenstemming met de door het bestuur vastgestelde kostprijsberekening nog van toepassing zijn.
- Er wordt jaarlijks een risico-/Monte Carlo analyse uitgevoerd om de meest waarschijnlijke risico's financieel op te kunnen vangen.
- De resultaten van deze grondexploitatie worden nauwkeurig en frequent gemonitord door middel van een 'monitor grondbedrijf'.

Naam	Recreatieschap voor het Friese waterland "De Marrekrite"	
Vestigingsplaats	Leeuwarden	
Publiek belang	De Marrekrite behartigt de gemeenschappelijke belangen van de deelnemers op het gebied van een evenwichtige- en gecoördineerde ontwikkeling van de watersport en van andere vormen van recreatie op en aan het water in Fryslân, dat met inachtneming van de belangen van natuur en landschap.	
Bestuurlijk belang	Van elke gemeente heeft een collegelid zitting in het algemeen bestuur.	
Bijdrage gemeente	Begroet 2024	
	Waterrecreatie, landrecreatie en baggerbijdrage	€ 209.736
	Gegarandeerde winstuitkering	€ -36.668
	Voorgenomen resultaatsbestemming	€ -593
	Totaal	€ 172.475
Eigen vermogen	1-1-2024	€ 4.245.000
	31-12-2024	€ 3.995.000
Vreemd vermogen	1-1-2024	€ 3.907.000
	31-12-2024	€ 3.753.000
Verwacht resultaat	2024	€ 10.000

Opmerking	Met ingang van de begroting 2022 is de Marrekrite gestart een bedrag van € 250.000 van het eigen vermogen bij resultaatsbestemming terug te geven aan de deelnemers, naar rato van de deelnemersbijdrage. Dit heeft een looptijd tot en met 2025. Naast deze afbouw vindt er geen verdere opbouw van vermogen plaats. Eventuele rekeningresultaten keren ze tevens aan de deelnemers uit bij resultaatsbestemming.
-----------	--

Sturen, beheersen en verantwoorden

De gemeenschappelijke regeling Marrekrite bestaat uit de provincie Fryslân en de 13 deelnemende gemeenten. Het bestuur bestaat uit een algemeen bestuur en een dagelijks bestuur.

Algemeen Bestuur (AB): van ieder lid een vertegenwoordiger

Ieder lid is met één wethouder/burgemeester vertegenwoordigd in het AB. Het AB stelt de begroting, de jaarrekening en het jaarverslag vast.

Dagelijks Bestuur (DB): 6 leden

Het DB bestaat uit de voorzitter en 5 andere leden uit het AB. Het DB bereidt de besluitvorming van het AB voor en draagt zorg voor de uitvoering van de besluiten.

Risico's

Er kunnen zich bestuurlijke en financiële risico's voordoen. Zoals bijvoorbeeld door de inflatie waardoor loonkosten, materiaalkosten en kosten voor dienstverlening stijgen.

Ten aanzien van het programma baggeren zorgen de complexe regelgeving, ingewikkelde kwesties rondom baggerwerkzaamheden en afhankelijkheid van de andere waterbeheerders voor onzekerheid over de baggeropgave en de benodigde financiële middelen.

Naam	Veiligheidsregio Fryslân	
Vestigingsplaats	Leeuwarden	
Publiek belang	De VRF behartigt de belangen van de gemeenten in Fryslân op het gebied van: • publieke gezondheidszorg • brandweertzorg • geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen • rampen- en crisisbeheersing In het kader van de hiervoor genoemde taakvelden bevordert de VRF de multidisciplinaire samenwerking en coördinatie in de uitvoering van rampenbestrijding en crisisbeheersing. Daarnaast richt de VRF zich op het in stand houden en beheren van de gemeenschappelijke meldkamer in Drachten.	
Bestuurlijk belang	Van elke gemeente heeft de burgemeester zitting in het algemeen bestuur.	
Bijdrage gemeente	Begroet 2024	€ 6.332.000
Eigen vermogen	1-1-2024	€ 7.801.000
	31-12-2024	€ 7.000.000
Vreemd vermogen	1-1-2024	€ 80.075.000
	31-12-2024	€ 86.445.000
Verwacht resultaat	2024	€ 0

Sturen, beheersen en verantwoorden

De Veiligheidsregio Fryslân werkt in opdracht van de Friese gemeenten en wordt bestuurd door de Friese burgemeesters en wethouders gezondheid.

Algemeen Bestuur (AB): alle Friese burgemeesters

In het AB hebben alle Friese burgemeesters zitting en worden de besluiten genomen over de algemene en financiële kaders.

Dagelijks bestuur (DB): 5 leden

Het DB bestaat uit de voorzitter van het AB, 2 leden van de Agendacommissie Veiligheid en 2 leden van de Agendacommissie Gezondheid. Het DB bereidt de vergaderingen van het AB voor.

Bestuurscommissie Veiligheid

Hierin hebben de burgemeesters van de Friese gemeenten zitting. De commissie beslist over alle inhoudelijke zaken op het gebied van veiligheid.

Bestuurscommissie Gezondheid

Hierin hebben de wethouders gezondheid van de Friese gemeenten zitting. De commissie beslist over alle inhoudelijke zaken op het gebied van gezondheid.

Risico's

- We lopen een beleidsrisico.
Wij bepalen de uitvoering namelijk niet zelfstandig. De taken die de Veiligheidsregio uitvoert worden afgestemd met de overige deelnemers aan de Veiligheidsregio.
- Krapte arbeidsmarkt
Binnen het programma gezondheid speelt de GGD regionaal een belangrijke rol als het gaat om ontwikkelingen m.b.t. het Integraal Zorgakkoord en het Gezond en Actief Leven Akkoord. De krapte op de arbeidsmarkt vormt hier een risico als het gaat om het aantrekken van bekwame beleidsadviseurs.

Naam	Werkvoorzieningschap Fryslân-West	
Vestigingsplaats	Sneek	
Publiek belang	Fryslân-West richt zich op de bedrijfsmatig verantwoorde uitvoering van taken van en voor de deelnemende gemeenten op het terrein van de gesubsidieerde arbeid en het adviseren van de gemeenten op het terrein van gesubsidieerde arbeid.	
Bestuurlijk belang	Van elke gemeente heeft een collegelid zitting in het algemeen bestuur.	
Bijdrage gemeenten	Begroet 2024	Gemeentelijke bijdrage € 164.034 reservering transitiekosten € 30.164
Eigen vermogen	1-1-2024	€ 8.276.000
	31-12-2024	€ 8.533.000
Vreemd vermogen	1-1-2024	€ 850.000
	31-12-2024	€ 850.000
Verwacht resultaat	2024	€ 7.000
Opmerking	Bovengenoemde cijfers komen uit de conceptbegroting.	

Sturen, beheersen en verantwoorden

De gemeenschappelijke regeling Fryslân-West bestaat uit de gemeenten Harlingen, Súdwest-Fryslân, Waadhoeke en De Fryske Marren. Er is sprake van een Algemeen bestuur en een Dagelijks Bestuur.

Algemeen Bestuur

In het Algemeen Bestuur (AB) hebben per gemeente 2 leden zitting.

Dagelijks Bestuur

Het Dagelijks Bestuur (DB) bestaat uit de voorzitter en 3 overige leden van het AB.

Risico's

Economische en sociale ontwikkelingen kunnen van invloed zijn op het resultaat van Empatec en de Gemeenschappelijke Regeling (GR). Daarom:

- houden wij de ontwikkelingen in de Rijkscirculaires bij;
- en monitoren wij de verdere uitwerking van het regeerakkoord en de berichtgeving Cedris (brancheorganisatie sociaal ontwikkel bedrijven).

Naam	Centrumregeling Samenwerking Sociaal Domein Friese Gemeenten	
Vestigingsplaats	Leeuwarden	
Publiek belang	De Centrumregeling Samenwerking Sociaal Domein Friese Gemeenten is belast met de beleidsvoorbereiding ten behoeve van de uitvoering van de wettelijke taken op het terrein van jeugdzorg, maatschappelijke ondersteuning en participatie. Daarnaast verzorgt deze organisatie de inkoop ten behoeve van uitvoering van deze taken, waardoor één en ander doelmatig en kwalitatief hoogwaardig met de gezamenlijke Friese gemeenten wordt georganiseerd.	
Bestuurlijk belang	Van elke gemeente heeft een collegelid zitting in het portefeuillehouders-overleg.	
Bijdrage gemeenten	Begroet 2024	€ 405.599
Eigen vermogen	1-1-2024	N.v.t.
	31-12-2024	N.v.t.
Vreemd vermogen	1-1-2024	N.v.t.
	31-12-2024	N.v.t.
Verwacht resultaat	2024	N.v.t.
Opmerking	Bovengenoemde cijfers komen uit de conceptbegroting.	

Sturen, beheersen en verantwoorden

Het Sociaal domein Fryslân is een centrumregeling. De gemeente Leeuwarden is aangewezen als centrumgemeente. In de huidige regeling is gekozen om besluitvorming op onderwerp te organiseren.

- Besluiten over algemene en financiële onderwerpen
Deze worden genomen door de wethouders van de 18 gemeenten die verantwoordelijk zijn voor gemeentelijk portefeuille financiën.
- Besluiten over de inhoudelijke onderwerpen rond de Wmo en jeugdhulp
Deze worden genomen door de portefeuillehouders Wmo en Jeugdhulp nemen de die belegd zijn bij de centrumregeling. Aan de betrokken portefeuillehouders wordt ook de financiële en inhoudelijke verantwoording afgelegd.

Risico's

Aan de regeling zijn geen financiële risico's verbonden.

Er wordt gewerkt op basis van begroting die meegenomen wordt in het gemeentelijke begrotingsproces. Een gemeenschappelijke regeling werkt op basis van consensus. Dat betekent dat niet in alle gevallen het eigen gemeentelijke belang voorop staat maar het gezamenlijk belang en dus de eigen gemeentelijke beleidsdoestellingen niet in alle gevallen volledig gerealiseerd kunnen worden.

Deelnemingen

Naam	Afvalsturing Fryslân NV	
Vestigingsplaats	Leeuwarden	
Publiek belang	Het op een efficiënte en milieu hygiënische wijze verzamelen, afvoeren, verwerken en bewerken van huishoudelijk afval, bouw- en sloopafval, bedrijfsafval, het reinigen van openbare ruimtes en het recyclen van afval tot grondstoffen voor diverse productieprocessen.	
Bestuurlijk belang	Stemrecht naar rato van aandelenbezit.	
Bijdrage gemeente	In de vorm van tarieven voor afvalinzameling	
Eigen vermogen	1-1-2024	
	31-12-2024	
Vreemd vermogen	1-1-2024	
	31-12-2024	
Verwacht resultaat	2024	
Opmerking		

Sturen, beheersen en verantwoorden

Het college van burgemeester en wethouders wordt in de Algemene vergadering van Aandeelhouders vertegenwoordigd door de portefeuillehouder financiën. De begroting en jaarverslagen worden vastgesteld in de aandeelhoudersvergadering.

Risico's

- fluctuaties in bedrijfsresultaten
- verbrandingstoelagen en CO2-heffing voor afval

Naam	NV Bank Nederlandse Gemeenten	
Vestigingsplaats	Den Haag	
Publiek belang	De BNG is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. Met gespecialiseerde dienstverlening draagt BNG bij aan zo laag mogelijke kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.	
Bestuurlijk belang	Stemrecht naar rato van aandelenbezit.	
Bijdrage gemeente	Aandelenpakket van $108.436 \times € 2.50 = € 271.090$	
	0,19% van aandelenkapitaal	
Eigen vermogen	Begroet 2024	€ 277.000
Eigen vermogen	1-1-2024	N.v.t.
	31-12-2024	N.v.t.
Vreemd vermogen	1-1-2024	N.v.t.
	31-12-2024	N.v.t.
Verwacht resultaat	2024	N.v.t.

Verwacht resultaat	BNG Bank emitteert leningen, die beursgenoteerd zijn. Om die reden is BNG Bank gehouden aan de regels die de Autoriteit Financiële Markten stelt aan het verstrekken van mogelijk koersgevoelige informatie. Het verstrekken van cijfers en verwachtingen over eigen vermogen en netto resultaat valt daar uitdrukkelijk onder. BNG Bank gaat pas tot publicatie van de gerealiseerde resultaten over na behandeling van de door de externe accountant goedgekeurde jaarrekening en het voorstel tot winstuitkering door de Raad van Commissarissen. Gegeven de complexiteit van de boekhoudkundige regelgeving die voor het bankwezen geldt en de omvang van de balans van BNG Bank, kunnen de gegevens over een jaar pas in maart na afloop van dat jaar beschikbaar worden gesteld.
--------------------	--

Naam	BV Sportbedrijf De Fryske Marren	
Vestigingsplaats	Joure	
Publiek belang	Het exploiteren van sport-, recreatie- en welzijnsaccommodaties binnen gemeente De Fryske Marren.	
Bestuurlijk belang	Alle aandelen zijn in het bezit van gemeente De Fryske Marren. Het college van burgemeester en wethouders wordt in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders vertegenwoordigd door twee portefeuillehouders.	
Bijdrage gemeente	Begroot 2024	€ 1.031.327
Eigen vermogen	1-1-2024	€ 624.474
	31-12-2024	€ 668.389
Vreemd vermogen	1-1-2024	
	31-12-2024	
Verwacht resultaat	2024	€ 43.915
Opmerking	De BV Sportbedrijf De Fryske Marren heeft de begroting over 2024 nog niet vastgesteld. Deze cijfers zijn op basis van de concept begroting 2024.	

Sturen, beheersen en verantwoorden

Gemeente De Fryske Marren is enig aandeelhouder van deze BV. Twee collegeleden hebben zitting in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA). De AvA is bevoegd om op de aandeelhoudersvergaderingen besluiten te nemen.

Daarnaast is er een werkgroep Sportbedrijf die is samengesteld uit ambtenaren vanuit de verschillende teams en de directeur en adjunct-directeur van het Sportbedrijf. De werkgroep bespreekt periodiek de zaken die te maken hebben met de relatie huurder/verhuurder, de relatie opdrachtnemer/opdrachtgever en de bij de planning- en controlcyclus behorende documenten.

Risico's

Het Sportbedrijf is voor het grootste deel van haar inkomsten afhankelijk van de bezoekers. Minder bezoekers betekent minder inkomsten. Onverwachte ontwikkelingen, zoals de coronamaatregelen, vormen dan een groot risico voor de exploitatie.

Naam	Coöperatie Openbare Verlichting & Energie Fryslân U.A.	
Vestigingsplaats	Leeuwarden	
Publiek belang	Coöperatie Openbare Verlichting & Energie Fryslân U.A. (hierna: OVEF) is een samenwerkingsverband op het gebied van beheer en onderhoud van openbare verlichting en op het gebied van gezamenlijke inkoop duurzame energie. De leden zijn 17 Friese gemeenten en de provincie Fryslân. Afnemers zijn onder meer de VRF, diverse maatschappelijk organisaties en culturele instellingen in Fryslân.	
Bestuurlijk belang	In de algemene ledenvergadering is ieder lid vertegenwoordigd. Stemrecht naar rato van afgenomen dienst, maximaal twee stemmen bij afname van zowel openbare verlichting als energie.	
Bijdrage gemeente	Begroot 2024	
Eigen vermogen	1-1-2024	
	31-12-2024	
Vreemd vermogen	1-1-2024	
	31-12-2024	
Verwacht resultaat	2024	
Opmerking	De begroting van OVEF 2024 is nog niet ontvangen.	

Sturen, beheersen en verantwoorden

In de algemene ledenvergadering is ieder lid vertegenwoordigd. Stemrecht naar rato van afgenomen dienst, maximaal twee stemmen bij afname van zowel openbare verlichting als energie.

Risico's

- LED-verlichting heeft een andere lichtstraalbundel dan de oude armaturen. Het geeft een ander lichtbeeld in de straat. Dit kan bij te grote onderlinge afstanden leiden tot te donkere locaties, zodat daar een mast bij geplaatst moet worden.
- Lokaal opgewekte duurzame energie en initiatieven zoals Valuta voor Veen zijn vaak duurder dan energie uit het buitenland.

Paragraaf Grondbeleid

Korte omschrijving

Gemeente De Fryske Marren heeft, afgezien van haar ruime areaal openbare ruimte, ook grondposities op een aantal strategische locaties. Met deze grondposities streeft de gemeente twee doelen na: het mogelijk maken van ontwikkelingen én financieel gezonde exploitaties. Voor zover gronden in eigendom zijn van derden faciliteren we gewenste ontwikkelingen. De kaders voor gebiedsontwikkeling zijn vastgelegd in de nota Grondbeleid.

Voor wat betreft de grondeigendommen in het openbaar gebied streven we naar een kostenneutrale aanpak en het faciliteren van maatschappelijk gebruik.

Kaderstellende beleidsnota's

De Nota Grondbeleid 2020-2024 en de Notitie Grondprijnsbeleid 2020-2024 omschrijven de beleidsregels en uitgangspunten voor het grondbeleid van de gemeente. De Nota Grondbeleid geeft de instrumenten die de gemeente kan gebruiken bij het voorzien in bijvoorbeeld voldoende goede woningen, ruimte voor bedrijvigheid en ruimte voor zorgfuncties. De ambities op deze terreinen zijn onder andere terug te vinden in ruimtelijke visies en de Woonvisie 2019 – 2023 “Kwaliteit van leven in de Fryske Marren”. De woonvisie vormt de basis voor woningbouw in de gemeente en voor samenwerkingsafspraken op het terrein van wonen, zoals de prestatieafspraken met de woningcorporaties en huurdersorganisaties. Inmiddels wordt gewerkt aan een nieuwe woonvisie en aan een herziening van de Nota Grondbeleid en Notitie Grondprijnsbeleid voor de periode vanaf 2024.

Wat willen we bereiken?

Gemeente De Fryske Marren zet in op een haalbare, gewogen ontwikkeling van in- en uitbreidingslocaties. Het grondbeleid ondersteunt daarmee gemeentelijke beleidsvelden zoals volkshuisvesting en economische zaken. Daar waar grondposities aanwezig zijn zetten we door middel van economisch gezonde exploitaties in op bouwgrondproductie, waardoor de gemeente de regie heeft over de invulling van de plannen en de opbrengsten ten goede komen aan de gemeente. Daar waar wij samenwerken met derden willen we de gewenste ruimtelijke ontwikkelingen binnen een adequaat juridisch kader bereiken. Voor het kostenverhaal benutten we de mogelijkheden die de Grondexploitatiewet biedt optimaal.

Wat gaan we daarvoor doen?

De Fryske Marren zet zich in voor een professionele wijze van planontwikkeling. Hiervoor is een goede samenwerking en communicatie met diverse belanghebbenden van belang. De gemeente heeft momenteel 13 complexen in exploitatie. Gezien de grote vraag naar bouwgrond werken wij aan nieuwe grondexploitaties en volgende fases van bestaande grondexploitaties.

Financiën

Grondcomplexen zijn in te delen in twee categorieën: Bouwgrond in exploitatie (BIE) en de gronden die nog niet in exploitatie zijn genomen. De laatste categorie gronden zijn op de balans ondergebracht bij de Materiële vaste activa (Mva).

BIE (Bouwgrond in exploitatie)

In 2022 had gemeente De Fryske Marren 16 complexen in exploitatie. Hiervan zijn er ultimo 2022 drie afgesloten. De totale boekwaarde bedroeg 31-12-2022 € 0,9 miljoen.

In onderstaande tabel zijn de resultaatprognoses van de afzonderlijke complexen weergegeven.

Bedragen x € 1.000

Bouwgrond in exploitatie (BIE)	Raming resultaat voordelig	Raming resultaat nadelig	Looptijd t/m
Balk, Op 'e Golfbaan	131	0	2023
Oudega, It Stalt	65	0	2023
Balk, Boslust Noordoost	134	0	2026
Lemmer, Tramdiik Oost	761	0	2027
Bantega uitbreiding (afgesl.31-12-22)	0	0	2022
Oosterzee West	0	-251	2025
Haskerhorne, Haulsterweg (afgesl. 31-12-22)	0	0	2022
Joure, Lyts Luchtenveld (afgesl.31-12-22)	0	0	2022
Joure, Broek Zuid	642	0	2028
Joure, Wyldehoarne 3	487	0	2024
Rottum, Nij Sân Rotten	0	-1.416	2024
Bedrijventerrein De Ekers, Joure	0	-1.186	2025
Bedrijventerrein De Ekers 3A, Joure		-181	2027
Bedrijventerrein Woudfennen III, Joure	269	0	2035
Bedrijventerrein De Burde fase 1, Bakhuizen	41	0	2025
Bedrijventerrein Slotmolen, Sint Nicolaasga	0	-305	2027
	2.530	-3.339	

Toelichting op tabel:

- Voor het totaal voorziene nadelig resultaat ad € 3.339.000 is, conform voorschriften, een voorziening getroffen ter grootte van dit bedrag. Uiteraard spannen we ons in deze prognoses zo veel als mogelijk positief te beïnvloeden.

In de reserve onderhanden werk is een bedrag van € 588.000 gereserveerd voor eventuele tegenvallers in de grondexploitatie De Ekers 3A. Deze reserve is dus voldoende om het boven gepresenteerde nadelig resultaat van € 181.000 op te vangen.

Mva (Materiële vaste activa)

De niet in exploitatie genomen gronden zijn op de balans ondergebracht bij de Materiële vaste activa als Strategische Gronden. Er worden aan deze gronden geen rente en andere kosten toegerekend. De boekwaarde van deze gronden bedroeg ultimo 2022 € 4,7 miljoen.

Voorzieningen

Zodra een grondexploitatie een negatief te verwachten resultaat laat zien wordt een voorziening getroffen ter grootte van het voorziene verlies. Ultimo 2022 was de stand van deze voorziening € 3.339.480. (zie bovenstaande tabel "Bouwgrond in exploitatie"). Naast de voorziening voor de lopende grondexploitaties hebben we ook een voorziening voor de gronden die nog niet in exploitatie zijn genomen. Deze voorziening dient het risico af te dekken van situaties waarbij grond niet tegen boekwaarde in een financieel haalbare exploitatie ingebracht kan worden. De grootte van de voorziening wordt jaarlijks bij het opmaken van de jaarrekening opnieuw bepaald. Hierbij wordt een systematiek gevolgd in het kader van risicomanagement. Deze systematiek resulteerde per 31-12-2022 in een grootte van de voorziening van € 0 (nihil). De boekwaarde van het geheel aan niet in exploitatie genomen grond is namelijk, lager dan de agrarische marktwaarde. Er wordt dus geen financieel risico gelopen voor wat betreft deze gronden.

Trends en ontwikkelingen

Op het gebied van grondbeleid is een aantal trends & ontwikkelingen te onderscheiden:

- Stevige vraag naar bouwgrond voor woningen en bedrijven;
- Stijging van kosten bouw- en woonrijp maken;
- Aandacht voor inbreiding;
- Rijksoverheid- en provinciale kaders.

Paragraaf Wet open overheid

De Wet open overheid (Woo) is op 1 mei 2022 gedeeltelijk ingegaan. De Wet open overheid heeft de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) vervangen. De effecten op onze gemeente gaan over deze drie onderdelen van de wet:

1. Actieve openbaarmaking
2. Passieve openbaarmaking
3. Informatiehuishouding

1. Actieve openbaarmaking

Openbare overheidsinformatie moet op een landelijk platform geplaatst worden. In eerste instantie werd hiervoor het Platform Open Overheidsinformatie (PLOOI) ontwikkeld. Op advies van het Adviescollege ICT-toetsing is de ontwikkeling van PLOOI stopgezet en wordt een eenvoudiger variant ontwikkeld. Deze bestaat uit een verwijzindex (Woo-index) en een zoekfunctie. De Woo-index was medio 2023 gereed. Het betekent ook dat waarschijnlijk in 2024 nadere invulling wordt gegeven aan de actieve openbaarmaking van de Woo-informatie categorieën. De nadere invulling vindt plaats via een Koninklijk besluit. De zoekfunctie moet nog ontwikkeld worden en komt in 2024 beschikbaar.

2. Passieve openbaarmaking

Passieve openbaarmaking is het op verzoek voor eenieder openbaar maken van documenten.

Op basis van de in 2022 en het eerste half jaar 2023 ingediende verzoeken worden 45 Woo-verzoeken in het jaar 2024 verwacht. Om de Woo-verzoeken binnen de wettelijke termijn te kunnen behandelen wordt continu gekeken of het werkproces verbeterd kan worden en hoe Woo-verzoeken voorkomen kunnen worden.

3. Informatiehuishouding

Bestuursorganen moeten hun informatiehuishouding verbeteren. Gemeente de Fryske Marren neemt in 2024 de volgende acties:

- In samenwerking met de gemeente Súdwest-Fryslân aansluiting op een e-depotvoorziening oppakken
- Werken aan implementatie selectielijst op applicaties (S4SR)
- Beheer organiseren op e-mailarchivering en tekstberichten
- Implementeren informatiebeheerplan
- Implementeren kwaliteitssysteem KIDO
- Aanpakken werkvoorraden Decos JOIN

Paragraaf Subsidies

Korte omschrijving

Binnen gemeente De Fryske Marren gaan jaarlijks miljoenen euro's aan subsidiegeld om. De doelen variëren van inwonersinitiatieven tot welzijnswerk en van sport tot cultuur. Subsidieverstrekking is geen doel op zichzelf. Subsidie wordt door de gemeente ingezet om beleidsdoelen te realiseren.

Context en achtergrond

Subsidies zijn een belangrijk instrument voor het voeren van een effectief beleid. Door middel van subsidies kan de gemeenteactiviteiten stimuleren die bijdragen aan de beoogde doelstellingen en ambities.

De Algemene wet bestuursrecht (Awb) is het wettelijk kader voor subsidieverstrekking. In artikel 4:21, eerste lid staat: 'de aanspraak op financiële middelen, door een bestuursorgaan verstrekt met het oog op bepaalde activiteiten van de aanvrager, anders dan als betaling voor aan het bestuursorgaan geleverde goederen of diensten'.

Wat willen we bereiken?

- Het nastreven van beleidsdoelen door middel van subsidies.

Wat gaan we daarvoor doen?

- De beleidsnotities verder uitgewerkt in subsidieregelingen.

Trends en ontwikkelingen

- Vanaf 2018 zijn subsidieontvangers die een subsidie groter dan € 100.000 ontvangen verplicht om 2% van de totale subsidie aan te wenden in het kader van Social Return on Investment (SR), om bij voorkeur mensen met afstand tot de arbeidsmarkt concreet toe te leiden naar werk.
- Vanaf 2018 werken we bij jaarlijkse subsidies groter dan € 50.000 met prestatie indicatoren om beleidsdoelen te realiseren.
- Vanaf 3 maart 2022 is de subsidieregeling Groen- en blauwe maatregelen 2022-2025 in werking getreden.
- Vanaf 1 februari is de subsidieregeling Witgoed in werking getreden, de verwachting is dat deze regeling in 2024 verlengd gaat worden.
- De verwachting is dat rond september 2023 de subsidieregeling compensatie hogere huur en energie kosten, van start zal gaan.

Kaderstellende beleidsnota's

- Algemene subsidieverordening De Fryske Marren
- Nota 'Subsidiëring in De Fryske Marren'
- Subsidieregelingen De Fryske Marren

De inhoudelijke kaders en gemeentelijke doelstellingen staan in de beleidsnota's en programmabegroting van De Fryske Marren. Daarnaast worden in de begroting kaders gesteld aan de hoogte van subsidies. Hieronder zijn de subsidieplafonds 2024, zoals vastgesteld door het college op 27 juni 2023.

Subsidieregelingen en begrotingssubsidies

Subsidieregeling	Subsidieplafond 2024
Subsidieregeling Armoedebelid	325
Subsidieregeling Culturele activiteiten	63
Subsidieregeling Duurzaamheid De Fryske Marren	20
Subsidieregeling Gezond Opgroeien Onderwijs	15
Subsidieregelingen Meidwaan yn De Fryske Marren & Inwonersinitiatieven	500
Subsidieregeling Internationale betrekkingen	5
Subsidieregeling Peuterwerk en Voorschoolse educatie (VVE), hoofdstuk 2 Peuterwerk	386
Subsidieregeling Peuterwerk en Voorschoolse educatie (VVE), hoofdstuk 3 VVE	520
Subsidieregeling Rijksmonumenten De Fryske Marren	18
Subsidieregeling Gemeentelijke Monumenten De Fryske Marren	200
Subsidieregeling Verkeersveiligheid	27
Subsidieregeling VVE aanvullende activiteiten	400
Subsidieregeling Taalnetwerken	50
Subsidieregeling Scholing VVE	50
Subsidieregeling Groen- en Blauwe maatregelen	225

Subsidies moeten rechtmatig worden verstrekt

Op basis van drie categorieën kunnen subsidies rechtmatig worden toegekend:

1. Subsidies verstrekt op basis van een subsidieregeling. Onderdeel van een subsidieregeling is het door het college vastgestelde bijbehorende subsidieplafond;
2. Begrotingspostsubsidies: hierbij wordt voor een specifieke subsidieontvanger het bedrag opgenomen waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld (artikel 4:23 lid 3c van de Algemene wet bestuursrecht);
3. Resterende subsidies (incidentele subsidies en andere subsidies artikel 4:23 Algemene wet bestuursrecht subsidies).

Begrotingspost subsidies 2024

Voor onderstaande subsidieontvangers is een begrotingspost subsidie opgenomen in de begroting 2024.

Bedragen x € 1.000

Organisatie	Begrotingssubsidie 2024
Stichting Bibliotheken Mar en Fean	1.170,4
Stichting Vluchtelingenwerk Noord-Nederland	250,0
Stichting Kulturhûs Oudehaske	105,7
Stichting Kunstzinnige Vorming It Toanhûs	674,0
Stichting Erfgoed, Landschap en Natuur	378,6
Stichting Museum Stedhûs Sleat	45,2
Stichting Oudheidkamer Lemster Fiifgea	6,1
Stichting Afûk	1,7
Stichting Bibliotheekservice Fryslân - platfoarm Lêsbefoarding Frysk (it Tomke projekt)	2,5
Stichting Behoud van Rijksmonumenten	150,0
VVV Waterland van Friesland	298,0
Stichting IJswegencentrale Sloten	0,5
Stichting IJswegencentrale Gaasterland	0,5
Stichting IJswegencentrale Skarsterlân	0,5
Stichting IJswegencentrale Utingeadeel	0,5
Stichting Sociaal Samen Goud	69,0
Stichting De Hege Gerzen	2,5
Energie Coöperatie Gaasterland	200,0
Stichting Boerebrulloft de Jouwer	1,5
Stichting Halt	€ 0,01 per inwoner van gemeente De Fryske Marren. De peildatum is 1 oktober voorafgaand aan het subsidiejaar.
Stichting Tûmba, expertisebureau discriminatie en diversiteit	€ 0,77 per inwoner van gemeente De Fryske Marren. De peildatum is 1 oktober voorafgaand aan het subsidiejaar

Paragraaf Duurzaamheid

Gemeente De Fryske Marren heeft ambitieuze doelstellingen op gebied van duurzaamheid. In 2021 is het Duurzaamheidsprogramma vastgesteld en in 2022 de warmtevisie. Hierin zijn diverse duurzaamheidsdoelen opgenomen die verdeeld zijn over vijf pijlers: energietransitie, warmtetransitie, circulaire economie, toekomstbestendige omgeving en sociale duurzaamheid. Het programma Duurzaamheid wordt aangestuurd door de programmamanager Duurzaamheid.

Voor de uitvoering van het duurzaamheidsprogramma en de warmtevisie wordt per pijler een uitvoeringsprogramma opgesteld en ter informatie dan wel ter vaststelling aangeboden aan de raad. Uit deze vijf uitvoeringsprogramma's volgen projecten. De uitvoering van deze projecten worden uiteindelijk belegd in de organisatie. Vanuit verschillende gelederen van de organisatie worden de benodigde FTE en middelen geleverd om de projecten te realiseren. Vanuit door het rijk beschikbaar gestelde middelen kan benodigde expertise en ondersteuning worden aangetrokken. Met deze werkwijze wordt invulling gegeven aan projectmatig werken.

1. Energietransitie

Korte omschrijving

In 2050 is de gemeente onafhankelijk van fossiele brandstoffen (aardgas, diesel, benzine, olie, kolen etc.) Hierbij ondersteunen we niet alleen huishoudens maar ook initiatiefnemers (bedrijven, verenigingen, stichtingen etc.) op het gebied van opwek en opslag van duurzame energie. De gemeente werkt samen met verschillende partijen aan het energiesysteem van de toekomst.

Context en achtergrond

Het klimaatakkoord stelt dat de gemeente in 2050 klimaatneutraal is. In 2021 en 2022 zijn het duurzaamheidsprogramma en de warmtevisie vastgesteld. Vanuit het vastgestelde beleid is de gemeente op provinciaal niveau betrokken bij de inrichting van het toekomstige energiesysteem.

Kaderstellende beleidsnota's

- Klimaatakkoord van Parijs
- Nationaal Klimaatakkoord
- Duurzaamheidsprogramma De Fryske Marren
- Omgevingsvisie De Fryske Marren
- Warmtevisie, De Fryske Marren aardgasvrij
- Beleidskader Sinnefjilden

Wat willen we bereiken?

- Netverzwaring wordt gerealiseerd zodat ruimte ontstaat voor hernieuwbare energie en verduurzaming.
- Netcongestie (file op het elektriciteitsnet) wordt opgelost
- Een gezamenlijke energievisie met alle Friese overheden.
- Tûk Wenjen 2.0 wordt geïntegreerd binnen de gemeentelijke organisatie.

Wat gaan we daarvoor doen?

De gezamenlijke energievisie (Friese Energietafel) werkt aan provincie brede vraagstukken op het gebied van de energietransitie zoals de energievisie en de RES. De vraagstukken waar het accent op ligt zijn netverzwaring, prioritering van uitbreiding en netcongestie. Besluitvorming wordt in 2024 verwacht ten aanzien van opslagcapaciteit en zonneveldenbeleid. Vanuit de FET wordt een pool energietransitie experts opgericht. De Friese Energietafel (FET) focust zich op de realisatie van de energietransitie in Friesland. Hierbij zetten we het belang van de huishoudens, bedrijven en maatschappelijke organisaties voorop.

Voor het onderstation in Oudehaske wordt de regio-analyse wordt uitgevoerd met als resultaat dat de impact op het energienetwerk en de knelpunten inzichtelijk worden. Inzicht in de toekomstige knelpunten zorgt ervoor dat Liander hier op tijd op in kan spelen en uitbreiding van het netwerk kan plannen. Er wordt gewerkt vanuit de FET aan de prioritering, planning en programmering van verschillende uitbreidingsprojecten van Liander. Dit leidt tot onder andere een gezamenlijk beeld van balans tussen vraag, aanbod, opslag en conversie van verschillende energiebronnen. Met het Integraal Programmeren worden maatregelen genomen om het energiesysteem zo vorm te geven dat het voldoende mogelijkheden biedt voor het transport van duurzame energie op de langere termijn en af te stappen van fossiele brandstoffen.

Tûk Wenjen geeft antwoord op het verplichte gemeentelijke energieloket. Tûk Wenjen is gericht op het verduurzamen van de individuele woning. Huishoudens met zowel koop- als huurwoningen kunnen gebruikmaken van verschillende producten en diensten. De komende periode (2023-2024) wordt Tûk Wenjen als energieloket een vast onderdeel van de gemeentelijke organisatie en gemeentelijke website. Tuk Wenjen wordt centraal aangestuurd en gemonitord.

Binnen de RES 1.0 heeft Fryslân aangegeven dat we 3,0 TWh duurzame energie opwekken in 2030. Hiermee kunnen we bijdragen aan de opwek van duurzame energie om uiteindelijk het gebruik van fossiele brandstoffen in fases te verminderen. Zonne- energie binnen De Fryske Marren moet een bijdrage gaan leveren aan deze doelstelling.

TenneT 380KV: TenneT voorziet dat omstreeks 2030 de hoeveelheid te transporteren elektriciteit tussen de hoogspanningsstations Vierverlaten (bij Groningen) en Ens (Noordoostpolder) dusdanig fors toeneemt dat er een knelpunt ontstaat. TenneT gaat binnen De Fryske Marren een nieuwe 380KV-hoogspanningsverbinding tussen beide stations aanleggen.

Trends en ontwikkelingen

Netcongestie: De komende jaren doen Liander en TenneT forse investeringen om de netcapaciteit uit te breiden vanwege de netcongestie. De komende periode wordt er gekeken of projecten van Liander kunnen worden geprioriteerd door de Friese bestuurders (integraal programmeren).

Binnen de huidige beleidskaders is er zeer beperkte ruimte voor de opwek van groene energie zoals zon en wind. Een lokale energiehub kan de belasting op het elektriciteitsnet verkleinen en de congestieproblematiek beperken. Op dit moment vindt er een politieke discussie plaats over zonneweiden op landbouwgrond. Dit maakt het moeilijk om klimaatdoelstellingen te bereiken, agrariërs nieuwe verdienmodellen te bieden (ook gecombineerde functies) en energiehub te realiseren. Alleen met zon op daken redden we het niet. De provinciale beperkingen voor het realiseren windmolens hebben vergelijkbare gevolgen.

2. Warmtetransitie

Korte omschrijving

De gemeente staat aan de lat om de gebouwde omgeving aardgasvrij te maken. In het Nationaal klimaatakkoord is vastgesteld dat gemeenten hier de regie over voeren. De gemeente ondersteunt initiatieven bij het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving.

Context en achtergrond

In het Nationaal Klimaatakkoord is vastgesteld dat gemeenten de regie voeren over het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving en hier wijkgericht mee aan de slag gaan. De opgave binnen De Fryske Marren is om 23.500 woningen en 5.300 andere gebouwen aardgasvrij te maken, verspreid over 51 kernen. In

2021 heeft de gemeenteraad de Warmtevisie vastgesteld waarin staat beschreven hoe we binnen De Fryske Marren vormgeven aan deze warmtetransitie. Uitgangspunt is dat we samenwerken met initiatiefnemers en hen zo goed mogelijk ondersteunen bij het aardgasvrij maken van de gebouwde omgevingen. Hierbij werken we veel samen met plaatselijke belangen, energiecoöperaties en woningbouwcorporaties en andere organisaties.

Kaderstellende beleidsnota's

- Klimaatakkoord
- Warmtevisie, De Fryske Marren aardgasvrij

Wat willen we bereiken?

In 2050 verwarmen we al onze gebouwen zonder aardgas. In 2030 is hier al 20% van gerealiseerd. WE werken aan drie concrete warmtenetten: Balk, Terherne en Joure gevoed door aquathermie en/of restwarmte. Dit in combinatie met het collectief uitrollen van individuele oplossingen waar een warmtenet niet haalbaar is. We werken aan vaststelling van de rol van de gemeente bij de aanleg en exploitatie van warmtenetten. Verder werken we samen met diverse initiatiefnemers om ook andere bebouwde omgevingen aardgasvrij te maken.

Wat gaan we daarvoor doen?

De gemeente zet in op (collectieve) isolatiemaatregelen. Aanleg van warmtenetten. De gemeente ondersteunt collectieve inkoop van warmtepompen en draagt bij aan bewustwording van aardgasvrije keuzes. We werken samen met andere gemeenten, provincie en het waterschap samen in de Stuurgroep Aquathermie en nemen deel aan de groen gas agenda waarbij we een pilotproject voor een Biogashub bij Joure ondersteunen. Ook nemen we deel aan het Europese Interreg Programma Waterwarmth voor onderzoek naar (collectieve) aquathermie in Terherne.

Initiatiefnemers ondersteunen: Het aardgasvrij maken doen we samen met initiatiefnemers. De warmtetransitie van een dorp, plaats, buurt, wijk of straat is een kostbare meerjarige opgave die niet alleen aan vrijwilligers overgelaten kan worden. We voorzien initiatiefnemers van de financiële middelen om onderzoeken te doen en communicatie- en participatie trajecten te organiseren. We bieden digitale hulpmiddelen (dashboard, website) om professionaliteit en continuïteit te borgen. Het college heeft financiële steun voor drie isolatiepilots binnen de gemeente om collectief te isoleren mogelijk gemaakt.

Governance warmtenetten: In 2024 vindt besluitvorming plaats over de rol die wij als gemeente gaan innemen ten aanzien van publiek eigendom in het leveren van warmte. Deze besluitvorming is nodig om duidelijkheid en zekerheid te bieden aan de warmtenet projecten in Balk, Terherne en Joure.

Cofinanciering: Tot en met 2026 nemen we deel aan het Europese Interreg programma WaterWarmth. Vorig jaar hebben we een aanvraag ingediend voor het project in Terherne. Dat is dit jaar goedgekeurd. Daarmee ontvangen we de komende drie jaar 60% cofinanciering vanuit de EU. Op projectniveau zoeken we daarnaast naar aanvullende cofinanciering via fondsen, sponsoring, en overige overheden.

Missy Wetterwaarmte: Samen met de gemeenten Súdwest-Fryslân, Terschelling en Leeuwarden, provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân maken we deel uit van de Stuurgroep aquathermie. We delen kennis en ervaringen rond collectieve aquathermie projecten, zetten in op het verwerven van cofinanciering (Interreg) en lobbyen bij het ministerie van BZK.

Groengas/biogas: In lijn met het Rijksbesluit om de bijmengverplichting op het aardgasnetwerk te verhogen werkt provincie Fryslân aan een groengas agenda. We nemen ambtelijk deel in de overleggen over groengas. We ondersteunen een pilotproject binnen de gemeente dat werkt aan de realisatie van een Biogashub bij Joure.

Trends en ontwikkelingen

Netcongestie: De warmtetransitie is grotendeels een overstap van aardgas naar elektrische verwarmingsvormen. De stijging van het gebruik van elektra leidt tot congestieproblemen. Deze problemen kunnen initiatieven vertragen, projecten zien daarmee een grote afhankelijkheid van de netbeheerders Liander en TenneT. Warmtenetten zijn door de netbeheerders eenvoudiger in te passen dan de gehele infra van dorpen te verzwaren.

Energiehubs kunnen voorzien in energie voor inwoners en bedrijven en kunnen een deel van de netcongestie oplossen. Door elektriciteit die nodig is voor warmtenetten op te wekken kan een enorm positief effect op de businesscase worden bereikt waardoor betaalbare warmte geleverd kan worden. De BNG ziet de opwek van elektriciteit als een belangrijk onderdeel bij het financieren van warmtenetten. Steeds meer lokale energiecoöperaties benaderen de gemeente met het verzoek om mee te werken aan het realiseren van een energiehub.

Lokaal initiatief neemt toe: we merken steeds meer vraag vanuit de mienskip om te ondersteunen bij de verduurzaming van plaatsen, dorpen, buurten, wijken en straten.

3. Circulaire economie

Korte omschrijving

Nederland werkt aan een 100% circulaire economie in 2050 om het grondstofverbruik te verminderen en de uitstoot van broeikasgassen te beperken. Voor onze organisatie betekent dit dat wij ons gaan richten op circulair inkopen en aanbesteden en het verminderen van afval.

Context en achtergrond

Het klimaatakkoord stelt dat de gemeente in 2050 klimaatneutraal is. Het Rijksbrede programma Nederland circulair in 2050 stelt dat de economie in 2050 geen primaire abiotische grondstoffen gebruikt. In 2021 en 2023 zijn het duurzaamheidsprogramma en het uitvoeringsprogramma circulaire economie vastgesteld.

Kaderstellende beleidsnota's

- Klimaatakkoord van Parijs
- EU Action plan for the circular economy
- Sustainable development goals VN
- Nationaal Klimaatakkoord
- Rijksbrede programma circulaire economie - Nederland circulair in 2050
- Duurzaamheidsprogramma De Fryske Marren
- Omgevingsvisie De Fryske Marren
- Warmtevisie, De Fryske Marren aardgasvrij
- Beleidskader Sinnefjilden

Wat willen we bereiken?

We beperken onze CO₂-uitstoot en ons primair grondstoffenverbruik. Daarnaast zetten we in op het verminderen van afval.

- In 2030 koopt de gemeente 100% circulair in (diensten, leveringen en werken).
- in 2030 halveren we ons primair grondstoffenverbruik.
- We behouden minimaal trede 4 van de CO₂-Prestatieladder.

Wat gaan we daarvoor doen?

In 2023 starten we met het opleiden van medewerkers op gebied van circulair inkopen en aanbesteden. Hiermee geven we medewerkers de kennis en tools die nodig zijn om circulair in te kunnen kopen.

In 2023 richten we een koplopersgroep circulair inkopen op. Met hen maken we strategische keuzes welke Diensten, Leveringen en Werken we circulair inkopen en/of aanbesteden.

We werken aan het monitoren van circulair inkopen. Dit wordt nader ingevuld.

We werken aan de bekendheid van het cluster duurzaamheid binnen de interne organisatie.

We monitoren onze CO2-footprint (CO2-prestatieladder). In 2023 evalueren we of de CO2-prestatieladder het beste meetinstrument is voor onze CO2-doelstellingen. We doen hierover een voorstel wat het beste inzicht geeft in onze te monitoren doelen.

Trends en ontwikkelingen

De gemeentelijke organisatie moet worden klaargestoomd om circulair te kunnen inkopen en aanbesteden.

Er komt steeds striktere wetgeving met betrekking tot circulariteit. Deze wetgeving gaat effect hebben op inkopen en aanbestedingen van de gemeente en het bedrijfsleven in De Fryske Marren.

'De vervuiler betaalt' wordt steeds zichtbaarder (o.a. statiegeld).

De rol van de overheid op gebied van zorgplicht wordt serieuzer genomen door de rechtspraak. De zorgplicht houdt in dat de overheid moet zorgen voor een veilige en gezonde leefomgeving. Burgers moeten bijvoorbeeld beschermd worden tegen schadelijke emissies van industrie en landbouw.

4. Toekomstbestendige omgeving

Korte omschrijving

We zetten in op het klimaatbestendig ontwikkelen, inrichten en beheren van de gemeente De Fryske Marren, samen met inwoners, bedrijven en organisaties. Hiermee willen we de negatieve gevolgen van klimaatverandering, zoals het verminderen van de biodiversiteit, verdroging, wateroverlast en hittestress aanpakken.

Context en achtergrond

Op nationaal niveau is de aanpak van klimaatverandering vastgelegd in het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DRPA). Het doel van het DRPA is het zo goed mogelijk klimaatbestendig inrichten van Nederland voor 2050. In navolging hiervan hebben Rijk, VNG, UvW, en IPO het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie ondertekend. Voor de uitvoering hiervan heeft de gemeente een maatregelenpakket opgesteld, met als doel dat De Fryske Marren in 2050 waterrobuust en klimaatbestendig is en beschikt over een natuurvriendelijke inrichting (bijvoorbeeld oevers en bermen). Verder willen we dat inwoners geen hittestress ervaren en kunnen genieten van een groene, gezonde omgeving. Kaders en beleid voor klimaatadaptatie wordt opgesteld en verschillende projecten worden geïnitieerd of gecontinueerd.

Ook is het deltaplan Biodiversiteitsherstel vastgesteld. Hierin zijn doelen voor natuurherstel opgenomen.

Kaderstellende beleidsnota's

- Sustainable development goals (VN)
- Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie
- Deltaplan Biodiversiteitsherstel
- Visie Fryslân klimaatbestendig 2050+
- Duurzaamheidsprogramma De Fryske Marren

- Maatregelenpakket Klimaatadaptatie en Operatie Steenbreek
- Groenvisie 2023-2027 De Fryske Marren
- Verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan (vGRP)

Wat willen we bereiken?

Onze leefomgeving is klimaatadaptief, biodivers, aangenaam en veilig.

De gemeente ambieert het vervuilen van verharding met groen en stimuleert dit bij onze inwoners. Dit doen we door projecten zoals groene daken en Steenbreek. We vergroten de groen-blauwe structuur in de gehele gemeente door in te zetten op biodiverse bermen en waterberging.

We zetten in op het stimuleren van hergebruik grijs water. Dit betekent dat afvalwater van bijvoorbeeld gootstenen, douches en wasmachine worden gebruikt voor het doorspoelen van de wc.

De gemeente zet in op waterbergende verharding en past dit toe bij (her)bestrating als het doelmatig is. Het beheer is afgestemd op het vergroten van de biodiversiteit en groenbeleving.

We gaan inwoners bewust maken en de urgentie laten inzien van de effecten van droogte en hittestress. Door het toegankelijk maken van de hittestress kaart ondersteunen we bewustwording bij onze inwoners en het bedrijfsleven.

Wat gaan we daarvoor doen?

- Koppelkansen

In het najaar van 2023 met een doorloop naar 2024 wordt gestart met het in kaart brengen van de mogelijke koppelkansen. Dit houdt in dat graafwerkzaamheden en werkzaamheden in het openbaar gebied waar mogelijk groen wordt toegevoegd en verbeterd.

- Klimaatadaptief bouwen

In 2024 onderzoeken we waar er ruimte is/ mogelijkheden zijn om te bouwen naar voorbeeld van woningbouwontwikkeling Noordelijke Afronding Lemmer, waarbij rekening gehouden wordt met de risico's van het veranderende klimaat, zoals een stijgende waterspiegel en hittestress. De gemeente heeft als ambitie om dit af te dwingen door middel van de omgevingswet.

- Verdroging, wateroverlast en hitte in het buitengebied

Voor het tegengaan van verdroging, wateroverlast en hittestress worden binnen de bebouwde kom allerlei initiatieven en projecten binnen de gemeente uitgevoerd. Buiten de bebouwde kom is gezamenlijk optrekken en contacten leggen met andere organisaties zoals het Wetterskip Fryslân noodzakelijk. We gaan hiervoor in overleg met betrokken partijen en inzetten op een gezamenlijk op te stellen actieplan om samen tot concrete projecten en maatregelen te komen. De 'klimaattafel' is opgericht om deze partijen samen te brengen.

Trends en ontwikkelingen

In Nederland krijgen we steeds meer te maken met extreme hitte, droogte en juist grote hoeveelheden regen. Volgens wetenschappers en experts moet er meer groen komen in de openbare ruimte. Tegels en wijde straten moeten plaatsmaken voor bomen en ondergrondse wateropvang. Landelijk gezien gaat de uitvoering trager dan gepland. Dit komt doordat de thema's energie, waterbeheer en hittebestrijding vaak tegelijkertijd worden aangepakt en omdat er bij de uitvoering uiteindelijk toch onvoldoende belang aan wordt gehecht. Er is behoefte aan een integrale aanpak en regie. Nieuw rijksbeleid stelt dat water en bodem sturend zijn voor de inrichting van het openbare gebied en bestemmingswijzigingen.

In De Fryske Marren is sprake van bodemdaling, stijging van de zeespiegel en verzilting.

5. Sociale duurzaamheid

Korte omschrijving

De focus ligt in eerste instantie bij het thema betaalbare en inclusieve transities, waarbinnen het tegengaan van energiearmoede het belangrijkste onderwerp voor de komende periode vormt. Daarnaast zetten we actief in om afstand tot de arbeidsmarkt voor kwetsbare groepen te verminderen en faciliteren we een gezonde leefstijl en gezonde voeding door middel van projecten zoals een moestuin en voedselbos bij scholen en buurten.

Context en achtergrond

Sociale duurzaamheid is een brede kijk op duurzaamheid, waar gedragsverandering een hoofdrol in speelt. De kernvraag daarbij is hoe gedrag kan worden bijgestuurd zodat het ieders persoonlijke leefomgeving houdbaar houdt voor de toekomst. Tegelijkertijd is sociale duurzaamheid gericht op het voldoen aan de minimale voorwaarden voor een waardevol leven. Het tegengaan van (energie)armoede, een gezonde leefstijl en goede voorzieningen zijn daarvoor belangrijke voorwaarden.

Kaderstellende beleidsnota's

- Klimaatakkoord van Parijs en Nederlands klimaatakkoord zijn van belang bij het bepalen van de grenzen van een leefbare wereld. De afspraak daarbij is de opwarming van de aarde niet hoger dan 1,5 graden te laten komen.
- Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties bieden verschillende doelen voor het beperken van de negatieve consequenties van menselijk handelen, zoals het tegengaan van klimaatverandering en het in stand houden van biodiversiteit. Daarnaast zijn doelen geformuleerd voor een minimumniveau van welzijn voor mensen, zoals geen armoede, toegang tot onderwijs en voldoende voedsel.
- Duurzaamheidsprogramma 2021 van De Fryske Marren geeft voor sociale duurzaamheid aan te werken aan een 100% gezonde leefomgeving in 2050 en een sterke mienskip.
- Beleidsplan Armoede en Schulden 2020-2025 geeft richting aan het tegengaan van armoede en schulden in brede zin.

Wat willen we bereiken?

- Iedereen kan meedoen.
- In 2030 heeft geen inwoner meer te maken met energiearmoede. We zetten in op kleine en grote energiebesparende maatregelen bij alle inwoners met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum en bij alle woningen met een D, E, F of G-label.
- In 2030 heeft geen inwoner meer te maken met energiearmoede; we zetten in op kleine en grote energiebesparende maatregelen bij alle inwoners met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum en bij alle woningen met een D, E of F-label.
- We verleiden inwoners tot duurzame en gezonde keuzes.
- We vergroten toegang tot duurzaamheid in onderwijs, cultuur en sport.
- We betrekken onze inwoners bij (duurzaamheids)initiatieven.
- We behouden jeugd en voorzieningen in onze kernen.
- We verkleinen de afstand tot de arbeidsmarkt voor kwetsbare inwoners.

Wat gaan we daarvoor doen?

Energiearmoede (thema 'betaalbare en inclusieve transities')

Hoofddoel: in 2030 heeft geen inwoner meer te maken met energiearmoede.

Acties

- Uiterlijk 2025 hebben minimaal 600 inwoners een energie onzuinig apparaat gewisseld met een energiezuinig alternatief via de witgoedruil.

- Tussen 2023 en 2025 voeren fixteams in minimaal 600 woningen kleine energiebesparende maatregelen uit.
- Uiterlijk 2025 zijn in koopwoningen van eigenaar-bewoners met energiearmoede één of meer grote isolatiemaatregelen genomen. Daarbij zetten we in om jaarlijks minimaal 350 huisbezoeken af te leggen en brengen per woning kleine energiebesparende maatregelen aan.
- Eind 2027 hebben minimaal 1.100 woningen met een waarde tot € 343.440 en een energielabel D, of hoger één of meer isolerende maatregelen getroffen via het op te zetten lokale isolatieprogramma.
- In 2028 zijn sociale huurwoningen met slechte energielabels (E, F en G) verduurzaamd tot minimaal label D (prestatieafspraken woningcorporaties).
- In 2028 hebben we actief ingezet met scholen om kinderen bewust en spelenderwijs in contact te brengen met gezonde voeding en leefstijl. Het actief faciliteren van (volks) schooltuinen en een voedselbos zijn voorbeelden hiervan.

Naast het thema "betaalbare en inclusieve transities" worden vijf andere thema's de komende periode (2023 - 2024) verder uitgewerkt, namelijk:

- Gezonde en duurzame voeding en leefstijl;
- Duurzaamheid in onderwijs, sport en cultuur;
- Betrokken inwoners en duurzaamheidsinitiatieven;
- Behoud van jeugd & draagkracht voorzieningen;
- Toegang tot (vrijwilligers)werk.

Deze uitwerking vindt plaats door het opstellen van concrete doelen, vergelijkbaar met die voor het thema betaalbare en inclusieve transities. Deze doelen worden voorzien van bijbehorende acties en monitoring.

Trends en ontwikkelingen

Vanuit het Rijk zijn de afgelopen jaren al verschillende bedragen naar de gemeente overgemaakt voor de aanpak van energiearmoede, via specifieke uitkeringen (SPUK's). Daarnaast wordt vanuit het Nationaal Isolatieprogramma een SPUK beschikbaar gesteld voor een lokale isolatieaanpak. Hiervoor dienen we een aanvraag in. Deze aanvraag wordt in september 2023 aangevraagd. Een randvoorwaarde is een onderzoek (genaamd: soorten managementplan) laten uitvoeren zodat de gemeente voldoet aan de natuurwetgeving alvorens grootschalig te kunnen isoleren in kozijnen, spouw en dak.

De vergrote aandacht voor brede welvaart moet zorgen voor meer aandacht voor welzijn over de linie, dus breder dan alleen economische indicatoren. Dit geeft de gemeente meer sturingsmogelijkheden om verschillende aspecten van algemeen welzijn aan te pakken, zoals gezondheid, ervaren geluk, beleving van natuur, vrijwilligerswerk en vrije tijd.

Financiële begroting

1.1 Kaders

De Perspectiefnota 2024 van De Fryske Marren is het uitgangspunt voor het opstellen van de Programmabegroting 2024 en Meerjarenraming 2025-2027 van De Fryske Marren. Gewoonlijk is de begroting de financiële vertaling van de perspectiefnota. Echter ten tijde van het opstellen van de Perspectiefnota 2024 was het financieel meerjarenperspectief nog niet duidelijk door onzekerheden over de hoogte van de meerjarige algemene uitkering. Daarom zijn er in de perspectiefnota 2024 uitsluitend aanmeldingen meegenomen die betrekking hebben op lopende processen die al zijn ingezet. Op basis van de uitkomsten van de meicirculaire 2023 is er weer financiële ruimte ontstaan. In deze begroting wordt een deel van deze beschikbare financiële ruimte ingezet voor nieuw beleid. Hieronder volgen de kaders voor deze begroting.

Algemene uitkering

In de Perspectiefnota 2024 is wat betreft de berekening van de algemene uitkering uit het Gemeentefonds uitgegaan van de decembercirculaire 2022. Inmiddels is er eind mei een nieuwe circulaire voor de algemene uitkering verschenen. Over de uitwerking van deze meicirculaire is afzonderlijk besloten. De financiële gevolgen zijn opgenomen in deze begroting (zie 1.2 algemene financiële situatie). De begroting gaat dus uit van de meicirculaire 2023.

Loon- en prijscompensatie

In de berekening van de algemene uitkering gaan wij uit van lopende prijzen. Dit houdt in dat de loon- en prijscompensatie aan de inkomstenkant verwerkt is. Aan de uitgavenkant is er een reservering opgenomen voor de loon- en prijscompensatie. We reserveren op basis van de macro-economische verkenningen van het CBS (Centraal Bureau Statistiek) een voorgestelde OZB-verhoging 3,35% in 2024, 3,30% in 2025 en 3,00% in 2026 en 2027 voor het budget van loon- en prijscompensatie.

Reserves en voorzieningen

In de financiële verordening zijn de uitgangspunten vastgelegd voor het vormen en besteden van (bestemmings-) reserves en voorzieningen. In januari 2014 is de Nota Reserves en voorzieningen aangenomen door de gemeenteraad. In deze nota zijn alle reserves en voorzieningen, met bijbehorende uitgangspunten, opgenomen. De mutaties in de reserves en voorzieningen zijn conform de Perspectiefnota 2024 verwerkt in deze begroting (zie 1.4 Reserves en voorzieningen, 1.9 Overzicht reserves en voorzieningen en 1.11 Overzicht bestemmingsreserve onderhanden werk).

Structureel – incidenteel

Structurele middelen kenmerken zich doordat zij vanaf het startjaar jaarlijks in de begroting worden opgenomen. Incidentele middelen daarentegen beperken zich tot één of een beperkt aantal jaren. De incidentele budgetten worden gedekt ten laste van de algemene Reserve.

Overzichten meerjarenbalans en taakvelden

Wij presenteren een geprognosticeerde meerjarenbalans voor de drie jaren volgend op het begrotingsjaar en een overzicht van de baten en lasten per taakveld meerjarig en per programma in de financiële begroting conform het BBV. Hiervoor verwijzen wij naar paragraaf 1.7 “overzicht meerjarenbalans” en paragraaf 1.8 “overzicht baten en lasten per taakveld”.

Overhead

Naast de directe kosten wordt een deel van de indirecte kosten - de zogenaamde overhead - toegerekend aan investeringswerken (vooral grondexploitatie), projecten en dienstverlening voor derden. In het BBV staat de volgende definitie van overhead: Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de

sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. De overheadkosten bestaan onder andere uit:

- personele lasten van de overheadfuncties;
- kosten ICT-systemen van de overheadfuncties;
- huisvestingskosten en facilitaire kosten die betrekking hebben op kantoorruimten, etc.

Btw en betalen VPB

Verrekenbare btw is buiten beschouwing gelaten.

Met ingang van 1 januari 2016 hebben overheidslichamen te maken met de Wet modernisering Vennootschapsbelastingplicht Overheidsondernemingen. Dit betekent dat de gemeente vennootschapsbelastingplichtig is over de winstgevende ondernemingsactiviteiten (zie 1.8 overzicht baten en lasten per taakveld en onder taakveld 0.9 vennootschapsbelasting € 5.000).

Rente

Rentepercentage nieuwe investeringen

Voor nieuwe investeringen, waarmee in de liquiditeitenplanning nog geen rekening is gehouden, dient nieuw geld aangetrokken te worden. De marktrente bedraagt op het moment van de Perspectiefnota 2024 3,52% (10 jaar Fixe BNG). Gelet op de onzekerheid in de markt is het gerechtvaardigd hier een risico-opslag bij te tellen. In deze begroting (conform Perspectiefnota 2024) houden we daarom rekening met een rentepercentage van 4% voor nieuwe investeringen.

Rentepercentage grondexploitatie

Voor de berekening van het rentepercentage toe te rekenen aan gronden in exploitatie maken we gebruik van een rekenmethode die door de het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) is voorgeschreven. In deze berekening komt het rentepercentage wat wij nog door mogen rekenen aan gronden in exploitatie uit op 1,54%.

Afschrijvingen

In het jaar van de investering starten we met het afschrijven van investeringen met een economisch nut en een maatschappelijk nut (in het aanvangsjaar nemen we 50% in plaats van de volledige kapitaallasten mee). In de gewijzigde BBV-voorschriften is opgenomen dat we investeringen met economisch nut en maatschappelijk nut afschrijven.

Lastenontwikkeling

Algemene dekkingsmiddelen

De onroerendezaakbelastingen (OZB), forensenbelasting en toeristenbelasting zijn algemene dekkingsmiddelen. De verhoging OZB is gebaseerd op de inflatie en de loonontwikkeling. De verhogingen zijn 3,35% in 2024, 3,30% in 2025 en 3,00% in 2026 en 2027. In het laatste kwartaal van 2023 ontvangt u de voorstellen voor de tarieven 2024.

Specifieke dekkingsmiddelen

Het rioolrecht en de afvalstoffenheffing zijn specifieke dekkingsmiddelen. Uitgangspunt is dat we hiervoor kostendekkende tarieven hanteren. Dit betekent dat we als algemeen beleidsuitgangspunt hanteren dat we geen kosten van de riolering en de afvalinzameling ten laste van de algemene middelen brengen (veegkosten is bijv. een uitzondering hierop).

1.2 Algemene financiële situatie

De basis voor het geactualiseerde financieel perspectief voor de Programmabegroting 2024 is de in de raadsvergadering van 12 juli 2023 vastgestelde perspectiefnota 2024-2027.

Hieronder is de aansluiting van de saldi van het financieel meerjarenperspectief tussen de Perspectiefnota 2024-2027 en de nu voorliggende Programmabegroting 2024-2027 op hoofdlijnen weergegeven.

Vervolgens worden de verschillende mutaties verder toegelicht.

bedragen x € 1.000

Meerjarenperspectief	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Saldi Perspectiefnota 2024-2027	135	141	110	113
Reeds genomen raadsbesluiten	859	2.677	2.341	878
Autonome mutaties	51	52	12	363
Saldi meerjarenperspectief excl. aanmeldingen	1.045	2.870	2.463	1.354
Totaal te honoreren aanmeldingen	-4.660	-1.842	-436	-436
Te honoreren incidentele aanmeldingen dekking algemene reserve	4.228	1.406	-	-
Rentelasten te honoreren incidentele aanmeldingen	-169	-225	-225	-225
Storting aan de algemene reserve	-300	-2.100	-1.700	-500
Saldi programmabegroting 2024 - 2027	144	109	102	193

Raadsbesluiten

Nadat de Perspectiefnota 2024-2027 is vastgesteld heeft de raad nog de volgende besluiten genomen met financiële effecten ten laste van het begrotingssaldo.

Meicirculaire 2023

Op 19 juli 2023 heeft de raad de begrotingswijziging behorende bij de meicirculaire vastgesteld.

Motie huurverhoging gemeentelijke binnensportaccommodaties

In de raadsvergadering van 19 juli 2023 is een motie aangenomen waarin het college onder andere wordt verzocht de eerstvolgende huurverhoging van 10% voor de gemeentelijke binnensportaccommodaties met 1 jaar uit te stellen. De kosten hiervan moeten gedekt worden uit de Algemene Reserve. Tijdens de vergadering heeft het college aangegeven dit deel van de motie uit te voeren. Dit betekent dat de huurverhoging per 1 augustus 2023 wordt bevroren naar het niveau van de reguliere huurverhoging. Deze bevroering van 1 jaar leidt ook tot structureel lagere huuropbrengsten voor 2024 en volgende jaren.

bedragen x € 1.000

Raadsbesluiten	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
19/07/2023 Meicirculaire	889	2.707	2.371	908
19/07/2023 Motie huurverhoging binnensportaccommodaties	-30	-30	-30	-30
Totaal raadsbesluiten	859	2.677	2.341	878

Autonome mutaties

In deze Begroting 2024-2027 zijn de onderstaande autonome ontwikkelingen opgenomen.

Rijksmiddelen jeugdzorg

In de meicirculaire 2023 zijn voor de jeugdgelden alleen bedragen voor 2024 en 2025 opgenomen. De provincie heeft als toezichthouder in nauw overleg met BZK hiervoor een richtlijn opgesteld. Dit betekent dat gemeenten in de begroting 2024 voor de jaarschijven 2026 en 2027 rekening kunnen houden met

100% van de Hervormingsagenda. Omdat er inmiddels sprake is van een definitief akkoord Hervormingsagenda wordt ook rekening gehouden met de uitvoeringskosten en investeringsbedragen van het ministerie van VWS. Door deze kosten leidt de verwerking van de richtlijn tot een verlaging van de uitkering gemeentefonds vanaf het jaar 2026.

Kapitaallasten bijgestelde investeringskredieten VJR 2023

In de voorjaarsrapportage 2023 zijn de overschrijdingen van een aantal investeringskredieten geautoriseerd. De hogere investeringen leiden ook tot hogere kapitaallasten. Deze verhoging van de structurele lasten wordt bij deze begroting verwerkt.

Aanpassing rentebudget

Uit een geactualiseerde liquiditeitenbegroting blijkt dat de begrote rentelasten te hoog zijn en hierdoor een deel van het rentebudget kan vrijvallen. Daarom wordt de meerjarenbegroting aangepast.

bedragen x € 1.000

Autonome mutaties	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Rijksmiddelen jeugdzorg			-241	-41
Kapitaallasten bijgestelde investeringskredieten VJR 2023	-49	-48	-47	-46
Aanpassing rentebudget	100	100	300	450
Totaal autonome mutaties	51	52	12	363

Gehonoreerde aanmeldingen

In deze begroting 2024-2027 zijn de gehonoreerde aanmeldingen reeds financieel verwerkt. De aanmeldingen worden in het volgende hoofdstuk toegelicht. Bij de aanmeldingen die betrekking hebben op formatie is rekening gehouden met een opslagpercentage voor overhead. De totaalbedragen per programma zijn als volgt:

Bedrag x € 1.000

Nr.	Gehonoreerde aanmelding	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
	1. Bestuur en organisatie	135	135	-	-
	2. Ruimte	559	238	238	238
	3. Economie	2.581	-	-	-
	4. Leefbaarheid en onderwijs	115	-	-	-
	5. Sociaal domein	1.171	1.370	99	99
	9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen	99	99	99	99
	Totaal	4.660	1.842	436	436
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)	4.228	1.406	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	432	436	436	436

In het hiervoor gepresenteerde overzicht gehonoreerde aanmeldingen heeft één aanmelding betrekking op een investeringskrediet.

Bedrag x € 1.000

Nr.	Gehonoreerde investeringskredieten	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
3	Vervanging pontinrichting Rotstergaast	75	-	-	-
	Totaal kredieten gehonoreerde aanmeldingen	75	-	-	-

Rentelasten

De aanmeldingen met een incidenteel karakter komen ten laste van de Algemene reserve. De rentelasten van deze incidentele voorstellen nemen we mee in de exploitatie.

bedragen x € 1.000

Omschrijving	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen				
Rentelasten aanmeldingen t.l.v. algemene reserve	169	225	225	225
Totaal rentelasten	169	225	225	225

Verrekeningen algemene reserve

Om een gelijkmatig meerjarenperspectief te presenteren is voor de jaarschijf 2024 € 0,3 miljoen, voor de jaarschijf 2025 € 2,1 miljoen, voor de jaarschijf 2026 € 1,7 miljoen en voor de jaarschijf 2027 € 0,5 miljoen gestort naar de algemene reserve.

1.3 Opbouw financieel meerjarenperspectief

Het hiernavolgende overzicht is de cijfermatige samenvatting van voorliggende programmabegroting 2024 en meerjarenraming 2025-2027. Het biedt inzicht in de lasten en baten per programma, de algemene dekkingsmiddelen en het begrotingssaldo voor en na verrekeningen met de reserves.

Bedragen € 1.000

Programma	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Lasten				
1. Bestuur en organisatie	-9.262	-9.250	-9.118	-9.118
2. Ruimte	-49.380	-45.319	-44.876	-44.015
3. Economie	-1.544	-1.375	-1.405	-1.412
4. Leefbaarheid en onderwijs	-13.880	-13.384	-13.443	-13.568
5. Sociaal domein	-61.409	-59.838	-58.389	-58.775
8. Bedrijfsvoering	-25.399	-25.727	-25.951	-25.979
9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen	-1.932	-6.357	-10.084	-12.739
Totaal Lasten	-162.805	-161.250	-163.267	-165.607
Baten				
1. Bestuur en organisatie	514	514	514	514
2. Ruimte	20.022	19.899	19.978	20.044
3. Economie	91	91	91	91
4. Leefbaarheid en onderwijs	836	836	836	836
5. Sociaal domein	15.626	15.632	15.632	15.632
8. Bedrijfsvoering	464	464	464	464
9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen	121.598	128.390	123.824	127.040
Totaal Baten	159.150	165.826	161.339	164.621
Saldo van baten en lasten	-3.655	4.575	-1.928	-986
Stortingen	-11.381	-9.591	-2.801	-833
Onttrekkingen	15.181	5.125	4.832	2.012
Mutatie reserves	3.799	-4.467	2.030	1.179
Resultaat	144	109	102	193

Structureel evenwicht

Wanneer we de structurele lasten in de begroting 2024 kunnen dekken door de structurele baten dan is er sprake van structureel evenwicht. De toezichthouder toetst hierop per jaarschijf. Hieronder een overzicht:

bedragen x € 1.000

Presentatie structureel begrotingssaldo	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Saldo baten en lasten voor mutaties reserves	-3.655	4.575	-1.928	-986
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	3.799	-4.467	2.030	1.179
Begrotingssaldo	144	109	102	193
Waarvan incidentele baten en lasten (saldo)	2.960	6.687	-1.400	-1.300
Incidentele baten en lasten	2.960	6.687	-1.400	-1.300
Structureel begrotingssaldo	3.104	6.796	-1.298	-1.107

Uit het bovenstaande overzicht blijkt dat er in 2024 sprake is van een evenwicht tussen structurele baten en lasten. De incidentele baten en lasten hebben betrekking op de incidentele stortingen in en de incidentele onttrekkingen aan de algemene reserve. Deze mutaties maken onderdeel uit van de posten stortingen en onttrekkingen t/m perspectiefnota 2024 en stortingen programmabegroting 2024 uit het overzicht ontwikkeling algemene reserve 2023-2027 in de paragraaf 1.10 Algemene reserve.

1.4 Reserves en voorzieningen

In paragraaf 1.9 is een overzicht opgenomen van alle (bestemmings-)reserves en voorzieningen afzonderlijk. Daarnaast is in paragraaf 1.11 een detailoverzicht opgenomen van de bestemmingsreserve Onderhanden werk. In de reserve Onderhanden werk zijn de concrete beslagen op de algemene reserve ondergebracht, zodat de algemene reserve een volledig vrije algemene reserve is. Hieronder wordt de ontwikkeling van de reserves en voorzieningen weergegeven.

bedragen x € 1.000

Reserves en voorzieningen	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Algemene reserves (waaronder 8,0 mln. weerstandsvermogen)				
Stand per 1 januari	13.597	10.138	14.521	12.411
Stortingen	4.760	6.887	1.700	500
Onttrekkingen	-8.219	-2.504	-3.810	-1.750
Stand per 31 december	10.138	14.521	12.411	11.161
Bestemmingsreserves				
Stand per 1 januari	8.524	7.981	7.670	7.358
Stortingen	2.191	898	710	-50
Onttrekkingen	-2.734	-1.209	-1.022	-261
Stand per 31 december	7.981	7.670	7.358	7.047
Totaal Reserves	18.119	22.191	19.769	18.208
Voorzieningen				
Stand per 1 januari	14.772	14.220	12.362	12.697
Stortingen	4.998	4.673	4.538	4.538
Onttrekkingen	-5.550	-6.530	-4.203	-4.343
Stand per 31 december	14.220	12.362	12.697	12.891
Totaal Voorzieningen	14.220	12.362	12.697	12.891
Totaal Reserves en voorzieningen	32.339	34.553	32.466	31.099

1.5 Overzicht incidentele baten en lasten

De voorschriften bepalen dat we inzicht moeten bieden in onze incidentele baten en lasten in de begroting. De begroting bestaat uit incidentele en structurele baten en lasten. De volgende incidentele baten en lasten zijn in de begroting verwerkt.

bedragen x € 1.000

Incidentele baten en lasten	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Incidentele lasten:				
Programma 1 - Bestuur en organisatie				
1. Formatie weerbaarheid	52			
Nieuw beleid				
2. Integrale veiligheid en zorg	85	85		
3. Fries taalbeleid	50	50		
Programma 2 - Ruimte				
Bestaand beleid				
4. Uitvoering warmtetransitie aardgasvrije dorpen	600	600	600	
5. Invoeren Omgevingswet	350			
6. Uitvoering nationale bouw- en woonagenda	250			
7. Verhoging budget Ziekten en Plagen in groen	161			
8. Voorbereidingskrediet verduurzaming vastgoed	115	115		
9. Overig programma 2	119	44	44	-50
Nieuw beleid				
10. Voorbereiding Lokaal Isolatie Plan	300			
11. Erfgoednota	150			
Programma 3 - Economie				
Bestaand beleid				
12. Aanleg glasvezelnetwerk	75			
13. Overig programma 3	-17	-34	-7	
Nieuw beleid				
14. Regio Deal Zuidwest-Fryslân	2.500			
15. Procesgeld Club van Aanjagers Tsjûkemar	81			
Programma 4 - Leefbaarheid en onderwijs				
Bestaand beleid				
16. Huisvestingsplan onderwijs	206			
17. Beleidsnotitie sport en bewegen "Scoren door Samenspel"	120			
18. Overig programma 4	51			
Nieuw beleid				
19. Voorbereidingskrediet Sportpark de Rien CVVO VV Lemmer	55			
20. Grootschalig onderhoud sportvelden	60			
Programma 5 - Sociaal domein				
Bestaand beleid				
21. Regiesysteem sociaal domein	162			
22. Programmageld sociaal domein	100	100		
23. Overig programma 5	25	25	25	
Nieuw beleid				
24. Regie en ondersteuning inwoners bij re-integratie	235	235		
25. Aanjager inclusie	69	69		
26. Aanvalsplan armoede	768	967		
Algemene dekkingsmiddelen				
Bestaand beleid				

27. Overig algemene dekkingsmiddelen	53	48	48	
Totaal incidentele lasten	6.775	2.304	710	-50
Incidentele baten:				
Programma 1 - Bestuur en organisatie				
Reserves	-187	-135		
Programma 2 - Ruimte				
Reserves	-2.045	-759	-644	50
Programma 3 - Economie				
Reserves	-2.639	34	7	
Programma 4 - Leefbaarheid en onderwijs				
Reserves	-492			
Programma 5 - Sociaal Domein				
Reserves	-1.359	-1.397	-25	
Algemene dekkingsmiddelen				
Reserves	2.907	6.639	-1.448	-1.300
Totaal incidentele baten	-3.815	4.382	-2.110	-1.250
Totaal incidentele baten en lasten	2.960	6.686	-1.400	-1.300

Hieronder een beknopte toelichting op de projecten genoemd in het overzicht:

1. Formatie weerbaarheid

In de programmabegroting 2023 is door de raad voor formatie weerbaarheid in de begrotingsjaren 2023 en 2024 € 52.0000 beschikbaar gesteld.

2. Integrale veiligheid en 3. Fries taalbeleid

Zie de lijst te honoreren aanmeldingen van programma 1.

4. Uitvoering warmtetransitie aardgasvrije dorpen

In november 2021 heeft de gemeenteraad de Warmtevisie vastgesteld. In de programmabegroting 2023 is hiervoor door de raad voor de uitvoering warmtetransitie aardgasvrije dorpen € 600.000 beschikbaar gesteld in de begrotingsjaren 2024, 2025 en 2026.

5. Invoering Omgevingswet

Voor de voorbereiding invoering omgevingswet heeft de raad bij de programmabegroting 2023 een bedrag van € 350.000 beschikbaar gesteld in de begrotingsjaren 2023 en 2024.

6. Uitvoering nationale bouw- en woonagenda

Het Rijk heeft in maart 2022 de Nationale Woon- en Bouwagenda opgesteld. Met als eerste programmalijn het programma Woningbouw. De raad heeft hiervoor bij de programmabegroting 2023 in de begrotingsjaren 2023 en 2024 € 250.000 beschikbaar gesteld.

7. Verhoging budget Ziekten en Plagen in groen

Vanuit het budget Ziekten en Plagen wordt ook de wettelijke bestrijding van de reuzenberenklauw en de Japanse duizendknoop bekostigd. De raad heeft hiervoor bij de programmabegroting 2023 in de begrotingsjaren 2023 en 2024 € 161.000 beschikbaar gesteld.

8. Voorbereidingskrediet verduurzaming vastgoed

Voor het verduurzamen van de vastgoedportefeuille is een Routekaart geschreven. Om met de uitvoering van de verduurzaming aan de slag te kunnen is het noodzakelijk vooraf diverse onderzoeken uit te laten voeren. Hiervoor heeft de raad bij de programmabegroting 2023 € 115.000 beschikbaar gesteld in de begrotingsjaren 2023, 2024 en 2025.

9. Overig programma 2

Dit betreffen een aantal geringere investeringsbedragen in de periode van 2024 t/m 2027.

10. Voorbereiding Lokaal Isolatie Plan en 11. Erfgoednota

Zie de lijst te honoreren aanmeldingen van programma 2.

12. Aanleg glasvezelnetwerk

Voor het begeleiden en het houden van toezicht op de aanleg van glasvezelnetwerken heeft de raad bij de programmabegroting 2023 in de begrotingsjaren 2023 € 150.000 en 2024 € 75.000 beschikbaar gesteld.

13. Overige programma 3

Dit betreffen een aantal geringere investeringsbedragen in de periode van 2024 t/m 2027.

14. Regiodeal Zuidwest-Fryslân en 15. Procesgeld Club van Aanjagers Tsjûkemar

Zie de lijst te honoreren aanmeldingen van programma 3.

16. Huisvestingsplan Onderwijs

Voor het huisvestingsplan onderwijs heeft de raad bij de perspectiefnota 2021 eenmalig € 206.000 beschikbaar gesteld.

17. Beleidsnotitie sport en bewegen "Scoren door Samenspel"

Voor de beleidsnotitie sport en bewegen heeft de raad bij de programmabegroting 2022 voor de begrotingsjaren 2022, 2023 en 2024 € 120.000 beschikbaar gesteld.

18. Overig programma 4

Dit betreffen een aantal geringere investeringsbedragen in de periode van 2024 t/m 2027.

19. Voorbereidingskrediet Sportpark de Rien CVVO VV Lemmer en 20. Grootschalig onderhoud sportvelden.

Zie de lijst te honoreren aanmeldingen van programma 4.

21. Regiesysteem sociaal domein

De raad heeft € 162.000 incidenteel beschikbaar gesteld bij de perspectiefnota 2024 voor implementatiekosten regiesysteem sociaal domein.

22. Programmageld sociaal domein

Voor de rijksprogramma's op het gebied van het sociaal domein heeft de raad bij de perspectiefnota 2024 voor de begrotingsjaren 2024 en 2025 € 150.000 beschikbaar gesteld.

23. Overig programma 5

Dit betreffen een aantal geringere investeringsbedragen in de periode van 2024 t/m 2027.

24. Regie en ondersteuning inwoners bij re-integratie, 25. Aanjager inclusie en 26. Aanvalsplan armoede

Zie de lijst te honoreren aanmeldingen van programma 5.

27. Overig algemene dekkingsmiddelen

Dit betreffen een aantal geringere investeringsbedragen in de periode van 2024 t/m 2027.

Reserves

Bij de incidentele baten onder het kopje algemene dekkingsmiddelen presenteren we de eenmalige verrekeningen met de algemene reserve en de exploitatie.

1.6 Overzicht algemene dekkingsmiddelen

In de programma's worden de baten en lasten zichtbaar gemaakt van de activiteiten die de gemeente ten behoeve van haar burgers uitvoert. Het overzicht van de algemene dekkingsmiddelen laat zien op welke manier de baten en lasten van die programma's worden gedekt. De algemene dekkingsmiddelen betreffen met name de OZB en de uitkeringen uit het gemeentefonds. Deze middelen kennen geen vooraf bepaald bestedingsdoel en zijn daarmee vrij besteedbaar. De niet vrij besteedbare heffingen en specifieke uitkeringen worden in de programma's, waarvan ze voor een deel de kosten dekken, onder de baten verantwoord. Aan de lastenkant staan de posten die niet, of nog niet, toe te rekenen zijn aan de programma's (voorbeeld: lasten van het heffen van belastingen).

Bedragen x € 1.000

Algemene dekkingsmiddelen	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	MJR 2025	MJR 2026	MJR 2027
Uitkeringen Gemeentefonds	94.766	98.042	106.043	112.315	107.292	110.037
Treasury	-411	360	1.398	1.161	1.100	1.045
OZB gebruik	1.604	1.699	1.767	1.861	1.940	2.040
OZB eigendom	10.166	10.164	10.563	10.949	11.327	11.698
Overige belastingen	170	88	178	178	178	178
Totaal algemene dekkingsmiddelen volgens BBV	106.296	110.353	119.949	126.464	121.837	124.998
Vennootschapsbelasting	-65	-5	-5	-5	-5	-5
Totaal vennootschapsbelasting	-65	-5	-5	-5	-5	-5
Overhead	-28.370	-26.194	-24.935	-25.263	-25.487	-25.515
Totaal overhead	-28.370	-26.194	-24.935	-25.263	-25.487	-25.515
Algemene baten en lasten	4.999	-1.882	-2.411	-6.599	-10.266	-12.865
Baten forensenbelasting	1.567	1.558	1.589	1.589	1.589	1.589
Baten toeristenbelasting	961	960	960	1.000	1.000	1.000
Kwijtscheldingen	-283	-312	-351	-351	-351	-351
Lasten heffingen en belastingen	-107	-62	-65	-65	-65	-65
Totaal overige algemene dekkingsmiddelen	7.138	261	-278	-4.426	-8.093	-10.692
Totaal algemene dekkingsmiddelen	84.998	84.415	94.731	96.770	88.253	88.786
Stortingen	-13.033	-14.639	-11.179	-9.191	-2.410	-450
Onttrekkingen	13.612	17.417	8.332	2.617	3.918	1.810
Totaal mutatie reserves	579	2.778	-2.847	-6.574	1.508	1.360
Totaal	85.577	87.193	91.884	90.196	89.761	90.146

Overhead

De kostentoerekening aan de vijf beleidsprogramma's en algemene dekkingsmiddelen is in de nu voorliggende begroting geactualiseerd. De wet- en regelgeving (Besluit Begroten en Verantwoorden) over het verantwoorden van de kosten is de leidraad geweest voor de verdere uitwerking. Gemeenten moeten alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces verantwoorden in het onderdeel overhead. De kosten van personeel (en goederen en diensten) in het primaire proces worden rechtstreeks doorberekend aan de vijf programma's. Na de actualisatie worden er minder kosten toegerekend aan overhead en meer aan de vijf beleidsprogramma's. Na deze aanscherping ontstaat er beter inzicht in de directe kosten die de gemeente maakt voor het leveren van haar producten en het halen van haar doelstellingen. Per saldo heeft dit geen resultaatteffect voor de begroting in zijn geheel (de vijf beleidsprogramma's en algemene dekkingsmiddelen). In 2023 wordt deze kostentoerekeningsmethode geëvalueerd.

1.7 Overzicht meerjarenbalans

In deze paragraaf is conform de BBV-voorschriften een meerjarenbalans opgenomen. Deze geprognostiseerde balans is de input voor de kengetallen in de paragraaf weerstandsvermogen en de berekening van het EMU-saldo. Deze zijn berekend op basis van de werkelijk verwachte stand van de balansposten. Dit kan betekenen dat de in onderstaande balans opgenomen bedragen afwijken van overzichten elders in deze begroting. De begroting is opgesteld op basis van beschikbaar gestelde bedragen. In onderstaande balans hebben we er echter rekening mee gehouden dat niet alle beschikbaar gestelde kredieten direct (in hetzelfde jaar) worden uitgegeven. De uitgaven volgen veelal pas na uitvoering van een werk. Dit zorgt voor vertraging in de kasstromen. Omdat dit grote gevolgen kan hebben voor de te presenteren kengetallen zijn hiervoor in onderstaande meerjarenbalans correcties toegepast.

bedragen x € 1.000

Prognose meerjarenbalans	Begroting ultimo 2023	Begroting ultimo 2024	Begroting ultimo 2025	Begroting ultimo 2026	Begroting ultimo 2027
Activa					
Vaste Activa					
(Im)materiële vaste activa	111.326	115.905	113.606	111.594	109.998
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	140	380	380	380	380
Financiële vaste activa : Leningen	6.092	4.872	4.872	4.872	4.872
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	-	-	-	-	-
Totaal vaste activa	117.558	121.157	118.858	116.846	115.250
Vlottende Activa					
Voorraden: Onderhanden werk en Overige grond- en hulpstoffen	4.772	895	895	895	895
Voorraden: Gereed product en handelsgoederen en vooruitbetalingen	20	22	22	22	22
Uitzettingen < 1 jaar	11.000	10.500	10.500	10.500	10.500
Liquide middelen	500	500	500	500	500
Overlopende activa	3.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Totaal vlottende activa	19.292	16.917	16.917	16.917	16.917
Totaal activa	136.850	138.074	135.775	133.763	132.167
Passiva					
Vaste Passiva					
Eigen vermogen	32.121	29.062	34.104	31.675	30.205
Voorzieningen	14.855	14.935	15.082	15.188	15.362
Vaste schuld	72.503	72.024	66.787	64.696	62.604
Totaal vaste passiva	119.479	116.021	115.973	111.559	108.171
Vlottende Passiva					
Vlottende schuld	10.000	7.500	7.500	7.500	7.500
Overlopende passiva	7.371	14.553	12.302	14.704	16.496
Totaal vlottende passiva	17.371	22.053	19.802	22.204	23.996
Totaal passiva	136.850	138.074	135.775	133.763	132.167

1.8 Overzicht van baten en lasten per taakveld

Bedragen x € 1.000

Taakvelden per programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Bestuur en organisatie			
0.1 Bestuur	-2.640	-	-2.640
0.2 Burgerzaken	-1.309	478	-832
0.4 Overhead	-	-	-
0.8 Overige baten en lasten	-135	-	-135
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	-3.797	-	-3.797
1.2 Openbare orde en veiligheid	-1.381	36	-1.345
Totaal 1. Bestuur en organisatie	-9.262	514	-8.748
2. Ruimte			
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	-1.568	119	-1.449
0.4 Overhead	-46	-	-46
0.8 Overige baten en lasten	-4.251	1.125	-3.126
2.1 Verkeer en vervoer	-12.768	686	-12.082
2.2 Parkeren	-10	-	-10
2.3 Recreatieve havens	-462	-	-462
2.4 Economische havens en waterwegen	-1.205	288	-917
2.5 Openbaar vervoer	-334	84	-250
3.1 Economische ontwikkeling	-4	4	-
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	-47	-	-47
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-6	-	-6
4.2 Onderwijshuisvesting	-72	62	-10
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	-3	2	-1
5.2 Sportaccommodaties	-2.477	1.350	-1.127
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-32	14	-18
5.4 Musea	-108	-	-108
5.5 Cultureel erfgoed	-536	47	-490
5.6 Media	-15	116	101
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-6.593	366	-6.227
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	-119	19	-100
7.2 Riolering	-4.743	5.609	865
7.3 Afval	-5.518	7.130	1.612
7.4 Milieubeheer	-3.069	-	-3.069
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	-779	428	-351
8.1 Ruimte en leefomgeving	-716	129	-587
8.2 Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	-726	919	193
8.3 Wonen en bouwen	-3.169	1.526	-1.643
Totaal 2. Ruimte	-49.380	20.022	-29.358
3. Economie			
0.8 Overige baten en lasten	-81	-	-81
3.1 Economische ontwikkeling	-602	5	-597
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-151	51	-100
3.4 Economische promotie	-482	-	-482
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-229	35	-194
Totaal 3. Economie	-1.544	91	-1.453
4. Leefbaarheid en onderwijs			
0.8 Overige baten en lasten	-	-	-
4.1 Openbaar basisonderwijs	-353	-	-353
4.2 Onderwijshuisvesting	-3.154	164	-2.990
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	-2.733	298	-2.435
5.1 Sportbeleid en activering	-762	-	-762
5.2 Sportaccommodaties	-2.899	323	-2.576
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-1.063	43	-1.020
5.4 Musea	-409	2	-407

5.6 Media	-1.141	-	-1.141
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-	-	-
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	-1.367	6	-1.361
6.6 Maatwerkvoorzieningen (Wmo)	-	-	-
7.1 Volksgezondheid	-	-	-
Totaal 4. Leefbaarheid en onderwijs	-13.880	836	-13.044
5. Sociaal domein			
0.8 Overige baten en lasten	-1.433	-	-1.433
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	-3.132	7	-3.125
6.2 Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	-2.846	-	-2.846
6.3 Inkomensregelingen	-18.625	15.283	-3.342
6.4 WSW en beschut werk	-3.689	15	-3.674
6.5 Arbeidsparticipatie	-3.228	2	-3.226
6.6 Maatwerkvoorzieningen (Wmo)	-1.831	20	-1.811
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	-	-	-
6.71A Hulp bij het huishouden (Wmo)	-5.903	300	-5.603
6.71B Begeleiding (Wmo)	-3.558	-	-3.558
6.71C Dagbesteding (Wmo)	-2.238	-	-2.238
6.71D Overige maatwerkarrangementen (Wmo)	-656	-	-656
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	-	-	-
6.72A Jeugdhulp begeleiding	-141	-	-141
6.72B Jeugdhulp behandeling	-97	-	-97
6.72C Jeugdhulp dagbesteding	-97	-	-97
6.72D Jeugdhulp zonder verblijf overig	-7.972	-	-7.972
6.73A Pleegzorg	-988	-	-988
6.73B Gezinsgericht	-97	-	-97
6.73C Jeugdhulp met verblijf overig	-1.330	-	-1.330
6.74A Jeugdhulp behandeling GGZ zonder verblijf	-263	-	-263
6.74B Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	-268	-	-268
6.74C Gesloten plaatsing	-	-	-
6.81A Beschermd wonen (Wmo)	644	-	644
6.82A Jeugdbescherming	-816	-	-816
6.82B Jeugdreclassering	-52	-	-52
7.1 Volksgezondheid	-2.793	-	-2.793
Totaal 5. Sociaal domein	-61.409	15.626	-45.782
8. Bedrijfsvoering			
0.4 Overhead	-25.399	464	-24.935
Totaal 8. Bedrijfsvoering	-25.399	464	-24.935
9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen			
0.5 Treasury	1.071	327	1.398
0.61 OZB woningen	-	7.897	7.897
0.62 OZB niet-woningen	-112	4.545	4.433
0.64 Belastingen overig	-	178	178
0.7 Algemene uitkeringen en overige uitkeringen gemeentefonds	-	106.043	106.043
0.8 Overige baten en lasten	-2.470	59	-2.411
0.9 Vennootschapsbelasting (VpB)	-5	-	-5
3.4 Economische promotie	-65	2.549	2.484
6.3 Inkomensregelingen	-351	-	-351
Totaal 9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen	-1.932	121.598	119.666
Totaal programma's	-162.805	159.150	-3.655
1. Bestuur en organisatie			
0.10 Mutaties reserves	-	187	187
2. Ruimte			
0.10 Mutaties reserves	-	1.920	1.920
3. Economie			
0.10 Mutaties reserves	-	2.639	2.639
4. Leefbaarheid en onderwijs			

0.10 Mutaties reserves	-202	744	541
5. Sociaal domein			
0.10 Mutaties reserves	-	1.359	1.359
9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen			
0.10 Mutaties reserves	-11.179	8.332	-2.847
Mutatie reserves	-11.381	15.181	3.799
Begrotingssaldo	-174.186	174.331	144

1.9 Overzicht reserves en voorzieningen

bedragen x € 1.000

Reserve of voorziening	Saldo 1-1-2024	Saldo 1-1-2025	Saldo 1-1-2026	Saldo 1-1-2027	Saldo 1-1-2028
Algemene reserves:					
Algemene reserve	5.597	2.138	6.521	4.411	3.161
Weerstandsvormogen	8.000	8.000	8.000	8.000	8.000
Totaal algemene reserves	13.597	10.138	14.521	12.411	11.161
Bestemmingsreserves:					
Kapitaallasten	8.293	7.981	7.670	7.358	7.047
Onderhanden werk	231	-	-	-	-
Totaal bestemmingsreserves	8.524	7.981	7.670	7.358	7.047
Voorzieningen:					
Personeel	6	12	17	23	29
Verlofsparen*	83	83	83	83	83
Pensioenen wethouders	5.328	5.346	5.363	5.381	5.399
Afwikkeling grondexploitaties	2.798	2.798	2.798	2.798	2.798
Baggeren	614	789	964	1.139	1.315
Vastgoed	-	-	-	-	-
Wegen	1.730	2.075	324	798	737
Kunstwerken	350	233	459	586	825
Groot onderhoud Swimfun	-	-	-	-	-
Derdengelden	3	1	-	-	-
Egalisatie riolering	3.185	2.512	2.182	1.888	1.706
Egalisatie afval	675	371	171	-	-
Totaal voorzieningen	14.772	14.221	12.362	12.697	12.890
Totaal reserves en voorzieningen	36.892	32.340	34.553	32.466	31.099

*Deze voorziening is een gevolg van de cao-afspraken, waarin personeel de mogelijkheid krijgen om verlof te sparen. De post laat voorlopig een contant verloop zien, op basis van ervaringscijfers kunnen we in de toekomst verwachte mutaties meenemen.

Toelichting voorzieningen

De stand per 01/01/2024 en volgende jaren van een aantal voorzieningen wijkt af van de in de Perspectiefnota 2024 gepresenteerde stand. Hieronder volgt een korte verklaring:

- De voorziening Vastgoed en de voorziening Groot onderhoud Swimfun zijn bij de jaarrekening 2022 vrijgevallen en toegevoegd aan de reserve onderhanden werk.
- De voorzieningen Baggeren, Wegen, Kunstwerken en Egalisatie riolering zijn geactualiseerd op basis van de meest recente vastgestelde beheerplannen.
- Bij de jaarrekening 2022 is besloten een voorziening Egalisatie afval in te stellen.

1.10 Algemene reserve

De ontwikkeling van de algemene reserve over de periode 2023 -2027 wordt weergegeven in deze tabel:

bedragen x € 1.000

	2023	2024	2025	2026	2027
Algemene reserve stand per 01/01	13.392	13.597	10.138	14.521	12.411
Stortingen t/m perspectiefnota 2024	6.684	4.460	4.787		
Onttrekkingen t/m perspectiefnota 2024	-6.479	-3.991	-1.098	-3.810	-1.750
Stortingen programmabegroting 2024		300	2.100	1.700	500
Onttrekkingen programmabegroting 2024					
Aanmeldingen programmabegroting 2024		-4.228	-1.406		
Algemene reserve stand per 31/12	13.597	10.138	14.521	12.411	11.161

De stand van de algemene reserve per 01/01/2023 van € 13.392.000 sluit aan bij de in de jaarrekening 2022 gepresenteerde stand per 31/12/2022.

Vergelijking stand algemene reserve per 31/12/2027 tussen begroting 2024 en perspectiefnota 2024 (bedragen x € 1.000):

Stand Algemene reserve per 31-12-2027	Begroting 2024	11.161
Stand Algemene reserve per 31-12-2027	Perspectiefnota 2024	12.245
Vershil		-1.084

Het verschil betreft:

Stortingen jaarschijven 2024 t/m 2027 Programmabegroting 2024	4.600
Incidentele aanmeldingen Begroting 2024	- 5.634
Amendement begroting 2023 rivierkreeft	- 50
Totaal	-1.084

1.11 Overzicht bestemmingsreserve onderhanden werk

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2023	2024	2025	2026	2027
Stand 1-1	10.880	231	-	-	-
Stortingen					
Voeding vanuit Algemene Reserve (PN2022)	320	21	-	-	-
Voeding vanuit Algemene Reserve (PN2022 amendement; Blikken Skuorre Sl.)	-	-	-	-	-
Voeding vanuit Algemene Reserve (prioriteitenlijst)	458	120	-	-	-
Voeding vanuit Algemene Reserve (begr. 2022 amendement)	8	-	-	-	-
Voeding vanuit Algemene Reserve (begr. 2023)	3.005	1.808	848	760	-
Voeding vanuit Algemene Reserve (begr. 2023; amendement)	50	-	-	-	-
Bestemming rekeningresultaat 2022: Energietoelage 2022 (progr. 5)	468	-	-	-	-
Bestemming rekeningresultaat 2022: Meerkosten Oekraïne sociaal domein (progr. 5)	95	-	-	-	-
Bestemming rekeningresultaat 2022: overschot SISA regeling Oekraïne (progr. 5)	1.846	-	-	-	-
Bestemming rekeningresultaat 2022: voorziening vastgoed	2.531	-	-	-	-
Voeding vanuit Algemene Reserve (voorjaarsrapportage 2023)	1.440	-	-	-	-
Voeding vanuit Algemene Reserve (PN2024)	-	242	50	-50	-
Voeding vanuit Algemene Reserve (begr. 2024)	-	4.228	1.406	-	-
Totaal Stortingen	10.221	6.419	2.304	710	-
Onttrekkingen					
Programma 1 - Bestuur en organisatie					
Opbouwen BGT aanvulling kadernota 2016	25	-	-	-	-
Traject lokale democratie	2	-	-	-	-
Onderzoeken nieuwe vormen van dienstverlening	25	-	-	-	-
Coronakosten programma 1: APV, bijzondere wetten en verkiezingen	40	-	-	-	-
Formatie weerbaarheid (begr. 2023) (exclusief overhead)	52	52	-	-	-
Integrale veiligheid en zorg (begr. 2024)	-	85	85	-	-
Fries taalbeleid (begr. 2024)	-	50	50	-	-
Programma 2 - Ruimte					
Verkeerskundige aanpassingen knooppunt Joure	42	-	-	-	-
Aanleg fietspaden	273	-	-	-	-
Kosten opruimen A7	93	-	-	-	-
Kade 5-7 St Nic.	133	-	-	-	-
Lemmer, locatie gemeentehuis	271	-	-	-	-
KN14 Structuurvisie De Friese Meren (Omgevingsvisie)	41	-	-	-	-
Startersleningen marktconsultatie	168	-	-	-	-
Actualisatie bestemmingsplan Buitengebied	129	-	-	-	-
Opstellen gemeentelijk monumentenbeleid	40	-	-	-	-
Harmonisatie wegenlegger	30	-	-	-	-
Afronden Delfstrahuizen-west	168	-	-	-	-
Energietransitie De Fryske Marren	260	-	-	-	-
Vervolgaanpak Tûk Wenjen	277	-	-	-	-

Bijdrage biodiversiteitscampagne bewustzijn iedere Fries	5	-	-	-	-
Vervangen brug Oenemawei Terkaple (2021)	14	-	-	-	-
Vervangen elektrische installatie Flevobrug Lemmer	3	-	-	-	-
Transitievise warmte/Uitvoering warmtetransitie aardgasvrije dorpen(begr. 2023)	701	600	600	600	-
Energieketten	48	-	-	-	-
1-M-P Duurzaamheidsvisie(K)	253	-	-	-	-
Vervangen brug Slingerak/Huiberweg Langweer voorbereidingskrediet	30	-	-	-	-
Herbestemming Blikken Skuorre Sloten	35	-	-	-	-
Uitvoering klimaatakkoord - capaciteit	400	-	-	-	-
Build to order	50	-	-	-	-
Duurzaamfonds kleine initiatieven (begr. 2022; amendement)	100	-	-	-	-
Invoeren Omgevingswet per 1-1-2023 (res.best. jaarrek. 2021 en begr. 2023)	430	350	-	-	-
Resultaatbestemming jaarrekening 2021: kerkenvisie	75	-	-	-	-
Uitvoeringskosten klimaatakkoord meicirculaire	332	-	-	-	-
Resultaatbestemming jaarrekening 2021: centrale huisvesting	74	-	-	-	-
Uitvoering nationale bouw- en woonagenda (begr. 2023)	250	250	-	-	-
Administratief medewerker (excl. overhead) (begr. 2023)	46	46	46	46	-
Opstellen basisgeluidemissietaken (begr. 2023)	30	30	-	-	-
Verhoging budget Ziekten en Plagen in groen (begr. 2023)	161	161	-	-	-
Voorbereidingskrediet verduurzaming vastgoed (begr. 2023)	115	115	115	-	-
Verhoging begrotingssubsidie aan stichting BRM	-	25	-	-	-
Onderhoud en vervanging speeltoestellen (begr. 2023)	100	-	-	-	-
Voorbereidingskrediet doorfietsroute Oudehaske (begr. 2023)	50	-	-	-	-
Landbouw transitie (begr. 2023)	20	20	-	-	-
Aanstellen energiecoördinator exclusief overhead (begr. 2023)	48	48	48	48	-
Renovatie groen (begr. 2023)	400	-	-	-	-
Uitwerken groenvisie (begr. 2023)	299	-	-	-	-
Automatiseren slagbomen Teernstrabrug Balk (begr. 2023)	10	-	-	-	-
Aanmelding bestrijding rivierkreeft alsnog honoreren	50	-	-	-	-
Molenweg Oosterzee (voorjaarsrapportage 2023)	410	-	-	-	-
Sanering Pasveer 3a Lemmer (voorjaarsrapportage 2023)	60	-	-	-	-
Deelname leadertraject (voorjaarsrapportage 2023)	145	-	-	-	-
Subsidie groot onderhoud groen (PN2024)	-	-50	-50	-50	-
Beheersplan wegen (jaarrekening 2022; 800137)	327	-	-	-	-
Jaarrekening 2022: voorziening vastgoed	2.531	-	-	-	-
Voorbereiding Lokaal Isolatie Plan (begr. 2024)	-	175	-	-	-
Erfgoednota (begr. 2024)	-	150	-	-	-
Programma 3 - Economie					
Economische Zaken	52	-	-	-	-
Ontwikkeling recreatie en toerisme Tsjûkemar	200	-	-	-	-
Versterken onderwijs bedrijfsleven	33	-	-	-	-
Lemmer Poort van Zuidwest Friesland	39	-	-	-	-
Cultuurtoerisme Tsjukemar (progr. 3)	7	-	-	-	-
Aanleg glasvezelnetwerk (begr. 2023)	150	75	-	-	-
Bijdrage marrekrite (begr. 2023)	-37	-37	-34	-7	-

Programma Recreatie & Toerisme (begr. 2023)	100	-	-	-	-
Toeristische (visitor)data (begr. 2023)	20	20	-	-	-
Regio Deal Zuidwest-Fryslân (begr. 2024)	-	2.500	-	-	-
Procesgeld Club van Aanjagers Tsjûkemar (begr. 2024)	-	81	-	-	-
Programma 4 - Leefbaarheid en onderwijs					
Vorbereidingskrediet RKPC de Toekomst Bakhuizen	36	-	-	-	-
Uitbreiding It Klimmerblêd Sint Nicolaasga	193	-	-	-	-
Constructiefout De Arke Lemmer	20	-	-	-	-
Rijksbijdrage i.v.m. lokaal sport- en beweegakkoord	30	-	-	-	-
Huisvestingsplan onderwijs	-	206	-	-	-
Beheer en onderhoud buitensportaccomodaties (prioriteitenlijst)	138	-	-	-	-
Vorbereidingskrediet realisering sportpark t.b.v. VV Renado en VV Idskenhuzen	12	-	-	-	-
Haskerfjild Joure eerste inrichting	10	-	-	-	-
Onderwijshuisvesting 2022 (PN2022)	140	21	-	-	-
Huisvesting verenigingen Balk (prioriteitenlijst)	245	-	-	-	-
Beleidsnotitie sport en bewegen "Scoren door Samenspel" (prioriteitenlijst)	187	120	-	-	-
Fryske boeken voor basisscholen (begr. 2022; amendement)	10	-	-	-	-
Coronakosten programma 4: kunstzinnige vorming	100	-	-	-	-
Coronakosten programma 4: culturele activiteiten	100	-	-	-	-
Coronakosten programma 4: musea	50	-	-	-	-
Coronakosten programma 4: zwembad	500	-	-	-	-
Coronakosten programma 4: coronasubsidie maatschappelijke instellingen	157	-	-	-	-
Resultaatbestemming jaarrekening 2021: beleidsadviseur onderwijshuisvesting	55	-	-	-	-
Resultaatbestemming jaarrekening 2021: lokaal cultuuraanbod	106	-	-	-	-
Resultaatbestemming jaarrekening 2021: onderzoek accommodatiebeleid	30	-	-	-	-
Projectleider Brûsplak (begr. 2023)	80	-	-	-	-
Jeugdketenbeleid (begr. 2023)	10	-	-	-	-
Vorbereidingskrediet sportpark VV Lemmer en CVVO (begr. 2023)	35	-	-	-	-
Sportpark Donia (PN2024)	-	30	-	-	-
Noodfonds (voorjaarsrapportage 2023)	700	-	-	-	-
Vorbereidingskrediet SV Donia (voorjaarsrapportage 2023)	55	-	-	-	-
Vorbereidingskrediet sportpark de Rien CVVO VV Lemmer (begr. 2024)	-	55	-	-	-
Grootschalig onderhoud sportvelden (begr. 2024)	-	60	-	-	-
Programma 5 - Sociaal domein					
Huisvestingsoplossingen statushouders	63	-	-	-	-
Vluchtelingendossier	91	-	-	-	-
Koploper project cliëntenondersteuning	-	-	-	-	-
Uitvoering nieuwe Wet inburgering ambitie 2022 (begr. 2022; amend.)	45	-	-	-	-
Coronakosten programma 5: onderuitputting Wmo maatwerk	47	-	-	-	-

Coronakosten programma 5: armoedebestrijding en bijzondere bijstand	50	-	-	-	-
Formatie voor maatwerk bij zorg en participatie (wijz. Nr. 23 PN 2022)	150	-	-	-	-
Resultaatbestemming jaarrekening 2021: nieuwe manier van werken Wmo na aanbesteding	134	-	-	-	-
Resultaatbestemming jaarrekening 2021: resultaat gerichte inkoop Wmo	100	-	-	-	-
Resultaatbestemming jaarrekening 2021: inburgering en lening inburgeringsplichtig	25	-	-	-	-
Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO) (begr. 2023)	25	25	25	25	-
AED (begr. 2023)	38	-	-	-	-
Bestemming rekeningresultaat 2022: Energietoeslag 2022 (progr. 5)	468	-	-	-	-
Bestemming rekeningresultaat 2022: Meerkosten Oekraïne sociaal domein (progr. 5)	95	-	-	-	-
Integraal Zorgakkoord / Gezond en Actief Leven Akkoord (voorjaarsrapportage 2023)	70	-	-	-	-
Regiesysteem sociaal domein (PN2024)	-	162	-	-	-
Programmaged sociaal domein (PN2024)	-	100	100	-	-
Regie en ondersteuning inwoners bij re-integratie (begr. 2024)	-	235	235	-	-
Aanjager inclusie (begr. 2024)	-	69	69	-	-
Aanvalsplan armoede (begr. 2024)	-	768	967	-	-
Algemene dekkingsmiddelen					
Project garantiebanen	21	-	-	-	-
Digitale dienstverlening/Doorontwikkeling dienstverlening (begr. 2023)	48	38	38	38	-
Div in beweging	17	-	-	-	-
I-bewustzijn	65	-	-	-	-
Flankerend beleid zero base	105	-	-	-	-
Bantegaplein Lemmer	137	-	-	-	-
Vorbereidingskrediet huisvesting	57	-	-	-	-
Digitaal hulpmiddel rapportages	90	-	-	-	-
Digitale dienstverlening	279	-	-	-	-
Resultaatbestemming jaarrekening 2021: reiskostenvergoeding dienstreizen 2022	58	-	-	-	-
Bestemming rekeningresultaat 2022: overschot SISA regeling Oekraïne (progr. 5)	1.846	-	-	-	-
Administratief medewerker (overhead) (begr. 2023)	5	5	5	5	-
Aanstellen energiecoördinator overhead (begr. 2023)	5	5	5	5	-
Formatie weerbaarheid (begr. 2023) (overhead)	5	5	-	-	-
Overige					
Vrijval reserve onderhanden werk jaarrekening 2022	2.465	-	-	-	-
Resultaatbestemming jaarrekening 2020 De Ekers 3A (progr. 2)	588	-	-	-	-
Vrijval reserve onderhanden werk najaarsrapportage 2023	445	-	-	-	-
Totaal onttrekkingen	20.870	6.650	2.304	710	-
Stand 31-12	231	-	-	-	-

1.12 Overzicht EMU

Het EMU-saldo is het saldo van inkomsten en uitgaven met derden (dus geen afschrijvingen, waardemutaties, etc.) van de overheid op transactiebasis in een bepaalde periode. Eenvoudig gezegd geeft het EMU-saldo aan of er in een bepaald jaar met reële transacties meer geld uitgegeven is dan er in dat jaar is binnengekomen, of dat er netto geld overgehouden is. Het EMU-saldo is daarmee een indicatie van de ontwikkeling van de liquiditeits- en financiële positie (eigen vermogen en schulden) van de gemeente.

Het EMU-saldo vervult een rol bij de afspraken die in Europees verband zijn gemaakt over het toegestane maximale tekort ervan op nationaal niveau om de overheidsfinanciën in de Eurozone robuust te houden. Aangezien de decentrale overheden onderdeel uitmaken van de sector overheid in de economische statistieken van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en Eurostat, is daarbij bepaald dat niet alleen het saldo van de centrale overheid meetelt, maar ook het saldo van de decentrale overheden. In de Wet houdbare overheidsfinanciën (wet HOF) is daarom bepaald dat de verschillende overheidslagen een gelijkwaardige inspanningsverplichting hebben om te voldoen aan de Europese begrotingseisen en daarmee bij te dragen aan een gunste budgettaire positie voor Nederland.

In onderstaande tabel de berekening van het EMU-saldo voor onze gemeente. De berekening is opgesteld aan de hand van de geprognosticeerde balans.

bedragen x € 1.000						
		Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
1.	Exploitatiesaldo vóór storting in c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-234	-3.858	4.037	-2.429	-1.470
2.	Mutatie (im)materiële vaste activa	14.464	4.579	-2.299	-2.012	-1.596
3.	Mutatie voorzieningen	1.756	-247	-1.659	506	193
4.	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	-15.226	-3.875	-	-	-
5.	Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en verwachte boekwinst bij verkoop (im)materiële vaste activa	-	-	-	-	-
Berekend EMU-saldo		2.284	-4.809	4.677	89	319

Gehonoreerde aanmeldingen

In onderstaande tabel zijn alle gehonoreerde aanmeldingen opgenomen. De voorstellen met een structureel karakter komen ten laste van de exploitatie. De voorstellen met een incidenteel karakter, zijnde de posten voorzien van een *, komen ten laste van de Algemene reserve en worden vervolgens in de Reserve Onderhanden werk gestort. Deze voorstellen zijn opgenomen in de paragraaf 1.4 Reserves en voorzieningen, in paragraaf 1.9 Overzicht reserves en voorzieningen, in paragraaf 1.10 Algemene reserve en in paragraaf 1.11 Overzicht bestemmingsreserve onderhanden werk.

Bedrag x € 1.000					
Nr.	Gehonoreerde aanmelding	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
	Programma 1. Bestuur en organisatie				
1	Integrale veiligheid en zorg *	85	85	-	-
2	Frysk taalbelied *	50	50	-	-
	Programma 2. Ruimte				
3	Vervanging pontinrichting Rotstergaast	4	8	8	8
4	Dotatie voorziening groot onderhoud groen	420	420	420	420
5	Erfgoednota *	150	-	-	-
6	Vorbereiding Lokaal Isolatie Plan *	175	-	-	-
7	Uitvoering Klimaatakkoord	-265	-265	-265	-265
8	Energieloket: Tûk Wenjen	75	75	75	75
	Programma 3. Economie				
9	Regio Deal Zuidwest-Fryslân *	2.500	-	-	-
10	Procesgeld Club van Aanjagers Tsjûkemar *	81	-	-	-
	Programma 4. Leefbaarheid en onderwijs				
11	Vorbereidingskrediet Sportpark de Rien CVVO VV Lemmer *	55	-	-	-
12	Grootschalig onderhoud sportvelden *	60	-	-	-
	Programma 5. Sociaal domein				
13	Regie en ondersteuning inwoners bij re-integratie *	235	235	-	-
14	Formatie beleid sociaal domein	99	99	99	99
15	Aanjager inclusie *	69	69	-	-
16	Aanvalsplan armoede *	768	967	-	-
17	Praktijkondersteuning huisartsen - jeugd	-	-	-	-
	Programma 9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen				
18	Omzetting inhuur naar vaste formatie KCC	-	-	-	-
19	Informatieveiligheid	51	51	51	51
20	Beheer BGT	48	48	48	48
	Totaal	4.660	1.842	436	436
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	4.228	1.406	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	432	436	436	436

1. Bestuur en organisatie

Totaaloverzicht

Bedrag x € 1.000

Nr.	Gehonoreerde aanmelding	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
	Programma 1. Bestuur en organisatie				
1	Integrale veiligheid en zorg *	85	85	-	-
2	Frysk taalbelied *	50	50	-	-
	Totaal	135	135	-	-
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	135	135	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	-	-	-	-

1. Integrale veiligheid en zorg *

Integrale veiligheid en zorg *					
Categorie	Nieuw beleid	Totale investering			
		Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		85	85	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting

Om een duurzame professionaliseringsslag te kunnen maken op het beleidsterrein van integrale veiligheid en zorgbeleid, willen we in twee jaar een aantal zaken inregelen:

- Integrale veiligheid (beter) in verbinding brengen met en onderdeel maken van andere beleidsterreinen door bewustwording, trainen en het inrichten van integrale werkprocessen. Met name binnen de domeinen zorg en veiligheid liggen er enkele gezamenlijke uitdagingen. Wij willen de werkprocessen in dit speelveld in beeld brengen, borgen, actualiseren en het eigenaarschap hiervan goed in de organisatie beleggen. En daarnaast binnen actuele gezamenlijke zorg en veiligheidsthema's gezamenlijke trainingen en oefeningen organiseren.
- Informatie gestuurd werken, zodat we beter in staat zijn om in te spelen op fenomenen, verbanden te leggen, te kunnen prioriteren.
- Wijkgericht en fenomeengericht samenwerken. Door bovenstaande twee punten te combineren, kunnen we het beleid en de diverse interventies vanuit verschillende beleidsvelden beter op elkaar afstemmen en effectiever inzetten.
- Communicatiestrategie gericht op het stimuleren van bewustwording onder inwoners en bedrijven en op het vergroten van de zichtbaarheid van ons beleid en onze veiligheidsinterventies.

Een tijdelijke aanjager en een klein uitvoeringsbudget zal ervoor moeten zorgen dat dit organisatiebreed en integraal wordt ontwikkeld en geborgd. Hiervoor is een bedrag van € 85.000 voor de jaren 2024 en 2025 nodig.

Bovenstaande is opgenomen als ambitie in het beleidsplan integrale veiligheid en zorg, welke tot

stand is gekomen na een zorgvuldig proces met interne en externe partners en een inwonerspeiling. Na een consultatie periode door o.a. de adviesraad sociaal domein wordt dit plan naar verwachting eind 2023 ter vaststelling aan de raad aangeboden.

Risico indien niet gehonoreerd

Het beleid en de aanpak van de verschillende beleidsterreinen staan los van elkaar, informatie wordt niet gedeeld en daardoor wordt er soms naast elkaar, langs elkaar, dubbelop of tegengesteld gewerkt.

Als we geen gebruik maken van monitoringsgegevens, zijn we onvoldoende in staat om slim, flexibel en tijdig/preventief in te spelen op fenomenen en ontwikkelingen en richten we onze aanpakken uitsluitend op ad hoc zaken, die veelal al zijn geëscaleerd.

Er is geen helderheid over taken en verantwoordelijkheden, hierdoor werken we minder efficiënt en effectief.

Inwoners kunnen de informatie over verschillende veiligheidsissues en -interventies niet vinden en worden niet onvoldoende (snel) geholpen.

2. Frysk taalbeleid *

Fries taalbeleid *				
Categorie	Totale investering			
	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast	-	-	-	-
Eenmalige kredieten	50	50	-	-
Formatie	-	-	-	-

Toelichting

Gemeente De Fryske Marren heeft de wens om een ambitieuzer en actief Fries taalbeleid te ontwikkelen. Daarmee willen we de taal, cultuur en identiteit versterken en steviger verankeren in onze organisatie en samenleving. Dit streven staat verwoord in zowel het coalitieprogramma als het uitvoeringsprogramma van het college.

Het Fries is voor 60-70% van de mensen in onze gemeente hun moedertaal, ongeveer 80-90% van onze inwoners verstaat het Fries. Het vormt daarmee een belangrijk onderdeel van onze samenleving. Het is daarom belangrijk om een actueel en vooruitstrevend taalbeleid te hebben die recht doet aan de samenleving én taalsituatie in De Fryske Marren. Het huidige Fries taalbeleid 'Frysk as it heal kin' (2016) is verouderd en voldoet hier niet meer volledig aan. Bovendien staat de Friese taal onder druk. Niet alle ouders geven hun kinderen het Fries mee, ook als zijzelf wel Friestalig zijn

Op scholen wordt het Fries niet overal even goed en even veel aangeboden. In de openbare ruimte wordt een uiting in het Nederlands vanzelfsprekend gevonden. Het is daarom belangrijk dat de gemeente het Fries op een positieve, actieve manier stimuleert. Hierom is het nodig dat er een ambitieus taalbeleid wordt ontwikkeld, dat ook buiten de gemeentelijke organisatie impact heeft. Hieraan wordt een uitvoeringsplan gekoppeld waarin de ambities worden omgezet in concrete acties. Het uitvoeringsplan wordt ieder jaar geëvalueerd, met na 4 jaar een actualisatie. Het uitvoeringsplan moet daarom worden gezien als een eerste stap, maar ook als een dynamisch document.

Het eerste jaar worden de middelen ingezet om een nieuw taalbeleid te formuleren. Dit kunnen wij niet zelf, hiervoor is ondersteuning en expertise nodig. Na vaststelling worden de middelen in het tweede jaar ingezet om het taalbeleid te implementeren en te borgen in onze gemeente en gemeentelijke organisatie. Ook hiervoor is externe deskundigheid en expertise nodig.

Risico indien niet gehonoreerd

Mocht deze aanvraag niet worden gehonoreerd, dan zou er geen uitvoeringsbudget beschikbaar zijn voor de ambities op het gebied van de Friese taal, cultuur en identiteit. Hierdoor zouden wij niet planmatig kunnen werken en vorm kunnen geven aan onze voorbeeldfunctie als gemeente.

2. Ruimte

Totaaloverzicht

Bedrag x € 1.000					
Nr.	Gehonoreerde aanmelding	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
	Programma 2. Ruimte				
3	Vervanging pontinrichting Rotstergaast	4	8	8	8
4	Dotatie voorziening groot onderhoud groen	420	420	420	420
5	Erfgoednota *	150	-	-	-
6	Voorbereiding Lokaal Isolatie Plan *	175	-	-	-
7	Uitvoering Klimaatakkoord	-265	-265	-265	-265
8	Energieloket: Tûk Wenjen	75	75	75	75
	Totaal	559	238	238	238
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	325	-	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	234	238	238	238

3. Vervanging pontinrichting Rotstergaast

Vervanging pontinrichting Rotstergaast					
Categorie	Autonome ontwikkeling	Totale investering		75	
		Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
	Structurele exploitatielast	4	8	8	8
	Eenmalige kredieten	-	-	-	-
	Formatie	-	-	-	-

Toelichting

De zelfbediende pont Rotstergaast (in de Tjonger) is in 2022 in het nieuws gekomen door een tweetal incidenten. Uit een daaropvolgende veiligheidsanalyse zijn urgente maatregelen en minder urgente maatregelen voorgeschreven. De urgente maatregelen zijn inmiddels in gang gezet. Wanneer deze zijn afgerond zal de pont weer in bedrijf genomen worden. Om in 2024 de pont nog veiliger te maken en ook de oeverconstructie (de inham waar de pont afmeert) aan de Fryske Marren zijde te vernieuwen zijn investeringsmiddelen nodig. In de exploitatiebegroting zijn hier niet voldoende middelen voor beschikbaar.

Risico indien niet gehonoreerd

De kans bestaat dat de pont nog steeds niet veilig te bedienen is. Ook is er een grote kans dat de huidige oeverconstructie in de komende jaren gaat bezwijken. Dit brengt negatieve publiciteit met zich mee en nogmaals overlast voor de gebruikers van de pontverbinding.

4. Dotatie voorziening groot onderhoud groen

Dotatie voorziening groot onderhoud groen					
Categorie		Totale investering			
		Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast		420	420	420	420
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting

Op 21 juni 2023 is de groenvisie "Een (be)leefbare gemeente De Fryske Marren voor mens en dier!" vastgesteld. Bij de perspectiefnota 2024 zijn de middelen voor fte's, die benodigd zijn voor de uitvoering van de Groenvisie reeds beschikbaar gesteld. Voor de benodigde middelen voor het groen is een PM-post opgenomen. Inmiddels is een meerjarenprogramma groot onderhoud groen opgesteld. Uit dit meerjarenprogramma blijkt dat er schommelingen zitten in de hoogte van de jaarlijkse benodigde middelen en daarom wordt voorgesteld hiervoor een voorziening op te nemen. De jaarlijkse dotatie van deze voorziening groot onderhoud groen bedraagt op basis van het meerjarenprogramma groot onderhoud groen € 420.000.

Wij gaan ervan uit dat de raad in de vergadering van 18 oktober 2023 het meerjarenprogramma groot onderhoud groen bespreekt en hierover een besluit neemt. Om in 2024 te kunnen starten met de uitvoering van de groenvisie is vooruitlopend op deze besluitvorming door de raad nu alvast de jaarlijkse dotatie aan de voorziening groot onderhoud groen van € 420.000 meegenomen in de begroting 2024.

Risico indien niet gehonoreerd

Als de storting in de voorziening niet wordt gehonoreerd, dan kan de groenvisie niet met ingang van 2024 worden uitgevoerd.

5. Erfgoednota *

Erfgoednota *				
Categorie		Totale investering		
		Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026
Structurele exploitatielast		-	-	-
Eenmalige kredieten		150	-	-
Formatie		-	-	-

Toelichting

In de afgelopen decennia is het beleid voor monumentenzorg, archeologie, collecties en musea op landelijk gebied gemoderniseerd en geïntegreerd. Naast de vigerende Erfgoedwet treedt met ingang

van 2024 de Omgevingswet in werking. Ook is de Archiefwet nog van kracht. Deze nieuwe wetgeving kent een aantal (nieuwe) bepalingen voor gemeenten. Een deel hiervan zijn door gemeente De Fryske Marren nog niet omgezet naar gemeentelijk beleid en/of er is nog geen uitvoering aangegeven. Daarom is op de Lange Termijn Agenda opgenomen dat er vanaf 2023 een start wordt gemaakt met het opstellen van erfgoedbeleid, dat in 2025 wordt voorgelegd aan de raad. Voor het opstellen van het erfgoedbeleid is geen budget beschikbaar. Het merendeel van de werkzaamheden zal uitgevoerd worden in 2024. Vandaar deze aanvraag voor de begroting.

Risico indien niet gehonoreerd

Als deze aanmelding niet wordt gehonoreerd voldoen wij als gemeente op meerdere onderdelen niet aan de wet- en regelgeving. Dit kan gevolgen hebben in het kader van het interbestuurlijk toezicht zoals dat door de provincie wordt uitgevoerd. Als er geen erfgoedbeleid wordt opgesteld kunnen wij de afspraak, zoals wij deze in de Lange Termijn Agenda hebben opgenomen, niet nakomen.

6. Voorbereiding Lokaal Isolatie Plan *

Voorbereiding Lokaal Isolatie Plan *				
Categorie	Totale investering			
	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast	-	-	-	-
Eenmalige kredieten	175	-	-	-
Formatie	-	-	-	-

Toelichting

Een goed geïsoleerde woning is randvoorwaardelijk om de doelstelling te behalen om minimaal 20% van de bebouwde omgeving van het gas af te hebben. Gebouwen en/of woningen met energielabel C of beter kunnen kiezen voor een all-electric oplossing zoals bijv. een warmtepomp.

Het doel van het Nationaal Isolatieprogramma (NIP) is om landelijk 2,5 miljoen woningen te isoleren in de periode tot en met 2030. Gemeenten kunnen binnen het NIP een Specifieke Uitkering aanvragen voor het Lokaal Isolatie Programma. Met dit programma gaat de gemeente de komende jaren grootschalig inzetten op het isoleren van koopwoningen met een energielabel D, E, F en G, om deze geschikt te maken voor all-electric warmteoplossingen zodat ze van het gas af kunnen. Berekend is dat we ruim 1.100 woningen kunnen isoleren.

Om grootschalig te mogen isoleren is een ontheffing nodig betreffende de Wet natuurbescherming (Wn). De provincie (tevens bevoegd gezag Wn) is voornemens om een gebiedsontheffing mogelijk te maken. Om deze ontheffing te kunnen aanvragen moeten we als gemeente een Soortenmanagementplan (SMP) laten opstellen voor de gehele gemeente. Een SMP is een biodiversiteitsplan dat zich richt op het "actief verbeteren van de staat van instandhouding van beschermde dieren- en plantensoorten. En tegelijkertijd het meenemen van koppelkansen tussen biodiversiteitsherstel en andere opgaven in de bebouwde omgeving, zoals het faciliteren van ruimtelijke ingrepen." (bron: folder over Soortenmanagementplannen, provincie Utrecht)

Voor het opstellen van een SMP moet door een onafhankelijk bureau een ecologisch onderzoek worden uitgevoerd in alle 51 kernen in onze gemeente. De inschatting van de provincie is dat dit proces 2 jaar duurt en € 200.000 tot € 300.000 kost. Op basis de grootte van onze gemeente gaan

wij ervan uit dat het proces ons € 300.000 kost. Vanuit de provincie wordt hiervoor een bijdrage van ongeveer € 125.000 verwacht. Daarom vragen wij € 175.000 aan bij deze begroting.

Risico indien niet gehonoreerd

Als er geen budget beschikbaar komt voor het laten opstellen van een Soortenmanagementplan kan er geen gebiedsontheffing bij de provincie worden aangevraagd. Gevolg hiervan is dat voor elke woning afzonderlijk een flora en fauna onderzoek moet plaats vinden, wat € 8.000 tot € 30.000 per woning kost en 2 jaar duurt. Dit zal negatieve gevolgen hebben voor Lokaal Isolatie Programma. Daarmee zullen woningen niet voldoende worden geïsoleerd om aardgasvrij te kunnen worden gemaakt waardoor het behalen van de doelstellingen van de Warmtetransitie en het Klimaatakkoord in gevaar komt.

7. Uitvoering Klimaatakkoord

Uitvoering Klimaatakkoord				
Categorie	Totale investering			
	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast	-265	-265	-265	-265
Eenmalige kredieten	-	-	-	-
Formatie	4,60	4,60	4,60	4,60

Toelichting

Om de landelijke duurzaamheidsdoelen te behalen heeft het rijk besloten de gemeenten de regie te laten voeren betreffende de uitvoering. De uitvoering vertaalt zich in extra taken die vanuit het klimaatakkoord bij gemeenten belegd zijn.

Om deze nieuwe wettelijke taken uit te voeren is structureel extra fte nodig. De uitvoering van deze extra taken geven invulling aan de landelijke en regionale duurzaamheidsdoelen, naast de door de raad vastgestelde warmtevisie en duurzaamheidsprogramma.

Voor de uitvoering van deze nieuwe wettelijke taken is 12,9 fte nodig. Hierdoor is 4,6 fte extra (€ 400.000) aan formatie nodig boven op de huidige beschikbare formatie voor duurzaamheid.

De uitvoering van het klimaatakkoord is vanuit het Rijk via een specifieke uitkering middelen beschikbaar gesteld voor personele capaciteit. Voor onze gemeente betekent dit ruim € 1,0 miljoen per jaar. De beschikking van het rijk is afgegeven voor de jaren 2023 t/m 2025. De provincie heeft als toezichthouder laten weten dat gemeenten deze specifieke uitkering als structurele middelen in de begroting kunnen meenemen. Vanuit deze middelen kan deze formatie van € 400.000 worden gedekt.

Vooruitlopend op deze middelen is in de begroting 2023 € 265.000 voor 2,8 fte structureel beschikbaar gesteld vanaf 2024. Nu de rijksmiddelen zijn toegekend en de 2,8 fte gedekt kan worden uit deze rijksmiddelen kan dit bedrag van € 265.000 structureel vrijvallen in het financieel perspectief.

Van de rijksbijdrage van € 1 miljoen per jaar resteert na verrekening van de hierboven genoemde € 400.000 en € 265.000 nog een bedrag van € 335.000. Wij reserveren dit bedrag voorlopig voor verdere planvorming.

Risico indien niet gehonoreerd

Bij onvoldoende extra capaciteit kan de gemeente niet voldoen aan haar eigen vastgestelde ambities en de extra taken vanuit het rijk. Er is een verhoging van capaciteit (fte's) nodig om aan alle taakstellingen in het kader van de energietransitie en duurzaamheid te kunnen voldoen.

8. Energieloket: Tûk Wenjen

Energieloket: Tûk Wenjen				
Categorie	Totale investering			
	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast	75	75	75	75
Eenmalige kredieten	-	-	-	-
Formatie	-	-	-	-

Toelichting

Tûk Wenjen is sinds 2015 het energieloket van De Fryske Marren. Inwoners kunnen hier terecht voor onafhankelijk advies over verduurzaming van de woning en verduurzamingsproducten. Hierbij gedacht worden: Subsidieaanvraag voor basis advies en energieneutraal advies, Isolatie-scan en -plan, Energiecoach en Witgoedregeling. Sinds 2016 zijn gemeenten verplicht om een onafhankelijk energieloket aan haar inwoners aan te bieden. Het wettelijk kader is het landelijk energie akkoord.

Wij zien een significante toename in de aanvragen via het energieloket. Met name in de subsidieverstrekingen en voucheraanvragen. De verwachting is dat de behoefte en interesse in Tûk Wenjen toeneemt gezien de landelijke beweging richting aardgasvrij wonen.

Voor Tûk Wenjen waren deels tijdelijk middelen beschikbaar t/m 2023. Om Tûk Wenjen op hetzelfde niveau te continueren is structureel budget nodig. Deze structurele middelen van € 75.000 zijn benodigd voor operationele kosten zoals onderhoud website, promotiemateriaal en producten voor de energiebespaarboxen.

Risico indien niet gehonoreerd

Het voldoen aan de set minimumcriteria voor een onafhankelijk energieloket komt dan onder druk te staan bij het niet honoreren van de budgetaanvraag. Ook het individuele spoor van de warmtetransitie komt onder druk te staan omdat 80% van de woningen in de gemeente alleen via individuele maatregelen van het gas af kunnen.

3. Economie

Totaaloverzicht

Bedrag x € 1.000

Nr.	Gehonoreerde aanmelding	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
	Programma 3. Economie				
9	Regio Deal Zuidwest-Fryslân *	2.500	-	-	-
10	Procesgeld Club van Aanjagers Tsjûkemar *	81	-	-	-
	Totaal	2.581	-	-	-
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	2.581	-	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	-	-	-	-

9. Regio Deal Zuidwest-Fryslân *

Regio Deal Zuidwest-Fryslân *					
Categorie		Totale investering			-
		Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		2.500	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting

De afgelopen periode hebben we met gemeente Súdwest-Fryslân, provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en maatschappelijke partners gewerkt aan een aanvraag voor een Regio Deal. Een Regio Deal waarin we als regio Súdwesthoeke een “bod” doen aan het Rijk, om met ons te werken aan en te investeren in de brede welvaart in onze regio. De Regio Deal en samenwerking met het Rijk kan een grote impuls geven aan het verder ontwikkelen van de brede welvaart in onze regio en is tevens een stimulans voor onze regionale samenwerking.

We zien deze Regio Deal (looptijd van 4 jaar) als een basis en vliegwiel om te komen tot een meer structurele agenda voor regionale ontwikkeling en om een langdurige samenwerking met het Rijk aan te

gaan, aansluitend op het rapport Elke regio telt.

De omvang van de Regio Deal zoals we die voorstellen in te dienen bedraagt (vanuit de regio) € 17,4 miljoen. Met de beoogde bijdrage van het Rijk (zelfde omvang als regio) dus een totale deal van afgerond € 35 miljoen. Voor onze gemeente is het voorstel om € 5 miljoen bij te dragen aan de financiering van de Regio Deal. Wij denken € 2,5 miljoen te kunnen vrijmaken uit bestaande projecten die al in de begroting staan. Voor de resterende € 2,5 miljoen van de dekking stellen wij voor die ten laste van de algemene reserve te brengen.

Risico indien niet gehonoreerd

Het Rijk stelt als voorwaarde dat de regionale bijdrage bij het indienen van de aanvraag zeker moet zijn. Het niet of deels niet beschikbaar stellen van de gevraagde cofinanciering betekent dat er geen aanvraag Regio Deal kan worden ingediend. Of er resteert een uitgekilde aanvraag met een fors lagere inzet vanuit de regio. De cofinanciering vanuit De Fryske Marren is gekoppeld aan de cofinanciering van SWF en provincie Fryslân. Een lagere bijdrage vanuit De Fryske Marren resulteert ook in een lagere bijdrage van de andere partners.

10. Procesgeld Club van Aanjagers Tsjûkemar *

Procesgeld Club van Aanjagers Tsjûkemar *				
Categorie	Totale investering			
	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast	-	-	-	-
Eenmalige kredieten	81	-	-	-
Formatie	-	-	-	-

Toelichting

Samen met de provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en de Club van Aanjagers Tsjûkemar werken we aan het grote maatschappelijke initiatief “gebiedspilot Tsjûkemar”. De projecten die (het bottom-up initiatief) Stichting Club van Aanjagers gebiedspilot Tsjûkemar ontwikkelt zijn erop gericht het gebied aantrekkelijker te maken voor meerdere doelgroepen. Het Tsjûkemar moet een “bestemmingsgebied” worden waar iedereen graag langer wil verblijven. Het grotere kader is de ontwikkeling van het Tsjûkemar Regio: van “doorvaartmeer” naar “bestemmingsmeer”. De Club van Aanjagers neemt het voortouw in de regionale ontwikkeling van het Tsjûkemar in samenwerking met de overheden (Intentieverklaring, 2019). Door de Club van Aanjagers is een uitvoeringsplan opgesteld voor de economische en toeristische ontwikkeling op en om het Tsjûkemar. Een initiatief van onderop uit de Mienskip. Zowel de gemeente als de provincie hebben de Club van Aanjagers gefaciliteerd bij de totstandkoming van het uitvoeringsplan. Een plan maken is één ding, het plan uitvoeren is stap twee. Voor sommige planonderdelen is het de verantwoordelijkheid van ondernemers en/of burgers om initiatieven tot uitvoering te brengen. Voor andere onderdelen staan de overheden aan de lat (provincie Fryslân, gemeente, Wetterskip Fryslân, De Marrekrite). Om de (financiële) haalbaarheid van de diverse planonderdelen te onderzoeken is in de afgelopen jaren door zowel gemeente als de provincie (ambtelijke) ondersteuning aan de Club van Aanjagers aangeboden (uren, procesgeld). Concreet betekent dit, dat de gemeente en provincie beide een (jaarlijkse) bijdrage beschikbaar hebben gesteld voor de ondersteuning van het proces. Het door de gemeente beschikbaar gestelde procesgeld is bijna op. Tot nu toe werd er door de gemeente ieder jaar een bijdrage van € 75.000 overgemaakt naar de Club van Aanjagers voor laaghangend fruit projecten en ondersteuning in het proces. Ook zijn er bij de gemeente jaarlijks kosten in rekening gebracht voor het secretariaat van de Club van Aanjagers (circa € 6.000 per jaar). Uit dit procesgeld is ook geld vrijgemaakt om alvast projectonderdelen in uitvoering te brengen. Daarbij is de focus in de afgelopen jaren met name geweest op het ‘laaghangend fruit’. Van de “grotere” projecten zijn de kitesurfzone en Ulesprong als focusprojecten aangemerkt. Wij vragen daarom € 81.000, zijnde € 75.000 procesgeld en € 6.000 secretariaatskosten voor de Club van Aanjagers aan voor het jaar 2024.

Risico indien niet gehonoreerd

Als de aanmelding niet gehonoreerd wordt is er voor volgend jaar en dit jaar geen procesgeld meer beschikbaar voor de Club van Aanjagers Tsjûkemar met als gevolg dat het project Club van Aanjagers Tsjukemar stopt.

4. Leefbaarheid en onderwijs

Totaaloverzicht

Bedrag x € 1.000

Nr.	Gehonoreerde aanmelding	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
11	Programma 4. Leefbaarheid en onderwijs Vorbereidingskrediet Sportpark de Rien CVVO VV Lemmer *	55	-	-	-
12	Grootschalig onderhoud sportvelden *	60	-	-	-
	Totaal	115	-	-	-
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	115	-	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	-	-	-	-

11. Vorbereidingskrediet Sportpark de Rien CVVO VV Lemmer *

Vorbereidingskrediet Sportpark de Rien CVVO VV Lemmer *					
Categorie		Totale investering			-
		Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten	55	-	-	-	-
Formatie	-	-	-	-	-

Toelichting

In de Perspectiefnota 2024 hebben wij u geïnformeerd over de kansrijke mogelijkheden om de voetbalverenigingen CVVO en VV Lemmer als fusievereniging gebruik te laten gaan maken van sportpark de Rien in Lemmer. Om dit gebruik als fusievereniging mogelijk te maken zijn er op het sportpark De Rien noodzakelijke aanpassingen nodig. Die aanpassingen voor een volwaardig en toekomstbestendig sportpark hebben betrekking op twee zaken:

- herinrichten/wijzigen van de infrastructuur, dat wil zeggen de sportvelden, de parkeerplaatsen, de fietsenstallingen, de groenvoorzieningen en dergelijke;
- renoveren dan wel nieuwbouw van opstallen, dat wil zeggen de was- en kleedkamers, de materiaalberging, de kantine en dergelijke.

In de Perspectiefnota 2024 beschrijven wij ook dat er nog meer duidelijkheid moet komen over de kosten van deze aanpassingen. Het vorbereidingskrediet wordt gebruikt om deze kosten inzichtelijk te maken. Dat inzicht is nodig om te kunnen bepalen wat de twee voetbalverenigingen zelf kunnen financieren en zelf kunnen realiseren. En dat inzicht helpt ook ons om te kunnen bepalen of en welke mogelijkheden er zijn als het gaat om zelf investeren, subsidiering, leningen en/of borgstelling.

Risico indien niet gehonoreerd

Er is in Lemmer door de vrijwilligers van CVVO en VV Lemmer veel tijd en energie gestoken in de fusievorming van beide verenigingen en de consequenties daarvan voor sportpark De Rien. De beschikbaarheid van een vorbereidingskrediet maakt het zetten van een volgende stap mogelijk en voorkomt het stilvallen van de planontwikkeling. Indien de aanmelding niet wordt gehonoreerd ontstaat er geen duidelijk inzicht in de kosten die betrekking hebben op de infrastructuur en op de

opstellen. Gemeente en fusievereniging kunnen zonder dit inzicht vervolgens geen keuzes maken en vervolgstappen bepalen.

12. Grootschalig onderhoud sportvelden *

Grootschalig onderhoud sportvelden *				
Categorie	Totale investering			
	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast	-	-	-	-
Eenmalige kredieten	60	-	-	-
Formatie	-	-	-	-

Toelichting

In het voorstel 'Beheer en onderhoud sportvelden' wordt inzicht gegeven in de bestaande kwaliteit, de vertaling van het beleid, de meerjarenplanning van de werkzaamheden en de daaraan gekoppelde financiële middelen. Het plan zal ter besluitvorming aan de raad worden voorgelegd en zal als basis dienen voor een nieuw in te stellen voorziening.

Jaarlijks is er voor de start van het sportseizoen grootschalig onderhoud aan de velden nodig om de kwaliteit op peil te houden voor de wedstrijden en trainingen. Om het grootschalig onderhoud voor 2024 mogelijk te maken wordt, vooruitlopend op de (hernieuwde) instelling van een voorziening, een eenmalig krediet van € 60.000 gevraagd.

In 2024 staan de volgende sportvelden op de planning voor groot onderhoud:

- V.V. Langweer trainingsveld
- Fuotbal Foriening Stobbega (FFS) trainingsveld
- Sportvereniging Nijemirdum- Oudemirdum Kombinatie (SV NOK)
- V.V. Delfstrahuizen trainingsveld

Risico indien niet gehonoreerd

De kwaliteit van de velden blijft niet op peil, waardoor velden worden afgekeurd voor wedstrijden. Verwachting is dan dat de velden na 2 jaar moeten sluiten.

5. Sociaal domein

Totaaloverzicht

Bedrag x € 1.000

Nr.	Gehonoreerde aanmelding	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
	Programma 5. Sociaal domein				
13	Regie en ondersteuning inwoners bij re-integratie *	235	235	-	-
14	Formatie beleid sociaal domein	99	99	99	99
15	Aanjager inclusie *	69	69	-	-
16	Aanvalsplan armoede *	768	967	-	-
17	Praktijkondersteuning huisartsen - jeugd	-	-	-	-
	Totaal	1.171	1.370	99	99
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	1.072	1.271	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	99	99	99	99

13. Regie en ondersteuning inwoners bij re-integratie *

Regie en ondersteuning inwoners bij re-integratie *				
Categorie		Totale investering		-
		Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026
				MJB 2027
Structurele exploitatielast		-	-	-
Eenmalige kredieten		235	235	-
Formatie		-	-	-

Toelichting

Bij de perspectiefnota 2022 is een aanvraag gedaan voor toekenning van 2 Fte voor de uitvoering van de re-integratie binnen de Participatiewet. Er is bij deze aanmelding besloten tot een tijdelijke toekenning van 2 Fte voor 2 jaar. Deze periode loopt dit jaar af en dit is de reden van deze nieuwe aanvraag.

In de afgelopen 2 jaren is het werkleerbedrijf opgezet en gestart. Er zijn goede afspraken gemaakt over de samenwerking tussen het werkleerbedrijf en het Sociaal Wijkteam (Swt). Een nieuwe taak binnen deze samenwerking is regievoeren op inwoners die een traject volgen bij het werkleerbedrijf wanneer er meer ondersteuning nodig is dan alleen het toeleiden naar werk. De medewerker van het Swt zorgt voor aanvullende ondersteuning (bv. Schuldhulpverlening, Jeugdzorg, Wmo begeleiding, etc.) zodat het traject meer kans van slagen heeft.

Risico indien niet gehonoreerd

Wanneer deze aanmelding niet wordt goedgekeurd dan zullen wij geen regie meer kunnen voeren op inwoners die trajecten volgen bij het werkleerbedrijf. Dit betekent dat wij ons niet aan het vastgestelde beleid gaan houden en dat de kans van slagen van de trajecten bij het werkleerbedrijf zal verminderen.

Hierdoor zullen onze inwoners tussen het werkleerbedrijf en het Sociaal Wijkteam heen en weer worden geschoven, minder snel duurzaam aan een baan geholpen worden en daardoor langer een uitkering blijven ontvangen. Met alle frustraties van inwoners en kosten van de uitkering van dien.

14. Formatie beleid sociaal domein

Formatie beleid sociaal domein					
Categorie		Totale investering			
		Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast		99	99	99	99
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		1,00	1,00	1,00	1,00

Toelichting

Het team Maatschappelijke Ontwikkeling (het beleidsteam voor het sociaal domein) heeft de afgelopen jaren te maken gekregen met een toename van het aantal beleidsvraagstukken waarvoor niet direct formatie is toegevoegd aan het team. In eerste instantie ook terecht, omdat je altijd binnen het team zelf moet kijken of er nog ruimte is voor efficiency of dat er ruimte is voor andere keuzes op beleidsterreinen (wat doe je wel en wat niet). Die exercitie is geweest.

Het team MO heeft binnen de huidige bezetting een aantal taken niet kunnen beleggen. Denk hierbij aan taakstelling statushouders dat steeds meer tijd in beslag neemt, omdat er meer vluchtelingen komen, Oekraïne vraagstuk, leerlingenvervoer, laaggeletterdheid en beleid sociale urgenties dat per 1 januari 2024 naar de gemeenten toekomt. Die taken worden grotendeels door inhuurkrachten uitgevoerd. Bij hun vertrek is er geen opvolging. Tevens is er een aantal gemeente brede onderwerpen waar beleids capaciteit van MO voor nodig is. Zoals duurzaamheid, omgevingswet, Wijkswerk, Jeugdparticipatie, de regiodeal e.a. Het deelnemen aan gemeentelijke ontwikkelopdrachten is ook wenselijk vanuit team MO. Als laatste merken we dat de vacatures van team MO steeds meer worden ingevuld met medewerkers die geen gemeentelijke ervaring hebben. Zij hebben behoefte aan een sparringpartners die niet direct voorhanden zijn, waardoor hun inwerkprogramma kan stagneren.

Dit alles tezamen maakt dat de formatie onder hoge druk staat en het betekent dat een deel van de vragen om inzet van beleid wordt geweigerd. Dat wordt het team niet altijd in dank afgenomen en dat is begrijpelijk. Als het team MO 1 formatieplaats erbij krijgt kan een deel van het tekort aan formatie worden ingevuld.

Wij vragen om 1 fte toe te voegen aan de formatie van het team MO.

Risico indien niet gehonoreerd

Een deel van de structurele beleidstaken kunnen niet structureel worden opgepakt. Als er geen uitbreiding volgt dan is er geen ruimte om nieuwe medewerkers goed op te leiden en te coachen. Dat niet goed oppakken of extern beleggen zou een gemiste kans zijn.

15. Aanjager inclusie *

Aanjager inclusie *				
Categorie		Totale investering		
		Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026
Structurele exploitatielast		-	-	-
Eenmalige kredieten		69	69	-
Formatie		-	-	-

Toelichting

Inclusiebeleid is een uitvloeisel van het VN-Verdrag Handicap en schrijft voor dat er een lokale inclusie agenda moet zijn. Met het inclusiebeleid 'Iedereen doet mee: de inclusieve samenleving' wil gemeente De Fryske Marren bevorderen dat alle inwoners kunnen deelnemen aan de samenleving, ongeacht herkomst, huidskleur, religie en levensbeschouwing, gender, seksuele oriëntatie, levensfase, beperking of armoede. Ook in het Wikselwurk beleid en de Dienstverleningsvisie van gemeente De Fryske Marren staat inclusie centraal. In het coalitieakkoord 2022-2026 is de notitie 'iedereen doet mee' de inclusieve samenleving opgenomen als speerpunt in het beleid.

In 2020-2022 is zowel voor een aanjager inclusie als de uitvoering van het inclusiebeleid budget aangevraagd en gehonoreerd. De aanjager heeft uitvoering gegeven aan het Actieplan inclusie en er is een klankbordgroep inclusie opgezet, waarin vertegenwoordigers uit diverse externe organisaties meedenken over ideeën rondom inclusie. Het contract van de aanjager liep tot juli 2022. Door het ontbreken van een aanjager stagneerde ook de uitvoer van de acties. Dit terwijl inclusie een doorlopend proces is.

In 2023 wordt het Actieplan inclusie vanuit beleid doorvertaald naar een Lokale inclusie agenda, een uitvoeringsplan voor langere termijn. Het is daarbij noodzakelijk om in 2024 weer budget te hebben voor een aanjager inclusie en voor de uitvoering van (openstaande en nieuwe) acties. De aanjager is de spin in het web en heeft continu en langdurig contact met inwoners, organisaties en de gemeente over initiatieven met betrekking tot inclusie. Tevens moet de aanjager ervoor zorgen dat inclusie bij de verschillende beleidsterreinen onder de aandacht wordt gebracht en wordt opgenomen bij het maken van toekomstig beleid.

Risico indien niet gehonoreerd

- Niet voldoen aan wettelijke taak vanuit het VN-Verdrag Handicap.
- De Lokale inclusie agenda kan niet worden uitgevoerd, wat wel opgenomen is in het coalitieakkoord

16. Aanvalsplan armoede *

Aanvalsplan armoede *				
Categorie	Totale investering			
	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast	-	-	-	-
Eenmalige kredieten	768	967	-	-
Formatie	-	-	-	-

Toelichting

Op 7 november 2022 heeft de raad het college verzocht om op zo kort mogelijke termijn te komen tot een Aanvalsplan Armoede, dat streeft naar een duurzame oplossing voor de huidige inflatie- en energie-armoede van onze inwoners en volop in te zetten op verschillende vormen van communicatie om de ondersteuning voor onze inwoners onder de aandacht te brengen.

In het coalitieakkoord 2022- 2026 staat de volgende actie opgenomen. Het besteedbaar inkomen daalt door onder meer de stijgende energiekosten. Met het oog op een mogelijke beleidsaanpassing willen we onderzoeken wat de beleidsmatige en financiële effecten zijn van het verruimen van de inkomensnorm voor bijzondere bijstand naar 130% en bij de minimaregeling naar 120% van de

toepasselijke bijstandsnorm. Dit is onderzocht, daarnaast is een aanvullend pakket aan maatregelen samengesteld. Dit heeft geleid tot het opstellen van twee scenario's. Deze zijn verwerkt in het aanvalsplan.

In maart 2023 is de raad geïnformeerd over de bestaande voorzieningen en regelingen die in onze gemeente beschikbaar zijn. In de maanden daarna is het aanvalsplan armoede 2023 uitgewerkt, een integraal plan met mogelijke aanvullende maatregelen. Het plan is om advies aangeboden aan de Adviesraad sociaal domein. De Adviesraad sociaal domein heeft op 31 augustus 2023 een positief advies afgegeven.

Wij gaan ervan uit dat de raad in de vergadering van 18 oktober 2023 het aanvalsplan armoede bespreekt en hierover een besluit neemt. Om in 2024 te kunnen starten met de uitvoering van het aanvalsplan zijn vooruitlopend op deze besluitvorming door de raad nu alvast de benodigde middelen van € 768.000 in 2024 en € 967.000 in 2025 meegenomen in de begroting 2024.

Van het Rijk verwachten we in de komende jaren extra middelen voor het tegengaan van koopkrachtverlies, armoede, schulden, tegemoetkomingen en capaciteit. De omvang van deze middelen is op dit moment nog niet duidelijk. Als deze rijksmiddelen worden toegekend en kunnen worden ingezet ter dekking van het aanvalsplan armoede dan kan een deel van de in deze aanmelding gevraagde middelen vrijvallen in de algemene reserve.

Risico indien niet gehonoreerd

Inwoners in acute moeilijkheden zitten of komen door de sterk stijgende (energie) prijzen krijgen onvoldoende ondersteuning. Doordat veel huishoudens (1 op de 5 wordt geschat) niet kan rondkomen ontstaan er schulden, stress en andere problemen. Armoede vraagt om een duurzame en brede oplossing. Zonder maatregelen en bijhorende middelen kan geen uitvoering gegeven worden aan bieden van duurzame oplossingen. Ook kan er niet volop ingezet worden op verschillende vormen van communicatie om de ondersteuning voor onze inwoners onder de aandacht te brengen.

17. Praktijkondersteuning huisartsen - jeugd

Praktijkondersteuning huisartsen - jeugd				
Categorie	Totale investering			-
	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast	-	-	-	-
Eenmalige kredieten	-	-	-	-
Formatie	1,39	1,39	1,39	1,39

Toelichting

Deze wijziging betreft een budget neutrale formatiewijziging van het sociaal wijkteam team Jeugd en Gezin van 1,39 fte.

Sinds 2017 financiert Gemeente de Fryske Marren de inzet van praktijkondersteuners jeugd (POH-J) in inmiddels 90% van de huisartsenpraktijken. Zij hebben als taak de huisarts te ondersteunen in verwijzingen richting jeugdhulp. Hiervoor vond externe inhuur van gedetacheerden en ZZPers plaats.

Nadat ingaande 2022 besloten werd dat dit een reguliere taak van onze gemeente is kunnen we de uitvoer van deze taak nu invullen met eigen wijkteam medewerkers.

Risico indien niet gehonoreerd

Dan zullen de kosten voor inhuur van orthopedagogen door het inhuurtarief en de krapte op de arbeidsmarkt toenemen. Daarnaast zeggen we dan wel dat het onze reguliere taak is, maar vullen we het niet in met eigen ambtenaren. Verder missen we dan de kans om een nauwere verbinding tussen het sociaal wijkteam en de huisartsen mogelijk te maken.

Algemene dekkingsmiddelen

Totaaloverzicht

Bedrag x € 1.000					
Nr.	Gehonoreerde aanmelding	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
	Programma 9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen				
18	Omzetting inhuur naar vaste formatie KCC	-	-	-	-
19	Informatieveiligheid	51	51	51	51
20	Beheer BGT	48	48	48	48
	Totaal	99	99	99	99
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	-	-	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	99	99	99	99

18. Omzetting inhuur naar vaste formatie KCC

Omzetting inhuur naar vaste formatie KCC				
Categorie	Totale investering			
				-
	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast	-	-	-	-
Eenmalige kredieten	-	-	-	-
Formatie	2,00	2,00	2,00	2,00

Toelichting

De afgelopen jaren wordt, in afwachting van een onderzoek, bewust ingehuurd om goede dienstverlening van het Klantcontactcentrum (KCC) te realiseren. Het onlangs uitgevoerde onderzoek onderschrijft dat er sprake is van onderbezetting bij het KCC.

Uw raad heeft op 22 juni 2022 de Dienstverleningsvisie 2022-2026 vastgesteld. Hierin zijn de ambities voor de komende jaren opgenomen. Om gestructureerd invulling te geven aan deze ambities is het noodzakelijk om de formatie van het KCC op orde te brengen.

Daarnaast zijn wij van mening dat het omzetten van tijdelijke naar vaste contracten bijdraagt aan een goed werkgeverschap.

Met het omzetten van 2 fte tijdelijke formatie naar vaste formatie kan de continuïteit van een goede dienstverlening worden gewaarborgd. Dit kan worden bekostigd vanuit het inhuurbudget, waardoor er geen financiële consequenties zijn van deze omzetting.

Risico indien niet gehonoreerd

- De ambitie uit de Dienstverleningsvisie 2022-2026 om 80% van alle vragen van inwoners te beantwoorden in het KCC wordt niet gehaald. Op dit moment wordt nog 65% van alle vragen binnen het KCC afgehandeld.
- Minder deelname van KCC verlaagt de effectiviteit en borging van innovaties uit de dienstverleningsvisie 2022-2026.
- De kwaliteit van de telefoongesprekken neemt op lange termijn af door te weinig capaciteit om medewerkers te coachen.

19. Informatieveiligheid

Informatieveiligheid				
Categorie	Totale investering			
	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast	51	51	51	51
Eenmalige kredieten	-	-	-	-
Formatie	0,45	0,45	0,45	0,45

Toelichting

Digitalisering is een onontkoombaar gegeven, en de digitale veiligheid is cruciaal voor zowel de ambities als de continuïteit van de gemeentelijke organisatie. De functie van CISO (Chief Information Security Officer) is daarbij een spilfunctie. En het takenpakket breidt uit vanwege de complexiteit van de wet- en regelgeving en auditlasten. Voor de functie is 0,55 fte beschikbaar, terwijl er een fulltime taaklast is ontstaan. Gelet op eerdergenoemd belang is het noodzakelijk de functieformatie daarop aan te passen. Informatieveiligheid op orde en voorbereid zijn op een cybercrisis zijn twee onderdelen van het coalitieakkoord.

Risico indien niet gehonoreerd

Aan de twee onderdelen vanuit het coalitieakkoord, informatieveiligheid op orde en voorbereid zijn op een cybercrisis, wordt dan niet optimaal voldaan.

20. Beheer BGT

Beheer BGT				
Categorie	Totale investering			
	Begroting 2024	MJB 2025	MJB 2026	MJB 2027
Structurele exploitatielast	48	48	48	48
Eenmalige kredieten	-	-	-	-
Formatie	0,60	0,60	0,60	0,60

Toelichting

Bij het beheer van de BGT (basis registratie topografie) ligt de focus onder meer op inhoudelijk volledig en kwalitatief goede basisregistraties. Binnen het ruimtelijk domein is de landmeting met name gekoppeld aan projecten (bijvoorbeeld wegen, nieuwbouw). Een goede inlezing is echter steeds meer van belang door de toenemende digitalisering in (en daarmee ook complexiteit in het beheer ten behoeve van) andere werkterreinen. Denk aan de koppeling met de BAG, de inzet van info op de kaart, inspecties (bomen, speeltuinen etc.). Tot slot zijn ook derde partijen zoals

aannemers afhankelijk van de kwaliteit van de BGT.

Door borging van de functie van landmeter kan De Fryske Marren weer voldoen aan haar wettelijke verplichtingen én aansluiten bij de ontwikkelingen in dit werkveld. Bovendien leidt dit tot een betere basiskwaliteit van de BGT.

Risico indien niet gehonoreerd

De Fryske Marren voldoet niet aan haar wettelijke taken. In de ENSIA zelf audit is dit inmiddels geconstateerd (we zien een neerwaartse trend die door de ondergrens dreigt te zakken). Naast projecten die niet altijd goed worden ingewonnen gaat het ook veelvuldig om kleine wijzigingen die niet als project vanuit de gemeente worden afgewikkeld. De kwaliteit van de BGT wordt niet alleen gebruikt door de gemeente, maar ook door externe overheidsorganisaties en bedrijven. De afnemende kwaliteit heeft derhalve een brede impact.

Bijlage 1 Kostendekkendheid tarieven

Bedragen x € 1.000

Kostendekkendheid	Afval	Afval bedrijven	Riool	Graven	Precario rechten	Precario belasting
Kosten taakveld(en)						
personeel	1.346	42	731	351	7	
· inhuur	310	9				
· heffingen	34	3	34		1	
materieel/ (inhuur) derden	834	25	87	39	1	
planning & onderzoek			240			
onderhoud & maatregelen			1.226	3		
baggeren & hekelen			472			
straatvegen (zwerfafval)	96		144			
afschrijvingen	268		960	9		
verwerkingskosten Omrin	2.011	38				
afvalbelasting						
milieustraat						
overige	554	4	260	43		
aftrek gratis containers						
Inkomsten (excl. heffingen)	-562		-85	-4		
Netto kosten taakvelden	4.891	121	4.069	442	9	
Overhead	558	16	397	140	3	
Rente	63		481			
Btw (compensabel)	786	6	442	17		
Totale kosten	6.298	143	5.389	599	12	-
Heffingen	5.992	160	5.248	424	11	77
Heffingen milieuterreinen	200					
Winsten/dividenden (Omrin)	7					
Kwijtschelding	-195		-120			
Oninbare vorderingen	-10		-9			
Onttrekking/dotatie voorziening	304		270			
Btw-correctie/Dotatie (-)		-17				
Totaal baten	6.298	143	5.389	424	11	77
% dekking	100,0%	100,0%	100,0%	70,8%	91,7%	n.v.t
Ontvangen btw		30				

Bedragen x € 1.000

Kostendekkendheid	Marktgelden	Liggelden	Liggelden steiger	Haven	Brug-/ sluisgelden	Veergelden
Kosten taakveld(en)						
personeel	52			306	350	255
· inhuur				47	330	
vastgoed				6	7	
voorziening onderhoud				4	246	2
baggeren (oeverconstructies)				126		
overige	8			122	125	6
Inkomsten (excl. heffingen)				-27	-37	
Netto kosten taakvelden	60			585	1.022	263
Overhead	22			122	166	121
Rente						
Btw	1			62	95	1
Totale kosten	83	-	-	769	1.283	384
Baten	51			245	387	83
Totaal baten	51	-	-	245	387	83
% dekking	61,5%			31,9%	30,2%	21,6%

Bedragen x € 1.000

Kostendekkendheid	Leges					
	Titel 1 Burgerzaken	Titel 2 Omgeving	Titel 3 Overige diensten EDR			
			H1	H2	H3	H4 & 5
Kosten taakveld(en)						
personeel	524	1.413	48	127	0	0
materieel	5					
rijksafdrachten	198					
overige	204	234				
Inkomsten (excl. heffingen)						
Netto kosten taakvelden	931	1.646	48	127	0	0
Overhead	248	349	21	56	0	0
Rente						
Btw						
Totale kosten	1.179	1.996	69	183	0	0
Baten	700	1.461	17	19	0	0
Totaal baten	700	1.461	17	19	0	0
% dekking	59,4%	73,2%	24,5%	10,4%	93,4%	48,8%
Kruissubsidiëring	ja	ja	nee	nee	nee	nee
Totaal heffingen	2.198					
% dekking	64,1%					
Overhead toegerekend aan heffingen	2.219					

Baten afvalstoffenheffing	Containers	Tarieven	Baten x € 1.000	Kosten x € 1.000
Container 180 liter restafval + GFT	15.335	€ 236	3.619	
Container 240 liter restafval + GFT	6.557	€ 300	1.967	
Ondergrondse container (collectief)	1.366	€ 236	322	
Extra container 240 liter GFT-afval	673	€ 70	47	
Extra container 180 liter restafval	173	€ 138	24	
Extra container 240 liter restafval	63	€ 199	13	
Gratis container voor medicijnen	29			8
Totaal	24.196		5.992	8
Gemiddelde containerprijs		€ 260		

Baten reinigingsrechten	Containers	Tarieven	Baten x € 1.000	Kosten x € 1.000
Container van 240 liter afval	580	€ 257	149	31
Container 240 liter GFT-afval	152	€ 70	11	2
Overige opbrengsten				
Totaal	732		160	34

Baten rioolheffing	Eenheden	Tarieven	Baten x € 1.000
Eenpersoonshuishouden	7.586	€ 125	948
Meerpersoonshuishouden	14.414	€ 214	3.085
Recreatief gebruik (woningen)	2.541	€ 125	318
Recreatief gebruik (roerende zaken)	1.331	€ 58	77
Bedrijfsmatig gebruik	2.064	€ 119	246
Hemelwaterafvoer	259	€ 58	15
Extra waterafvoer	6.087	€ 92	
Totaal	34.282		4.688

Bijlage 2 Beleidsindicatoren per programma

In deze bijlage presenteren we de verplichte beleidsindicatoren per programma. De verklaring om deze indicatoren in een bijlage en niet in de programma's op te nemen is dat de invloed van gemeenten op deze beleidsindicatoren gering is te noemen. Deze verplichte beleidsindicatoren van alle gemeenten staan weergegeven op de site waarstaatjegemeente.nl. Hieronder de verplichte beleidsindicatoren gerubriceerd per programma.

1. Bestuur en organisatie

Nummer	Beleidsindicatoren	Eenheid	Periode	Realisatie	
				De Fryske Marren	Nederland
01.	Winkeldiefstal	aantal per 1.000 inwoners	2022	1	2,3
02.	Geweldsmisdrijven	aantal per 1.000 inwoners	2022	2	4,6
03.	Diefstal uit woning	aantal per 1.000 inwoners	2022	0,8	1,4
04.	Vernieling en beschadiging	aantal per 1.000 inwoners	2022	3	6
05.	Verwijzingen Halt	per 10.000 inw., 12-17 jr	2022	7	8
06.	Jongeren met delict voor rechter	%, 12-21 jr	2021	1	1
07.	Formatie	Fte per 1.000 inwoners		10,15	nb
08.	Bezetting	Fte per 1.000 inwoners		9,66	nb
09.	Apparaatskosten	Kosten per inwoner (€)		479,72	nb
10.	Externe inhuur	Kosten als % van de totale loonsom + totale kosten inhuur		3,23	nb
11.	Overhead	% van totale lasten		15,23	nb

2. Ruimte

Nummer	Beleidsindicatoren	Eenheid	Periode	Realisatie	
				De Fryske Marren	Nederland
12.	Woonlasten éénpersoonshuishouden	euro	2022	698	823
13.	Woonlasten meerpersoonshuishouden	euro	2022	848	905
14.	WOZ-waarde woningen	duizend euro	2022	284	317
15.	Nieuwbouw woningen	aantal per 1.000 woningen	2022	3,6	9,3
16.	Omvang huishoudelijk restafval	kg per inwoner	2021	167	169
17.	Hernieuwbare elektriciteit	%	2019	31,3	20
18.	Demografische druk	%	2022	84,5	70,3

3. Economie

Nummer	Beleidsindicatoren	Eenheid	Periode	Realisatie	
				De Fryske Marren	Nederland
19.	Func tiemenging	%	2022	48,4	53,8
20.	Vestigingen (van bedrijven)	per 1.000 inw, 15-64 jr	2022	204	174,1
21.	Banen	per 1.000 inw, 15-64 jr	2022	710,1	825,4
21.b	Werkloze jongeren	per 1.000 inw, 15-64 jr	2021	1	2

4. Leefbaarheid en onderwijs

Nummer	Beleidsindicatoren	Eenheid	Periode	Realisatie	
				De Fryske Marren	Nederland
22.	% Niet- sporters	%	2020	49,1	49,2
23.	Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	%	2021	1,6	1,9
24.	Absoluut verzuim	per 1.000 leerlingen	2021	0,7	2,7
25.	Relatief verzuim	per 1.000 leerlingen	2021	2	20

5. Sociaal domein

Nummer	Beleidsindicatoren	Eenheid	Periode	Realisatie	
				De Fryske Marren	Nederland
26.	Jongeren met jeugdhulp	%, tot 18 jr	2022	10,4	13,2
27.	Netto arbeidsparticipatie	%	2022	72,3	72,2
28.	Lopende re-integratievoorzieningen	per 10.000 inw, 15-65 jr	2022	154	197,7
29.	Personen met een bijstandsuitkering	per 10.000 inw, 18 jr eo	2021	269,4	431,2
30.	Kinderen in uitkeringsgezin	%	2021	4	6
31.	Wmo-cliënten met een maatwerkarrangement	per 10.000 inw	2022	600	700
32.	Jongeren met jeugdreclassering	%, 12-22 jr	2022	0,2	0,3
33.	Jongeren met jeugdbescherming	%, tot 18 jr	2022	1,1	1,2